

ธมมปทภูฏกถา ตติโย ภาโค

(แบบแยก - อิติ คัพพ)

๔. ปุ่พวคคควณณนา

๑. ปฐวีถิปถาปฐตปถจสตถิกขวตถ. ๗
๒. มริจิกมมฐฐานิกถเถรวตถ. ๙
๓. วิชฐทภวตถ. ๑๐
๔. ปติปัชชิกาวตถ. ๒๖
๕. มจจริโกถียเสฐฐิวตถ. ๓๐
๖. ปาฐิกขาชีวกวตถ. ๓๖
๗. ฉตตปาณิอุปาสกวตถ. ๓๙
๘. วิสาขาวตถ. ๔๓
๙. อานนทตเถรปถหวตถ. ๖๗
๑๐. มหาภสสปถเถรปถหวตถ. ๗๐
๑๑. โคถิกถเถรปถหวตถ. ๗๕
๑๒. ครททินนวตถ. ๗๘

๕. พาลวคคควณณนา

๑. อถญตริปุริสวตถ. ๘๗
๒. มหาภสสปถเถรปถหวตถ. ๙๘
๓. อานนทเสฐฐิวตถ. ๑๐๒
๔. คณฐิภทภโถรวตถ. ๑๐๕
๕. อุทายิตเถรวตถ. ๑๐๗
๖. ปาฐฐยยกภิกขวตถ. ๑๐๘
๗. สุปปพฐทฐฐิวตถ. ๑๐๙
๘. กสกวตถ. ๑๑๑
๙. สุมมมาลาการวตถ. ๑๑๔
๑๐. อุปปลวณณาเถรวตถ. ๑๑๙
๑๑. ชมพุกาชีวกวตถ. ๑๒๒
๑๒. อหิเปตวตถ. ๑๓๐
๑๓. สฐฐิภทภโถรวตถ. ๑๓๔
๑๔. สฐฐมตเถรวตถ. ๑๓๘
๑๕. วณวาลิติสตเถรวตถ. ๑๔๔

คลิกที่หัวข้อเพื่อไปยังหน้าที่ต้องการ – กด Home เพื่อกลับมายังหน้าแรก

PaliDict ๒ มี.ค.๖๑ จัดหน้าด้วยโปรแกรม LibreOffice 6

แผนผังประกอบ: แผนที่ยัมพูทวิป • สถานที่จำพรรษา • ลำดับเหตุการณ์พระพุทธศาสนา • ราชาวงศ์และตระกูลต่างๆ •

๔. ปุ่พวคคควณณนา

๑. ปฐวีถิปถาปฐตปถจสตถิกขวตถ.....๗
[ควรปรารภแผ่นดินภายใน].....๗
[แก้อรธ].....๗
๒. มริจิกมมฐฐานิกถเถรวตถ.....๙
[พระเถระเจริญมริจิกมมฐฐาน].....๙
[ทรงเปรียบกายด้วยฟองน้ำและพยับแดด].....๙
[แก้อรธ].....๙
๓. วิชฐทภวตถ..... ๑๐
[๓ พระกุมาร ไปศึกษาศิลปะในกรุงตักกสิลา].....๑๐
[๓ พระกุมารได้รับตำแหน่งต่างกัน].....๑๐
[พระราชาทรงเลี้ยงภัตตาหารภิกษุเอง].....๑๑

- [พระราชาทรงลี้มจัดการเลี้ยงภิกษุถึง ๓ วัน].....๑๑
[คนมีบุญยอมหนักในเหตุ].....๑๑
[พระราชาสด็จไปทราบบูลพระศาสดา].....๑๒
[ตระกูลที่ภิกษุควรเข้าไปและไม่ควรเข้าไป].....๑๒
[เรื่องเสวตาส].....๑๓
[พระศาสดาทรงย่อชาตก].....๑๔
[พระราชาทรงส่งสาสน์ไปขอธิดาเจ้าศากยะ].....๑๔
[เจ้าศากยะให้ธิดานางทาสี แก่พระเจ้าปเสนทิ].....๑๕
[พระกุมารได้พระนามว่าวิชฐทภ].....๑๕
[วิชฐทภเสด็จเยี่ยมศากยสกุล].....๑๖
[พวกศากยะต้อนรับวิชฐทภ].....๑๖
[วิชฐทภกลับสู่เมืองของตน].....๑๖
[วิชฐทภทรงอาฆาตพวกเจ้าศากยะ].....๑๗

[พันธุละพากรรยาผู้แพ้ท้องอาบน้ำ].....	๑๗
[พวกเจ้าลิจฉวีติดตาม].....	๑๘
[อำนาจลูกศรของพันธุละ].....	๑๙
[พันธุละมีบุตร ๓๒ คน].....	๒๐
[พันธุละเสนาบดีถูกฆ่าพร้อมทั้งบุตร].....	๒๐
[นางมัลลิกาเทวีไม่มีความเสียใจ].....	๒๐
[พระราชาสวรรคต].....	๒๑
[พระเจ้าวิฑูทกะเสด็จไปพบพระศาสดา].....	๒๒
[พระเจ้าวิฑูทกะฆ่าพวกศากย].....	๒๒
[มานะกะษัตริย์].....	๒๓
[พระเจ้าวิฑูทกะถูกน้ำท่วมสวรรคต].....	๒๔
[พวกเจ้าศากย ตายสมควรแก่บุรพกรรม].....	๒๔
[แก้อรธ].....	๒๕
๔. ปติปุชีกาวตถุ.....	๒๖
[เทพธิดาจุดแล้วเกิดในกรุงสวตถิ].....	๒๖
[จุดิจากมนุษย์โลกแล้ว ไปเกิดในสวรรค์].....	๒๖
[อายุของมนุษย์ประมาณ ๑๐๐ ปี].....	๒๗
[๑๐๐ ปีของมนุษย์ เท่ากับ ๑ วันในสวรรค์].....	๒๗
[แก้อรธ].....	๒๘
๕. มจจรีโกถียเสฏฐิวตถุ.....	๓๐
[สมบัติของเศรษฐี ไม่อำนวยประโยชน์แก่ใครๆ].....	๓๐
[เศรษฐีอยากกินขนมเบื้องจนผอม].....	๓๐
[ภรรยาเศรษฐีทอดขนมเบื้อง].....	๓๐
[พระมหาโมคคัลลานะไปทรมานเศรษฐี].....	๓๒
[พระเถระนำเศรษฐีและภรรยา ไปเฝ้าพระศาสดา].....	๓๓
[พวกภิกษุสรรเสริญพระมหาโมคคัลลานะ].....	๓๔
[แก้อรธ].....	๓๕
๖. ปาฎิกาชีวตถุ.....	๓๖
[ชาวบ้านสรรเสริญธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า].....	๓๖
[นางอยากไปฟังธรรม แต่ไม่สมประสงค์].....	๓๖
[บุตรชายทำตามคำของอาชีวก].....	๓๖
[พระพุทธเจ้าเสด็จไปเรือนอุบาสิกา].....	๓๗
[อุบาสิกาฟังธรรม แล้วถูกอาชีวกตำ].....	๓๗
[อุบาสิกามีจิตฟุ้งซ่าน].....	๓๗
[แก้อรธ].....	๓๘
๗. ฉัตตปาณินิอุปาสกตถุ.....	๓๙
[ฉัตตปาณินิเข้าเฝ้าพระศาสดา].....	๓๙

[ฉัตตปาณินิไม่ลูกรับเสด็จพระเจ้าปเสนทิโกศล].....	๓๙
[พระราชชาติรัสถามเหตุที่ไม่ลูกรับ กะฉัตตปาณินิ].....	๔๐
[พระอานนทสอนธรรมพระราชเทวีทั้ง ๒].....	๔๐
[วาจาสุภาษิต ย่อมมีผลแก่ผู้ปฏิบัติ].....	๔๑
[แก้อรธ].....	๔๑
๘. วิสาขาวตถุ.....	๔๓
[พระศาสดาเสด็จไปโปรดสัตว์].....	๔๓
[ผู้มีบุญทั้ง ๕ ในภัททियนคร].....	๔๓
[คนมั่งมีในแคว้นของพระเจ้าพิมพิสาร ๕ คน].....	๔๓
[เมณฑกเศรษฐีให้นางวิสาขไปรับพระศาสดา].....	๔๓
[นางได้โสดาปัตติผลแต่อายุ ๗ ขวบ].....	๔๓
[พระเจ้าปเสนทิโกศลอยากได้ผู้มีบุญ].....	๔๔
[มอบธัญชัยเศรษฐี ให้พระเจ้าโกศล].....	๔๔
[การสร้างเมืองสาเกต].....	๔๔
[ลักษณะเบญจกัลยาณี].....	๔๕
[เศรษฐีส่งพราหมณ์ไปแสวงหาหญิงเบญจกัลยาณี].....	๔๕
[งานประจำปีของนครสาเกต].....	๔๖
[พราหมณ์พบนางวิสาข].....	๔๖
[ชน ๔ จำพวกวิ่งไปไม่งาม].....	๔๗
[พราหมณ์สวมมาลัยทองให้].....	๔๗
[พราหมณ์กลับเมืองสวตถิ].....	๔๘
[ธัญชัยเศรษฐีกับธิดา จัดสถานที่ต้อนรับ].....	๔๙
[เครื่องแต่งตัวนางวิสาข ๔ เดือนจึงเสร็จ].....	๔๙
[เครื่องประกอบในมหาลดาปสาธน์].....	๕๐
[หญิงถวายจิวรย้อมได้มหาลดาปสาธน์].....	๕๑
[เศรษฐีจัดไทยธรรมให้นางวิสาข].....	๕๑
[โอวาท ๑๐ ข้อของเศรษฐี].....	๕๒
[นางวิสาขถึงกรุงสวตถิ].....	๕๓
[นางวิสาขเจรจาไพเราะ].....	๕๓
[นางวิสาขตำหนิพ่อผู้].....	๕๔
[นางวิสาขตำหนิพ่อผู้ว่า บริโภคของเก่า].....	๕๔
[นางวิสาขชนะความพ่อผู้].....	๕๕
[อรรถาธิบายข้อโอวาทอื่น].....	๕๖
[มีการเศรษฐีขอโทษนางวิสาข].....	๕๖
[มีการเศรษฐีฟังธรรมของพระพุทธเจ้า].....	๕๗
[นางวิสาขได้นามว่ามีการมารดา].....	๕๗
[มีการเศรษฐีทำเครื่องประดับให้นางวิสาข].....	๕๘

[นางวิสาขาเมื่อกำลังเท่าข้าง ๕ เชือก].....	๕๘
[นางวิสาขาลืมเครื่องประดับไว้ที่วิหาร].....	๕๙
[นางวิสาขาดตรวจบริเวณวัด].....	๖๐
[นางวิสาขาคือที่สร้างวิหารถวายสงฆ์].....	๖๑
[การสร้างวิหารของนางวิสาข ๙ เดือนจึงเสร็จ].....	๖๑
[นางวิสาขาทำบุญฉลองวิหาร].....	๖๒
[นางวิสาขาเปล่งอุทาน ในวันฉลองวิหารเสร็จ].....	๖๓
[บุรพประวัติของนางวิสาขา].....	๖๔
[สัตว์เกิดแล้วควรทำกุศลให้มาก].....	๖๕
[แก้อรธ].....	๖๕
๙. อานนทเถรปฬพทตฺต	๖๗
[พระอานนทเถรทูลถามปัญหา].....	๖๗
[พระศาสดาทรงเฉลยปัญหา].....	๖๗
[แก้อรธ].....	๖๘
๑๐. มหาภสสปตเถรปิณฑปาตทานวตฺต	๗๐
[นางอัปสรอยากทำบุญ แต่ไม่สมหวัง].....	๗๐
[ท้าวสักกะแปลงตัว ทำบุญแก่พระเถระ].....	๗๐
[ท้าวสักกะตรัสบอกความจริงแก่พระเถระ].....	๗๑
[มหากัสสปเถรทานสูตร].....	๗๒
[แก้อรธ].....	๗๔
๑๑. โคธิกตเถรปรินิพพานวตฺต	๗๕
[พระเถระคิดฆ่าตน เพราะเสื่อมจากภาน].....	๗๕
[มารทูลให้พระศาสดาทรงทราบ].....	๗๕
[มารแสวงหาวิญญูณของพระโคธิกะ].....	๗๕
[แก้อรธ].....	๗๖
๑๒. ครหทินนวตฺต	๗๘
[เป็นสหายกัน แต่เลื่อมใสวัดถุไม่ตรงกัน].....	๗๘
[สิริคุตเตรียมรับรองนิกธน].....	๗๙
[พวกนิกธนถกหลุมคูถ].....	๘๐
[ครหทินพ้องสิริคุตแต่พระราชา].....	๘๐
[ครหทินเตรียมแก้แค้นสิริคุต].....	๘๑
[ครหทินเตรียมรับพระศาสดา].....	๘๒
[ครหทินเลื่อมใสพระพุทธเจ้า].....	๘๓
[สัตว์ไม่รู้คุณพระศาสนา เพราะไร้ปัญญา].....	๘๔
[แก้อรธ].....	๘๔
[ครหทินกับสิริคุตบรรลุเสดาปัตติมล].....	๘๕

๕. พาลวคควณณา

๑. อลญตรปุริสวตฺต	๘๗
[พระราชูปถัมภ์ชณพระนคร].....	๘๗
[อำนาจความรัก].....	๘๗
[ความลำบากในราชสำนัก].....	๘๘
[เรื่องของเปรตผู้กล่าวอักษร ท. ส. น. โส.].....	๘๙
[พราหมณโง่งแนะนำให้พระราชาบูชาชัย].....	๘๙
[บาลีโกศลสังยุต].....	๙๐
[พระนางมัลลิกาทรงเปลื้องทุกข์ของสัตว์].....	๙๐
[พระศาสดาทรงแสดงโทษปรทาริกกรรม].....	๙๒
[แก้อรธ].....	๙๓
[พระนางมัลลิกาเคยช่วยทุกข์คนในชาติก่อน].....	๙๔
[เวทดาบษาพระนางมัลลิกา].....	๙๕
๒. มหาภสสปตเถรสส สทธีวาทิกวตฺต	๙๘
[ผู้เกียจคร้านมักอ้างความดีของคนอื่น].....	๙๘
[กรรมตามทัน].....	๙๘
[พระเถระจับความเลวทรามของศิษย์ได้].....	๙๙
[ประทุษร้ายแก่ผู้มีคุณ ตายไปเกิดไปอเวจี].....	๙๙
[เรื่องนกขมิ้นกับลิงวิวาทกัน].....	๑๐๐
[ทรงประมวลชาดก].....	๑๐๐
[แก้อรธ].....	๑๐๑
๓. อานนทเสฏฐิวตฺต	๑๐๒
[อานนทเศรฐฐีสั่งสอนบุตรให้ตระหนั].....	๑๐๒
[อานนทเศรฐฐิตายไป เกิดในตระกูลคนจันฑาล].....	๑๐๒
[มารดาปล่อยบุตรไปขอทานเลี้ยงชีพเอง].....	๑๐๓
[พระศาสดาแสดงธรรมแก่มูลสิริเศรฐฐี].....	๑๐๓
[แก้อรธ].....	๑๐๓
๔. คณฐิภกทโจรวตฺต	๑๐๕
[โจรลักของที่ขอดไว้ที่พกผ้า].....	๑๐๕
[ผู้รู้สึกตัวว่าโง่งยอมเป็นบัณฑิตได้].....	๑๐๕
[แก้อรธ].....	๑๐๕
๕. อุทายิตเถรวตฺต	๑๐๗
[คนไม่รู้มักถือตัว].....	๑๐๗
[แก้อรธ].....	๑๐๗
๖. ปาฐยยกภิกขุวตฺต	๑๐๘
[ภิกษุสมาทานธุดงค์].....	๑๐๘
[แก้อรธ].....	๑๐๘
๗. สุปปพทุทฐฐิวตฺต	๑๐๙

[สุปพพุทเธกราบทุลคุณวิเศษแต่พระศาสดา].....	๑๐๙
[คนมีอริยทรัพย์ ๗ เป็นผู้ไม่ขัดสน].....	๑๐๙
[บุรพกรรมของสุปพพุทเธและแม่โค].....	๑๑๐
[คนโง่ทำกรรมลามก].....	๑๑๐
[แก้อรรถ].....	๑๑๐
๘. กสกวตฺถุ.....	๑๑๑
[โจรเข้าลักทรัพย์ในตระกูลมั่งคั่ง].....	๑๑๑
[พระศาสดาทรงเล็งเห็นอุปนิสัยของชวานา].....	๑๑๑
[ชวานาถูกจับไปประหารชีวิต].....	๑๑๑
[ชวานาพ้นโทษ เพราะอ้างพระศาสดาเป็นพยาน].....	๑๑๒
[ไม่ควรทำกรรมที่ให้ผลเดือดร้อนในภายหลัง].....	๑๑๒
[แก้อรรถ].....	๑๑๓
๙. สุนมาลาการวตฺถุ.....	๑๑๔
[พระศาสดาเสด็จบิณฑบาต].....	๑๑๔
[นายมาลาการบูชาพระศาสดาด้วยดอกไม้].....	๑๑๔
[ความอัศจรรย์ของดอกไม้ที่เป็นพุทธรูชชา].....	๑๑๔
[นายมาลาการบอกแก่ภรรยา].....	๑๑๕
[ภรรยาไม่เลื่อมใส ฟ้องพระราชา].....	๑๑๖
[พระราชาทรงทำเป็นกริ้ว].....	๑๑๖
[พระราชาทรงพระราชทานสิ่งของอย่างละ ๘ อย่าง].....	๑๑๖
[พระศาสดาตรัสสรรเสริญนายมาลาการ].....	๑๑๗
[ไม่ควรทำกรรมที่เดือดร้อนภายหลัง].....	๑๑๗
[แก้อรรถ].....	๑๑๘
๑๐. อุปลวณฺณนาเถรีวตฺถุ.....	๑๑๙
[พระเถรีตั้งความปรารถนา].....	๑๑๙
[พระอุปลวณฺณนาเถรีบรรลุพระอรหัต].....	๑๑๙
[นันทมาณพข่มขืนพระเถรี].....	๑๑๙
[คนพาลประสบทุกข์เพราะบาปกรรม].....	๑๒๐
[แก้อรรถ].....	๑๒๐
[พระชีมาสพไม้อินตีกามสุข].....	๑๒๐
[ภิกษุณีควรอยู่ในพระนคร].....	๑๒๑
๑๑. ชมพูภาชีวกวตฺถุ.....	๑๒๒
[กุมภพีบ่ารุงพระเถระ].....	๑๒๒
[คำพระอรหันต์ด้วยอาการ ๔ มีโทษ].....	๑๒๒
[โทษของการด่าพระอรหันต์].....	๑๒๓
[พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดชมพูภาชีวก].....	๑๒๕
[ชมพูภาชีวกได้บรรลุพระอรหัต].....	๑๒๖

[ชมพูกะบอกความจริงแก่มหาชน].....	๑๒๘
[แก้อรรถ].....	๑๒๙
๑๒. อหิเปตวตฺถุ.....	๑๓๐
[พระมหาโมคคัลลานเถระทำการข่ม].....	๑๓๐
[พระมหาโมคคัลลานะบอกเหตุแห่งการข่ม].....	๑๓๐
[บุรพกรรมของกากเปต].....	๑๓๐
[บุรพกรรมของอหิเปต].....	๑๓๑
[พระศาสดาทรงเปรียบเทียบผลกรรม].....	๑๓๒
[แก้อรรถ].....	๑๓๒
๑๓. สกฺขิภูฏเปตวตฺถุ.....	๑๓๔
[พระมหาโมคคัลลานเถระเห็นสกฺขิภูฏเปต].....	๑๓๔
[พระศาสดาทรงรับรองว่าเปตมี].....	๑๓๔
[บุรพกรรมของสกฺขิภูฏเปต].....	๑๓๔
[พระศาสดาตรัสสอนพวกภิกษุ].....	๑๓๖
[แก้อรรถ].....	๑๓๗
๑๔. สุตมตฺเตรวตฺถุ.....	๑๓๘
[จิตตคฤหบดีถวายสวนเป็นสังฆาราม].....	๑๓๘
[คฤหบดีบรรลุอนาคามีผล].....	๑๓๘
[พระสุธรรมเถระค่าคฤหบดี].....	๑๓๘
[พระสุธรรมเถระถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรม].....	๑๓๙
[สมณะไม่ควรทำมานะและริษยา].....	๑๓๙
[แก้อรรถ].....	๑๓๙
[พระสุธรรมเถระบรรลุพระอรหัต].....	๑๔๐
[จิตตคฤหบดีไปเฝ้าพระศาสดา].....	๑๔๐
[พระศาสดาทรงแสดงปาฏิหาริย์].....	๑๔๑
[จิตตคฤหบดีถวายทาน].....	๑๔๒
[จิตตคฤหบดีเดินทางกลับ].....	๑๔๒
[บุรพกรรมของจิตตคฤหบดี].....	๑๔๓
๑๕. วณฺวาลิติสตฺเตรวตฺถุ.....	๑๔๔
[พระสารีบุตรอนุเคราะห์พราหมณ์ผู้ยากจน].....	๑๔๔
[พราหมณ์ยากจน ตายไปเกิดในกรุงสาวัตถี].....	๑๔๕
[ทารกบริจาคทาน].....	๑๔๕
[การบวชทำได้ยาก].....	๑๔๖
[กัมมภูฏานที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่เคยทรงละ].....	๑๔๖
[สามเณรมีลาภมากเพราะผลทานในกาลก่อน].....	๑๔๗
[ลักษณะคนตระหนี่].....	๑๔๘
[ให้ของน้อยแต่ได้ผลมาก].....	๑๔๘

[ติสสสามเณรออกป่าทำสมณธรรม].....๑๔๙	[การปรินิพพานของพระอานนท์].....๑๕๔
[อุปัชฌายะไปเยี่ยมสามเณร].....๑๕๐	[พระศาสดาสอนทักกับติสสสามเณร].....๑๕๕
[เหตุให้ถึงสุขและพ้นจากทุกข์].....๑๕๑	[พวกภิกษุสรรเสริญสามเณร].....๑๕๕
[พวกมนุษย์เลื่อมใสติสสสามเณร].....๑๕๒	[ข้อปฏิบัติ ๒ อย่าง].....๑๕๖
[น้ำตาของมนุษย์มากกว่าน้ำในมหาสมุทร].....๑๕๓	[แก้อรธ].....๑๕๖
[สถานที่สัตว์เคยตายและไม่เคยตาย].....๑๕๔	

๔. ปุ่ปุพวคควณนนา

๑. ปฐวีกถาปฐตปญจสตภิกขุวตถุ.

“โก อิมํ ปฐวี วิเชสสตี -อิตี อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา สาวตถียํ วิหรนโต ปฐวีกถาปฐเต ปญจสเต ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[คฺวปรารภแผ่นดินภายใน]

เต กิร ภควตา สหฺธิ ชนปทจาริกํ จริตฺวา เขตวนํ อาคนฺตฺวา สายณฺหสมเย อุปฏฺฐานสาลาเย นิสินฺนา อตฺตโน^๑ คตคตฺตภูฏาเน
“อสุกคามโต อสุกคามคฺมนฺภูฏาเน สมํ วิสมํ กทพมพฺหุลํ สกฺขรพฺหุลํ กาพมตฺตีกํ ตมพมตฺตีกํ -อิตี ปฐวีกถํ กเถสุ.

สตถา อาคนฺตฺวา “กาย นฺตถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินา -อิตี ปุจฺฉิตฺวา, “ภนฺเต อมฺเหหิ วิจฺริตฺตภูฏาเน ปฐวีกถาย -อิตี
วฺตเต, “ภิกฺขเว เอสา พาทิรปฐวี นาม, ตุมฺเหหิ อชฺมตฺตีกปฐวีเย ปริกมฺมํ กาทํ วฏฺฏตี -อิตี วตฺวา อีมา เทว คธา อภาสิ

“โก อิมํ ปฐวี วิเชสสตี

ยมโลกญจ อิมํ สเทวกํ?

โก ฌมมปทํ สุเทสิตํ

กฺสโล ปุพฺพมิมว ปเจสสตี?

เสโข ปฐวี วิเชสสตี

ยมโลกญจ อิมํ สเทวกํ

เสโข ฌมมปทํ สุเทสิตํ

กฺสโล ปุพฺพมิมว ปเจสสตี -อิตี.

[แก้อรธ]

ตถล โก อิมํ -อิตี โก อิมํ อตฺตภาวสงฺขาตํ ปฐวี.

วิเชสสตี -อิตี อตฺตโน ญฺาณน วิชานิสสตี ปฏฺวิวิชฺมิสสตี สจฺฉิกิริสสตี -อิตี อตฺถเ.

ยมโลกญจ -อิตี จตฺตพฺพิธํ อปายโลกญจ.

อิมํ สเทวกํ -อิตี อิมํ มนุสฺสโลกญจ เทวโลเกน สหฺธิ โก วิเชสสตี วิชานิสสตี ปฏฺวิวิชฺมิสสตี สจฺฉิกิริสสตี -อิตี ปุจฺฉตี.

โก ฌมมปทํ สุเทสิตํ -อิตี ยถาสภาวโต กถิตตฺตา สุเทสิตํ สตฺตตฺตีสโพิธิปฺกฺขิยฌมมสงฺขาตํ ฌมมปทํ กฺสโล มาลาภาโร
ปุพฺพํ วิจฺินนโต วิย โก วิเจสสตี วิจฺินิสสตี อุปฺปริกฺขิสสตี ปฏฺวิวิชฺมิสสตี สจฺฉิกิริสสตี -อิตี อตฺถเ.

เสโข -อิตี อธิสฺลสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา -อิตี อีมา ติสฺโส สิกฺขา สิกฺขนโต โสตาปตฺติมคฺคภูฏํ อาทิ กตฺวา
ยว อรหตฺตมคฺคภูฏา สตฺตวิโร เสโข อิมํ อตฺตภาวสงฺขาตํ ปฐวี อรหตฺตมคฺเคน ตโต ฌนฺทราคํ อปกฺทณฺนโต วิเชสสตี
วิชานิสสตี ปฏฺวิวิชฺมิสสตี สจฺฉิกิริสสตี.

ยมโลกญจ -อิตี ตถา วตฺตปฺปการํ ยมโลกญจ อิมํ มนุสฺสโลกญจ สห เทเวหิ สเทวกํ เสว วิเชสสตี วิชานิสสตี ปฏฺวิวิชฺมิสสตี
สจฺฉิกิริสสตี.

เสโท -อิติ เสว สตตวิโร เสโท.

ยถา นาม กุสโล มาลาการโ ปุพพารามิ ปวิสิตวา ตรณมกถานิ ปาณกวิฑธานิ จ มิลาตานิ จ คณฐิกษาทานิ จ ปุพพานิ วชเชตวา
โสมณานิ สุขาทานิ ปุพพานิ วิจินาติ

เอวเมว อิมิ สุกถิตํ สุนิพพิญญํ โพรธิปกขิยธมมปทปิ ปญญา ย ปเจสสติ วิจินิสสติ อูปปริกขิสสติ ปฐมิชมิสสติ สจฉิกริสสติ -อิติ.

สตถา สยเมว ปญหํ วิสสชเชสิ.

เทสนาวสาเน ปญจสตา ภิกขุ สห ปฐมิสมภิทาหิ อรหตตํ ปาปุณิสสุ.

สมปตตปริสายปิ สาทถิกา เทสนา อโหสิ -อิติ.

ปฐมวีกถาปฐตปญจสตภิกขุวตถุ.

๒. มรฺจิกมมฺภฏฐานิกตเถรวตฺถ.

“แผนฺนุปมฺ -อิตฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตฺถา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต อลฺลยฺตฺรํ มรฺจิกมมฺภฏฐานิกํ ภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ.

[พระเถระเจริญมรฺจิกมมฺภฏฐาน]

โส กิร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมภฏฐานํ คเหตุวา “สมณธมฺมํ กิรฺสสามิ -อิตฺติ อรฺลยฺ ปวิสิตฺวา ฆฺภิตฺวา วายมิตฺวา อรฺหตฺตํ ปตฺตํ อสฺสโกนฺโต
“วิเสเสตฺวา กมฺมภฏฐานํ กถาเปสฺสามิ -อิตฺติ สตฺถุ สนฺติเก อากจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค มรฺจิจิ ติสฺวา
“ยถายํ คิมฺหสมเย อุกฺกุตฺตา มรฺจิจิ ทุเร ฐิตานํ รูปคตํ วิย ปณฺญายติ, สนฺติเก อากจฺจนฺตานํ เนว ปณฺญายติ,
อโย อตฺตภาโวปิ อุปฺปาพายตฺเถน เอรฺวโรโป -อิตฺติ มรฺจิกมมฺภฏฐานํ ภาเวนฺโต อากนฺตฺวา มคฺคกิลนฺโต อจิริวตฺติยํ นหายิตฺวา
เอกสมฺมํ จณฺทสฺสตีเร ฉายาย นิสินฺโน อุกฺกเวคาภิชาเตน อุกฺกุทิตฺวา มหนฺเต เณปนฺนเต ภิชฺชมาเน ติสฺวา
“อโย อตฺตภาโวปิ อุปฺปชฺชิตฺวา ภิชฺชนตฺเถน เอรฺวโรโปเยว -อิตฺติ อารมฺมณํ อคฺคเทสิ.

[ทรงเปรียบกายด้วยพองน้ำและพยับแดด]

สตฺถา คนฺธกฺกุฏฺธิยํ ฐิตฺว ติสฺวา

“เอวเมว ภิกฺขุ, เอรฺวโรโปยายํ อตฺตภาโว เณปนฺนเต วิย มรฺจิจิ วิย อุปฺปชฺชนภิชฺชนสฺภาโวเอว -อิตฺติ วัตฺวา อิมํ คาลมาห

“แผนฺนุปมฺ กายมิมํ วิทิตฺวา

มรฺจิจิธมฺมํ อภิสมฺพุธาโน

เฉตฺวาน มารสฺส ปฺปฺพกานิ

อทสฺสนํ มจฺจฺราชฺส คจฺเจ -อิตฺติ.

[แก้อรฺร]

ตตฺถ เณนุปมฺ -อิตฺติ” อิมํ เกสาทิสฺมฺหสฺงชาตํ กายํ “อพฺลทฺทพฺพลอนทฺธนียตฺวา กาลิกตฺเถน เณปนฺนทฺสริกฺโข -อิตฺติ วิทิตฺวา.

มรฺจิจิธมฺมํ -อิตฺติ ยถา มรฺจิจิ ทุเร ฐิตานํ รูปคตํ วิย คยฺหุคฺคา วิย โหติ สนฺติเก อุกฺกจฺจนฺตานํ ริดฺดา ตฺจฺจฺจ อคฺยฺหุคฺคา สมฺปชฺชติ
เอวํ ฆณฺนิกอิตฺตรปจฺจุภฏฐานตฺเถน อโย กายโยปิ มรฺจิจิธมฺโม -อิตฺติ อภิสมฺพุธาโน พุชฺฌนฺโต ชานนฺโต -อิตฺติ อตฺถโถ.

มารสฺส ปฺปฺพกานิ -อิตฺติ มารสฺส ปฺปฺพกสฺงชาตานิ เตภูมิกานิ ฏฺฐานานิ อริยมคฺเคน ฉินฺทิตฺวา ฆีณาสโว ภิกฺขุ
มจฺจฺราชฺส อทสฺสนํ อวิสยํ อมตํ มหานิพฺพานํ คจฺเจยฺย -อิตฺติ.

คาลาปริโยसानเณ เถโร สห ปฏฺฐิสฺมภิทาหิ อรฺหตฺตํ ปตฺตฺวา สตฺถุ สุวณฺณวณฺณํ สรฺริํ โถเมนฺโต วณฺณเณนฺโต วณฺทนฺโต อากโต -อิตฺติ.

มรฺจิกมมฺภฏฐานิกตเถรวตฺถ.

๓. วิชาพุทธทศ.

“ปุพพานิ เหว ปจินนตํ -อิตติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา สาวตถึยํ วิหรนโต สปริสํ โอเขน อชฺโฆตถริตวา มาริตํ วิชาพุทธํ”
อารพภ กเถสิ.

ตตรรายํ อนุพุพพิภภา:

[๓ พระกุมาร ไปศึกษาศิลปะในกรุงตักกสิลา]

“สาวตถึยํ มหาโกสสรณญฺเ ปุตโต ปเสนทิกุมารโร นาม, เวสาลียํ ลิจฉวิกุมารโร มหาลิ นาม, กุสินารายํ มลลราชปุตโต พนฺธุโล นาม
-อิตติ อิมํ ตโย ทิสาปาโมกฺขสสาจริยสส สนตติเก สิปฺปุคคหณตถํ ตกกสิลํ คนฺตวา พหิโนเร สาลายํ สมากตา
อณญฺมณญฺสส อาคตการณญจ กุลญจ นามญจ ปุจฺฉิตวา สหายกา หุตฺวา เอกโตว อัจฉริยํ อุปสงฺกมิตวา
น จิริสเสว อุกคฺคหิตสิปา อัจฉริยํ อาปุจฺฉิตวา เอกโตว นิกฺขมิตวา สกสกฺกฺฐานานํ อคฺมํสุ.

[๓ พระกุมารได้รับตำแหน่งต่างกัน]

เตสุ ปเสนทิกุมารโร ปิตุ สิปฺปิ ทสเสตฺวา ปสนฺเนน ปิตฺรา รชเช อภิสิตฺโต.

มหาทิกุมารโร ลิจฉวินํ สิปฺปิ ทสเสนโต มหนฺเตน อฺสสาเหน ทสเสสิ.

ตสฺส อภฺชินิ ภิชฺชิตฺวา อคฺมํสุ.

ลิจฉวิราชาโน “อโหว ต อมหากํ อัจฉริโย อภฺชินินาสํ ปตฺโต, น ตํ ปริจฺจชิสสาม, อุปฺภฺฐทิสสาม นํ -อิตติ
ตสฺส สตสฺสทฺสฺฐานกํ เอกํ ทวารํ อทฺสุ.

โส ตํ นิสฺสาย ปญฺจสเต ลิจฉวิราชปุตเต สิปฺปิ สิกฺขาเปนโต วสิ.

พนฺธุลุมารโร สฺมฺฐึ เวฬุ คเหตฺวา มชฺเเม อยฺสลาภํ ปกฺขิปิตฺวา สฺมฺฐึกลาเป อฺสสาเปตฺวา ฐฺปิเต, มลลราชกุลฺเหติ “อิมํ กปฺเปตฺ -
อิตติ วุตเต, อสิตีหตถํ อากาสํ อฺลลงฺขิตฺวา อสินา กปฺเปนโต อคฺมาสิ.

โส โอสานกลาเป อยฺสลากาย “กิริ -อิตติ สทฺทํ สุตฺวา “กิเมตํ -อิตติ ปุจฺฉิตฺวา สทฺทกลาเปสุ อยฺสลากานํ ฐฺปิถาวํ สุตฺวา

อสิ ญฺเจตฺวา โรทฺมาโน “มยํ เอตตฺเตเส ญฺติสุทฺทเสสุ เอโกปิ สสิเนโห หุตฺวา อิมํ การณํ นาจิกฺขิ,

สเจ ทิ อทฺ ชาเนยฺยํ, อยฺสลากาย สทฺทํ อนุภฺฐาเปนโตว ฉินฺทายํ -อิตติ วตฺวา

“สทฺเพปิเม มาเรตฺวา รชชํ การเสสํ -อิตติ มาตาปิตฺนํ กเถสิ.

“ปเวณิรชชํ นาม ตาท, อิทํ น ลพฺภา เอวํ กาทํ -อิตติ นานปฺปการเนน วาริตโต

“เตนทิ มม สหายสฺส สนตํ คมิสฺสามิ -อิตติ สาวตถึ อคฺมาสิ.

ปเสนทิราชา ตสฺสาคมนํ สุตฺวา ปจฺจุคนฺตวา มหนฺเตน สกฺกาเรน นครํ ปเวเสตฺวา เสนาปติภฺฐาเน ฐฺเปสิ.

โส มาตาปิโตร ปกโกสาเปตวา ตตเถว วาสํ กปเปสิ.

[พระราชาทรงเลี้ยงภัตตาหารภิกษุเอง]

อเล็กทิวส์ ราชชา อุปริปาสาเท ฐิต อนตรวีถิ โอลอยมาโน “อนาถปิณฑิกัสส จุฬอนาถปิณฑิกัสส วิสาขาย สุปัปวาสาเย -อิติ
เอเตสฺส เคเห ภตตภิกขุจตถาย คจฉนเต อนนทสสเส ภิกขุ ทิสวา “กหํ อຍယာ คจฉนติ -อิติ ปุจฉิตวา,
“เทว อนาถปิณฑิกัสส เคเห นิจจภตตสลาภภตตคิลานภตตาทินํ อตถาย เทวสิกํ เทว ภิกขุสสเสสาณิ คจฉนติ,
จุฬอนาถปิณฑิกัสส เคหํ ปยจสตา ภิกขุ นิจจํ คจฉนติ, ตถา วิสาขาย, ตถา สุปัปวาสาเย -อิติ วุตเต,
สยปี ภิกขุสงฆํ อุပ္ภุสสิทฺถกาโม วิหารํ คนตวา ภิกขุสสเสสน สหฺริ สตถารํ นิมนเตตวา สตตาทํ สหตถา ทานํ ทตวา
สตตเม ทิวเส สตถารํ วนทิตวา “ภนเต ปยจหิ เม ภิกขุสเสหิ สหฺริ นิพพธํ ภิกขุ คณฺหล -อิติ อาห.

“มหาราช พุทฺธา นาม เอกภุสฺสาเน นิพพธํ ภิกขุ น คณฺหนติ, พหุ พุทฺธานํ อากมณํ ปจจาสิสฺสนติ -อิติ.

“เตนหิ เอกํ ภิกขุํ นิพพธํ เปเสถ -อิติ.

สตถา อานนทตเถรสฺส ภารมกาสิ.

[พระราชาทรงลิมจัดการเลี้ยงภิกษุถึง ๓ วัน]

ราชชา “ภิกขุสงฆเอ อากเต, ปตตํ คเหตวา อิเม นาม ปรีวิสนตุ -อิติ อวิจาเรตวา สตตาทํ สยเมว ปรีวิสิตวา
อภุสฺสม ทิวเส วิกขิตฺโต ปยจํ อกาสิ.

ราชกุลเอ จ นาม อนาถตตา อาสนานิ ปญญาเปตวา ภิกขุ นิสิตาเปตวา ปรีวิสิตุํ น ลภนติ.

ภิกขุ “น มยํ อิช ฐาตุํ สกขิสสาม -อิติ พหุ ปกฺกมฺมิสุ.

ราชชา พุติยทิวเสปิ ปมชฺช.

พุติยทิวเสปิ พหุ ปกฺกมฺมิสุ.

ตติยทิวเสปิ ปมชฺช.

ตทา อานนทตเถโร เอกกเมว ฐเปตวา อวเสสา ปกฺกมฺมิสุ.

[คนมีบุญยอมหนักในเหตุ]

ปุณฺณวณฺดา นาม การณวสิกา โหนติ กุลานํ ปสาทํ รกฺขนติ.

ตถาคตสฺส จ “สาริปุตฺตตเถโร มหาโมคคฺคลลานตเถโร -อิติ เทว อคฺคสาวกา ‘เขมา อุปฺปหลวงณฺณา -อิติ เทว อคฺคสาวิกา
อุปาเสกฺสุ ‘จิตฺโต คหปติ หตฺถโก อาพวโก -อิติ เทว อคฺคสาวกา

อุปาสิกาสุ ‘เวฬุคณฺฐิกิ นนฺทมาตา ชุชฺชุตฺตรา -อิติ เทว อคฺคสาวิกา อิติ

อิเม อภุสฺส ชเน อาทิ กตวา ฐานนตรูปตตวา สพเพปิ สาวกา เอกเทเสน ทสนนํ ปารมีนํ ปูริตตวา มหาปุณฺญา อภินิหารสมฺปนฺนา.

[พระราชเสด็จไปทราบทูลพระศาสดา]

อานนทเถโรปิ กปฺปสฺตสฺส ปุริตปารมี อภินิหารสมฺปนฺโน มหาปุณฺโณ
อตฺตโน การณวสีกตาย กุลสฺส ปสาทํ รกฺขณโต อฏฺฐาสี.

ตํ เอกกเมว นิสีทาเปตฺวา ปรีวีสีสุ.

ราชา ภิกฺขุณฺ คตกาเล อาคณฺตฺวา ขาทนียโฆชนียานิ ตเถว ฐิตานิ ทิสฺวา “กึ อยฺยา นาคมีสุ -อิติ ปุจฺฉิตฺวา
“อานนทเถโร เอกโกว อาคโต เทว -อิติ สุตฺวา “อทฺธา เอตตมกเม เมทนมกํสุ -อิติ ภิกฺขุณฺ กุทฺโธ สตถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา
“ภนฺเต มยา ปยฺจนฺนํ ภิกฺขุสฺตानํ ภิกฺขา ปฏฺยตฺตา, อานนทเถโร กิร เอกโก ว อาคโต, ปฏฺยตฺตภิกฺขา ตเถว ฐิตา,
ปยฺจสฺตา ภิกฺขุ มม เคเห สยฺญํ น กรีสุ, กิณฺนุ โข การณํ -อิติ อาห.

[ตระกูลที่ภิกษุควรเข้าไปและไม่ควรเข้าไป]

สฺตถา ภิกฺขุณฺ โทสํ อวตฺวา “มหาราช มม สวากานํ ตุมहेหิ สทฺธี วิสฺสาโส นตฺถิ, เตน น คตา ภวิสฺสนฺติ -อิติ วตฺวา
กุลานํ อนุปคฺมนการณญจ อุปคฺมนการณญจ ปกาเสนฺโต ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา อิมํ สุตฺตมาห^๑

“นฺวหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมฺนนาคตํ กุลํ อนุปคฺนตฺวา จ^๒ นาลํ อุปคฺนตฺุ อุปคฺนตฺวา จ^๓ นาลํ อุปนีสีทิตฺุ. กตเมหิ นวหิ.

(๑) น มนาเปน ปจฺจุฏฺฐนฺติ (๒) น มนาเปน อภิวาเทนฺติ (๓) น มนาเปน อาสนํ เทนฺติ (๔) สนฺตมสฺส ปรีคฺยหนฺติ
(๕) พหุภุมหิ^๔, โถกํ เทนฺติ (๖) ปณฺีตมฺหิ^๕, ลูขํ เทนฺติ (๗) อสฺกกจฺจํ เทนฺติ, โน สกฺกจฺจํ (๘) น อุปนีสีทิตฺุ รมฺมสฺสวนาย
(๙) ภาสฺนตฺสส^๖, น รยฺชียนฺติ.”

อิมฺเหหิ โข ภิกฺขเว นวหิ องฺเคหิ สมฺนนาคตํ กุลํ อนุปคฺนตฺวา จ^๗ นาลํ อุปคฺนตฺุ อุปคฺนตฺวา จ^๘ นาลํ อุปนีสีทิตฺุ.

นวหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมฺนนาคตํ กุลํ อนุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปคฺนตฺุ อุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปนีสีทิตฺุ. กตเมหิ นวหิ.

(๑) มนาเปน ปจฺจุฏฺฐนฺติ (๒) มนาเปน อภิวาเทนฺติ (๓) มนาเปน อาสนํ เทนฺติ (๔) สนฺตมสฺส น ปรีคฺยหนฺติ
(๕) พหุภุมหิ, พหุํ เทนฺติ (๖) ปณฺีตมฺหิ, ปณฺีตํ เทนฺติ (๗) สกฺกจฺจํ เทนฺติ โน อสฺกกจฺจํ (๘) อุปนีสีทิตฺุ รมฺมสฺสวนาย
(๙) ภาสฺนตฺสส, รยฺชียนฺติ.

อิมฺเหหิ โข ภิกฺขเว นวหิ องฺเคหิ สมฺนนาคตํ กุลํ อนุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปคฺนตฺุ อุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปนีสีทิตฺุ -อิตฺิ.

๑ อจ. นวก. ๒๓/๔๐๑.

๒ ปาลียํ จสททภฺฐาเนสุ วาสทโท ทิสฺสตี.

๓ ปาลียํ จสททภฺฐาเนสุ วาสทโท ทิสฺสตี.

๔ พหุภุมปี.

๕ ปณฺีตมปี.

๖ ภาสิตมสฺส.

๗ รมิสฺสนฺติ.

๘ ปาลียํ จสททภฺฐาเนสุ วาสทโท ทิสฺสตี. สุกฺกปฺกฺเช ปน เอกสทิสฺสเมว. ญ. ว.

๙ ปาลียํ จสททภฺฐาเนสุ วาสทโท ทิสฺสตี. สุกฺกปฺกฺเช ปน เอกสทิสฺสเมว. ญ. ว.

“อิตติ โข มหาราช มม สาวกา ตุมหากัง สนตีกา วิสสาสิ อลภนตนา น คตา ภวิสสนติ,
ไปราณกปณชิตา ทิ อวิสสาสนีนยภูฏาเน สกุกจจํ อุปภูฏियมานาปิ มรณนตีกัง เวทนํ ปตวา วิสสาสิภูฏานเมว คมึสุ -อิตติ
“กทา ภนเต -อิตติ รณญา ปุฏฐุ อตีตํ อหาริ:

[เรื่องเกสวตาบส]

อตีเต, พาราณสียํ พุทธมตเต รชชํ กาเรนเต, เกสโว นาม ราชา รชชํ ปหาย อสิปพพชชํ ปพพิ.

ตํ ปณจ ปุริสสตานิ อนุปพพิชฺสู.

โส เกสวตาบโส นาม อโหสิ.

ปสาธกปโป ปนสส อนุปพพิชิตวา กปโป นาม อนตวาสิโก อโหสิ.

เกสวตาบโส ปริสาย สหิ อภูฏ มาเส ทิมวเนเต วสิตวา วสสารเตเต โลงมพิลเสวเนตถาย พาราณสี ปตวา ภิกขาย นครํ ปาวิส.

อล นํ ราชา ทิสวา ปสิทิตวา จาตุมมาสิ อตตโน สนตีกา วสนตถาย ปฏินญํ คเหตุวา อุตยาเน วสาเปเนโต
สายํ ปาตํ ตสส อุปภูฏานํ คจจติ.

อวเสสา ตาปสา กติปาหํ วสิตวา หตติสททาทีหิ อพพาหหา “อาจริย อุกกณฐิตมหา คจจาม -อิตติ อหํสุ.

“กหนตาด -อิตติ.

“ทิมวเนตํ อาจริย -อิตติ.

“ราชา อมหากัง อาคตทิวเสเยว จาตุมมาสิ อิช วสนตถาย ปฏินญํ คณหิ, กถํ คมึสสธ ตาด -อิตติ.

“ตุมहेหิ อมหากัง อนาจิขิตวาว ปฏินญา ทินนา, มยํ อิช น สกโกม วสิตุํ, อิตอ อวิพุเร ตุมหากัง ปวตติสสวณภูฏาเน วสิสสาม -
อิตติ วนทิตวา ปกภูมิสุ.

กปปกนตวาสิเกน สหิ อาจริโย ओหिय.

ราชา อุปภูฏานํ อาคโต “กุหิ อุตยา -อิตติ ปุจจ.

“อูกกณฐิตมหา -อิตติ วตวา ทิมวเนตํ คตา มหาราช -อิตติ.

กปโปปิ น จิสเสว อูกกณฐิตวา อาจริเยน ปุนปุนํ วารियมาโนปิ “น สกโกมิ -อิตติ วตวา ปกคามิ.

อิตเรสิ ปน สนตีกัง อคนตวา อาจริยสส ปวตตี สุนนโต อวิพุเร ฐาเน วสิ.

อปรภาเค อาจริยสส อนตวาสิเก อนุสสรนตสส, กุจจโรโค อุปปชช.

ราชา เวชเชหิ ติกิจจาเปติ.

โรโค น วุปสมมติ.

ตาบโส อาห “มหาราช อิจฉสิ เม โรคํ วุปสมิตฺ -อิตติ.

“ภนเต สจาทํ สกุกุณเยยํ, อิทาเนว โว ผาสุกํ กเรยยํ -อิตติ.

“มหาราช สเจ เม ผาสุกํ อิจฉสิ, มํ อนนเตวาสิกานํ สนนติกํ เปเสหิ -อิตติ.

ราชา “สาธู ภนเต -อิตติ ตํ มณฺจเก นิปชฺชาเปตวา

นารทามจฺจปมฺมุเข จตฺตารอ อมจฺเจ “มม อยยสฺส ปวตฺตี ญุตวา มยหํ สาสนํ ปหิณฺเวยยาถ -อิตติ อฺยโยเชสิ.

กปฺปกนฺเตวาสีโก อจฺจริยสฺสาคมนํ สุตฺวา ปจฺจुकฺคมนํ กตฺวา “อิตเร กหํ -อิตติ วุตเต “อสฺสกุณฺฐานเ กิร วสนฺติ -อิตติ อาห.

เตปิ อจฺจริยสฺสาคตภาวํ สุตฺวา ตตฺถเว สโมสริตฺวา อจฺจริยสฺส อุนฺโหนกํ ทตฺวา ผลาผลํ อทฺสู.

ตํขณฺณญฺเวยว โรโค วุปสมิ.

โส กติปาเหเนว สุวณฺณวณฺโณ อโหสิ.

อถ นํ นารโท ปุจฺฉิ

“มนฺุสฺสินทํ ชหิตฺวาน

กถนฺุ ภควา เกสิ

สาทฺุณี รณฺณียานิ

สุภาสิตานิ กปฺปสฺส

สาสินํ โอทนํ ภูตฺวา

กถํ สามากนิวารา

อสาทํ ยทิวา สาทํ

วิสสฺสุวฺโฐ ยตฺถ ภูณฺเวยย

สพฺพกามสมิทฺธิณํ

กปฺปสฺส รณฺณิ อสฺสเม -อิตติ.

สนฺติ รุกฺขา มโนรมา

นารท รณฺณนฺติ มนฺติ.

สุจิมฺสุปเสจณํ

อโลณา สาทฺยนฺติ ตนฺติ.

อปฺปํ วา ยทิวา พหุํ

วิสสาสปรมา รส -อิตติ.

[พระศาสดาทรงย่อชาดก]

สตถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อาทริตฺวา ชาตกํ^๑ สโมธานนฺโต

“ตทา ราชา โมคฺคผลฺลาโน อโหสิ, นารโท สาริปฺพุตฺโต, กปฺปกนฺเตวาสีโก อานนฺโท, เกสวตาบโส อหเมว -อิตติ วตฺวา

“เอวํ มหาราช ปุพฺเพ ปณฺชิตา มรณฺนฺติกํ เวทณํ ปตฺวา วิสสาสิกุณฺฐานํ อคฺมํสุ,

มม สาวกา ตุมหากํ สนนฺติเก วิสสาสํ น ลภนฺติ มณฺเญ -อิตติ อาห.

[พระราชาทรงส่งสาสน์ไปขอธิดาเจ้าศากยะ]

ราชา “ภิกฺขุสงฺเขน สทฺธี มยา วิสสาสํ กาทํ วุณฺณฺติ, กถนฺุโข กิริสสามิ -อิตติ “สมมาสมพฺพุทฺธสฺส ญาตีจฺฉิตรี เคเห กาทํ วุณฺณฺติ,

เอวํ สนนฺเต, ททฺธา จ สามณฺเวยว จ ‘สมมาสมพฺพุทฺธสฺส ญาตี ราชาคิ มม สนนฺติกํ วิสสฺสุวฺฐานํ นิพฺพทํ อากมฺิสสนฺติ -อิตติ จินฺเตตฺวา

“เอภัง เม ชีตริ เทนฺตุ -อิตฺติ สากฺยกฺขณํ สนนฺตํ สาสนํ เปเสสิ,
“กตฺรสกกฺกสฺส ชีตาทิ ปุจฺฉิตฺวา อาคฺจเฉยฺยาถ -อิตฺติ วตฺวา พุเต อาณาเปสิ.

[เจ้าศากยะให้ธิดานางทาสี แก่พระเจ้าปเสนทิ]

พฺตุตา คนฺตฺวา สากิเย ทาริกํ ยาจิสุ.

เต สนนฺปิตฺติวา “ปกฺขนฺตริโย ราชฺา, สเจ น ทสฺสาม, วินาสฺเสสฺสติ โน,
น โข ปน อมเหติ กุเลน สทิสฺโส, กิณฺนุ โข กาทพฺพํ -อิตฺติ จินฺตยิสฺสุ.

มหานาโม “มม ทาสิยา กุจฺฉิสฺมี ชาตา วาสภขตฺติยา นาม ชีตา รูปโสภคคฺคปฺตฺตา อตฺถิ, ตํ ทสฺสาม -อิตฺติ วตฺวา
พุเต อาห “สาธู รณฺโณ ทาริกํ ทสฺสาม -อิตฺติ.

“กสฺส ชีตา -อิตฺติ.

“สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส จุฬปิตุ ปุตฺตสฺส มหานามสกกฺกสฺส ชีตา วาสภขตฺติยา นาม -อิตฺติ.

เต คนฺตฺวา รณฺโณ อาโรจยิสฺสุ.

ราชฺา “ยทิ เอวํ, สาธู, สีนฺมฺ อานถ, ขตฺติยา จ นาม พหุมายา ทาสีชีตริปิ ปหิณฺเญยฺมฺ,
ปิตรฺรา สทฺธิ เอกภาชเน ภูณฺชนฺตี อาเนยฺยาถ -อิตฺติ เปเสสิ.

เต คนฺตฺวา “เทว ตุมฺเหติ สทฺธิ เอกโต ภูณฺชนฺตี ราชฺา อิจฺฉติ -อิตฺติ อาหฺสู.

มหานาโม “สาธู ตาต -อิตฺติ ตํ อลงการาเปตฺวา อตฺตโน ภูณฺชนกาเล ตํ^๑ ปกโกสาเปตฺวา
ตาย สทฺธิ เอกโต ภูณฺชนาการํ ทสฺเสตฺวา พุตฺตานํ นิยฺยาเทสิ.

เต ตํ อาทาย สาวตฺถิ คนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี รณฺโณ อาโรเจสุ.

ราชฺา ตุมฺภุจฺจมานโส ตํ ปญฺจนนํ อิตฺถิสฺตานํ เขมฺมฺญํ กตฺวา อคฺคมฺเหสิญฺญาเน อภิสฺสิยฺจิ.

สา น จิรฺสเสว สุวณฺณวณฺณํ ปุตฺตํ วิชฺชายิ.

อถสฺส นามคฺคทณฺทิวเส ราชฺา^๒ อโยยิกาย สนนฺตํ เปเสสิ “สากฺยราชฺีตา วาสภขตฺติยา ปุตฺตํ วิชฺชาตา, กิมสฺส นามํ กโรนฺตุ -อิตฺติ.

ตํ ปน สาสนํ คเหตุวา คโต อมจฺโจ โลกํ พริธฺธาตุโก.

โส คนฺตฺวา รณฺโณ อโยยิกาย อาโรเจสิ.

[พระกุมารได้พระนามว่าวิฑูทกะ]

สา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา “วาสภขตฺติยา ปุตฺตํ อวิชฺชายิตฺวาปิ สพฺพํ ธนํ อภิกฺขวิ, อิทานิ ปน รณฺโณ อติวิย วลฺลภา ภวิสฺสติ -อิตฺติ อาห.

๑ สี. ม. ย. ตํ -อิตฺติ นตฺถิ.

๒ สี. ย. เอตฺถนฺตเร อตฺตโน -อิตฺติ อตฺถิ.

พริรามจโจ “वलลภา -อิตติ वज्जि तुसुत्तं सुत्त्वा “วิชฺฐโก -อิตติ สลลกเขตฺตวา ราชานं อูปคนฺตวา
“เทว กุมารสฺส ‘วิชฺฐโกติ นามं กโรธ -อิตติ อาห.

ราชา “โปราณกं โน กุลสนฺตํ นามं ภวิสฺสติ -อิตติ จินฺตเตตฺวา “วิชฺฐโก -อิตติ นามं อกาสิ.

[วิชฺฐกษะเสด็จเยี่ยมศากยสกุล]

อถสฺส ทหฺรกาเลยว ราชา “สตุถุ ปิยํ กโรมิ -อิตติ เสนาปติภูมฺมานํ อทาสิ.

โส กุมารปริหาเรน วพฺพณฺโตะ สตตฺตวสฺสีกกาเล อญฺเญสฺสํ กุมารานํ มาตามหฺกุลโตะ หตฺถิรูปกอสฺสรูปกาทีนํ อหฺริยมานานํ ทิสฺวา
มาตฺรํ ปุจฺฉิ “อมม อญฺเญสฺสํ มาตามหฺกุลโตะ ปณฺณกาโร อหฺริยติ, มยฺหํ โกจิ กิณฺจํ น เปเสตติ, กิํ ตวํ นิมฺมาตาปิตฺติกา -อิตติ.

อถ นํ สา “ตาท ตว สกฺยราชาโน มาตามหา ทุเร ปน วสนฺติ, เตน เต น กิณฺจํ เปเสตติ -อิตติ วญฺเจสิ.

ปุณ โสฬสวสฺสีกกาเล “อมม มาตามหฺกุลํ ปสฺสิตฺตฺกาโมเมหิ -อิตติ วตฺวา “อลํ ตาท, กิํ ตตฺถ คนฺตฺวา กริสฺสสิ -อิตติ วาริยมาโนปิ
ปุณฺปุณฺนํ ยาจิ.

อถสฺส มาตา “เตนหิ คจฺฉ -อิตติ สมฺปฏฺิจฺฉิ.

[พวกศากยะต้อนรับวิชฺฐกษะ]

โส ปิตุ อโรเจตฺวา มหฺนเตน ปริวารเณ นิกฺขมิ.

वासภขตฺติยา ปุเรตฺรเมว ปณฺณํ เปเสสิ “อหํ อิชฺ สุขํ วสามิ, มาสส กิณฺจํ สามิโน อนฺตรํ ทสฺสยฺสิ -อิตติ.

สาเกยา วิชฺฐกษสฺสาคมนํ ญฺตฺวา “วณฺทิตฺตํ น สกฺกา -อิตติ ตสฺส ทหฺรทหฺเร กุมारे ชนปฺทํ ปหิณฺตีตฺวา,
ตสฺมิํ กปิลปุริํ สมฺปตฺเต, สณฺฐาคาเร สนฺนิปตฺตีสุ.

กุมารो ตตฺถ คนฺตฺวา อญฺฐาสิ.

อถ นํ “ออยนฺเต ตาท มาตามโห, อยํ มาตุโล -อิตติ วทิสฺสุ.

โส สพฺเพ วณฺทมาโน วิจฺริตฺวา เอกํปิ อตฺตานํ วณฺทนต์ํ อทิสฺวา “กินฺนุ โข มํ วณฺทนฺตา นตฺถิ -อิตติ ปุจฺฉิ.

สาเกยา “ตาท กนิญฺฐุกุมารา เต ชนปฺทํ คตา -อิตติ วตฺวา ตสฺส มหฺนตฺสํ สกฺกาโร กริสฺสุ.

โส กตฺติปาหํ วสิตฺวา มหฺนเตน ปริวารเณ นครา นิกฺขมิ.

[วิชฺฐกษะกลับสู่เมืองของตน]

อเถกา ทาสี สณฺฐาคาเร ตสฺส นิสินฺนผลกํ^๑ “อิทํ วาสภขตฺติยาย ทาสิยา ปุตฺตสฺส นิสินฺนผลกํ -อิตติ อุกโกสิตฺวา อุกโกสิตฺวา
ชีโรทเคน โธวติ.

๑ โปราณโปญฺฐเก เตน นิสินฺนํ ผลกํ -อิตติ ทิสฺสติ.

เอโก ปุริโส อตฺตโน อาวูธํ ปมฺมุสฺสิตฺวา นินฺวโต ตํ คณฺหนฺโต วิชฺฐกภูมฺมารสฺส อโกสฺนสทฺทํ สุตฺวา ตํ อนฺตรํ ปุจฺฉิตฺวา
“วาสภขตฺติยา ทาสฺยา กุจฺฉิมฺหิ มหฺนามสฺกสฺส ชาตา -อิตฺติ ญฺตุวา พฺลกายสฺส กเถสิ.

“วาสภขตฺติยา กิร ทาสีธิตา -อิตฺติ มหฺโกลาหฺลํ อโหสิ.

[วิชฺฐกษะทฺรงอาฆาตพวฺกเจ้าศากยะ]

ตํ สุตฺวา วิชฺฐโก “เอเต ตาว มม นิสินฺนผลกํ ซีโรทเกน โธวฺนตุ,
อหํ ปน รชเช ปตฺติญฺจิตฺกाले เอเตสํ คลโลทิตํ คเหตฺวา มม นิสินฺนผลกํ โธวิสสามิ -อิตฺติ^๑ จิตฺตํ ฐฺเปสิ.

ตสฺมิ สวตฺถิ คเต, อมจฺจา สพฺพํ ปวตฺตี รมฺโย อาโรจยีสฺสุ.

ราชา “มยฺหํ ทาสีธิตํ อทฺสุ -อิตฺติ สากฺยานํ กุจฺฉิตฺวา วาสภขตฺติยาย จ ปุตฺตสฺส จ ทินฺนปฺริหารํ อจฺฉินฺนิตฺวา
ทาสทาสีทฺธิ ลทฺทพฺพมตฺตเมว ทาเปสิ.

ตโต กติปาหจฺเจยน สตฺถา ราชนิเวสนํ คนฺตฺวา นิสีทฺธิ.

ราชา อาคนฺตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต ตุมฺหากํ กิร ญฺุตเกทฺธิ ทาสีธิตา มยฺหํ ทินฺนา,
เตนสฺสา อหํ สปุตฺตตาย ปฺริหารํ อจฺฉินฺนิตฺวา ทาสทาสีทฺธิ ลทฺทพฺพมตฺตเมว ทาเปสิ -อิตฺติ อาท.

สตฺถา “อฺยฺตุตํ มหฺราชา สากฺยเอทฺธิ กตํ, ททฺนเตทฺธิ นาม สมชาตฺกิกา ทาทพฺพา อสฺส,
ตํ ปน มหฺราชา วทามิ ‘วาสภขตฺติยา ขตฺติยราชธิตา ขตฺติยรมฺโย เคเห อภิเสกํ ลภฺติ, วิชฺฐโกปิ ขตฺติยราชานเมว ปฺริจฺจ ชาโต,
มาตุโคตฺตํ นาม กิร กิรฺสฺสตี, ปิตุโคตฺตเมว ปมาณํ -อิตฺติ “โปราณกปณฺชิตา ทลฺททิตฺติยา กภูทฺหาริกาย อคฺคมเหสิญฺฐานํ อทฺสุ,
ตสฺสา จ กุจฺฉิมฺหิ ชาตฺกุมารो ทฺวาทสโยชนิกาย พาราณสิยํ รชฺชํ ปตฺวา กภูทฺหวาหฺนราชา นาม ชาโต -อิตฺติ
กภูทฺหาริยชาตกํ^๒ กเถสิ.

ราชา ธรรมกถํ สุตฺวา “ปิตุโคตฺตเมว กิร ปมาณํ -อิตฺติ ตฺสิตฺวา มาตาปุตฺตานํ ปกตฺติปฺริหารเมว ทาเปสิ.

[พินฺธุละพารรยาผู้แพ้ทอฺงอาบนำ]

พินฺธุละเสนาปตฺติสฺสปี โข กุสินารายํ มลฺลราชธิตา มลฺลิกา นาม ภริยา ทิฆรตฺตํ น วิชฺชายิ.

อถ นํ พินฺธุโล “อตฺตโน กุลฆรเมว คจฺฉ -อิตฺติ อฺยฺโยเชสิ.

สา “สตฺถารํ ทิสฺวาว คมฺิสสามิ -อิตฺติ เชตฺวนํ ปวิสิตฺวา ตถาคตํ วนฺทิตฺวา ฐิตา “กหํ คจฺฉสิ -อิตฺติ วุตฺตา
“สามิโก มํ ภนฺเต กุลฆรํ เปเสตี -อิตฺติ อาท.

“กิการณา -อิตฺติ.

“วณฺณา กิรสมฺมิ อปุตฺติกา -อิตฺติ.

๑ ส. ย. โธวาเปสสามิ -อิตฺติ.

๒ ข. ชา. เอก. ๒๗/๓. ตทฺทภูทฺกถา. ๑/๒๐๔.

“ยทิ เอว, คมนกัจจันตฺถิ, นินฺตตสฺสุ -อิตฺติ.

สา ตฺถุจฺจมานสา หุตฺวา สตฺถารวฺ วนฺทิตฺวา นินฺเวสนํ คนฺตฺวา “กสฺมา นินฺตตาสี -อิตฺติ วุตฺเต” “ทสฺพลน นินฺตติตฺตมฺหิ -อิตฺติ อาห.

พนฺจฺโล “ทิจฺจํ ภาวิสฺสตี ทิจฺทสฺสึนา การณํ -อิตฺติ สมฺปฺปิจฺฉิ.

สา น จิรฺสเสว คพฺภํ ปฏฺลิทิตฺวา อุปฺปนนฺโทหฺหา “โทหฺโห เม อุปฺปนโน -อิตฺติ อาโรเจสฺสิ.

“กํ โทหฺโห -อิตฺติ.

“เวสาลีนฺคร คณฺรราชฺกุลานํ อภิเสกมฺจฺคฺลโปกฺขรณฺนิยํ โอตฺริตฺวา นหาตฺวา ปาณียํ ปาตฺกามมฺหิ สามิ -อิตฺติ.

พนฺจฺโล “สาธฺ -อิตฺติ วตฺวา สหสฺสตฺถามธฺนํ คเหตฺวา ตํ รณํ อาโรเปตฺวา สวตฺถิโต นิกฺขมิตฺวา รณํ ปาเชนฺโต
มหาลิจฺฉวินฺ ทินฺนทฺวารน เวสาลี ปาวิสิ.

มหาลิจฺฉวินฺ จ ทฺวารสมิเปเอว นินฺเวสนํ โหตี.

โส รตฺสส อุมมาเร ปฏฺิฆาตสทฺทํ สุตฺวาว “พนฺจฺลสฺส รตฺสทฺโท -อิตฺติ ญตฺวา “อชฺช ลิจฺฉวินํ ภัยํ อุปฺปชฺชิสฺสตี -อิตฺติ อาห.

โปกฺขรณฺนิยา อนฺโต จ พหิ จ อารกฺโข” พฺลว, อุปริ โลหฺชาลํ ปตฺถณฺ, สกฺกณานฺปิ โอกาโส นตฺถิ.

พนฺจฺลเสนาปตี ปน รธา โอตฺริตฺวา อารกฺชเก มนฺุสเส เวตฺเตน ปหฺรนฺโต ปลาเปตฺวา โลหฺชาลํ ฉินฺทิตฺวา
อนฺโตโปกฺขรณฺนิยา ทรียํ นหาเปตฺวา สยฺปิ นหาตฺวา ปุน ตํ รณํ อาโรเปตฺวา นครา นิกฺขมิตฺวา อาคตฺมคฺเคเนว ปายาสี.

[พวกเจ้าลิจฉวิตติดตาม]

อารกฺชกา ลิจฺฉวินํ อาโรเจสฺสุ.

ลิจฺฉวิราชาโน กุชฺฉิตฺวา ปญฺจ รตฺสทานิ อารุยฺห “พนฺจฺลมลลํ คณฺทิสฺสาม -อิตฺติ นิกฺขมฺิสฺสุ.

ตํ ปวตฺตี มหาลิสฺส อาโรเจสฺสุ.

มหาลิจ “มา คมิตฺถ, โส ทิ โว สพฺเพ ฆาเตสฺสตี -อิตฺติ อาห.

เตปิ “มยํ คมิสฺสามเอว -อิตฺติ วทิสฺสุ.

“เตนฺหิ รตฺจกฺกสฺส ยาว นาลิโต ปฐฺวี ปวิฏฺฐณฺฐานํ ทิสฺวา นินฺตเตยฺยาถ,
ตฺโต อนินฺตตนฺตา ปุรฺโต อสนิสฺทํ วย สฺกณฺสสฺถ, ตมฺหา ฐานา นินฺตเตยฺยาถ,
ตฺโต อนินฺตตนฺตา ตุมฺหากํ รตฺจเรสฺสุ ฉิทฺทํ ปสฺสิสฺสสฺถ, ตมฺหา ฐานา นินฺตเตยฺยาถ”, ปุรฺโต มา คมิตฺถ -อิตฺติ อาห.

เต ตสฺส วจเนนानินฺตติตฺวา ตํ อนฺุพนฺธิสฺสุเยว.

๑ ส. ย. วุตฺตา.

๒ ส. ม. ย. อารกฺษา.

๓ ม. เอตฺถนฺตเร ตฺโต อนินฺตเตนฺตา -อิตฺติ อตฺถิ.

มลลิกา ทิสวา “รธา สามิ ปญญาณนติ -อติ อาห.

“เตนหิ เอกสเสว รธสส ปญญาณนกาเล อาโรเจยยาสิ -อติ.

สา ยทา สพเพ เอโก วีย หุตฺวา ปญญาณียสฺส ตทา “เอกเมว สามิ รธสีสํ ปญญาณติ -อติ อาห.

พฺนฺธุโล “เตนหิ อีมา รสมิโย คณฺห -อติ ตสสา รสมิโย ทตฺวา รเถ ฐิตฺว ธนุํ อาโรเปสิ.

รธจกฺกํ ยาว นากิโต ปฐวี ปาวิสิ.

ลิจฉวีโน ตํ ฐานํ ทิสวา น นินวตฺตีสฺส.

อิตโร โลกํ คนฺตฺวา ชยํ โปถะสิ.

อสนีสทโท วีย อโหสิ.

เต ตโตปิ น นินวตฺตีสฺส อุนฺพนฺธนา คจฺฉนฺเตว.^๑

[อำนาจลูกศรของพันธฺุละ]

พฺนฺธุโล รเถ ฐิตโก ว เอกํ สรํ ชิปี.

โส ปญฺจนนํ รธสทานํ รธสีเส ฉิทฺทํ กตฺวา ปญจ ราชสทานิ ปริกฺรพฺนฺธนฺฐานเ วิวิชฺฌิตฺวา ปฐวี ยํ ปาวิสิ.

เต อตฺตโน วิทฺธกา ว อชานิตฺวา “ติฏฺฐ ฺเร, ติฏฺฐ ฺเร -อติ วทฺนตา อุนฺพนฺธิสฺสเยว.

พฺนฺธุโล รธํ ฐเปตฺวา “ตุมฺเห มตกา, มตเกหิ สทฺธิ มยฺหํ ยฺยฺทํ นาม นตฺถิ -อติ อาห.

“มตกา นาม อมหาสทิสสา น^๒ โหนฺติ -อติ.

“เตนหิ สพฺพปจฺฉิมสส ปริกฺรํ โมเจถ -อติ.

เต โมจยฺยิสฺส.

โส มุตฺตมตฺเตเยว มริตฺวา ปติ.

อถ เณ “สพฺเพปิ ตุมฺเห เอวรฺูปา, อตฺตโน อตฺตโน ฆฺรานิ คนฺตฺวา สฺวิธาตพฺพํ สฺวิทฺหิตฺวา ปุตฺตทารํ อุนฺสาสิตฺวา สนนฺหา โมเจถ -
อติ อาห.

เต ตถา กตฺวา สพฺเพปิ ชีวิทกฺขยํ ปตฺตา.

๑ คจฺฉีสฺสเยว -อติ ยุตฺตตรํ ภาเวย.

๒ นสทโท นตฺถิ.

[พันธฺระมีบุตร ๓๒ คน]

พันธฺระโลปี มลลิกํ สวตถิ อาเนสิ.

สา โสฬสภคตํ ยมเก ยมเก ปุตเต วิชยิ.

สพเพปิ สุรา ภาษสมปนา อหสิ. สพพิปปานํ นิพตติ ปาปุนิส.

เอเกกสส ปริสสสสสิ ปริวาริ อโหสิ.

ปิตรา สหิ ราชนิเวสนํ คจจนเตหิ เตหเว ราชจณํ ปริปริ.

[พันธฺระเสนาบดีถูกฆ่าพร้อมทั้งบุตร]

อถกทิวสํ วิจจเย กุณฺณปราชิตา มนุสสา พันธฺล อากจจนตํ ทิสวา มหาวิริวํ วิรวนตา
วิจจยมจจจัน กุณฺณกรณํ ตสส อโรเจสิ.

โส วิจจยํ คนตวา ตํ อญฺญํ ตีเรตวา สามิกเมว สามิกํ อกาสิ.

มหาชน มหาสทเทน สาธการํ ปวตเตสิ.

ตํ สุตวา^๑ ราชานํ “กํ อิทํ -อิติ ปุจจิตวา ตมตถํ สุตวา ตุสิตวา สพเพปิ เต อมจเจ หาราเปตวา พันธฺลเสว วิจจยํ นิยยาเทสิ.

โส ตโต ปญฺญา ยสมมา วิจจยิ.

ตโต โปราณกวิจจยิกา อมจจา ลญจํ อลภนตา อปปลาภา หุตวา “พันธฺระโล ราชํ ปตเถติ -อิติ ราชกุลे परिภินทิส.

ราชานํ เตสํ กถํ คเหตวา จิตตํ นิคคเหตุํ นาสกขิ “อิมสมิ อีเรว ฆาตियมาเน, ครหา เม อุปปชชิสสตี -อิติ ปุน จินเตตวา
ปยุตตปริเสหิ ปจจนตํ ปหาราเปตวา พันธฺลํ ปกโกสาเปตวา “ปจจนโต กिर กุปีโต, ตวํ ปุตเตหิ สหิ คนตวา โจเร คณ- อิติ
ปหิณตวา “เอตเถวสส ทวตตีสาย ปุตเตหิ สห สีสํ ฉินทิตวา อاهرถ -อิติ เตน สหิ อญญेปิ สมตเถ มหาโยเช เปเสสิ.

ตสมิ ปจจนตํ คจจนเตเยว, “เสนาปติ กिरากจจติ -อิติ ปยุตตโจรา ปลาเยสิ.

โส ตํ ปเทสํ อวาสาเปตวา สณฺฐาเปตวา นีวตติ.

อถสส นครโต อวิหุเร ฐาเน เต โยธา สหิ ปุตเตหิ สีสํ ฉินทิส.

[นางมลลิกาเทวีไม่มีความเสียใจ]

ตํ ทิวสํ มลลิกาย เทเวยา ปญจหิ ภิกขุสเทหิ สหิ เทว อคคสาวกา นิมนติตา โหนติ.

อถสสา ปุพพณฺเหเวว “สามิกสส เต สหิ ปุตเตหิ สีสํ ฉินทนติ -อิติ ปณฺณํ อหาริตวา อหสิ.

สา ตํ ปวตตี ญตวา กสสจि อวตวา ปณฺณํ อจจจเค กตวา ภิกขุสงฆเมว ปริวิสิ.

๑ ส. ม. ย. ตํ สุตวา -อิติ นตถิ.

อดสสา ปริจาริกายो भिक्षुं भद्रं तद्वा स्पृजात् आहृत्यो धरानं पुत्रो जातिं गीतिसु.

ธมฺมเสนาปติ “เกทนธมฺมํ ภินฺนํ น จินฺเตตพฺพํ -อิตฺติ อาห.

สา अजङ्गकोटं पण्डुं नीहित्वा “तुवत्तिसाय पुत्तेहि सत्थि पितुं सिंसं चिन्तित्ति मे อิมं पण्डुं आहूसु,
อหํ อิทํ सुत्วาปิ न जिनत्तेसि, स्पृजात्त्या भिननाय, ก็ จินत्เตสสามิ ภนฺเต -อิตฺติ อาห.

ธมฺมเสนาปติ

“อนิมิตฺตมนถญาตํ

มจฺจानํ อิตฺติ ชีวิตํ

กสิรมจฺจ ปรีตตมจ

ตมจฺจ ทุกฺเขน สยฺยตํ -อิตฺติ”

อาทินิ वत्त्वा धम्मं तेसेत्त्वा अणुणायासना विहारं अकमासि.

สาपि तुवत्तिससुณिसायो पक्कसापेतत्त्वा “ตุมหากं सामिका निरปราธา अत्तโน पुริมกम्मผลं लภिसु,
ตุมहे मा सोजित्त मा परिเทवित्त, रणोญ्ज उปริ मनोपโทसं मा कर्त्तव -อิตฺติ โอวทิต.

रणोญ्ज जรบुरिसา तं गत्तं सुत्त्वा तेसं निทโทसभावํ रणोญ्ज गถिसु.

ราชา संवेत्तपुत्तोत्तं तสसा निเวसनं คนत्त्वा मल्लิกญจ सुณिसायो जससा ขมาपेतत्त्वा มล्लิกาย วรํ อทาสि.

สา “วโร คหิตโต मे होतु -อิตฺติ วत्त्วา, ตสมิ คเต, มตทกตตํ ทตฺวา นหตฺวา ราชานํ อุปสงกมิตฺวา “เทว ตุมहेหิ मे वโร तिनो,
มยฺหญจ อถญฺเณน อตฺถน ตถฺถิ, तुवत्तिसाय ज मे सुณिसानं มมญจ กุลञ्जरकम्मํ अनुचานाถ -อิตฺติ อาห.

ราชา सम्पुञ्जि.

स्यपि तुवत्तिससुणिसा यथासकानि कुलानि पेसेसि.

सा कुसनारयो अत्तโน कुञ्जरं अकमासि.

राजापि पण्डुलเสनापतिโน षाकिन्यसस तेषकारायनसस नाम सेनापतिगुणानं अทาสि.

सो पन “मात्तुलो मे अमिना मारितो -อิตฺติ รณญฺจ โอตารํ คเวสนโต วิจรรति.

ราชา गिर निरप्राथसस पण्डुलसस मारितगतโต पुण्डु आय विपुण्डिसารी हुत्त्वा जित्तससाทं न लภति रञ्जसुขं नानुगेति.

[พระราชาสวรรคต]

तथा स्तथा साकियानं मेत्तูปป नाम นิคมํ นิสสาย วิหรรति.

ราชา ตตถ คนत्त्वा आरामโต अवित्तरे ขนธาวารं निवासेत्त्वा महन्तेन परिवाเรน “स्तถารं वุนทिसสามิ -อิตฺติ วิहारं คนत्त्वा
ปญจ ราชกกุณญชานานิ तेषकारायनसस तत्त्वा ऐकगेव कन्ธกุกฺกึ पाविसि.

สพฺพ ธรรมเจตยิสฺสุตตนิยามน^๒ เวทิตพฺพ.

ตสมิ ฅนฺธกฺขี ปรวิญฺญู, ทีฆการายโน ตานิ ราชกฺกุณฺณทานิ คเหตุวา วิชฺฐกฺ ราชานํ กตฺวา รมฺโณ
เอกํ อสฺสํ เอกญจ อฺปฺภูฏานการิกํ มาตุคามํ ฐฺเปตฺวา นินฺตเตตฺวา สวตฺถิ อคฺมาสิ.

ราชา สตถารา สทฺธิ ปิยกถํ กเถตฺวา นิกฺขนโต เสนํ อทิสฺวา ตํ มาตุคามํ ปุจฺฉิตฺวา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา
“ภาคินเณยํ อาทาย ฅนฺตฺวา วิชฺฐกํ คเหตุสฺสามิ -อิตฺติ ราชคฺชนครํ คจฺฉนฺโต, วิกาเล ทฺวาเรสุ ปิทฺติเตสุ,
นฺครํ ปตฺวา เอกิสฺสา สาลาย นินฺชชิตฺวา วาตตปฺกิลนฺโต รตฺติภาเค ตตฺถเวว กาลมกาสิ.

วิภาตาย รตฺติยา, “เทว โกสฺลนรินฺท อนาโณ ชาโตสิ -อิตฺติ วิลปนฺติยา ตสฺสา อิตฺติยา สทฺทํ สุตฺวา รมฺโณ อาโรเจสุ.

โส มาตุลสฺส มหนฺเตน สกฺกาเรน สรีริกิจฺจํ การสิ.

[พระเจ้าวิชฺฐกษะเสด็จไปพบพระศาสดา]

วิชฺฐโกปิ รชฺชํ ลภิตฺวา ตํ เวรํ สริตฺวา “สพฺเพปิ สากิเย มาเรสฺสามิ -อิตฺติ มหฺติยา เสนาย นิกฺขมิ.

ตํ ทิวสํ สตถา ปจฺจุสกาเล โลกํ โอลเณนโต ญฺาตสงฺฆวินาสํ ทิสฺวา “ญฺาติสงฺคหํ กาทํ วมฺภูติ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา
ปุพฺพพฺนหสมเย ปินฺชทาย จริตฺวา ปินฺชปาตปฺกิกนฺโต ฅนฺธกฺขียํ สีหเสยํ กปฺเปตฺวา สายณฺหสมเย อากาเสน ฅนฺตฺวา
กปิลวตฺถุสํมนเต กพรจฺฉายเ รุกฺขมุเล นิสีทิ.

ตโต วิชฺฐกฺสส รชฺชสีมายํ มหนฺโต สณฺทจฺฉายเ นินฺโครธฺรุโก อตฺถิ.

วิชฺฐโก สตถารํ ทิสฺวา อฺปฺสงกฺมิตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต กิการณา เอวรฺรูปาย อุนฺหเวลาย อิมสฺมิ กพรจฺฉายเ รุกฺขมุเล นินฺนตฺถ,
เอตสฺมิ สณฺทจฺฉายเ นินฺโครธฺมุเล นิสีถ ภนฺเต -อิตฺติ วตฺวา, “โหตุ มหาราช, ญฺาตกานํ ฉายา นาม สีตลา -อิตฺติ วุตฺเต,
“ญฺาตกานํ รุกฺขณฺตถาย สตถา อาคโต ภวิสฺสตี -อิตฺติ จินฺเตตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา นินฺตติตฺวา สวตฺถิเมว ปจฺจาคมิ.

สตถาปิ อฺปฺปตฺติตฺวา เขตฺวนเมว คโต.

ราชา สากิยานํ ทิวสํ สริตฺวา ทฺติยมฺปิ นิกฺขมิตฺวา ตตฺถเวว สตถารํ ปสฺสิตฺวา ปุน นินฺตติ.

ตติยวาระปิ นิกฺขมิตฺวา ตตฺถเวว สตถารํ ปสฺสิตฺวา นินฺตติ.

จตฺตถวาระ ปน ตสมิ นิกฺขนเต, สตถา สากิยานํ ปุพฺพกมฺมํ โอลเเกตฺวา
เตสํ นทียํ วิสปกฺขิปนฺปาปกมฺมสฺส อฺปฺปฏิพาหิยภาวํ ญฺุตฺวา จตฺตถวาระ นาคมาสิ.

วิชฺฐโก “สากิเย ฆาเตสฺสามิ -อิตฺติ มหนฺเตน พเลน นิกฺขมิ.

[พระเจ้าวิชฺฐกษะฆ่าพวกศากยะ]

สมมาสมพฺพุธสฺส ปน ญฺาตกา อสฺตตฆาตกา นาม มรฺนตาปิ ปเรสํ ชีวิตํ น โวรเปนฺติ.

เต จินตยีสฺ “มยฺ สิกขิตตตถา กตฺปาสนา มหิสฺสาสา, น โข ปน สกฺกา อมฺเหติ ปรี ชีวิตา โวโรเปตฺ,
อตฺตโน กมฺมํ ทสฺเสตฺวา ปลาเปสฺสาม -อิตฺติ.

เต กตฺสนฺนาหา นิกฺขมิตฺวา ยฺหุธฺ อารภีสุ.

เตหิ ชิตฺตา สรา วิชฺฐกสฺส ปุริสํ อนฺตรนฺตเรณ คจฺฉนฺติ, ผลกนฺตรกณฺณจฺฉิทฺทตฺราทีหิ นิกฺขมฺนฺติ.

วิชฺฐโก ทิสฺวา “นฺนุ ภณฺเ สากิยา ‘อสฺตตฺฆาตกฺมหาตี วทฺนฺติ, อถ จ ปน เม ปุริเส นาเสนฺติ -อิตฺติ.

อถ นํ เอโก ปุริโส อาห “กึ สามี นินฺวตฺติตฺวา โอลฺเกสิ -อิตฺติ.

“สากิยา เม ปุริเส นาเสนฺติ -อิตฺติ.

“ตฺมฺหากํ โกจฺจิ ปุริโส มโต นาม นตฺถิ, อิงฺฆ เณ คณาเปถ -อิตฺติ.

คณาเปนฺโต เอกสฺสปี, ขยํ น ปสฺสิ.

โส ตโต นินฺวตฺติตฺวา “เย เย ภณฺเ ‘สากิยฺมหาตี ภณฺนฺติ, สพฺเพ มาเรถ,
มาตามหฺสส ปน เม มหฺนามสฺกฺกสฺส สนฺติเก ฐิตานํ ชีวิตํ เทถ -อิตฺติ อาห.

สากิยา คเหตุพฺพคฺคหฺณํ อปฺสสนฺตา เอกจฺเจ ตินฺมํ ฑิสฺตีตฺวา เอกจฺเจ นลํ คเหตุวา อญฺฐิสฺสุ.

“ตฺมฺเห สากิยา โน -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺตา, ยสฺมา เต มรฺนฺตาปี มฺสาวาทํ น ภณฺนฺติ,
ตสฺมา ตินฺมํ ฑิสฺตีตฺวา ฐิตา “โน สากิ, ตินฺมํ -อิตฺติ วทฺนฺติ,
นลํ คเหตุวา ฐิตา “โน สากิ, นโฬ -อิตฺติ วทฺนฺติ.

เต จ มหฺนามสฺส สนฺติเก ฐิตา จ ชีวิตํ ลภีสุ.

เตสุ ตินฺมํ ฑิสฺตีตฺวา ฐิตา ตินฺสากิยา นาม, นลํ คเหตุวา ฐิตา นพฺสากิยา นาม ชาตา.

อวเสเส ชีรปเกปี ทารเก อวิสฺสชฺเซตฺวา ฆาตาเปนฺโต โลหิตนฺที ปวตฺเตตฺวา เตสํ คลฺโลหิตฺเตน ผลกํ โหฺวาเปสิ.

เอวํ สากิยฺวโส วิชฺฐกฺเณน อฺปจฺฉินฺโน.

โส มหฺนามสฺกํ คหาเปตฺวา นินฺวตฺโต ปาตฺราสเวลาย “ปาตฺราสํ กิริสฺสาม -อิตฺติ เอกสฺมี ฐฺวานเ อตฺริตฺวา,
โกชฺเนน อฺปนีเต, “เอกโต ภฺยฺชิสฺสาม -อิตฺติ อยฺยกํ ปกฺโกสาเปสิ.

[มานะกษัตริย์]

ชตฺติยา ปน ชีวิตํ จชฺนฺตาปี ทาสีปฺตฺเตน สทฺธี น ภฺยฺชนฺติ, ตสฺมา มหฺนาโม เอกํ สรํ โอลฺเกตฺวา

“กิลฺมฺฐคฺคโตมฺหิ นหายิสฺสามิ ตาต -อิตฺติ อาห.

“สาธฺ อยฺยก นหายถ -อิตฺติ.

โส “อัย มํ เอกโต อภฺยชฺชํ ฆาเตสฺสตี, สยเมว เม มตํ เสยโย -อิตี เกเส มุญฺจิตฺวา
อคฺเค คณฺฐี กตฺวา เกเสสุ ปาทงคฺคฺกุญฺเฏ ปเวเสตฺวา อุทเฏ นิมุชฺชติ.

ตสฺส คฺคุณเตเชน นาคภวณํ อุณฺหาคารํ ทสฺเสสิ.

นาคราชา “กิณฺฺนุ โข -อิตี อุปฺชาเรณโต ทิสฺวา ตสฺส สนฺตํ อคฺคนฺตฺวา ผนฺนํ นิสฺทาเปตฺวา นาคภวณํ ปเวเสสิ.

โส ทฺวาทสฺวสฺसानิ ตตฺถเว วสิ.

วิชฺฐาโกปี “มยฺหํ อຍ္ຍโก อิทานิ อคฺคมิสฺสตี -อิตี อคฺคมายมาโนว นิสฺสิทฺติ,
ตสฺมี อติจฺราชนเต, สเร วิจฺจนาเปตฺวา ทีปาลเณน ปุริสพฺพนฺตฺรานปิ โอลเเกตฺวา อทิสฺวา “คโต ภวิสฺสตี -อิตี ปกฺกามิ.

[พระเจ้าวิชฺฐาทถ. ๓. วิชฺฐาทถ.]

โส รัตติภาเค อจฺจรวตี ปตฺวา ชนฺธาวารํ นิเวเสสิ.

เอกจฺเจ อนฺโตนทียํ วาลิกาปฺลิวเน นิปฺชชฺชิสฺสุ, เอกจฺเจ พหิ ฌเล.

อนโต นิปฺนเนสุปี ปุพฺเพ อคฺตปาปกมฺมา อตฺถิ, พหิ นิปฺนเนสุปี ปุพฺเพ กคฺตปาปกมฺมา อตฺถิ,
เตสํ นิปฺนเนสุภาเนสุ กิปลลิกา อุญฺฐทิตฺวา.

เต “มยฺหํ นิปฺนเนสุภาเน กิปลลิกา, มยฺหํ นิปฺนเนสุภาเน กิปลลิกา -อิตี อุญฺฐทิตฺวา
อคฺตปาปกมฺมา อุตฺตริตฺวา ฌเล นิปฺชชฺชิสฺสุ, กคฺตปาปกมฺมา โอตฺตริตฺวา วาลิกาปฺลิวเน นิปฺชชฺชิสฺสุ.

ตสฺมี ชเณ มหาเมฆเ อญฺฐทิตฺวา ชนฺกรกฺวสฺสํ วสฺสิ.

นทียา โอลเฆ อคฺคนฺตฺวา วิชฺฐาทถํ สทฺธี ปริสาย สมฺมุตฺตเมว ปาเปสิ.

สพฺเพ ตตฺถ มจฺจกจฺจปฺกฺกขา อเหสิ.

มหาชนฺโณ กถํ สมฺมุตฺตเมว “สากิยานํ มรณํ อຍ္ຍตฺตํ, เวนฺนนาม โภจฺจเวตฺวา โภจฺจเวตฺวา สากิยา มาเรตฺวา -อิตี อนฺจฺจวิกเมตฺนตี.

[พวกเจ้าศากยะ ตายสมควรแก่บุรพกรรม]

สตฺถา ตํ กถํ สุตฺวา “ภิกฺขเว อิมสฺมี อุตฺตภาเว กิณฺจาปี สากิยานํ เอรํ มรณํ อຍ္ຍตฺตํ,
ปุพฺเพ กคฺตปาปกมฺมวเสน ปน อຍ္ຍตฺตเมว เอตฺถิ ลทฺธี -อิตี อาท.

“กึ ปน ภนฺเต เอตฺถ ปุพฺเพ อกฺสุ -อิตี.

“ปุพฺเพ เอกโต หุตฺวา นทียํ วิสํ ปกฺกขิปฺสิ -อิตี.

ปุเนกทิวสํ ภิกฺขุ ชมฺมสภายํ กถํ สมฺมุตฺตเมว “วิชฺฐาโก เอตฺตเก สากิเย มาเรตฺวา อคฺคจฺจโนโต,
อตฺตโน มนฺเรถ มตฺถกํ อปฺปตฺเต เหว, เอตฺตกํ ชนํ อาทาย สมฺมุตฺตเมวจฺจกจฺจปฺกฺกโข ชาโต -อิตี.

สตถา อาคนตวา “กาย นุตถ ภิภเว เอตริท กถาย สนนิสนนา -อิตติ ปุจฉิตวา, “อิมาย นาม -อิตติ วุตเต,
“ภิภเว, อิมสฺ สุตตานํ มโนเรถ มตถกํ อปฺตเต เอว, มจฺจราชา สุตตํ คามํ อชฺโฆตถนโต มโหโฆ วิย ชีวิตินฺทริยํ ฉินฺทิตวา
จตุรปายสมุทเท นิมุชชาเปติ -อิตติ วตวา อิมํ คถมาห

“ปุปฺพานิ เทว ปจฺจินนตํ พยาสตุตมณฺสํ นรํ
สุตตํ คามํ มโหโฆว มจฺจ อาทาย คจฺฉติ -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตถล พยาสตุตมณฺสํ นรํ -อิตติ สมฺปตเต วา อสมฺปตเต วา ลคฺคมานสํ.

อิทํ วุตตํ โหติ “ยถา มาลาการโ ปุปฺพารามํ ปวิสิตวา ‘ปุปฺพานิ ปจฺจินฺนสสามิ -อิตติ ตโต ปุปฺพานิ อคฺคเหตุวา
อณฺณมณฺญํ วา คจฺฉํ ปฏฺฐเนโต สกเล ปุปฺพารามे มนํ เปเสสิ,
‘อิโต จ ปุปฺพานิ ปจฺจินฺนสสามิ -อิตติ ตโต ปุปฺพานิ อคฺคเหตุวา อณฺณตถ มนํ เปเสติ ตเมว คจฺฉํ ปจฺจินฺนโต ปมาทํ อาปชฺชติ.

เอวเมว เอกจฺโจ ปุปฺพารามสทิสํ ปญฺจกามคฺคณฺมชฺฉมํ โอตริตวา มโนรมํ รูปํ ลภิตวา
มโนรมานํ สทฺทคฺคณฺธโรปฏฺฐนฺทพฺพานํ อณฺณตฺรํ ปฏฺฐเนติ,
เตสุ วา อณฺณตฺรํ ลภิตวา อณฺณตฺรํ ปฏฺฐเนติ,
รูปเมว วา ลภิตวา อณฺณตฺรํ” ปฏฺฐเนโต ตเมว อสสาเทติ, สทฺทาทีสุ วา อณฺณตฺรํ.

เอเสว นโย โคมหิสทาสีทาสเขตตวตถคฺคคามนิคฺคชนปทาทีสุ,
ปพฺพชิตานมปิ ปริเวณวิหารปตฺตจิวราทีสุ -อิตติ เอวํ ปญฺจกามคฺคณฺสงฺขาทานิ ปุปฺพานิ เอว ปจฺจินนตํ
สมฺปตเต วา อสมฺปตเต วา กามคฺคณฺ พยาสตุตมณฺสํ นรํ.

สุตตํ คามํ -อิตติ คามสฺส เคหิตติอาทินํ สุปนฺวเสน สุปนํ นาม นตถิ, สุตตานํ ปน สุตตปฺปมตตตํ อูปาทาย สุตโต นาม โหติ,
เอวํ สุตตํ คามํ เทว ตีณิ โยชนานิ आयตคฺคมิโร มโหโฆว มจฺจ อาทาย คจฺฉติ,
ยถา โส มโหโฆ อิตถิปุริสโคมหิสกุกกุฎาทีสุ กณฺจิจิ อนวเสเสตวา สพฺพนตํ คามํ สมุททํ ปาเปตวา มจฺจกจฺฉปภกฺขํ กโรติ
เอวเมว พยาสตุตมณฺสํ นรํ มรณมจฺจ อาทาย ชีวิตินฺทริยมสฺส ฉินฺทิตวา จตุรปายสมุทเท นิมุชชาเปติ -อิตติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตติผลาทินิ ปตฺตา.

มหาชนสฺส สาทถิกา เทสณา ซาตา -อิตติ.

วิชฺฐกถา.

๔. ปติปฐิกาวตฺถุ.

“ปุพฺพานิ เทว -อิตฺติ อิมํ ธรรมเทศนํ สุตฺวา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต ปติปฐิกํ นาม อิตฺถิ อารพฺภ กเถสิ.

วตฺถุ ตาวตฺสเทวโลเก สมฺภูตฺติ.

[เทพธิดาจุติแล้วเกิดในกรุงสาวัตถี]

ตตฺถ กิร มาลาภารี นาม เทวปุตฺโต อจฺจราสทสสปริวโต อุตฺตยานํ ปาวีสิ.

ปญฺจสตา เทวธิดโร รุกฺขํ อารุหฺห ปุพฺพานิ ปาเตนฺติ.

ปญฺจสตา ตาหิ ปาติตานิ ปุพฺพานิ คเหตุวา เทวปุตฺตํ อลงฺกโรนฺติ.

ตาสฺ อเอกา เทวธิดา รุกฺขสาขายเมว จุตฺวา.

สรโร ทิปสฺสชา วิย นิพฺพายี.

สา สวตฺถิยํ เอกสมิํ กุลเคเห ปฐิสฺสนฺธี คเหตุวา ชาตกาเล ชาติสฺสรธา หุตฺวา “มาลาภารีเทวปุตฺตสฺส ภริยมติ -อิตฺติ อนุสฺสรนฺตี วุฑฺฒิมนฺวาย คนฺธมาลาทิปฺฐํ กตฺวา สามิกสฺส สนฺติเก อภินิพฺพตฺตี ปญฺจสฺสตี.

สา โสฬสวสฺสกาเล ปรงฺกุลํ คตฺวาปี สลากภตฺตปฏฺธิภตฺตวสฺสวาสิกาทีนํ ทตฺวา

“อโย เม สามิกสฺส สนฺติเก นิพฺพตฺตณฺตถาย ปจฺจโย” โหตุ -อิตฺติ วทตี.

[จุติจากมนุษย์โลกแล้ว ไปเกิดในสวรรค์]

อถสฺสา ภิกฺขุ “อโย อญฺญาย สมฺภูตฺตยา ปติเมว ปญฺจสฺสตี -อิตฺติ “ปติปฐิกา -อิตฺติ นามํ กรีสุ.

สาปิ นิพฺพุโร อาสนสาลํ ปฏฺธิคคฺติ ปานีโย อุกฺกฏฺเปติ อาสนานิ ปญฺญาเปติ.

อถญฺเยปิ มนุสฺสา สลากภตฺตาทินี ทาตุกามา “อมม อิมานิปี ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปฏฺธิปาเทยยาสิ -อิตฺติ อหริตฺวา เทนฺติ.

สาปิ เอเตน นียาเมน อากจฺฉนฺตี คจฺฉนฺตี เอกปทฺวาเร ฉปฺปญฺญาสฺสทฺธมฺเม ปฏฺธิลภี.

ตสฺสา กุจฺฉิโย คพฺโถ สมฺภูตฺติ.

สา ทสมาสจฺจเยน ปุตฺตํ วิชานี.

ตสฺส ปทฺสา คมนกาเล “อถญฺยมปิ อถญฺยมปิ -อิตฺติ จตฺตาโร ปุตฺเต ลภี.

สา เอกทิวสํ ทานํ ทตฺวา ปุชฺชํ กตฺวา ธรรมํ สุตฺวา สิขยาปทานิ รุกฺขิตฺวา

ทิวสปริโยसानเ ตังณํ นิพฺพตฺเตน เกนจิ โรเคน กาลํ กตฺวา อตฺตโน สามิกสฺสว สนฺติเก นิพฺพตฺติ.

[อายุของมนุษย์ประมาณ ๑๐๐ ปี]

อิตรปิ เอตตํ กาลํ เทวปุตฺตํ อลงฺกโรนฺติ เอว.

เทวปุตฺโต ตํ ทิสฺวา “ตวํ ปาโต ปญฺญา น ทิสฺสสิ, กุหิ คตาสิ -อิติ อาท.

“จฺตามหิ สามิ -อิติ.

“กึ วเทสิ -อิติ.

“เอวเมตํ สามิ -อิติ.

“กุหิ นิพฺพตฺตาสิ -อิติ.

“สาวตฺถิยํ กุลเคเห -อิติ.

“กิตตํ กาลํ ตตฺถ จิตฺตาสิ -อิติ.

“ทสมาสจฺเจเนน มาตฺตฺกจฺฉิตฺโต นิคมิตฺวา โสฬสวสฺสกาเล ปติกฺกํ คนฺตฺวา จตฺตารุ ปุตฺเต วิชายิตฺวา ทานาทินิ ปุณฺณานิ กตฺวา ตุมฺहे ปญฺญุตฺวา อาคนฺตฺวา ตุมฺหากเมว สนฺติเก นิพฺพตฺตมฺหิ” สามิ -อิติ.

“มนุสฺसानํ กิตตํ आयํ -อิติ.

“วสฺสสฺตมตฺตํ -อิติ.

“เอตฺตกเมว -อิติ.

“อาม สามิ -อิติ.

“เอตฺตํ आयํ คเหตฺวา นิพฺพตฺตา มนุสฺสา กิณฺนุ โข สุตฺตปฺปมตฺตา กาลํ อติกกฺกาเมนฺติ? อุทาทุ ทานาทินิ ปุณฺณานิ กโรนฺติ? -อิติ.

“กึ วเทส สามิ, อสงฺเขยฺยํ आयํ คเหตฺวา นิพฺพตฺตา วिय อชฺรามฺรา วिय นิจฺจปฺปมตฺตา มนุสฺสา -อิติ.

มฺลลาภาริเทวปุตฺตสฺส มหฺสํเวโค อุทปาเท

“วสฺสสฺตมตฺตํ आयํ คเหตฺวา นิพฺพตฺตา มนุสฺสา กิร ปมตฺตา นิปฺชชิตฺวา นิทฺทายนฺติ, กทา นุ โข ทุกฺขา มุจฺจิสฺสนฺติ -อิติ.

[๑๐๐ ปีของมนุษย์ เท่ากับ ๑ วันในสวรรค์]

อมฺหากํ ปน วสฺสสฺตํ ตาวตฺตีสานํ เทวานํ เอโก รตฺตินฺทิวํ, ตาย รตฺตียา ตีส รตฺตियो มาโส,
เตน มาเสน ทฺวาทสมาสฺสิโก สํวจฺจโร, เตน สํวจฺจเรณ ทิพฺพํ วสฺสสฺสสํ อายุปฺปมฺณํ.

ตํ มนุสฺสคณฺณาย ติสฺโส วสฺสโกภฺวิโย สฺมฺมฺนึ จ วสฺสสฺตสฺสทานิ,

ตสฺมา ตสฺส เทวปุตฺตสฺส เอกทิวโสปี นาทิกกฺนฺโต มุหุตฺตสฺทิสฺโส ว กาลो อโหสิ.

๑ นิพฺพตฺตามหิ -อิติ ภาวิตฺตํ.

เอวี่ อปฺปายกานํ ปมาโท นาม อติวีย อยฺตุโต -อติ.

ปุนทิวเส ภิกฺขุ คามํ ปวิญฺฐา อาสนสาละ อปฺปฐิกคฺคิตํ อาสนานิ อปฺปญฺญตฺตานิ ปานีโย อนุปฺปฐูปิตํ ทิสฺวา
“กหํ ปติปฐิกา -อติ อาหํสุ.

“ภนฺเต กหํ ตุมฺเห ตํ ทกฺขิสฺสถ, หีโย อยฺเยสุ ภฺนชิตฺวา คเตสุ, สายณฺหสมเย มตา -อติ.

ตํ สุตฺวา ปุชฺชนภิกฺขุ เอติสฺสา อุปการํ สรณฺตา อสฺสูนิ สนฺธาเรตุํ นาสกฺขีสุ.

ชีณาสวานํ ฌมฺมสํเวโค อุทปาที.

เต ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา ปุจฺฉีสุ

“ภนฺเต ปติปฐิกา นาม อุปาสิกา อุฏฺฐาย สมฺภูฏฺฐาย นานปฺปการานิ ปุญฺญานิ กตฺวา สามิกเมว ปญฺญฺสิ,
สา อิทานิ มตา, กหํ นฺ โข นิพฺพตฺตา -อติ.

“อตฺตโน สามิกสฺเสว สนฺติเก ภิกฺขเว -อติ.

“นตฺถิ ภนฺเต สามิกสฺส สนฺติเก -อติ.

“น สา ภิกฺขเว เอตํ สามิกํ ปญฺญฺสิ, ตาวตีสภวเน ตสฺสา มาลาภาริเทวปฺตุโต นาม สามิกโก,
สา ตสฺส ปุพฺปปิลนฺธณฺฏฺฐานโต จวิตฺวา ปุน คนฺตฺวา ตสฺเสว สนฺติเก นิพฺพตฺตา -อติ.

“เอวํ กิร ภนฺเต -อติ.

“อาม ภิกฺขเว -อติ.

“อโห ปริตฺตํ ภนฺเต สตฺตานํ ชีวิตํ, ปาโถว อมฺเห ปรีวิสิตฺวา สายํ อุปฺปนฺนพฺยาธินา มตา -อติ.

สตถา “อาม ภิกฺขเว ปริตฺตํ สตฺตานํ ชีวิตํ นาม, เตเนวิเม สตฺเต วตฺถุกาเมหิ เจว กิเลสกาเมหิ จ อติตฺเต เอว อนตฺโโก
อตฺตโน วเส วตฺเตตฺวา กนฺทเนเต ปรีเทวนฺเต คเหตฺวา คจฺฉติ -อติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“ปุพฺพานิ เหว ปจฺฉินฺตํ พฺยาสตฺตมนฺสํ นรํ
อติตฺตํเยว กามेषุ อนตฺโโก กุรุเต วสํ -อติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ ปุพฺพานิ เหว ปจฺฉินฺตํ -อติ ปุพฺพาราม มาลาการุ นานาปุพฺพานิ วีย อตฺตภาวปฺปฐิทฺธานิ เจว อุปกฺรณปฺปฐิทฺธานิ จ
กามคฺุณปุพฺพานิ โอจฺฉินฺตเมว.

พฺยาสตฺตมนฺสํ นรํ -อติ อสมฺปตฺเตสุ ปตฺถนาวเสณ สมฺปตฺเตสุ เศวเสณ วิวิธนากาเรณ อาสตฺตจิตฺตํ.

อติตฺตํเยว กามेषุ -อติ วตฺถุกาเมกิเลสกาเมสุ ปรีเยสเนนปี ปฐฺฐิลาเภนปี ปรีโกเคนปี นิธานเนนปี อติตฺตํ เอว สมานํ.

อนตฺโโก กุรุเต วสํ -อติ มรณฺสงฺขาโต อนตฺโโก กนฺทนต์ ปรีเทวนฺตํ คเหตฺวา คจฺฉนฺโต อตฺตโน วสํ ปาเปตี -อติ อตฺโถ.

ขอ. บาลี ภา.๓ หน้า ๒๙ • ๔. ปติปฐิกาวตฺถ. • [แก้รรถ]

เทศนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทินี ปาปุณีสุ.

เทศนา มหาชนสฺส สาทถิกา ซาตา -อิติ.

ปติปฐิกาวตฺถ.

๕. มจจรีโกสียเสฏฐิวตถุ.^๑

ยถาปิ ฆมโร ปุพฺผํ -อิตติ อิมํ ฆมมเทสนํ สตถา สาวตถิยํ วิหรนโต มจจรีโกสียเสฏฐี อารพภ กเถสิ.

วตถุ ราชคเห สมภูตฺตี.

[สมบัติของเศรษฐี ไม่อำนวยการประโยชน์แก่ใครๆ]

ราชคชนครสส กิร อวิหุเร สกกรํ นาม นิคโม อโหสิ.

ตตเถโก มจจรี โกสโย นาม เสฏฐี อสตีโกภูวิโก ปภูวสตี.

โส ตินคเคน เตลพินทุมปิ ปรสํ นํ เทติ. น อตตนา ปริภุชตี.

อิติสส ตํ วิภวชาตํ เนว ปุตตทาราทีนํ น สมณพราหมณานํ อตถํ อนุโภถิ, รกขสปริคคหิตา โปกฺขรณี วิย อปริโภคํ ติฏฐตี -อิตติ.

[เศรษฐีอยากกินขนมเบื้องจนผอม]

สตถา เอกทิวสํ ปจฺจुสสมเย มหากรุณาสมาปตตีโต วุฏฐาย สกกลโลกธาตฺยํ โพรเนยฺยพนฺธเว โอลเณโต
ปญฺจจตตาสีโยชนมตถเก วสนตสส เสฏฐีโน สปชาปติกสส โสตาปตติผลสส อุปนิสสยํ อททส.

ตโต ปุริมทิวเส ปน โส ราชานํ อุปภูตฺตํ ราชเคหํ คนฺตวา ราชูปภูฏานํ กตวา อาคจฺจนโต
เอกํ ฉาตชมตฺตํ ชนปทมนุสฺสํ กุมมาสปูว์ กปลลปูว์ ชาทนต์ ทิสวา ตตถ ปิปาสํ อุปปาเทตฺวา อตตโน ฆรํ คนฺตวา จินฺเตสิ
“สจหา ‘กปลลปูว์ ชาทิตุกาโมมหีติ วกขามิ, พหู มยา สหฺธิ ชาทิตุกามา ภวิสสนตี,
เอวํ เม พหูนี ติลตถนุสสปีผาณิตาทีนึ ปริกขยํ คมิสสนตี, น กสสจि กเถสสามิ -อิตติ ตถนํ อธิวาเสนโต จรตี.

โส, คจฺจนเต คจฺจนเต กाले, อุปปณฺฑุปณฺฑุกชาโต ธมนิสฺนถตคตโต ชาโต,
ตโต ตถนํ อธิวาเสตฺถุ อสโกโณโต คพฺภํ ปริสิตฺวา มยจกํ อุปคฺยหิตฺวา นิปชฺชิ.

เอวํ คโตปิ ฌนทานิภเยน กสสจิ กิณฺจि น กเถสิ.

[ภรรยาเศรษฐีทอดขนมเบื้อง]

อถ นํ ภริยา อุปสงกมิตฺวา ปิฏฐี ปริมชฺชิตฺวา “กินฺเต สามิ อผาสุกํ -อิตติ ปุจฺฉิ.

“น เม กิณฺจิ อผาสุกํ อตถิ -อิตติ.

“กินฺนุ โข เต ราชา กุปีโต -อิตติ.

“ราชาปิ เม น กุปฺปตี -อิตติ.

“อถ กินฺเต ปุตตธีตาทิ วา ทาสกมมกราทีหิ วา กิณฺจิ อมฺนาปํ กตํ อตถิ -อิตติ.

“เอวรूपิ นตฺถิ -อิติ.

“กิสฺมี ปน เต ตณฺหา อตฺถิ -อิติ.

เอวํ วุตฺเตปิ, ฌนฺหานิภเยน กิณฺจิ อวตฺวา นิสฺสทฺโทว นิปชฺชิ.

อถ นํ ภริยา “กเถหิ สามี, กิสฺมี เต ตณฺหา -อิติ อาท.

โส วจฺนํ ปริคฺลินฺโต วีย “อตฺถิ เม ตณฺหา -อิติ อาท.

“กึ ตณฺหา สามิ -อิติ.

“กปลฺลปฺว ชาตฺตฺกาโมมฺหิ -อิติ.

“อถ กิมตฺถํ เม น กเถสิ, กึ ตวํ ทลฺิทฺโทสิ, อิทานิ สกฺลสฺกฺกรณิคมฺวาสิํ ปโหนเก กปลฺลปฺว ปจิสฺสามิ -อิติ.

“กินฺเต เอเตหิ, อตฺตโน กมฺมํ กตฺวา ชาตฺตฺสนฺติ -อิติ.

“เตนฺหิ เอกฺรจฺฉวาสิํ ปโหนเก กปลฺลปฺว ปจิสฺสามิ -อิติ.

“ชานามฺหํ ตว มหฺทฺชนภาวํ -อิติ.

“อิมฺสฺมี เคหฺสามนฺเต สพฺเพสํ ปโหนกํ กตฺวา ปจามิ -อิติ.

“ชานามฺหํ ตว มหฺชฺฉมาสยภาวํ -อิติ.

“เตนฺหิ เต ปุตฺตทารมตฺตเสว ปโหนกํ กตฺวา ปจามิ -อิติ.

“กินฺเต เอเตหิ -อิติ.

“กึ ปน ตฺยฺหญจ มยฺหญจ ปโหนกํ กตฺวา ปจามิ -อิติ.

“ตวํ กึ กริสฺสสิ -อิติ.

“เตนฺหิ เอกกฺสเสว เต ปโหนกํ กตฺวา ปจามิ -อิติ.

“อิมฺสฺมี ฐาเน ปจฺจมาเน, พหุ ปจฺจาสีสนฺติ, สกฺลตณฺฑุเล ฐฺเปตฺวา ภินฺนตณฺฑุเล จ อุทฺชนกปลฺลานิ จ อาทาย โลกํ ชีรสฺปิรมฺรฺฆมาณิตฺถจ คเหตุว สตฺตณฺฎมิกฺสส ปาสาทสฺส อุปริมตฺลํ อารุຍฺห ปจ, ตตฺถาหํ เอกโก ว นิสีทิตฺวา ชาตฺตฺสามิ -อิติ.

สา “สาธฺ -อิติ ปฏฺิสฺสุณฺตีว คเหตุพฺพํ คหาเปตฺวา ปาสาทํ อารุຍฺห ทาสีโย วิสฺสชฺเชตฺวา เสฏฺฐึ ปกฺโกสาเปสิ.

โส อาทิตฺโต ปฏฺฐาย ทวารานิ ปิทฺหนฺโต สพฺพทฺวารेषุ สฺวิจฺฌมฺภิกานิ ทตฺวา สตฺตมํ ตลํ อภฺริทิตฺวา ตตฺถปิ ทวารํ ปิทฺทิตฺวา นิสีทิตฺ.

ภริยาปิสฺส อุทฺชเน อคฺคิ ชาเลตฺวา กปลฺลํ อโรเปตฺวา ปฺว ปจิจฺจํ อารภิ.

[พระมหาโมคคัลลานะไปทรมานเศรษฐี]

อด สตถา ปาโต ว มหาโมคคัลลานตเถโร อามนตสิ “เอโส โมคคัลลาน ราชคหสส อวิหุเร สกกรนิคเม มจจรีเสฏฐี
‘กปลลปูเว ขาทิสสามีติ อดญเฐสํ ทสสนภเยน สตตภูมิเก ปาสาเท กปลลปูเว ปาจาเปติ,
ตวํ ตตถ คนตวา เสฏฐี ทเมตวา นิพพิเสวันํ กตวา อุโภปิ ชายปติเก ปูเว จ ชีรสบปิรมชฺฌาณิตานิ จ คาหาเปตวา
อตตโน พเลน เขตวันํ อานนฺทิ, อชฺชาหํ ปณฺจทฺธิ ภิกขุสฺสเทหิ สทฺธิ วิหาระเยว นิสีทิสสามิ, ปูเวเหว ฆตตกัจจํ กริสฺสามิ -อิตฺติ อาท.

เถโรปิ “สาธุ ฆนฺเต -อิตฺติ สตถุ วจนํ สมฺปฏฺฐิจฺฉิตวา ตาวเทว อิทธิพลเณ ตํ นิคมํ คนตวา
ตสฺส ปาสาทสฺส สึหปฺลชฺรทวาระ สุนิวตฺถเณ สุปารุโต อากาเส เอว มณฺธิรูปกํ วีย อฏฺฐาสี.

มหาเสฏฐีโน เถโร ทิสวาว ททยมฺสํ กมฺปิ.

โส “อหํ เอวรูปานํเยว ฆเยน อิมํ ฐานํ อากโต, อดญจ อากนตวา วาตปานทวาระ ฐีโต -อิตฺติ คเหตุพพคคณฺณํ อปฺสสนฺโต
อคคิมฺหิ ปกฺขิตตโลณสฺกขรา วีย โรเสนฺโต ตภูตฏฺฎายนฺโต เอวมาห
“สมณ อากาเส ฐตฺวา ก็ ลภิสฺสสิ, อากาเส อปเท ปทํ ทสฺเสตฺวา จงฺกมนฺโตปิ เนว ลภิสฺสสิ -อิตฺติ.

เถโร ตสฺมีเอว ฐฺฐาเน อปฺราปรํ จงฺกมิ.

เสฏฐี “จงฺกมนฺโต ก็ ลภิสฺสสิ, อากาเส ปลฺลงเกณ นิสีทนฺโตปิ น ลภิสฺสสิเยว -อิตฺติ อาท.

เถโร ปลฺลงกํ อากฺขิตฺวา นิสีทฺธิ.

อด นํ “อากาเส นิสินฺนํ ก็ ลภิสฺสสิ, อากนตวา วาตปานอุมฺมาเร ฐีโตปิ น ลภิสฺสสิ -อิตฺติ อาท.

เถโร อุมฺมาเร อฏฺฐาสี.

อด นํ “อุมฺมาเร ฐีโต ก็ ลภิสฺสสิ, ฐฺฐายนฺโตปิ น ลภิสฺสสิเยว -อิตฺติ อาท.

เถโรปิ ฐฺฐายี.

สกลปาสาทิ อเอกฺฐโม อโหสิ.

เสฏฐีโน อกฺขินฺนํ สุจฺยิยา วิชณฺนกาโล วีย อโหสิ.

เคทฺชฌายนภเยน ตํ “ปชฺชณฺโตปิ น ลภิสฺสสิ -อิตฺติ อวตฺวา “อຍ် สมฺโณ สฺสุจฺจ ลคฺโค อลทฺธา น คมฺิสฺสติ,
เอกมฺสส ปุวํ ทาเปสฺสามิ -อิตฺติ ภริยํ อาท “ภทฺเท เอกํ ชุทฺทกပ္ပวํ ปจิตฺวา สมณฺสส ทตฺวา อุกฺโขยเชหิ นํ -อิตฺติ.

สา โถกํเอว ปิณฺณํ กปลลปาตฺยํ ปกฺขิปิ.

มหาปุวํ ฑตฺวา สกลปาตี ปุเรตฺวา อุกฺฐมาโต อฏฺฐาสี.

เสฏฐี ตํ ทิสวา “พหุํ ตยา ปิณฺณํ คหิตํ ภวิสฺสติ -อิตฺติ สยเมว ทพพิภณฺเณน โถกํ ปิณฺณํ คเหตุวา ปกฺขิปิ.

ปุวํ ปุริมฺปุวโต มหนตฺตโร ชาโต.

เอวํ ยํ ยํ ปจติ, โส โส มหนตมหนโต ว โหติ.

โส นิพพิโนน ภริยํ อาท “ภทเท อิมสส เอกํ ปุวํ เทหิ -อิตติ.

ตสสา ปจฉิโต เอกํ คณหนตिया, สพเพ เอกापทธา อลลียีสุ.

สา เสฏฐี อาท “สามิ สพเพ ปุวา เอกापทธา, วิสุํ กาคุํ น สกโกมิ -อิตติ.

“อหํ กริสสามิ -อิตติ โสปี กาคุํ นาสกขิ.

อุโภปี ขนา โภภียํ คเหตุวา กพฒนตปิ วิโยเชตุํ นาสกขีสุเอว.

อถสส ปุเวหิ สหธิ วายมนตสเสว, สรริโต เสทา มุจจีสุ, ปีปาสา อุปจฉิขขิ.

ตโต ภริยํ อาท “ภทเท น เม ปุเวหิ อตโถ, สมณสส เทหิ -อิตติ.

สา ปจฉี อาทาย เถรํ อุปสงกมิ.

เถโร อุภินนปี รมมํ เทเสสิ, ตินณํ รตนานํ कुณํ กเถสิ

“อตถิ ทินนํ อตถิ ยिณฺฺฐํ -อิตติ ทินนทานาทินํ ผลํ คคณตเล จนฺทํ วิย ทสเสสิ.

ตํ สุตวา ปสนนจิตโต “เสฏฐี ฆนเต อาคนตวา อิมสมิํ ปลลงเก นิสีทิตวา ปริภุชถ -อิตติ อาท.

[พระเถระนำเศรษฐีและภรรยา ไปเฝ้าพระศาสดา]

เถโร “มหาเสฏฐี สมมาสมพุทโธ ‘ปุเว ขาทิสสามิติ ปยจหิ ภิกขุสเทหิ สหธิ วิหารเ นิสินโน,
ตุมหากํ รุจिया สติ, เสฏฐี ภริยํ ปุเว จ ขีราทินิ จ คณหาเปถ, สตถุ สนตีกํ คมิสสาม -อิตติ อาท.

“กหํ ปน ฆนเต เอตฺรหิ สตถา -อิตติ.

“อิตโต ปลจจตตาทิสโยชนมตถเก เขตวนวิหารเ เสฏฐี -อิตติ.

“ฆนเต กาลํ อนตีกกมิตวา เอตตํ อทธานํ กถํ คมิสสาม -อิตติ.

“มหาเสฏฐี ตุมหากํ รุจिया สติ, อหํ โว อตตโน พเลน” เนสสามิ, ตุมหากํ ปาสาทเ โสปานสีสํ อตตโน ฐาเน เอว ภวิสสติ,
โสปานปริโยसानํ ปน เขตวนทวารโกภุชเ ภวิสสติ, อุปริปาสาทา เหมฐาเอาตฺรณกาลมตเตเนว^๑ เขตวนํ เนสสามิ -อิตติ.

โส “สาธุ ฆนเต -อิตติ สมปฏิจฉิ.

เถโร โสปานสีสํ ตตเถว กตวา “โสปานปาทุมุลํ เขตวนทวารโกภุชเ โหตุ -อิตติ อธิฐฐาสี.

ตเถว อโหสิ.

๑ สี. ย. อิทฺธิพเลน.

๒ สี. ย. เหมฐาปาสาท.

เถโร เสฏฐีณจ ภริยณจ อุปริปาสาทา เหมฐฐาโอตรณกาลโต ชิปปตริ์ เขตวนน์ สมปาเปสิ.

เต อุโภปิ สตถารุ์ อุปสงกมิตวา กาลิ์ อารโจะสุ.

สตถา ภตตคคิ์ ปริสิตวา ปณญตตพุทธาสเน นิสสิทิสสิ สทิสสิ ภิกขุสงฆเน.

มหาเสฏฐี พุทธปมฺพชสส ภิกขุสงฆสส ทกขิโณทกั อทาสี.

ภริยา ตถาคตสส ปตเต ปูว์ ปติฐฐาเปสิ.

มหาเสฏฐีปิ ภริยาย สทิสสิ ยาวทตถึ์ ปูว์ ขาทิ.

ปูวานน์ ปริโยसानเมว น ปณญายติ.

สกลวิหारे ภิกขุณณจ วิฆาสาทนณจ ทินเนสุปิ, ปริยโนโต น ปณญายเตว.

“ภนเต ปูวา ปริกขยั น คจจณติ -อิติ ภควโต อารโจะสุ.

“เตนทิสสิ เขตวนทวารโกฐฐเก ฉชฺเขต -อิติ อาห.

เต ทวารโกฐฐกสส อวิหุเร ปพการฐฐาเน ฉชฺชยีสสุ.

อชฺชปิ ตั ฐฐานั “กปลลปูวปพการนเตว ปณญายติ.

มหาเสฏฐี สท ภริยาย ภควนตึ์ อุปสงกมิตวา เอกมณตึ์ อฐฐาสี.

ภควา อนุโมทณั อทาสี.

อนุโมทณาวसान อุโภปิ โสตาปตติผลเล ปติฐฐาย สตถารุ์ วนทิตวา

ทวารโกฐฐเก โสปาณั อารุยห อตตโน ปาสาทเยว ปติฐฐหีสสุ.

ตโต ปฐฐาย เสฏฐี อสสิโกฐฐิณั พุทธาสเนเยว วิกกิริ.

[พวกภิกษุสรรเสริญพระมหาโมคคัลลานะ]

ปุนทิวเส สายณหสมเย ธรรมสภายั สนนิปตติตา ภิกขุ “ปสสธาวุโส มหาโมคคัลลานตเถรสส อานูภาวั,
อนุปหจจ นาม สทริ์ อนุปหจจ โภเค มจจริเสฏฐี มุหุตเตน ทมิตวา นิพพิเสวณั กตวา ปูเว คาทาเปตวา เขตวนน์ อาเนตวา
สตถุ สมมุขั กตวา โสตาปตติผลเล ปติฐฐาเปสิ อโห มหानูภาโว เถโร -อิติ เถรสส คุณกถั กเถนตา นิสสิทิสสุ.

สตถา ทิพพาย โสตราตุยา ภิกขุณั กถั สุตวา อาคณตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริทิสสิ กถาย สนนินินนา -อิติ ปุจจิตวา,
“อิมาย นามา -อิติ วุตเต, “ภิกขเว กุลทเมกน นาม ภิกขุณา อนุปหจจ สทริ์ อนุปหจจ โภเค กุถั อภิสมเตวา อวิหเรฐฐวา
ปูพโต เรณู คณนหนเตน ภมเรน วิย อุปสงกมิตวา พุทธคณั ซานาเปตพพิ์ ตาทิสสิ มม ปุตโต โมคคัลลาน -อิติ เถริ์ ปสสิตวา
อิมิ คาทมาห

ปเลติ รสมาทาย

เอวํ คามะ มุนี จเร -อิตติ.

[แก้บรรทัด]

ตตถ ภมโร -อิตติ ยากาจิ มธฺกรชาติ.

ปุปฺผํ -อิตติ ปุพฺผารามะ จรณโต ปุพฺผนฺจ วณฺณนฺจ คนฺธนฺจ อเหตุเรณฺโต อวินาเสนฺโต จรติ -อิตติ อตฺถโถ.

ปเลติ -อิตติ เอวํ จริตฺวา ยาวทตฺถํ รสํ ปิวิตฺวา อปรมปี มธฺกรณตฺถาย อาทาย ปเลติ.

โส เอกํ^๑ วณฺคนํ อชโณคาเหตุวา เอกสมิ รุกฺขสุสิเร ตํ รชมิสฺสํ รสํ ฐฺเปตฺวา อนุปฺพเพน มธฺรสํ มธฺ กโรติ
น ตสฺส ปุพฺผารามะ จริตฺปฺจจยา ปุพฺผํ วณฺณคนฺธํ วาสส วิคจฺจติ อถโข สพฺพํ ปากติกเมว โหติ.

เอวํ คามะ มุนี จเร -อิตติ เอวํ เสชาเสชเภาโท อนาคาริยมนิ กุลปฺปฏิปาฏิยา คามะ ภิกฺขํ คนฺหนโต จรติ -อิตติ อตฺถโถ.

น ทิ ตสฺส คามะ จรณปฺจจยา กุลานํ สทฺธาหานิ วา โภคหานิ วา โหติ, สทฺธาปิ โภคาปิ ปากติกาวิ โหนติ,
เอวํ จริตฺวา จ ปน นิภฺขมิตฺวา เสขมฺนิ ตาว พหิคามะ อุกฺกมาสฺสกุณฺฐาเน สงฆาภี ปณฺญาเปตฺวา นิสินฺโน
อกฺขณฺชนวณฺปฏิจฺฉาทนฺตมฺสฺสุมาวเสน ปจฺจเวกฺขนโต ปิณฺทปาทํ ปริภุชฺชิตฺวา ตถารูปี วณฺสนฺทํ อนุปฺวิสิตฺวา
อชฺมตฺตีกกมมฺภูฐานํ สมมสนฺโต จตฺตาริ มคฺเค จตฺตาริ จ ผลานิ ทตฺถคตาเนว กโรติ อเสขมฺนิ ปน ติฏฺฐมฺมุสฺสวិหารมฺนุยุชฺติ.

อยมสฺส ภมเรน สทฺธี มธฺกรณสริกฺขตา เวทิตพฺพา.

อิธ ปน ชีณาสโว อธิปฺเปโต.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ.

สตฺถา อิมํ รมฺมเทสนํ วตฺวา อุตฺตรปี เถรสฺส คณฺม ปกาเสตฺถุ “น ภิกฺขเว อิทาเนว โมคคัลลาเนน มจฺจรีเสฏฺฐี ทมิโต,
ปฺพเพปิ นํ ทเมตฺวา กมฺมผลสมพฺนํ ชานาเปสิเอวา -อิตติ อิมมตฺถํ ปกาเสนโต อตฺตํ อหริตฺวา

“อุโภ ขณฺชา อุโภ กุณฺธิ

อุโภ วิสมจฺกชฺชกา

อุภินฺนํ ปิพฺกา สีเส^๒

นาหํ ชานามิ อิลฺลิสฺ -อิตติ

อิมํ อิลฺลิสฺชาตกํ^๓ กเถสิ -อิตติ.

มจฺจรีโกสียเสฏฺฐีวตฺถุ.

๑ สี. ย. เอวํ.

๒ สี. ย. ชาตา.

๓ ช. ชา. เอก. ๒๗/๒๕. ตทฺฐกฺกถา. ๒/๑๖๓.

๖. ปาฐกถาชีวประวัติ.

“น ปรส วิโลมานิ -อิตติ อิมม ฆมมเทสนัน สุตถา สวตถิยัม วิหรนโต ปาฐิกัม นาม อาชีวกัม อารพภ กเถสิ.

[ชาวบ้านสรรเสริญธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า]

สวตถิยัม กิร เอกา คหปตานี ปุตตมฺหฺฐาเน ฐเปตวา ปาฐิกัม นาม อาชีวกัม ปฏิจคคตติ.

ตสฺसानนตรฆเรสุ มนุสฺสา สตถุ ฆมมเทสนัน สุตฺวา อาคนฺตวา “อโห อจฺฉริยา พุทฺธานัน ฆมมเทสนา -อิตติ นานปฺปกาเรหิ พุทฺธคฺเณ วณฺณณนตี.

[นางอยากไปฟังธรรม แต่ไม่สมประสงค์]

สา พุทฺธานัน คฺุณฺณถํ สุตฺวา วิหารํ คนฺตวา ฆมฺมํ โสตุกามา ตมตฺถํ อาชีวกสฺส กเถตวา

“คจฺฉิสฺสามหํ พุทฺธสฺส สนฺติกํ อยฺย -อิตติ อาห.

โส “มา คจฺฉาหิ -อิตติ นิวาเรตฺวา ตํ ปุณฺปฺปุนํ ยาจมานมฺปิ นิวาเรสิ เอว.

สา “อโย มม วิหารํ คนฺตวา ฆมฺมํ โสตุํ เทติ, สตถารํ นิมนฺเตตฺวา อิเธว ฆมฺมํ สฺุณฺนิสฺสามิ -อิตติ

สายนฺนสมเย ปุตฺตํ ปกฺโกสิตฺวา “คจฺฉ, สวาทนาย สตถารํ นิมนฺเตหิ -อิตติ เปเสสิ.

โส คจฺฉนฺโต ปฐฺมตฺรํ อาชีวกสฺส วสนฺนฺฐานัน คนฺตวา ตํ วณฺทิตฺวา นิสฺสิ.

อถ นํ โส “กหํ คจฺฉสิ -อิตติ อาห.

“มาตุ วจเนน สตถารํ นิมนฺเตตุํ คจฺฉามิ -อิตติ.

“มา ตสฺส สนฺติกํ คจฺฉาหิ -อิตติ.

“อลํ อยฺย”, คจฺฉิสฺสามหํ -อิตติ.

“เอตสฺส กตสฺสกาเร อุกฺโกปิ ขาทิสฺสาม, มา คจฺฉ -อิตติ.

“อลํ อยฺย, มาตา เม ตชฺเชสฺสตี -อิตติ.

“เตนหิ คจฺฉ, คนฺตวา จ ปน นิมนฺเตตฺวา ‘อมหากํ เคหํ อสุกฺกฺฐาเน वा อสุกฺวิถิยํ वा อสุกฺมคฺเคน वा คนฺตพฺพนตี มา อาจิกฺข สนฺติเก จฺฐิตฺว ยี อณฺเณน มคฺเคน คจฺฉนฺโต ยี ปลายิตฺวา เอหิ -อิตติ.

[บุตรชายทำตามคำของอาชีวก]

โส อาชีวกสฺส กถํ สุตฺวา สตถุ สนฺติกํ คนฺตวา นิมนฺเตตฺวา อาชีวกเณ วุตฺตนิยาเมเนว สพฺพํ กตฺวา ตสฺส สนฺติกํ คนฺตวา

“กินฺเต กตํ -อิตติ ปุณฺนฺโฐ “สพฺพํ กตํ อยฺย -อิตติ อาห.

“ภททกนเต กตฺ, ตสฺส กตสฺสกาโร อุโภปิ ขาทิสฺสาม -อิตฺติ วตฺวา ปุณฺทิวเส อาชีวกฺ ปาโต ว ตฺ ฺเคหฺ อคฺมาสิ.

ตํ คเหตฺวา ปจฺฉาคฺพเภา นิสีทาเปสุ.

ปฏฺวิสฺสกมนุสฺสา ตํ ฺเคหฺ อลฺโลคฺมเยน อฺปฺลิมฺปิตฺวา ลาซปฺถจฺมานิ ปุพฺพานิ วิภฺกิริตฺวา
สตฺถุ นิสีทฺนตฺถาย มหฺรหฺ อาสนํ ปญฺญาเปสุ.

พฺพุเทหิ สทฺธิ อฺปริจิตฺมฺนุสฺสา หิ อาสนปฺถญฺตุตี น ชานนฺติ.

[พระพุทธรเจ้าเสด็จไปเรือนอุบาสิกา]

พฺพุธานญจ มคฺคเทสเกน กิจฺจํ นาม นตฺถิ.

โพธิมฺมุเล ทสฺสทสฺสีโลกธาตฺถุ กมฺเปตฺวา สมฺโพธิํ ปตฺตทิวเสเยว หิ เนสํ “อฺยํ มคฺโค นิริยํ คจฺจติ, อฺยํ ติริจฺฉานโยนํ, อฺยํ เปตฺติวิสยํ,
อฺยํ มฺนุสฺสโลกํ, อฺยํ เทวโลกํ, อฺยํ อมตฺมทานิพฺพานํ -อิตฺติ. สพฺเพ มคฺคา อาวิภูตฺวา.

คามนิคฺมาทีนํ มคฺเค วตฺตพฺพเมว นตฺถิ.

ตสฺมา สตฺถา ปาโต ว ปตฺตจิวฺรมาทาย มหาอุปาสิกาย ฺเคหทฺวารํ คโต.

สา ฺเคหา นิภฺขมิตฺวา สตฺถารํ ปญฺจปฺติภฺภูตฺติเตน วนฺทิตฺวา อนฺโตนฺนเร ปเวเสตฺวา อาสเน นิสีทาเปตฺวา
ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา ปณฺเฑน ขาทนฺเฑน โภชนเฑน ปริวิสิ.

อุปาสิกา กตฺถตฺตกิจฺจสฺส สตฺถุโน อนฺนโมทฺนํ กาทฺเรตฺถุกามา ปตฺตํ คณฺหิ.

[อุบาสิกาฟังธรรม แล้วถูกอาชีวกตำ]

สตฺถา มรฺุรฺสฺสเรณ อนฺนโมทฺนธมฺมกถํ อารภิ.

อุปาสิกา “สาธฺ สุธา -อิตฺติ สาธฺกาโร ทพฺมานา ธมฺมํ สฺสุณฺนิ.

อาชีวกฺ ปจฺฉาคฺพเภา นิสีนฺโนว ตสฺสา สาธฺกาโร ทตฺวา ธมฺมํ สฺสุณฺนฺติยา สทฺทํ สุตฺวา สนฺธาเรตฺถุํ นาสกฺขิ,
“น อิทาเนว สา มยฺหํ -อิตฺติ นิภฺขมิตฺวา “นฺนุสฺสาสิ กาทฺพณฺณนิ, เอตฺสฺส เอตฺ สกฺกาโร กโรหิ -อิตฺติ
นานปฺปกาทฺเรณ อุปาสิกญจ สตฺถารญจ อุกโกสนโต ปลาโย.

[อุบาสิกามีจิตฟุ้งซ่าน]

อุปาสิกา ตสฺส กถาย ลขฺชิตฺตา อญฺญุตฺตํ คตํ จิตฺตํ เทสนานฺนุสฺาเรณ เปเสตฺถุํ นาสกฺขิ.

อถ นํ สตฺถา “กํ อุปาสิกเภา จิตฺตํ เทสนานฺนุคฺตํ” กาทฺถุํ น สกฺโกสิ -อิตฺติ.

“ภนฺเต เอตฺสฺส เม กถาย จิตฺตํ อญฺญุตฺตํ อฺปคตํ -อิตฺติ.

สตถา “เอวรูปัสส วิสภาคชนสส กถิตํ กถํ นาม อวชชิตุํ น วญฺญติ,
เอวรูปุ อสมนนาหริตวา อตตโน กตาทเมว โอลเกตุํ วญฺญติ -อติ วตวา อิมํ คาถมาห

“น ปเรสํ วิโลมานิ น ปเรสํ กตาทํ
อตตโน ว อเวกเขยย กตานิ อगतานิ จ -อติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ น ปเรสํ วิโลมานิ -อติ ปเรสํ วิโลมานิ ผรุสานิ มมมจเฉทวจนานิ น มนสิกาตพพานิ.

น ปเรสํ กตาทํ -อติ

“อสุโก อุปาสโก อสสทโธ อปฺปสนโน, นาปิสส เคเห กญฺจจุฎฐิกขาทีนึ ทิยฺนติ, น สลากภตฺตาทีนึ, น จีวราทิปฺปจฺจยทานํ
เอตสฺส อตฺถิ,

ตถา อสุกา อุปาสิกา อสสทธา อปฺปสนนา, นาปิสสา เคเห กญฺจจุฎฐิกขาทีนึ ทิยฺนติ, น สลากภตฺตาทีนึ, น จีวราทิปฺปจฺจยทานํ
เอตีสสา อตฺถิ,

ตถา อสุโก ภิกขุ อสสทโธ อปฺปสนโน, นาปิ อุปฺปชฌายวตฺตํ กโรติ, น อจฺจริยวตฺตํ, น อคฺคนฺตฺกวตฺตํ, น คมิกวตฺตํ,
น เจตฺตยงคณวตฺตํ, น อุโปสถาคารวตฺตํ, น โภชนสาลา ยวตฺตํ, น ชนฺตาชฺรวตฺตาทีนึ นาปิสส กิณฺจิจฺจ ฐตฺตํ อตฺถิ,
น ภาวนารามตฺตย อสุสาหมตฺตมฺปิ -อติ เอวํ ปเรสํ กตาทํ นาม น โอลเกตพพํ.

อตตโน ว อเวกเขยย -อติ

“กถมฺภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วิตฺตปตฺนตีติ ปพฺพชิตฺเตน อภินฺทํ ปจฺจเวกขิตพพํ -อติ อิมํ โอลวาหํ” อนุสฺสรนฺโต สทฺธาปพฺพชิตฺโต กุลปฺตฺโต
“กิณฺนุ โข อหํ ‘อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตาทิ ติลกฺขณํ อโรเปตฺวา โยคฺกเขมํ กาทุํ นาสกฺขี -อติ เอวํ อตตโน กตาทานิ โอลเกยฺย -อติ.

เทสนาวसानเ อุปาสิกา โสตาปตฺติมเล ปติฏฺฐิตา.

เทสนา มหาชนสฺส สาทฺถิกา ซาตา -อติ.

ปาฐกถาชีวประวัติ.

๗. ฉตตปาณิอุปาสกวตฺถุ.

“ยถาปิ รุจิริ ปุพฺผ -อิติ อิมิ ฌมมเทสนํ สตถา สาวตถิยํ วิหรนฺโต ฉตตปาณิอุปาสกํ อารพฺภ กเถสิ.

[ฉตตปาณิเข้าเฝ้าพระศาสดา]

สาวตถิยํ ติ ฉตตปาณิ นาม อุปาสโก^๑ ติปิฏกโร อนาคามี.

โส ปาโตว อุโปสถิโก หุตฺวา สตถุ อุฏฺฐานํ อคฺมาสิ.

อนาคามีอริยสาวกานํ ติ สมหานวเสน อุโปสถกมมํ นาม นตฺถิ.

มคฺเคนว เตสํ พรหมจริยญจ เอกภตฺติกญจ อาคตํ.

เตเนวาท^๒ “ขฺมฺภิกาโร โข มหाराช กุมฺภกาโร เอกภตฺติโก พรหมจาริ สิวา กลฺยาณธมฺโม -อิติ.

เอวํ อนาคามีโน ปกตฺติยว เอกภตฺติกา จ พรหมจาริโน จ โหนตฺติ.

โสปิ ตเถว อุโปสถิโก หุตฺวา สตถารํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ฌมมถํ สุนฺนโต นิสิตฺติ.

[ฉตตปาณิไม่ลุกรับเสด็จพระเจ้าปเสนทิโกศล]

ตสมิ สมเย ราชา ปเสนทิโกสโล สตถุ อุฏฺฐานํ อคฺมาสิ.

อุปาสโก ตํ อคฺจณฺตํ ติสฺวา “อุฏฺฐาตพฺพํ นุ โข โน -อิติ จินฺเตตฺวา

“อหํ อคฺคฺราชสฺส สนฺตึเก นิสินฺโน, ตสฺส เม ปเทสฺราชานํ ติสฺวา อุฏฺฐาตุํ น ยุตฺตํ,
ราชา โข ปน, เม อนุฏฺฐหนฺตสฺส, กุชฺฉิสฺสตี, เอตสมิ กุชฺฉนฺเตปิ, เนว อุฏฺฐทิสฺสามิ,
ราชานํ ติสฺวา อุฏฺฐหนฺเตน ติ ราชา ครุกฺโต โหตี, โน สตถา, เนว อุฏฺฐทิสฺสามิ -อิติ น อุฏฺฐทฺติ.

ปณฺทิตฺตปริสา จ นาม ครุตรานํ สนฺตึเก นิสิตฺติว อนุฏฺฐหนฺตํ ติสฺวา น กุชฺฉนฺตฺติ.

ราชา ปน ตํ อนุฏฺฐหนฺตํ ติสฺวา กุปิตฺมานโส สตถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ.

สตถา^๓ กุปิตถาวํ ญตฺวา “มหाराช อยํ ฉตตปาณิ อุปาสโก ปณฺทิตฺโต ทิฏฺฐธมฺโม ติปิฏกโร อตฺถานตฺถกฺสโล -อิติ
อุปาสกสฺส คฺณกถํ กเถสิ.

รณฺโญ ตสฺส คฺณกถํ สุนฺนตฺสเสว, จิตฺตํ มุทุกํ ชาตํ.

๑ อิตฺโต ปรี อโหสิ -อิติ ปเทน ภาวิตพฺพ.

๒ ม. ม. ๑๓/๓๗๕.

๓ อิตฺโต ปรี ตสฺสาตี ปเทน ภาวิตพฺพ.

[พระราชชาตรัสถามเหตุที่ไม่ถูกรับ กะฉัตตปาณิ]

อถกทิวสํ ราชชา อุปริปาสาเท ฐิตโต ฉตตปาณิอุปาสกํ กตตตตทิกจจํ ฉตตมาทาย อุปาหนํ อารุยห ราชชคณน คจจณตํ ทิสวา ปกโกสาเปสิ.

โส ฉตตปาณา อปนตวา ราชานํ อุปสงกมิตวา วนทิตวา เอกมณตํ อฏฐาสี.

อถ นํ ราชชา อาห “โภ อุปาสก, กิณเต ฉตตปาหนํ อปนีตํ -อติ.

“ราชา ปกโกสตีติ สุตวา อาคโตมहि -อติ.

“อชช อมหากํ ราชภาโว ตุมहेหิ ญาโต ภวิสสตี -อติ.

“สทาปี มยํ ตุมหากํ ราชภาवं ชานาม -อติ.

“เอวํ กสฺมา ปุริมทิวเส สตถุ สนติเก นิสินโน มํ ทิสวา น อฏฐาหิ -อติ.

“มหาราช อคฺคราชสฺส สนติเก นิสินโน ปเทสราชานํ ทิสวา อฏฐาหนโต สตถริ อคารโว ภเวยฺย, ตสฺมา น อฏฐาหิ -อติ.

“โหตุ โภ ติฏฐเตตํ, ตุมहे กิร ทิฏฐธมฺมิกสมปรายิกานํ อตถานตถานํ กุสลา ติปิฏกธฺรา, อมหากํ อนเตปุเร ธมฺมํ วาเจถ -อติ.

“น สกกา เทว -อติ.

“กึการณา -อติ.

“ราชเคหํ นาม มหาสาวชฺชํ, ทฺยตตฺตฺยตตกานิ ครุกาเนตถ เทว -อติ.

“มา เอวํ วเทถ, ‘ปุริมทิวเส มํ ทิสวา น อฏฐาโตมहिตี มา กุกุกจจํ กโรถ -อติ.

“เทว คิหีนํ วิจฺรณฏฐานํ นาม สาวชฺชํ, เอกํ ปพฺพชิตํ ปกโกสาเปตฺวา ธมฺมํ วาเจถ -อติ.

[พระอานนทสอนธรรมพระราชเทวีทั้ง ๒]

ราชชา “สาธุ โภ, คจจณ ตุมहे -อติ ตํ อุยโยเซตวา สตถุ สนติกํ คนตวา สตถารํ ยาจิ

“ภนเต มลลิกา จ เทวี วาสภยตติยา จ ‘ธมฺมํ ปรียาปฺณิสฺสามาตี วหนตี,

ปญจหิ ภิกขุสเทหิ สหฺธี นีพฺพธํ มม เคหํ คนตวา ตาสํ ธมฺมํ อุทฺทิสถ -อติ.

“พฺพุชานํ นีพฺพธํ เอกฏฐานคฺมณํ นาม นตฺถิ มหाराช -อติ.

“เตนหิ ภนเต อณฺณํ ภิกขุํ เทถ -อติ.

สตถา อานนทเถรสฺส ภารมกาสิ.

เถโร นีพฺพธํ คนตวา ตาสํ อุทฺทิสฺสตี.

ตาสฺ มลลิกา สกุกจํ คเหตุวา สขมยิตฺวา อุทเทสํ ฎุฎุฎาเปสึ.

วาสมขตตติยา ปน เนว สกุกจํ คณฺหาติ น สขมยติ น อุทเทสํ ฎุฎุฎาเปตุํ สกโกติ.

อถกทิวสํ สตถา เถรํ ปุจฺฉิ “กั อานนท อุปาสิกา ฆมฺมํ ปรียาปุณฺนติ -อิติ.

“อาม ฆนฺเต -อิติ.

“กา สกุกจํ คณฺหาติ -อิติ.

“มลลิกา ฆนฺเต สกุกจํ คณฺหาติ, สกุกจํ สขมยติ, สกุกจํ อุทเทสํ ฎุฎุฎาเปตุํ สกโกติ,
ตุมฺหากํ ปน ญฺาติธิตา เนว สกุกจํ คณฺหาติ, น สขมยติ, น อุทเทสํ ฎุฎุฎาเปตุํ สกโกติ -อิติ.

[วจาสุภาษิต ย่อมมีผลแก่ผู้ปฏิบัติ]

สตถา เถรสฺส วณฺํ สุตฺวา “อานนท มยา กถิตฆมฺโม นาม สกุกจํ อสฺสณฺนตสฺส อคฺคณฺหนตสฺส อสขมยณฺตสฺส อเทเสนฺตสฺส
วณฺณสมฺปนฺนํ อคฺนธํ ปุปฺผํ วย อผล โหติ, สกุกจํ ปน สวนาทีนึ กโรณฺตสฺส มหปฺพล โหติ มหานิสฺสึ -อิติ
วตฺวา อีมา เทว คาลา อภาสิ

“ยถาปี รุจิริํ ปุปฺผํ	วณฺณวณฺต์ อคฺนธํ
เอวํ สุภาสิตา วจา	อผลา โหติ อุกุพฺพโต
ยถาปี รุจิริํ ปุปฺผํ	วณฺณวณฺต์ สคฺนธํ
เอวํ สุภาสิตา วจา	สผลา โหติ สุกุพฺพโต -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ รุจิริํ -อิติ โสภนํ.

วณฺณวณฺต์ -อิติ วณฺณสนฺฐานสมฺปนฺนํ.

อคฺนธํ -อิติ คฺนธฺรหิตํ ปาลิภทฺทก คิริกณฺณิก ชยฺกุสุมาทีเกหํ.

เอวํ สุภาสิตา วจา -อิติ สุภาสิตา วจา นาม เตปิฎฺกํ พุทฺธวณฺํ ตํ วณฺณสนฺฐานสมฺปนฺนํ อคฺนธกฺปุปฺผสฺทิสํ.

ยถา ปน อคฺนธํ ปุปฺผํ โย นํ ธาเรติ ตสฺส สรีเร คณฺโธ น ผรติ, เอวํ เอตํปิ โย นํ สกุกจํ สวนาทีนึ น สมารจติ
ตสฺส สกุกจํ อสมารจณฺตสฺส ยํ ตตถ กตฺตพฺพํ ตํ อุกุพฺพโต สุตคฺนธํ ธารณคฺนธํ ฎุฎุฎิตคฺนธณฺจ น อวาทิ อผล โหติ
เตน วุตฺตํเอวํ สุภาสิตา วจา อผลา โหติ อุกุพฺพโต -อิติ.

สคฺนธํ -อิติ จมฺปกนึลฺลุปฺปลาทีเกหํ.

เอวํ -อิติ ยถา ตํ ปุပ္ผํ ธาเรนตสฺส สรีเร คนฺโธ ผรติ

เอวํ เตปิฎกพุทฺธวจนสงฺฆาตา สุภาสิตา วาจาปี สุภุพฺโพโต โย สกฺกจฺจํ สวนาทีหิ ตตฺถ กตฺตพฺพํ กโรติ อสฺส ปุคฺคฺลสฺส สผลา โหติ
สุตฺตคนฺธ ธารณคนฺธ ปฏิปตฺติคนฺธานํ อวหนโต มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา -อิติ อตฺถโถ.

เทสนาวसानเน พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปตฺตา.

เทสณา มหาชนสฺส สาทฺธิกา ชาตา -อิติ.

ฉตตปาณิอุปาสกวตถุ

๘. วิสาขบูชา.

“ยถาปิ ปุพฺพราสมิหยา -อิตติ อิมิ ฆมฺมเทสนนํ สุตถา สวตฺถิ อุนนิสสาย ปุพฺพารามเ วิหรนฺโต วิสาขํ อุนิสาสิ กอารพฺภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จไปโปรดสัตว์]

สา กิร อองฺครภูเร ภาทียนฺครเ เมณฺชกเสฏฺฐิปุตฺตสฺส ฌณฺชยเสฏฺฐิโน อคฺคฺมเหสิยา สุมฺนาเทเวีย กุจฺฉิสมิ นินฺพตฺติ.

ตสฺสา สุตฺตวสฺสีกกาลเ สุตถา เสลพฺราหฺมณาทินิ โพนฺเนยฺยพฺนรฺวานิ อุนนิสฺสยสมฺปตฺติ ทิสฺวา มหาภิกขุสงฺฆปริวารเ
จาริกํ จรฺมานนํ ตํ นครํ ปาปุณฺนิ.

[ผู้มีบุญทั้ง ๕ ในภัททียนคร]

ตสมฺมิลจ สมนฺเย เมณฺชโก คพฺปติ ตสมฺมิ นครเ ปณฺจณฺนํ มหาปุณฺณานิ เซฏฺฐิกโก หุตฺวา เสฏฺฐิกุณฺธานิ กอารติ.

ปณฺจ มหาปุณฺญา นาม “เมณฺชโก เสฏฺฐิ, จนฺทปุมฺมา นาม ตสฺเสว เซฏฺฐิกภริยา, ตสฺเสว เซฏฺฐิกปุตฺโต ฌณฺชโย นาม,
ตสฺส ภริยา สุมฺนาเทเวีย นาม, เมณฺชกเสฏฺฐิสฺส ทาสเ ปุณฺโณ นาม -อิตติ.

[คนมั่งมีในแคว้นของพระเจ้าพิมพิสาร ๕ คน]

น เกวลณฺจ เมณฺชกเสฏฺฐิเยว, พิมฺพิสารรณฺโณ ปน วิชิตเ ปณฺจ อมิตฺโกคา นาม อเหสิ
“โชติโย ชฺฉิลเ เมณฺชโก ปุณฺณโก กากวลฺลियो -อิตติ.

[เมณชกเศรษฐีให้นางวิสาขไปรับพระศาสดา]

เตสุ อัย เมณฺชกเสฏฺฐิ ทสฺพลสฺส อตฺตโน นครํ สมฺปตฺตภาวํ ญตฺวา
ปุตฺตสฺส ฌณฺชยเสฏฺฐิโน ฌิตฺริ วิสาขํ ทาริกํ ปกฺโกสาเปตฺวา อาห “อมม, ตฺยหิปี มงฺคลํ, อมฺหากิปี มงฺคลํ,
ตว ปริวารเหติ ปณฺจเหติ ทาริกาสเตหิ สหฺธิ ปณฺจ รตฺตานิ อารุญฺห ปณฺจเหติ ทาสีสเตหิ ปริวฺตฺตา ทสฺพลสฺส ปจฺจคฺคฺมนํ กโรเหติ -อิตติ.

สา “สาธฺ -อิตติ ปุณฺณสุณฺนิตฺวา ตถา อกาสิ.

การณฺการณฺเส ปน กุสฺลตฺตา ยาวติกา ยานสฺส ภูมิ ยาเนน คนฺตฺวา ยานา ปจฺจโรหิตฺวา ปตฺติกา
สตุถาริ อุนนิสฺสยสฺส วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อุนฺนิสาสิ.

อถสฺสา ปุพฺพจริยวเสน สุตถา ฆมฺมํ เทเสสิ.

[นางได้โสดาปัตติผลแต่อายุ ๗ ขวบ]

สา เทสนาวสานเ ปณฺจเหติ ทาริกาสเตหิ สหฺธิ โสตาปตฺติผลเ ปตฺติภูทิจิ.

เมณฑกเสฏฐีปิ โข สตถารุ อุปสงกมิตวา ธมมกถิ สุตวา โสตาปตติผลเล ปติญญาย สวาตนาย นิมนเตตวา
ปุณทิวเส อตตโน นิเวสเน ปณิเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน พุทฺธบุพฺมุขิ ภิกขุสงฺฆิ ปริวิสิตวา
เอเตเนว อุปาเยน อพฺพมมาสี มหาทานิ อทาสี.

สตถา ภทฺทियนฺคร ยถาภีรนต์ วิหริตวา ปกฺกามิ.

[พระเจ้าปเสนทิโกศลอยากได้ผู้มีบุญ]

เตน โข ปน สมเยน พิมพิสารุ จ ปเสนทิโกสโล จ อญฺญมญฺญู ภคินีปติกา โหนติ.

อถกทิวส โกสลราชา จินฺตสิ “พิมพิสารุสส วิชิตะ ปญจ อมิตโกคา มหาปุญฺญา วสนฺติ, มยฺหํ วิชิตะ เอโกปิ ตาทิสฺส นตฺถิ,
ยณฺนุนาหํ พิมพิสารุสส สนฺติกํ คนฺตวา เอกํ มหาปุญฺญู ยาเจยฺย -อิตฺติ.

โส ตตฺถ คนฺตวา รญฺญา กตปฺปฏิสนฺธารุ “กัการณา อากคฺตสิ -อิตฺติ ปุญฺญู “ตุมหากํ วิชิตะ ปญจ อมิตโกคา มหาปุญฺญา วสนฺติ,
ตโต เอกํ คเหตุวา คมิสฺสามีติ อากคฺตมฺหิ, เตสุ เม เอกํ เทถ -อิตฺติ อาห.

“มหากุลานิ อมเหทฺธิ จาเลตฺนุ น สกฺกา -อิตฺติ.

“อหํ อลทฺธา น คมิสฺสามิ -อิตฺติ.

[มอบธนะชยเศรษฐี ให้พระเจ้าโกศล]

ราชา อมจเจทฺธิ สทฺธิ มนฺเตตวา “โซติยาทีนํ มหากุลานํ จาลนํ นาม ปุญฺญวียา จาลนสทฺธิสํ,
เมณฑกมหาเสฏฐีสส ปุตฺโต ธนชยเสฏฐี นาม อตฺถิ, เตน สทฺธิ มนฺเตตวา ว ปุญฺจจัน เต ทสฺสามิ -อิตฺติ วตวา
ตํ ปกโกสาเปตวา “ตาท โกสลราชา ‘เอกํ ธนเสฏฐี คเหตุวา คมิสฺสามีติ วทตี, ตวํ เตน สทฺธิ คจฺฉาหิ -อิตฺติ.

“ตุมहेสุ ปหิณฺนเตสุ, คมิสฺสามิ เทว -อิตฺติ.

“เตนหิ ปริวจัน กตวา คจฺฉ ตาท -อิตฺติ.

โส อตตโน กตตพฺพุตตกํ อทาสี.

ราชาปิสฺส มหนฺตํ สกฺการํ กตวา “อิมํ อาทาย คจฺฉ -อิตฺติ ปเสนทิโกสลราชานํ อญฺโยเสสิ.

โส ตํ อาทาย สพฺพตฺถ เอกรตฺติวาเสน คจฺฉนฺโต เอกํ ผาสุกฺกุฏฺฐานํ ปตฺวา นิवासํ คนฺหิ.

[การสร้างเมืองสาเกต]

อถ นํ ธนชยเสฏฐี ปุจฺฉิ “อิหํ กสฺส วิชิตํ -อิตฺติ.

“มยฺหํ เสฏฐี -อิตฺติ.

“กัวฺหุโร อิตฺโต สวาตถิ -อิตฺติ.

“สตตโยชนมตถเก -อติ.

“อนโตนคร สมพาริ, อมหากั ปริชโน มหนโต, สเจ โรเจถ, อิเชว วเสยยาม เทว -อติ.

ราชา “สาธ -อติ สมปฏิจิตวา ตสมิ ฐาเน นคร มาเปตวา ตสส ทตวา อคมาสิ.

ตสมิ ปเทเส สายั วสนภูฐานสส คหิตตตทา นครสส “สาเกตนเตว นาม อโหสิ.

สาวตถิมปิ โข มิคารเสฏฐิโน ปุตโต ปุณณวพตมกุมาริ นาม วยปุตโต อโหสิ.

อล น มาตาปิตโร วทีสุ “ตาท ตว รุจจนภูฐานเ เอกั ทาริกั อุปธาเรหิ -อติ.

“มยหิ เอวรूपาย ภริยาย กิจจันตถิ -อติ.

“ปุตต มา เอวั กริ, กุลั นาม อปุตตกัน ติฏฐติ -อติ.

[ลักษณะเบญจกัลยาณี]

โส ปุนปุนั วุจจมาโน “เตนหิ ปญจกัลยาณสมนนาคตั ทาริกั ลภมาโน ตุมหากั วจัน กริสสามิ -อติ อาห.

“กานิ ปเนตานิ ปญจ กัลยาณานิ นาม ตาท -อติ.

“เกสกัลยาณั มัสกัลยาณั อฏฐิกัลยาณั ฉวิกัลยาณั วยกัลยาณั -อติ.

มหาปุณญาย ทิ อิตถิยา เกสา โมรกลาปสทิสสา หุตวา มุญจิตวา วิสสภูฐา นิवासนนตั ปหริตวา นิวตติตวา อุทศคคา ติฏฐนติ, อิทั เกสกัลยาณั นาม.

ทนต์วารณั พิมพผลสทิสั วณณสมปนัน สมิ สมุสสิตั โหติ, อิทั มัสกัลยาณั นาม.

ทนต์ตา สุกกา สมา อวิวรา อุตสาเปตวา ฐูปิตวชिरปนตี วिय สมุจฉินนสงขปนตี วिय จ โสภนติ, อิทั อฏฐิกัลยาณั นาม.

กาฬิยา วณณกาทีหิ อวิลิตโตเอว ฉวิณณโณ สนิทุโธ นิลุปปทามสทิสโ โหติ โอทาทาย กณณการปุปทามสทิสโ โหติ, อิทั ฉวิกัลยาณั นาม.

ทสกขตตุ วิชตปิ โข ปน สกั วิชตวา วिय อวิกตโยพพนา ว โหติ, อิทั วยกัลยาณั นาม -อติ.

[เศรษฐีสั่งพรหมณ์ไปแสวงหาหญิงเบญจกัลยาณี]

อลสส มาตาปิตโร อฏฐุตตรสทพรหมณเ นิมนเตตวา โภเชตวา “ปญจกัลยาณสมนนาคตา อิตถิโย นาม โหนติ -อติ ปุจฉิสสุ.

“อาม โหนติ -อติ.

“เตนหิ เอวรूपั ทาริกั ปริเยสิตุ อฏฐุ ชนา คจฉนต -อติ พหุณั ทตวา “อาคตกาเล จ โวั กาทพพิ ชานิสสาม, คจฉณ, เอวรूपิ ทาริกั ปริเยสธ, ทิฏฐกาเล จ อิมิ ปิลนเรยยาถ -อติ สดสทสคชนิกั สุวณณมมาลั ทตวา อุกุโยเชสุ.

เต มหนตมหนตานิ นครานิ คนฺตวา ปรีเยสมานา ปญจกัลยาณสมนฺนาคตํ ทาริกํ อทิสฺวา นิวตติตฺวา อากจฺจนฺตา
วิภูวนกฺขตตทิวเส สากเต อฺนุปฺตตฺตา “อชฺช อมฺหากํ กมฺมํ นิปฺปชฺชิสฺสตี -อิติ จินฺตยีสฺสุ.

[งานประจำปีของนครสาเกต]

ตสมิ ปน นครเ อนฺุสํจจฺรํ วิภูวนกฺขตตํ นาม โหติ.

ตทา พหิอนิกฺขมนกฺลಾನิปี ปรีวารเณ สหฺธิ เคะหา นิกฺขมิตฺวา อปฺปฏิจฺจนฺเนน สรีเรณ ปทสาว นทิตีรํ คจฺจนฺติ.

ตสมิ ทิวเส ขตติยมหาสาลาทินํ ปุตฺตฺตาปี “อตฺตโน สมานชาติกํ มนาปี กุลทาริกํ ทิสฺวา มาลาคุเลณ ปรีกฺขิปีสฺสาม -อิติ
ตํ ตํ มคฺคํ นิสฺสาย ติฏฺฐนฺติ.

[พราหมณ์พบนางวิสาข]

เตปี พฺราหมณา นทิตีเร เอกํ सालํ ปวีสิตฺวา อฏฺฐิสฺสุ.

ตสมิ ขเณ วิสาขา ปณฺณรโสฬสวสฺสสุทฺเทสิกา หุตฺวา สพฺพากรณปฺปฏิมณฺฑิตา ปญฺจหิ กุมารีสฺเตหิ ปรีวฺตฺตา
“นทํ คนฺตวา นหายิสฺสามิ -อิติ ตํ ปเทสํ ปตฺตา.

อถโย เมโข อฏฺฐทิตฺวา ปาวสฺสิ.

ปญฺจสตา กุมาริโย เวเคน คนฺตวา सालํ ปวีสิสฺสุ.

พฺราหมณา โอลเเกนฺตา ตาสฺ เอกปี ปญฺจกัลยาณสมนฺนาคตํ น ปสฺสิสฺสุ.

วิสาขา ปกตฺติคมเนเนว सालํ ปาวีสิ.

วตฺถาภรณานิ เตมีสฺสุ.

พฺราหมณา ตสฺสา จตฺตารี กัลยาณานิ ทิสฺวา ทนฺเต ปสฺสิตฺตุกามา

“อลสชาติกา อมฺหากํ ชีตา, เอตฺติสฺสา สามิโก กญฺชิกมตฺตมปี น ลภิสฺสตี มญฺญเ -อิติ อญฺญมญฺญํ กถยีสฺสุ.

อถ เณ วิสาขา อาห “กํ วเทถ ตุมเท -อิติ.

“ตํ กเถม อมฺม -อิติ.

มจฺุโร กิร ตสฺสา สทฺโท กัสฺतालสฺสโร วิย นิจฺจรติ.

อถ เณ ปุน มจฺุรสทฺเทน “กึการณา กเถถ -อิติ ปุจฺฉิ.

“ตว ปรีวาริตฺถิโย วตฺถาลงฺการเ อเตเมตฺวา เวเคน सालํ ปวีฏฺฐา, ตฺยหํ เอตตํ ฐานํ เวเคน อากมฺนตฺตมปี นตฺถิ,
วตฺถาภรณานิ เตเมตฺวา อากตาสิ, ตสฺมา กเถม -อิติ.

“ตาทา มา เอวํ วเทถ, อหํ เอตาทิ พลวตฺรา, การณํ ปน สลลกฺเขตฺวา ชเวณ นาคตฺมहि -อิติ.

“ก็ อมม -อิตี.

[ชน ๔ จำพวกวิ่งไปไม่งาม]

“ตาตา จตตารโ ชนา ชวมานา น โสภนติ, อปรมปี เอก์ การณํ อตถิ -อิตี.

“กตเม จตตารโ ชวมานา น โสภนติ อมม -อิตี.

“ตาตา (๑) อภิสิตโต ราชา ตาว สพพากรณปปฏิมณฺหิต กจฺฉํ พนธิตวา ราชงฺคณ ชวมาโน น โสภติ,

‘ก็ อัย ราชา คหปติโก วยี ชาวตีติ อญฺญทตฺถุ ครหํ ลภติ, สณิกํ คจฺฉนฺโต ว โสภติ,

(๒) รมญฺญ มงฺคลหตฺถิปิ อลงฺกโต ชวมาโน น โสภติ, วารณฺลิพฺหาย คจฺฉนฺโต ว โสภติ,

(๓) ปพพชิต ชวมาโน น โสภติ ‘ก็ อัย สมโณ คิหิ วยี ชาวตีติ เกวลํ ครหเมว ลภติ, สมิตคมเนน ปน โสภติ,

(๔) อิตถิ ชวมานา น โสภติ ‘ก็ เอสา อิตถิ ปุริโส วยี ชาวตีติ ครหิตพฺพา ว โหติ, ปกตคมเนน โสภติ^๑,

อิมะ จตตารโ ชวมานา น โสภนติ ตาต -อิตี.

“กตมํ ปเนกํ อปรํ การณํ อมม -อิตี.

“ตาตา มาตาปิตโร นาม ธีตรํ องคฺปจฺจจฺจคานิ สณฺฐเปตฺวา โปเสนติ, มยํ หิ วิภิกฺขณิยภณฺฑํ นาม,

อมเห ปรกฺลํ เปสนตถาย โปเสนติ,

สเจ ชวมานานํ นีวตฺถุสสณฺเณ วา อกกมิตฺวา ภูมियํ วา ปกฺขลิตฺวา ปติตกาเล หตฺถเ วา ปาโท วา ภิชฺเชยฺย,

กุลสเสว ภาโร ภเวยฺยาม, ปสาธณภณฺฑํ ปน เตเมตฺวา สุกฺขิสฺสตี, อิมํ การณํ สลลฺกเขตฺวา น ชาวิทฺมहि ตาต -อิตี.

[พราหมณ์สวมมาลัยทองให้]

พราหมณา ตสฺสา กถนกาเล ทนตสมปตฺตี ทิสฺวา “เอวรูปา โน สมปตฺติ น ทิฏฺฐุปฺพพา -อิตี ตสฺสา สาธุการํ ทตฺวา

“อมม ตฺยเหเวสา อนฺจจฺจวิกา -อิตี วตฺวา ตํ สุวณฺณมาลํ ปิลนฺธยีสฺสุ.

อถ เน ปุจฺฉิ “กตฺรณครโต อาคตตถ ตาต -อิตี.

“สาวตถิโต อมม -อิตี.

“เสฏฺฐิภฺกฺลํ กตฺรํ นาม -อิตี.

“มิการเสฏฺฐิ นาม อมม -อิตี.

“ออยฺยปฺตโต โก นาม -อิตี.

“ปฺถนฺวทฺถนภฺมาโร นาม อมม -อิตี.

สา “สมานชาติกํ โน ภฺกฺลํ -อิตี อธิวาเสตฺวา ปิตุ สาสนํ ปทีณิ “อมหากํ รถํ เปเสนตุ -อิตี.

ภิกฺขจาปี หิ सा आकमनकाले पत्सा आकता, सुवण्णमालाय पन पिलनधनकालतो पृष्ठाय तदा कन्तुं न लभति.

๑ ส. ม. ย. ปกตคมเนน โสภติ -อิตี นตถิ.

อิสสรทริกา รธาทีหิ คจฺจนฺติ,

อิตรรา ปกฺติยานํ อภิรุหนฺติ, ฉตฺตํ วา ตาลปณฺณํ วา อุปริ กโรนฺติ,
ตสมึปี อสฺติ, นินฺตฺตสฺมาฏฺกสฺส ทสนฺตํ อุกฺขิปิตฺวา องฺเส ชิปนฺติเอว.

ตสฺสา ปน ปิตา ปญฺจ รตฺสตา นิ เปเสสิ.

สา สปริวารรา รั อารุห คตา.

พราหมณาปี เอกโตว อคมฺสุ.

อถ เน เสฏฺฐี ปุจฺฉิ “กฺโต อากตฺตถ -อิติ.

“สาวตฺถิโต มหาเสฏฺฐี -อิติ.

“เสฏฺฐี กตโร นาม -อิติ.

“มิการเสฏฺฐี นาม -อิติ.

“ปุตฺโต โก นาม -อิติ.

“ปฺนณฺวทฺตมกฺมาโร นาม -อิติ.

“ชนํ กิตฺตํ -อิติ.

“จตฺตาฬีส โกฏฺโฆ มหาเสฏฺฐี -อิติ.

“ชนํ ตาว อมฺหากํ ชนํ อุปาทาย กากณิกมตฺตํ,
ทาริกาย ปน อารกฺขมตฺตาย ลทฺธกาลโต ปฏฺฐาย ก็ อญฺเณน การณฺน -อิติ อธิวาเสสิ.

โส เตสํ สกฺการํ กตฺวา เอกาหํ ทวีหํ วสาเปตฺวา อฺยโยเชสิ.

[พราหมณ์กลับเมืองสาวตฺถิ]

เต สาวตฺถี คนฺตฺวา* “ลทฺธา โน ทาริกา -อิติ อาโรจยฺสู.

“กสฺส ธีตา -อิติ.

“ชนนฺชยเสฏฺฐีโน -อิติ.

โส “มหากุลสฺส เม ทาริกา ลทฺธา, ชิปปเมว นํ อาเนตฺตุํ วมฺภูติ -อิติ ตตถ คมนตฺถํ รณฺโณ อาโรเจสิ.

ราชา “มหากุลํ เอตํ มยา พิมพิสารสฺส สนฺติกา อาเนตฺวา สาเกเต นิเวสีตํ, ตสฺส สมฺมานํ กาทฺตุํ วมฺภูติ -อิติ

“อหํปี คมิสฺสามิ -อิติ อาห.

โส “สาธุ เทว -อิติ วตวา ฌณชยเสฏฐิโน สาสัน เปเสสิ

“มยิ อากจณเต, ราชาปิ อากมิสสติ, มหนตฺ ราชนล, เอตตกสส ชนสส กาทพพุตตํ กาทุํ สกขิสสสิ น สกขิสสสิ -อิติ.

อิติโรปิ “สเจปิ ทส ราชาโน อากจณติ, อากจณตุ -อิติ ปฏิสาสัน เปเสสิ.

มิการเสฏฐิ ตาวมหนเต นครเ เคหโคปกมตฺ ฐเปตวา เสสชน อาทาย คนตวา อทตโยชนมคเค ฐตวา

“อากตมท -อิติ สาสัน ปหิณิ.

[ฌณชยเสฏฐิกับบิดา จัดสถานที่ต้อนรับ]

ฌณชยเสฏฐิ พหุปณณการํ เปเสตวา อิตรา สทธี มนเตสิ

“อมม สสุโร กิร เต โกสสรณญา สทธี อากโต, ตสส กตรํ เคหํ ปฏิชคคิตพพ รัณโย กตรํ, อุปราชาทินํ กตรานิ -อิติ.

ปณชิตา เสฏฐิธิตา วชิรคคิตฉินณญาณา กปตสทสสส ปตติตปตถนา อภินิหารสมปนา “สสุรสส เม อสุกํ เคหํ ปฏิชคคค, รัณโย อสุกํ, อุปราชาทินํ อสุกานิ -อิติ สวิทิตวา ทาสกมมกร ปกโกสาเปตวา “เอตตกา รัณโย กตตพพกัจจํ กโรถ, เอตตกา อุปราชาทินํ, ทตติอสสาทโยปิ ตุมเหเวว ปฏิชคคค, อสสพนธาทยปิ อากนตวา มจคจจณํ อนุกวิสสนติ -อิติ สวิทิ.

“กัการณา”

“มย วิสาขาย มจคจจณันํ คนตวา น กิลจิ ลภิมท, อสสรกขณาทินิ กโรนตา สุกํ น วิจริมทา -อิติ เกจิ วตตุํ มา ลภิสสุ.

[เครื่องแต่งตัวนางวิสาข ๔ เดือนจึงเสร็จ]

ตํทิวสเมว วิสาขาย ปิตา ปญจเสต สุวณณการเ ปกโกสาเปตวา “ธิตู เม มหาลตาปสาธนํ นาม กโรถ -อิติ

รตตสุวณณสส นิกขสทสส ตทนุรูปานิ จ รชตมณิมุตตวาปวาพวชिरาทินิ ทาเปสิ.

ราชา กติปาหํ วสิตวา ฌณชยเสฏฐิสส สาสัน ปหิณิ

“น สกกา เสฏฐินา อมหากํ ภรณโปสนํ กาทุํ, ทาริกาย คมนกาลํ ชานาตุ -อิติ.

โสปิ รัณโย สาสัน เปเสสิ “อิทานิ วสสกาโล อากโต, น สกกา จาตุมาสํ วิจริตุํ, ตุมหากํ พลกายสส ยํ ยํ ลทจฺ วัณฺณติ, สพพนตํ มม ภาโร, มยา เปสิตกาเล เทโว คมิสสติ -อิติ.

ตโต ปฏฐาย สาเกตนครํ นิจจนกขตตํ วิย อโหสิ.

ราชานํ อาที กตวา สพเพสํ มาลาคนชวตถาทินิ ปฏิตตนาเวว โหนติ.

เต เต ชนา จินตยีสสุ “เสฏฐิ อมหากเมว สกการํ กโรติ -อิติ.

เอวํ ตโย มาสา อติกนตวา.

ปสาธนํ ปน น ตาว นิฐฐาติ.

กมมาธิฐฐายิกา อากนตวา เสฏฐิโน อโรเจสุ “อญญํ อสนนํ นาม นตติ, พลกายสส ปน ฆตตปจนทารุณิ นปโปหนติ -อิติ.

“คจจถ ตาตา, อิมสมิ นคเร ปริชิตนหตฺถิสาลาทโย เจว ชินณกานิ จ เคหานิ คเหตุวา ปจถ -อิตฺติ.

เอวํ ปจนตานิปี, อชุตฺตมาโส อติกกนโต.

ตโต ปุนปี “ทารุณี นตฺถิ -อิตฺติ อารโหจยีสฺ.

“อิมสมิ กาลเ น สกกา ทารุณี ลทฺจํ,

ทุสสโกฏฐาคารานิ วิวริตฺวา ถุสสาณฺเณหิ วฏฺฐิโย กตฺวา เตลจากรีสฺ เตเมตฺวา ภตฺตํ ปจถ -อิตฺติ.

เต อชุตฺตมาสํ ตถา อภิโส.

เอวํ จตฺตารโ มาสา อติกกนตา.

ปสาธนมปี นิฏฺฐิตํ.

[เครื่องประกอบในมหาลดาปสาธน์]

ตสมิ ปิลนธเน จตฺสโส วชิรนาฬิโย อุปโยคํ อคมฺโส, มุตตานิ เอกาทส นาฬิโย, ปวาฬสฺส พาวีสติ นาฬิโย, มณินํ เตตฺตีส นาฬิโย.

อิตฺติ เอเตหิ จ อณฺเณหิ จ รตฺเนหิ นิฏฺฐานํ อคมาสี.^๑

อสุตฺตมยํ ปสาธนํ, รชเตน สุตฺตกิจจํ กรีสฺ.

ตํ สีเส ปฏิมุกกํ ปาทปปีฏฺฐิ คจจติ.

ตสมิ ตสมิ ฐาเน มุทฺทิกาท โยเชตฺวา กตา สุวณฺณมยา คณฺฐิกาท โหนติ, รชตฺมยา ปาสกา,

มตฺถกมฺชเเม เอกา มุทฺทิกาท, ทวิสฺ กณฺณปปีฏฺฐิสฺ เทว, คลวาทฺเท เอกา, ทวิสฺ ชนฺนุเกสฺ^๒ เทว, ทวิสฺ กปฺปเรสฺ เทว, ทวิสฺ กภูปฺป เทเสสฺ เทว -อิตฺติ.

ตสมิ โข ปน ปสาธเน เอกํ โมรัม กรีสฺ.

ตสฺส ทกฺขิณฺปสฺเส^๓ สุวณฺณมยานิ ปญจ ปตฺตสฺตานิ อหฺโส, วามปสฺเส^๔ ปญจ ปตฺตสฺตานิ, ตฺถุชฺชํ ปวาฬมยํ,

อกฺขิณี มณฺนิมยานิ, ตถา คีวา จ ปิณฺณานิ จ,

ปตฺตนาฬิโย รชตฺมยา, ตถา ชงฺฆา.

โส วิสาขาย มตฺถกมฺชเเม ปพฺพตฺกฺเณ ฐุตฺวา นจจนมฺยุโร วีย ขายติ.

ปตฺตนาฬิสฺสสฺสส สทฺโท ทิพฺพสงฺคีตํ วีย ปญจจกิกตฺริยโฆโส วีย จ ปวตฺตติ.

๑ ส. ย. ตสมิ ฯเปฯ อคมาสี -อิตฺติ นตฺถิ.

๒ ม. ชตฺตฺตฺ.

๓ ส. ม. ย. ... ปกฺเข.

๔ ส. ม. ย. ... ปกฺเข.

สนตีกั อุปคตาเยว ตสส อโมรภาว ชานนติ.

ปสาธน์ นวโกฏฐอคชนกั อโหสิ.

สตสทสสั หตถกมมมุลั ทิยิตถ.

[หญิงถวายจิวรย้อมได้มหาลดาปสาธน์]

“กิสส ปน นิสสนทน เตาเยตั ปสาธน์ ลทฐั -อิตติ.

“สา กิร กสสปสมมาสมพุททกาเล วิสติยา ภิกขุสทสสานั จิวรสากุกั ทตวา สุตตมปิ สุกิโยปิ รชนมปิ อตตโน สนตกเมว อทาสิ.

ตสส จิวรทานสส นิสสนทน อิมั ปสาธน์ ลภิ.

อิตถีนั ทิ จิวรทานั มหาลดาปสาธเนน มตถกั ปปิไปติ, ปุริसानั อิทถิมยปตตจิวเรณ -อิตติ.

[เศรษฐีจัดไทยธรรมให้นางวิสาขา]

เอวั มหาเสฏฐิ จตฺทหิ มาเสหิ ธิตฺตํ ปริวจัน กตวา ตสสา เทยยธมมํ ททมาโน กหาปณปุรานิ ปญจ สกฏฐตานิ อทาสิ,
สุวณณภานปุรานิ ปญจ สกฏฐตานิ, รชตภานปุรานิ ปญจ, ตมพภานปุรานิ ปญจ, กัสภานปุรานิ ปญจ,
สุตตวตถโกเสยยวตถปุรานิ ปญจ, สปิปปุรานิ ปญจ, เตลปุรานิ ปญจ, ผาณิตปุรานิ ปญจ, สาลิตถนุทลปุรานิ ปญจ,
นงคผลพลาทิกุปรณปุรานิ ปญจ สกฏฐตานิ อทาสิ.

เอวั กิรทสส อโหสิ “มม ธิตฺตาย คตถุฐานเน ‘อสุเกน นาม เม อตโถติ มา ปรสส เคหทวารั ปหิณิ -อิตติ
ตสมา สพุทฺทปรณานิ ทาเปสิ.

เอเอกสมี รเถ สพุทฺทาลงการปปฏิมณฺฑิตา ติสโส ติสโส วณฺณทาสิโย ฐูเปตวา ปญจ รทสตานิ อทาสิ
“เอตตกา นหาเปนติโย, โภเชนติโย, อลงกโรนติโย วิจรถ -อิตติ ทิยตฺตมสทสสปริจาริกายอ อทาสิ.

อถสส เอตทโหสิ “มม ธิตฺตํ คาโว ทสสามิ -อิตติ.

โส ปุริเส อาณาเปสิ “คจจถ ภาณ, จุพพชสส ทวารั วิวริตฺวา ติสฺส คาวุเตสฺส ติสฺส เภริโย คเหตุวา ติฏฐถ,
ปุถุลาโต อสภมตเต ฐานเน อโภสฺส ปสเสสฺส ติฏฐถ, คาวินั ตโต ปรี คนฺตุ มา เทถ, เอวั ฐิตกาเล เภริสณฺญั กเรยยาถ -อิตติ.

เต ตถา อกัสุ.

เต คาวินั วชโต นิภมิตวา คาวุตํ คตกาเล เภริสณฺญั อกัสุ, ปุณ อทฺตมโยชนั คตกาเล เภริสณฺญั อกัสุ,
ปุณ ติคาวุตํ คตกาเล ปุถุลาโต คมนณจ นิวาเรสุ.

เอวั ทิฆโต ติคาวุเต ปุถุลาโต อสภมตเต ฐานเน คาวิโย อณฺญมณฺญั นิฆนฺติโย อฏฺฐิสฺส.

มหาเสฏฐิ “มม ธิตฺตํ เอตตกา คาโว อลั, ทวารั ปิททล -อิตติ วชทวารั ปิททาเปสิ.

ตสมี ปิททิต, วิสาขาย ปุณณฺพเลน พลวคาโว จ เณฺโย จ อุปฺปติตวา นิภมิสฺส.

มนุสสานัน นีวาเรณตานิ เมว, สกุณฺธิสทฺสสา พลวคาโว จ สกุณฺธิสทฺสสา เณฺโย จ นิภขณฺดา,
ตตตกา พลววจฉา, ตาสฺ เณฺนํ อุสสา อนุพนฺธา^๑ อเหตุสิ.

“กิสฺส ปน นิสฺสนฺเทน เอวํ คาโว คตา -อิตฺติ.

นีวาเรณตานิ นีวาเรณตานิ ทินฺนทานสฺส ผลเณ.

สา กิร กสฺสปสมมาสมพุทฺธกาเล กิกิสฺส รมฺโณ สดตฺตณฺนํ ธีตานิ กนิฏฺฐา สงฆทาสี นาม หุตฺวา
วีสติยา ภิกฺขุสทฺสสานํ ปลจฺโครสทานํ ททมาณา, ททธานญจ สามเณฺรธานญจ ปตตํ ปิทฺติตฺวา “อลํ อลํ -อิตฺติ นีวาเรณตานิ,
“อิทํ มธฺรํ, อิทํ มนาปํ -อิตฺติ อทาสี.

เอวํ ตสฺส นิสฺสนฺเทน ตา วาริยมาณาปิ คาโว นิภขมฺีสุ.

เสฏฺฐิณา เอตตฺกสฺส ฐนสฺส ทินฺนกาเล เสฏฺฐิภริยา อาท

“ตุมฺเหติ มยฺหํ ธีตฺตุ สพฺพํ สวิทฺติตฺ, เวยยาวจจกรา ปน ทาสทาสีโย น สวิทฺติตา, กิการณา -อิตฺติ.

“มม ธีตฺริ สฺสึเนหนิสฺสึเนหานํ ชานนตฺถํ, อหํ ทิ ตาย สทฺธิ อคฺจฉมาเนเก คีวายํ คเหตุวา น ปทินฺนามิ,
ยานํ อารุยฺห คมนกาเลเยว ปน ‘เอตตาย สทฺธิ คณฺตุกามา คจฉนฺตุ, มา อคณฺตุกามาติ วุขามิ -อิตฺติ.

อถ “เสว มม ธีตา คมิสฺสตี -อิตฺติ คพฺเภ นิสฺนโน ธีตฺริ สมิเป นิสฺสาเปตฺวา

“อมม, ปตฺติกุเล วสนฺติยา นาม อิมญจ อิมญจ อาจาร์ รกฺขิตฺตุ วมฺภูตฺติ -อิตฺติ โอวาทํ อทาสี.

อยมฺปิ มิคารเสฏฺฐี อนุตฺตรคพฺเภ นิสฺนโน ฐนญชยเสฏฺฐีโน โอวาทํ อสฺสเสตี.

[โอวาท ๑๐ ข้อของเศรษฐี]

โสปี เสฏฺฐี ธีตฺริ เอวํ โอวาทิ “อมม สสุรฺกุลฺเล วสนฺติยา นาม อนุโตอคฺคิ พทฺติ น นีหริตฺตพฺโพ, พทฺติอคฺคิ อนุโต น ปเวเสตฺตพฺโพ,
ททนตฺสเสว ทาทพฺพํ, อททนตฺสส น ทาทพฺพํ, ททนตฺสสาปิ อททนตฺสสาปิ ทาทพฺพํ,
สุขํ นิสฺสึทิตฺตพฺพํ, สุขํ ภูยชิตฺตพฺพํ, สุขํ นิปชชิตฺตพฺพํ, อคฺคิ ปริจริตฺตพฺโพ, อนุโตเทวตา นมสฺสิตฺตพฺพา -อิตฺติ อิมํ ทสฺวิธํ โอวาทํ ทตฺวา
ปฺนทิวเส สพฺพา เสนโย สนฺนิปาเตตฺวา ราชเสนาย มชฺเช อภฺฐ กุณฺมพิเก ปาณฺโณเค คเหตุวา
“สเจ เม คตฺตฺฐาเน ธีตฺตุ โทโส อฺปฺปชชติ, ตุมฺเหติ โสเรตฺตพฺโพ -อิตฺติ วตฺวา นวโกณฺฑิอคฺชนเณน มหาลตาปสาธเนน ธีตฺริ ปสาเธตฺวา
นทานจฺฉนฺมุลกํ จตฺตฺปณฺณาสโกณฺฑิณํ ทตฺวา ยานํ อโรเปตฺวา
สาเกตสฺส สามนฺตา อตฺตโน สนฺตเกสฺ อนฺรธาปฺรมตฺเตสฺ จุทฺทสฺส ฤตฺตคาเมสฺ เภริยจาราเปสิ
“มม ธีตฺรา สทฺธิ คณฺตุกามา คจฉนฺตุ -อิตฺติ.

สทฺทํ สุตฺวา ว “อมหากํ อຍယာ คมนกาเล ก็ อมหากํ อธิ -อิตฺติ จุทฺทสคามา” กิณฺจึ อเสเสตฺวา นิภขมฺีสุ.

ฐนญชยเสฏฺฐีปิ รมฺโณ จ มิคารเสฏฺฐีโน จ สกการํ กตฺวา โลกํ อนุคฺนตฺวา เตหิ สทฺธิ ธีตฺริ อฺยโยเชสิ.

๑ ส. ย. อนุพนฺธา -อิตฺติ นตฺถิ.

๒ สพฺพตฺถ จุทฺทสคาม -อิตฺติ ทิสฺสตี. อຍญจ อฺปฺจารโวหาโร นาม.

มีการเสกฐี สัพพปจฉโต ยานเก นิสีทิตวา คจฉนโต พลกายํ ทิสวา “เก นามเต -อติ ปุจฉิ.

“สุณิสาย โว เวยยาวจจกรา ทาสีทาสา -อติ.

“เอตตเก โโก โปเสสสติ, โปเถตวา เต ปลาเปถ, อปลายนเต อโต นิกกพตถ -อติ.

วิสชา ปน “อเปถ, มา วาเรถ, พลเมว พลสส ภตตํ ทสสติ -อติ อาห.

เสกฐี, เอวํ วุตเตปิ, “อมม, นตถิ อมหากํ เอเตหิ อตโถ, โโก เอเต โปเสสสติ -อติ

เลขทพทททททททท โปถาเปตวา ปลาเปตวา เสสเก “อลํ อมหากํ เอตตเกหิ -อติ คเหตุวา ปายาสี.

[นางวิสาขาทิ้งกรุงสาวัตถี]

อล วิสชา สวตถีนครทวารํ สมปตตกาเล จินเตสิ “ปฏิจฉนณยานสมํ นุ โข นิสีทิตวา ปวิสสสามิ, อุทาทุ รเถ ฐุตวา -อติ.

อลสสา เอตทโหสิ “ปฏิจฉนณยานเนน เม ปวิสสชาติยา, มหาลตาปสาธนสส วิเสโส น ปญญาอิสสติ -อติ.

สา สกลนครสส อตตานํ ทสเสนตี รเถ ฐุตวา นครํ ปาวิสี.

สวตถีวาสิโน วิสชาขาย สมปตตี ทิสวา “เอสา กิร วิสชา นาม, เอวรูปา อयํ สมปตติ เอตีสสาว อญจฉวิกา -อติ อาหํสุ.

อติ สา มหาสมปตติยา เสกฐีโน เคหํ ปาวิสี.

อาคตทิวเส^๑ จสสา สกลนครวาสิโน “อมหากํ ฌนณชยเสกฐี อตตโน นครํ สมปตตานํ มหาสกุการํ อกาสิ -อติ
ยถาลลํ ปณณการํ ปหิณิสู.

วิสชา ปหิตปพหิตํ ปณณการํ ตสมิเยว นครเอ อญญมณญเสสุ กุเลสุ สัพพตถกเมว ทาเปสิ.

[นางวิสาขาเจรจาไพเราะ]

อติ สา “อิหํ มยหํ มาตุ เทถ, อิหํ มยหํ ปิตุ เทถ, อิหํ มยหํ ภาคู เทถ, อิหํ มยหํ ภคินิยา เทถ -อติ

เตสํ เตสํ วยานุรูปํ ปิยวจันํ วตวา ปณณการํ เปเสนตี สกลนครวาสิโน ญุตเก วिय อกาสิ.

อลสสา รตติภาคสมนตเร อาชณญวพวาย คพภาวฐฐานํ อโหสิ.

สา ทาสีหิ^๒ ทณททิปเก คาหาเปตวา ตตถ คนตวา วพวํ อญโนทเทเคน นหาเปตวา เตเลน มกขาเปตวา

อตตโน วสนฐฐานเมว อคมาสิ.

มีการเสกฐี ปุตตสส อาวาหมจคลํ ภิโรนโต ฐุวิหาเร วสนตปี ตถาคตํ อมนสิกตวา

ทีฆรตตํ นครคสมณเสสุ ปติฐฐิตน เปเมน โจทियมาโน “มยหํ อยยานปี สกุการํ ภิรอสสามิ -อติ

๑ สี. ม. ย. คตทิวเส.

๒ สี. ย. เอตถนตเร สทธี -อติ อตถิ.

เอกทิวส อเนกสเทส นวภขเนส นีรุตทปายาส ปจาเปตฺวา ปญฺจสเต อจลเก นิมนตฺวาเปตฺวา อนฺโตคฺห์ ปเวเสตฺวา
“อาคจฺจตุ เม สุนฺนิตฺตา, อรหันฺโต วนฺทตฺ -อิติ วิสาขาย สาสนํ ปหิณฺนิ.

[นางวิสาขาทตฺถ.]

สา “อรหันฺโต -อิติ วจนํ สุตฺวา โสตาปนฺนา อริยฺสาวิกา อนุชฺชํสฺวา หุตฺวา เตสํ โภชนํ อนุชฺชํสฺวา อคฺคณฺตฺวา เต โอโลเกตฺวา
“เอวรูปา ทิโรตฺตปฺปวิริทิตา อรหันฺโต นาม น โหนฺติ, กสมมา มํ สสุโร ปกฺโกสาเปสิ -อิติ เสฏฺฐี ครหิตฺวา
อตฺตโน วสนํ อนุชฺชํสฺวา คตา.

อจลกา ตํ ทิสฺวา สพฺเพ เอกปฺปหารเณว เสฏฺฐี ครหิตฺวา “กิ ตํ คหฺปติ อญฺญํ นาลตฺถ, สมณสฺส โคตมสฺส สวาริํ มหากาฬกณฺณี
อิธ ปเวเสสิ, เวเคน ตํ อิมสมมา เคหา นิกฺกขฺตฺวาเปติ -อิติ.

โส “น สกฺกา มยา อิมสํ วจนมนฺตเตเนว นิกฺกขฺตฺวาเปตฺว, มหากุลสฺส सा चिता -อิติ จินฺตฺวา
“ออยฺยา ทหรา นาม ชานิตฺวา วา อชานิตฺวา วา กรอยฺย, ตุมฺहे ตุมฺหิ โหถ -อิติ เต อโยเยตฺวา มหารहे อาสเน นิสิตฺวา
สุวณฺณปาตฺถิยํ อปฺโปทํ มรฺฐปายาสํ ปริภุญฺชติ.

ตสฺมิ สมเย เอโก ปิณฺฑจํกริตฺถโร ปิณฺฑาย จรฺนฺโต ตํ นิเวสนํ ปาวิสิ.

วิสาखा สสุโร วิชฺมาณา จิตฺตา ตํ ทิสฺวา “สสุรสฺส อจฺจิชฺชิตฺว อุตฺตํ -อิติ ยถา โส เถโร ปสฺสติ เอวํ อปคฺคณฺตฺวา อญฺญาสี.

โส ปน พาโล เถโร ทิสฺวาปิ อปคฺคณฺตฺวา วิย หุตฺวา อโธมฺโข ภุญฺชเตว.

[นางวิสาขาทตฺถ.ว่า บริโภคของเก่า]

วิสาखा “เถโร ทิสฺวาปิ เม สสุโร สยญฺญํ น กโรติ -อิติ ญุตฺวา “อดีตฺจจฺจ ภาณเต, มยฺหํ สสุโร ปุราณํ ขาทติ -อิติ อาห.

โส นิคคณฺเจทฺธิ กถิตกาลเอ อธิวเสตฺวาปิ^๑ “ปุราณํ ขาทติ -อิติ ฐตฺถกฺขณฺเยว ทตฺถํ อปเนตฺวา
“อิมํ ปายาสํ อิตฺถุ หนฺถ, เอตํ อิมสมมา เคหา นิกฺกขฺตฺวา, อโย มํ เอวรูปे มงฺคลกฺกาลเอ อสุจิชฺชาติ นาม กโรติ -อิติ อาห.

ตสฺมิ โข ปน นิเวสเน สพฺเพ ทาสกมฺมกรา วิสาขาย สนฺตกา ว อุกคฺคณฺตํ น วิสหนฺติ.^๒

โก นํ หตฺถเว วา ปาเท วา คณฺหิสฺสติ, มุเขน กเถตฺถ สมนฺตโลปิ นตฺถิ.

วิสาखा สสุรสฺส กถํ สุตฺวา อาห “ตตฺถ น เอตตเกเนว มยํ นิกฺขมาม, นานํ ตุมฺเหทฺธิ อุทกตฺตโต กุมภทาสี วิย อานีตา,
ธรมานกมาตูปิตฺถนํ จิตฺโร นาม น เอตตเกเนว นิกฺขมนฺติ,
เอเตเนว เม การเณน ปิตา อิจาคมนกฺกาลเอ อญฺญํ อนุชฺชํสฺวา ปกฺโกสาเปตฺวา
‘สเจ เม จิตฺว โทโส อุกคฺคณฺตํ โสเธยฺยาถาติ วตฺวา มํ เตสํ หตฺถเว ฐเปสิ, เต ปกฺโกสาเปตฺวา มยฺหํ โทสํ โสธาเปถ -อิติ.

เสฏฺฐี “กฺลยณฺณํ เอสา กเถติ -อิติ อญฺญํ อนุชฺชํสฺวา ปกฺโกสาเปตฺวา “อโย ทาริกา มงฺคลกฺกาลเอ นิสิตฺวา
สุวณฺณปาตฺถิยํ นีรุตทปายาสํ ปริภุญฺชนฺตํ มํ ‘อสุจิชฺชาติ กเถติ วทติ, อิมิสฺสา โทสํ อโรเปตฺวา อิมํ อิตฺถุ นิกฺกขฺตฺวา -อิติ.

๑ ส. ย. เอตตฺถนฺตเร นิสินฺโน -อิติ อตฺถิ.

๒ ส. ย. อุกคฺคณฺตํ น วิสหนฺติ -อิติ นตฺถิ.

“เอวํ กิร อมม -อิติ.

“นาคํ เอวํ วทามิ, เอกสมิ ปน ปิณฑจาริกตเถเร ชรทวารे ฐิตे, สสุโร मे अपिपत्तं मरुपायासं परिणुचन्तो तं न मनसिर्โรति,
अहं मयं ससुरो अस्मि अत्तमावे पुण्यं न गोरोति, पुराणपुण्यमेव चात्तिदि जिन्देत्त्वा
‘अतिज्जघ गन्ते, मयं ससुरो पुराणं चात्तिदि अजं, ऐतद् मे गो गोसो -इति.

“อวยย อิศ โทโส นตฺถิ, อมหากं อิตา ยุตฺตं กเถติ, ต्वं กสฺมา กุชฺฉสิ -อิติ.

“อวยยา เอส ดาว โทโส มา โหตุ, อयं ปน เอกทิวสं มชฺฉิมยามะ ทาสทาสีหิ ปริวฺตา ปจฺฉาเคหํ อคฺมาสิ -อิติ.

“เอวํ กิร อมม -อิติ.

“ตาคา นาคํ อญฺเญน การณน คตา, อิมสมิ ปน เคहे อาชานियวพฺวาย วิชิตาย ‘สญฺญปิ อกฺตวา นิสิตฺตํ อยฺตตฺนฺติ
ทณฺฑทิตฺตํ คาหาเปตฺวา ทาสีหิ สทฺธิ คนฺตฺวา วพฺวาย วิชิตาย ปริหารं การापेสี, ऐतद् मे गो गोसो -इति.

“อวยย อมหากं อิตา ตว เคहे ทาสีหิปี อกฺตตพฺพกम्मं กโรติ, ต्वं ऐतद् गी गोसं पसฺसสิ -इति.

“อวยยา อิศาปี ดาว โทโส มา โหตุ, อิมิสฺสา ปน ปิตา อิศาคมนกาลे อิมํ โววทฺนโต คฺยหปปฏิจฺฉนฺเน ทส โววาเท อทาสี,
เตสํ อตฺถं น ชานามิ, เตสํ मे अत्तं กเถตุ, อิมิสฺสา ปน ปิตา ‘อนฺโตคฺคิ พหิ น นีหริตพฺโพติ อาห,
สग्กา นุ โข อมเหหิ อุกฺโต ปฏฺวิสฺสกเคหानं อคฺคิ อทตฺวา วสित्तु -อิติ.

[นางวิสาขาทิพ้อมว่า]

“เอวํ กิร อมม -อิติ.

“ตาคา, มยं ปิตา น ऐतं सन्धाय गेहसि, अहं ปन सन्धाय गेहसि ‘อมम तव ससुरसुरसामिगानं अकुण्ठं तिसฺวา พหิ तस्मि तस्मि केहे
ฐิตฺวา มา गेहसिदि ऐวรูปेन हि अคฺคिना สทिसो अคฺคि नाम नत्थि -इति.

“อวยยา ऐतं ดาว โหตุ, อิมิสฺสา ปน ปิตา ‘พาทิโรตฺ อคฺคิ น อนฺโต ปเวเสตพฺโพติ อาห,
गी सग्गा अमहेหิ อนฺโตคฺคिमहि นิพฺพุเต พาทิโรตฺ อคฺคิ อนาหริत्तु -इति.

“เอวํ กิร อมม -อิติ.

“ตาคา มยं ปิตา น ऐतं सन्धाय गेहसि, अहं ปन सन्धाय गेहसि
‘सज्जे ते पठ्विसฺสककेहेสุ अत्थियो वा पुरिसा वा ससुरसुरसामिगानं अकुण्ठं गेहेนฺติ, เตहि गेहितं आहริत्त्वा
‘อสุโก नाम तुम्हाकं ऐवं अकुण्ठं गेहेत्थिปี पुन मा गेयेयासीदि, ऐเตन हि अคฺคिना สทिसो अคฺคि नाम नत्थि -इति.

เอวํ อิมสมิ การणे सा निทोसा ओहสิ.

ยถา ज् ऐतद् ऐवं सेเสสุปี.

[อรรถาธิบายข้อโอวาทอื่น]

เตสฺ ปน อัย อธิปฺปาโย:

ยปี ทิ ตสฺสา ปิตฺรา “อมมฺ เย ททนต์ิ เตสฺเยว ทาทพฺพํ -อิตฺติ วุตฺตํ,

ตํ ‘ยาจิตฺตํ อุกฺกรณํ คเหตฺวา เย ปฏฺวีเทนฺติ เตสฺเยว ทาทพฺพํ -อิตฺติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“เย น เทนฺติ เตสฺ น ทาทพฺพํ -อิตฺติ, อิทฺปิ “เย ยาจิตฺกํ คเหตฺวา น ปฏฺวีเทนฺติ เตสฺ น ทาทพฺพํ -อิตฺติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“ททนต์สฺสาปิ อททนต์สฺสาปิ ทาทพฺพํ -อิตฺติ, อิทฺ ปน “ทลิตฺทฺเสฏฺฐํ ญฺาติมิตฺเตสฺ สมนฺตเตสฺ, เต ปฏฺวีทาตุํ สกฺโกณฺตุ วา มา วา, เตสฺ ทาทฺเมว วฏฺฏฺติ -อิตฺติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“สุขํ นิสฺสีทิตพฺพํ -อิตฺติ, อิทฺปิ “สสฺสุสฺสุรฺสามิเก ทิสฺวา วฏฺฏฺฐาทพฺพฏฺฐาเน นิสฺสีทิตฺตํ น วฏฺฏฺฐติ -อิตฺติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“สุขํ ภูณฺชิตพฺพํ -อิตฺติ, อิทฺ ปน “สสฺสุสฺสุรฺสามิเกหิ ปุเรตรํ อภูณฺชิตฺวา เต ปรีวีสิตฺวา สพฺเพหิ ลทฺธาเลทฺธํ ญฺุตฺวา ปจฺฉา สยํ ภูณฺชิตฺตํ วฏฺฏฺฐติ -อิตฺติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“สุขํ นิปฺชชิตพฺพํ -อิตฺติ, อิทฺปิ สสฺสุสฺสุรฺสามิเกหิ ปุเรตรํ สยํ อารุญฺห น นิปฺชชิตพฺพํ, เตสฺ กตฺตพฺพยฺุตตํ กตฺตปฺปฏิวตฺตํ กตฺวา ปจฺฉา สยํ นิปฺชชิตฺตํ ยฺุตฺตํ -อิตฺติ อิทฺ สนฺธาย วุตฺตํ.

“อคฺคิ ปรีจฺริตพฺโพ -อิตฺติ, อิทฺ ปน “สสฺสุปฺป สสุรฺปฺป สามิกฺปิ อคฺคิกขณฺธํ วิย อฺรคฺราขานํ วิย จ กตฺวา ปสฺสีทิตฺตํ วฏฺฏฺฐติ -อิตฺติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“อนฺโตเทวตา นมฺสฺสิตพฺพา -อิตฺติ, อิทฺปิ “สสฺสุญฺจ สสุรฺญฺจ สามิกญฺจ เทวตํ วิย กตฺวา ทฏฺฐํ วฏฺฏฺฐติ -อิตฺติ สนฺธาย วุตฺตํ.

เอวํ เสฏฺฐี อิมฺสํ ทสนฺนํ โอวาทานํ อตฺถํ สุตฺวา ปฏฺวีจฺจํ อปฺสสนฺโต อโธมฺโข นิสฺสีทิตฺ.

อถ นํ ภูมฺมพิกา “กึ เสฏฺฐี อญฺโญปฺปิ อมฺหากํ ธีตฺตํ โทโส อตฺถิ? -อิตฺติ ปุจฺฉิสฺ.

“นตฺถิ อยฺยา -อิตฺติ.

“อถ กสมฺมา นํ นินฺโทโส อการณฺน เคหา นิกฺกทฺตมาเปสฺสิ -อิตฺติ.

[มิกฺรเสรฐฺฐีขอโทษนางวิสาข]

เอวํ วุตฺเต, วิสาขา อาห “ตาดตา กิณฺจาปิ มยฺหํ สสุรฺสฺส วจฺเนน ปฐฺมเมว คมนํ น ยฺุตฺตํ,

ปีตา ปน เม อาคมนกาเล มม โทโสสนฺตถาย^๑ มํ ตุมฺหากํ หตฺถे ฐฺฐเปสฺสิ, ตุมฺเหหิ จ เม นินฺโทสกาโว ญฺาโต,

อิทานิ มยฺหํ คนฺตํ ยฺุตฺตํ -อิตฺติ ทาสีทาเส “ยานานีนิ สขฺขาเปเล -อิตฺติ อาณมาเปสฺสิ.

อถ นํ เสฏฺฐี เต ภูมฺมพิเก คเหตฺวา “อมมฺ มยา อชานิตฺวา กถิตํ, ขมาหิ เม -อิตฺติ อาห.

“ตาด ตุมฺหากํ ขมิตพฺพํ ตาว ขมาหิ, อหํ ปน พุทฺธสฺสเน อเวจฺจปฺปสนฺนสฺส กุลสฺส ธีตา, น มยํ วินา ภิกฺขุสงฺฆเณ วตฺตาม, สเจ มม รุจฺฉิยา ภิกฺขุสงฺฆํ ปฏฺวีชคฺคิตฺตํ ลภามิ, วสฺสีสามิ -อิตฺติ.

๑ สึ. ยฺ. โทสาโทโสสนฺตถาย.

“อมม, ตฺว ยถารุจียา ตว สมณ ปฏิกุคคาหิ -อิติ อาห.

[มิกการเศรษฐีฟังธรรมของพระพุทธเจ้า]

วิสาข ทสพลํ นิมนตาเปตวา ปุณทิวเส นิเวสนํ ปเวเสสิ.

นคคสมณปิ สตุ มิกการเสฐฐีเน เคหคณนภาวํ สุตฺวา คนฺตฺวา เคหํ ปรีวาเรตฺวา นิสีทิสฺ.

วิสาข ทกฺขิณทกํ ทตฺวา “สพฺโพ สกฺกาโร ปฏฺยชาติโต, สสุโร เม อาคนฺตฺวา ทสพลํ ปรีวิสตุ -อิติ สาสนํ เปเสสิ.

อถ นํ อาคนฺตฺกามํ อาชีวกา “มา โข ตฺว คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติกํ คจฺฉ -อิติ นิวาเรสุ.

โส “สุณิสสา เม สยเมว ปรีวิสตุ -อิติ ปหิณิ.

สา พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีวิสิตฺวา นิฏฺฐิตฺวา ภาตตกิกฺจเจ ปุณ สาสนํ เปเสสิ “สสุโร เม อาคนฺตฺวา ฌมมกถํ สุณตฺ -อิติ.

อถ นํ “อิทานิ อคณนํ นาม อติวีย อยฺยตฺ -อิติ ฌมมํ โสตุกามตฺยา คจฺฉนตํ ปุณ เต อาหํสุ

“เตนหิ สมณสฺส โคตมสฺส ฌมมํ สุณนฺโต พหิสานนียํ นิสีทิตฺวา สุณนฺตี -อิติ ปุเรตรเมวสฺส คนฺตฺวา สาณิํ ปรีกฺขิปีสฺ.

โส คนฺตฺวา พหิสานนียํ นิสีทิตฺ.

สตุธา “ตฺว พหิสานนียํ วา นิสีทิตฺ ปรีกฺขิตฺวา วา ปรีเสเล วา ปรีจกฺกวาเพ วา ปน นิสีทิตฺ,

อหํ พุทฺธโร นาม สกฺโกมิ ตํ มม สทฺทํ สาเวตุํ -อิติ มหาชมฺพุกฺขนฺธเคเหตฺวา จาเลนฺโต วีย อมตฺวสฺสํ วสฺสนฺโต วีย จ

ฌมมํ เทเสตุํ อนุปฺพุพฺพิกถํ อารภิ.

สมฺมาสมฺพุทฺธโร ปน ฌมมํ เทเสนฺเต, ปุโรโต ฐิตฺวาปิ ปจฺฉโต ฐิตฺวาปิ จกฺกวาพสฺสํ จกฺกวาพสฺสสฺสํ อติกกมิตฺวา ฐิตฺวาปิ

อกนิฏฺฐภูวเน ฐิตฺวาปิ “สตุธา มณฺเฏว โอลฺเกติ, มยฺหเมว ฌมมํ เทเสติ -อิติ วทฺนติ.

สตุธา หิ ตํ ตํ โอลฺเกนฺโต วีย เตน เตน สทฺธี สลลปฺนฺโต วีย จ โหติ.

จนฺพุมา กิร พุทฺธา ยถา จนฺโท คคณนชฺเช ฐิตฺวา มยฺหํ อฺุปรี จนฺโท “มยฺหํ อฺุปรี จนฺโท -อิติ สพฺพสตุตฺตานํ ชายติ

เอวเมว ยตฺถ กตฺถจฺจิ ฐิตฺวานํ อภิมฺข ฐิตฺวา วีย ชายนฺติ.

อิทํ กิร เตสํ อลงกตฺสึสึ ฉินฺทิตฺวา สุณฺชนอกฺขิณิ อฺุปฺปาณฺตฺวา หทยมฺสํ อฺุพฺพตฺเตตฺวา

ปรีสส ทาสตุถาย ชาลิสทิสเส ปฺุตฺเต กณฺหาชินาสทิสสา ฐิตโร มทฺทิสทิสสา ปชาปติโย ปรีจจชิตฺวา ทินฺนทานสฺส ผลํ.

[นางวิสาขได้นามว่ามีคารมารดา]

มิกการเสฐฐีปี ตถาคเต ฌมมเทสนํ วินิวตฺเตนเต วินิวตฺเตนเต พหิสานนียํ นิสินโน ว

สทฺสสนยปฺปฏิมณฺชิตฺเต โสตาปตฺติผล ปติฏฺฐาย อจลสทฺธาย สมณฺนาคโต ติสฺ รตนฺสฺ นิกฺกงฺโข หุตฺวา

สาณิกณฺณํ อุกฺขิปิตฺวา อาคนฺตฺวา สุณิสาย ถนํ มฺุขเน คเหตฺวา “ตฺว เม อชฺชโต ปฏฺฐาย มาตา -อิติ ตํ มาติฏฺฐานฺ ฐฺุเปสิ.

ตโต ปฏฺฐาย มิกการมาตา นาม ชาตา.

ปจฉาภาเค ปุตตํ ลภิตวา “มิดาโร -อิติสส นามํ อกาสิ.

มหาเสฏฐี สุณิสาย ฌนํ วิสสชเชตวา คนตวา ภควโต ปาเทสุ ปติตวา ปาเท ปาณินิ จ ปริสมพาหนโต มุเขน จ ปริจุมพณโต
“มิดาโร อหํ ฌนเต -อิติ ติกขตตุํ นามํ สาเวตวา “อหํ ฌนเต เอตตํ กาลํ ‘เอตถ ทินนํ มหปผลนติ น ชานามิ,
อิทานิ เม สุณิสํ นิสาย ฌาตํ, สพพา อปายทุกุชา มุตโตมहि, สุณิสสา เม อิมํ เคหํ อากจณตี มม อตถาย หิตาย สุขาย อากตา
-อิติ วตวา อิมํ คากมาห

“โสหํ อชช ปชานามิ ยตถ ทินนํ มหปผลํ
อตถาย วต เม ภททา สุณิสสา ฆรรมาคตา -อิติ.

วิสาขา ปุนทิวสตถายปิ สตถารํ นิมนเตสิ.

ปุนทิวเสปิ สสสุ โสตาปตติผลํ ปตตวา.

ตโต ปญญาย ตํ เคหํ สาสนสส วิวฏฐวารํ อโหสิ.

[มิตการเศรษฐีทำเครื่องประดับให้นางวิสาขา]

ตโต เสฏฐี จินเตสิ “พหุปการวา เม สุณิสสา, ปณณการมสสา กริสสามิ, เอติสสา ทิ ภารियํ ปสาธนํ นิจจกาลํ ปสาธิตุํ น สกกา,
สกลลหุภมสสา ทิวา จ รตโต จ สพพิริยาปเสสุ ปสาธนโยคคํ ปสาธนํ กारेสสามิ -อิติ
สตสสสคชนิกํ ฆนम्मฏฐกํ นาม ปสาธนํ กारेตวา, ตสมิํ นิฏฐิตเต, พุทฐปมฺขํ ภิกขุสงฆํ นิมนเตตวา สกจจจํ โภเชตวา
วิสาขํ โสฬสสิ คนโรทกฆเฐหิ นหาเปตวา สตถุ สมนมุเข ฐูเปตวา สตถารํ วนทาเปสิ.

สตถา อนมโหนนํ กตวา วิหารเมว คโต.

[นางวิสาขามีกำลังเท่าช้าง ๕ เชือก]

วิสาขापि ตโต ปญญาย ทานาทินิ ปุณญานิ กโรนตี สตถุ สนตिका อญ्ञุ วัเร ลภิตวา
คคณตเล จนนทเลชา วิย ปญญายมานา ปุตตธิตาหิ วุฑ्ठตี ปापुณิ.

ตสสา กिर ทส ปุตตา ทส ธิโตร ओहेसु.

เตसु ऐकेगसस तस तस पुत्ता ज ธิत्रो ज ओहेसु.

तेसुपि ऐकेगसस तस तस पुत्ता ज ธิत्रो ज -อิตि

ऐवमससा पुत्तनत्तपनत्तसन्नानवसेन ปवत्तทานि วิสาธิกานि จตตาริ สतานิ อญ्ञุ จ ปาณสสสทานि ओहेसु^๑

स्यं विसवससत् ओञ्ज्ञासि.

सिसे ऐकेपि प्लितं नाम नाहिसि.

निज्जं सोषसवससुत्तेसिका विย ओहोसि.

๑ ม. ย. วิสาขา วิสตีปุตตา นตตวา จ จตุโร สตา
ปนตตวา อญ्ञุสสสสา ชมพทีเปสุ ปากฎา -อิติ.

ตํ ปุตตนตตปริวารํ วิหารํ คจฺจนตี ติสฺวา “กตฺมา เอตถ วิสาขา -อิตฺติ ปฏฺิปปุจฺจिताโร^๑ โหนฺติ.

เย นํ คจฺจนตี ปสฺสนตี “อิทา นิ โลกํ คจฺจตุ, คจฺจมานา ว โน อຍယာ โสภติ -อิตฺติ จินฺเตนฺติ.

เย นํ ฐิตํ นิสินฺนํ นิปนฺนํ ปสฺสนตี “อิทา นิ โลกํ นิปชฺชตุ, นิปนฺนาว โน อຍယာ โสภติ -อิตฺติ จินฺเตนฺติ.

อิตฺติ สา “จตุสฺส อิริยาปເေສ อສฺกອิริยาปເေ นาม น โสภติ -อิตฺติ น วตฺตพฺพา อโหสิ.

ปญฺจนํ ไซ ปน หตฺถိํ ฅามํ ฅาเรตี.

ราชา “วิสาขา กิร ปญฺจนํ หตฺถิํ ฅามํ ฅาเรตี -อิตฺติ สุตฺวา ตสฺสา วิหารํ คนฺตฺวา ฅมฺมํ สุตฺวา
อาคมนฺเวลาย ฅามํ ฅิมฺสิตฺถกาโม หตฺถิ วิสฺสชฺชาเปสิ.

โส โสณฺทํ อุกฺขิปปิตฺวา วิสาขานิโม อกฺมาสิ.

ตสฺสา ปริวาริตฺถิโย ปญฺจสฺตา, เอกฺจจา ปลาयीสฺ, เอกฺจจา นํ อปริจฺจชิตฺวา,
“กิมิทํ -อิตฺติ วุตฺเต, “ราชา กิร เต อຍຍ ฅามํ ฅิมฺสิตฺถกาโม หตฺถิ วิสฺสชฺชาเปสิ -อิตฺติ วทීสฺ.

วิสาขา “อิมํ ติสฺวา กิ ปลาโยเตน, กถนฺนุ ไซ ตํ คนฺทิสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา
“สเจ ตํ ทฬฺหํ คนฺทิสฺสามิ, วินสฺเสยฺย -อิตฺติ ทฺวิหิ องฺคฺลฺหิ โสณฺทาย คເေตฺวา ปฏฺิปปุจฺจิตฺวา.

หตฺถิ อตฺตํ สมนฺธาตํ นาสกฺขิ, ราชงฺคເေน อุกฺกฺฎิโก หุตฺวา ปตี.

มหาชโน สารุการํ อทาสิ.

สา สปริวารา โสตฺถิณา ฅေํ อกฺมาสิ.

[นางวิสาขาลืมเครื่องประดับไว้ที่วิหาร]

เตน ไซ ปน สมฺเยน สฺวาตฺถิโย วิสาขา มิคารมาตา พฺหุปุตฺตา โหตี พฺหุนฺตฺตา อโรคนฺตฺตา อโรคนฺตฺตา อภิมนฺจลสมฺมตา.

ตฺวาตເေສ ปุตตนตตสฺสເေສฺส อโဂฺปิ อนฺตรา มรณฺปปฺโต นาม นาโหสิ.

สฺวาตฺถิวาสิโน มงฺคເေສ ฅເေສ วิสาขํ ปฐฺมํ นิมนฺเตตฺวา โภเชนฺติ.

อເေกสฺมี อฺสฺสวทิวเส มหาชเน มณฺทิตฺตฺปสาธิต ฅมฺมสฺสวนาย วิหารํ คจฺจนฺเต วิสาขาปิ นิมนฺติตฺถฺฐาเน ภูชิตฺวา มหาลตาป
สาธนํ ปสาธิตฺวา มหาชเนน สฺทฺธิ วิหารํ คนฺตฺวา อารณฺยานิ มุญฺจิตฺวา ทาสิยา อทาสิ ยํ สฺนฺธาย วุตฺตี^๒

“...เตน ไซ ปน สมฺเยน สฺวาตฺถิโย อฺสฺสวโ หตี มนฺุสฺสา อลงฺกตฺปฏฺิยตฺตา อารามํ คจฺจนฺติ.

วิสาขาปิ มิคารมาตา อลงฺกตฺปฏฺิยตฺตา วิหารํ คจฺจตี.

อถ ไซ วิสาขา มิคารมาตา อารณฺยานิ มุญฺจิตฺวา อุตฺตราสงฺเค ภาณฺทิกํ พฺหุชิตฺวา ทาสิยา อทาสิ “หนฺทฺ เช อิมํ ภาณฺทิกํ คนฺทาหิ -อิตฺติ.

๑ ส. ย. เอตฺถนฺตฺเร น -อิตฺติ อตฺถิ.

๒ มหาวิงฺค. ๒/๔๘๘.

สา กิร วิหาร คจณตี “เอวรูป มหคัมภ์ ปสาธน์ สีเส ปฏิมุกข์ ยาวบาทปิฎก อลงการ อลงกริตวา วิหาร ปวิสตุ์ อยู่ตต์ -อิติ
ต มุณจิตวา ภูณทิก กตวา อตตโน ปุณญเนว นิพพตตาย ปญจหตติถตามธราย ทาสยา หตเถ อทาสี.

สา เอว ต คณทิตุ์ สกโกติ, เตน ต อห “อมม, อิม ปสาธน์ คณห, สตถุ สนตีกา นิวตตนาเล ปสาธเสสามิ น -อิติ.

ต ปน ทตวา ฆนมภูฏก ปสาธน์ ปสาธตวา สตถาร อุปสงกมิตวา ฆมม อสโสสิ.

ฆมมสสวนาวसानะ ภควนต วนทิตวา อฏฐายาสนา ปกคามิ.

สาปิสสา ทาสี ต ปสาธน์ ปมภูฏฐา.

ฆมม สุตวา ปน ปกนตตาย ปริสาย, สเจ กิลจि ปมภูฏฐ โหติ, ต อานนทตเถโร ปฏิสาเมติ.

อิติ โส ต ทิวส มหาลตาปสาธน์ ทิสวา สตถุ อาโรเจสิ “ภนเต วิสาขา ปสาธน์ ปมภูสสิตวา คตา -อิติ.

“เอกมนเต ฐเปหิ อานนท -อิติ.

เถโร ต อุกขิปิตวา โสปาณปสเส ลคเคตวา ฐเปสิ.

[นางวิสาขาทรงบริเวณวัด]

วิสาขापि सुपियाय सहि “आकनुत्कमिकिलानातिं गतत्तपुपुत्तकं खानिससामि -इति अनुत्विहारे विजि.

ตา ปน อุปาสिकाโย अनुत्विहारे ทิสวา สปิสมชุตเตลาทีหิ อตถีกา ปกตियาว ทหรา จ สามเณรา จ
ถาลกาทีหิ คเหตุวา อุปสงกมนติ.

ตสมปี ทิวเส ตเถว กรีส.

อถก คิลาน ทิสวา สุปिया “เกนตเถ อยยสส -อิติ ปุจจิตวา, “ปฏิจฉาพนิเยน -อิติ วุตเต, “โหตุ อยย เปเสสสามิ -อิติ
หุตยทิวเส กปิยิมส์ อถนตี อตตโน อูรม์เสน กตตพพกัจจ กตวา ปุน สตถริ ปสาเทน ปากตีกสรีราว อโหสิ.

วิสาขापि किलाने तहरे ज सामेणरे ज ओलोकेत्वा अण्णेन त्वारेण निग्गमित्वा विहारुपजारे ฐिता

“อมม ปสาธน์ อاهر, ปสาธเสสามิ -อิติ อห.

ตสมी खणे सा त्हासी पमभुसुसिता निग्गन्तवारं गुत्वा “अये पमभुसुसि -इति अह.

“เตนहि कनुत्वा कण्ठित्वा ऐहि, सजे पन मय्हं अयेण अाननत्तเถरेण अुकखिपित्वा अण्णसमी ฐाने ฐपितं โหति,
मा अहरेय्यासि, अय्यसเสว ตं मया परिजत्त -อิติ.

खानाति गिरे सा “मभुसुसानं पमभुसुसिणत्तं เถโร ปฏิสาเมติ -อิติ, तस्मा अेवमाह.

[นางวิสาขาคือที่สร้างวิหารถวายสงฆ์]

เถโรปิ ตํ ทาสี ทิสวาว “กิมตฺถํ อากตาสี -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “ออยฺยาเย เม ปสาธนํ ปมฺมุสฺสิตฺวา อากตมฺหิ -อิตฺติ วุตฺเต,
“เอตฺตมฺหิ เม โสปาณปสฺเส ฐูปิตํ, คณฺหาหิ -อิตฺติ อาห.

สา “ออยฺย ตุมฺหากํ หตฺเถเนน อามฺภูสฺสณฺฑกํ มยฺหํ ออยฺยาเย อนาหรณฺณียํ กตํ -อิตฺติ วตฺวา ตฺวจฺฉหตฺถาว คณฺตฺวา
“กํ อมฺม -อิตฺติ วิสาขาย ปุณฺณฺธา ตมตฺถํ อารโหเส.

“อมฺม นานํ มม ออยฺเยเนน อามฺภูสฺสณฺฑกํ ปิลนฺธิสฺสามิ, ปริจฺจตฺตํ มยา, ออยฺยานํ ปน ปฏฺวิชคฺคิตฺตํ ทุกฺขํ,
ตํ วิสฺสชฺเชตฺวา กปฺปิยภณฺฑํ อุปนฺนสฺสามิ, คจฺฉ ตํ ออาหาราหิ -อิตฺติ.

สา คณฺตฺวา อหาริ.

วิสาขา ตํ อปิลนฺธิตฺวา กมฺมาเร ปกฺโกสาเปตฺวา อคฺขมาเปสิ.

เตหิ “นว โภกฺวิโย อคฺขมฺติ, การาปณฺณิยํ ปน สตฺสหฺสสฺ -อิตฺติ วุตฺเต, ปสาธนํ ยานํ ฐูปेतฺวา “เตนฺหิ ตํ วิภิกฺกเณน -อิตฺติ อาห.

ตตฺตํ ฐนํ ทตฺวา คณฺหิตฺตํ น โภจฺจิ สกฺขิสฺสตี, ตํ หิ ปสาธนํ ปสาธตฺตํ อนุจฺฉวิกา อิตฺถิโย พุทฺธภา.

ปฐฺวีมณฺฑลสฺมิมิ หิ ติสฺโสว อิตฺถิโย มหาลตาปสาธนํ ลภิสฺสุ

“วิสาขา มหาอุปาสิกา, พนฺธุลฺมลฺลเสนาปติสฺส ภริยา มลลิกา, พาราณสีเสฏฺฐิโน ธีตา -อิตฺติ,

ตสฺมา วิสาขา สยเมว ตสฺส มุถํ ทตฺวา สตฺสหฺสสาธิกา นวโภกฺวิโย สกฺฆุ อารโหเปตฺวา วิหารํ เนตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา

“ภนฺเต มยฺหํ ออยฺเยเนน อานนฺทตฺถเเรน มม ปสาธนํ หตฺเถเนน อามฺภูสฺสํ, เตนํ มฺภูสฺสกาเลโต ปุณฺณฺทาย น สกฺกา,

มยา ปิลนฺธิตฺตํ ตํ ปน ‘วิสฺสชฺเชตฺวา กปฺปิยํ อุปนฺนสฺสามิตฺติ วิภิกฺกเณนเปนฺตี อลฺลญฺญํ คณฺหิตฺตํ สมตฺถํ อทิสฺวา

อหเมวสฺส มุถํ คหาเปตฺวา อากตา, จตฺตฺสฺส ปจฺจเยสฺส กตฺรปฺจฺจเย อุปนฺนมิ ภนฺเต -อิตฺติ.

“ปาจฺฉินฺทวาระ สงฺฆสฺส วสนฺภูฏานํ กาคฺตุํ เต ยุตฺตํ วิสาখে -อิตฺติ.

“ยุตฺตํ ภนฺเต -อิตฺติ วิสาखा ตฺถุณฺณฺมานสา นวโภกฺวิหิ ภูมิมฺเวว คณฺหิ.

อปฺราหิ นวโภกฺวิหิ วิหารํ กาคฺตุํ อารภิ.

[การสร้างวิหารของนางวิสาขาคือ ๙ เดือนจึงเสร็จ]

อเถกทิวสํ สตฺถา ปจฺจฺจสฺสมเย โลกํ โวลเณนโต เทวโลกา จวิตฺวา ภทฺทียนฺคเร เสฏฺฐิภูเล นิพฺพตฺตสฺส

ภทฺทียสฺส นาม เสฏฺฐิภูตฺตสฺส อุปนฺนสฺสยสมฺปตฺตี ทิสฺวา อนาถปิลนฺธิกสฺส เคเห ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา อุตฺตรทวารารภิมฺโข อโหสิ.

ปกฺติยาปิ สตฺถา วิสาขาย เคเห ภิกฺขํ คณฺหิตฺวา ทกฺขินฺทวาระเนน นิกฺขมิตฺวา เขตฺวเนน วสตี,

อนาถปิลนฺธิกสฺส เคเห ภิกฺขํ คณฺหิตฺวา ปาจฺฉินฺทวาระเนน นิกฺขมิตฺวา ปุพฺพพาราเม วสตี.

อุตฺตรทวารํ สนฺธาย คจฺฉนฺตฺเยว ภควนฺตํ ทิสฺวา “จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี -อิตฺติ ชานนฺติ.

วิสาขापि ตํทิวสํ “สตฺถา อุตฺตรทวารารภิมฺโข คโต -อิตฺติ สุตฺวา ว เวเคน คณฺตฺวา วนฺทิตฺวา อาห “จาริกํ คณฺตฺกามตฺถ ภนฺเต -อิตฺติ.

“อาม วิสาขะ -อิติ.

“ภนเต เอตตัง ฌนํ ปริจจชิตวา ตุมหากัง วิหารัง กาวะมิ, นีวัตตถ ภนเต -อิติ.

“อนิวตตคณนํ อิทํ วิสาขะ -อิติ.

สา “อทธา เหตุสมปนนํ กณจิจิ ปัสสตี ภควา -อิติ จินเตตวา

“เตนหิ ภนเต มยหัง กตาทถวิชานนัง เอกัง ภิกขุํ นีวัตตาเปตวา คจจถ -อิติ อาห.

“ยํ โรเจสสิ, ตสส ปตตํ คณห วิสาขะ -อิติ.

สา กิจจาปิ อานนทเถเรํ ปิยายตี “มหาโมคคัลลานตเถโร อิทริมา เอตํ เม นิสสาเย กมมํ ลหุํ นิปชชิสสตี -อิติ ปน
จินเตตวา เถรสส ปตตํ คณหิ.

เถโร สตถารํ โอลโลเกสิ.

สตถา “ตว ปริวาระ ปณจสเถ ภิกขุ คเหตวา นีวัตต โมคคัลลาน -อิติ.

โส ตถา อกาลิ.

ตสสานุภาเวเน ปณญาสสภูจิจโยชนานิปี รุกขตถาย จ ปาสาณตถาย จ คตา มนุสสา

มหนเต มหนเต รุกเข จ ปาสาणे จ คเหตวา ตํทิวสเมว อาคจจันตี, เนะว สกเก รุกขปาสาणे อาริเปตวา กิลมนตี,
น อภิโช ภณชตี, น จิรสเสว เทวภูมิกัง ปาสาทํ กรีสสุ.

“เหฐฐาภูมิมิํ ปณจ คพภสทานิ, อุปริภูมิมิํ ปณจ คพภสทานิ -อิติ คพภสทสสปฏิมณชิตโต ปาสาทो อโหสิ.

สตถา นวหิ มาเสหิ จาริกัง จริตวา ปุน สาวตถิ อคมาสิ.

วิสาขายปิ ปาสาทะ กมมํ นวหิ เอว มาเสหิ นิภูจิติ.

ปาสาทภูจิจิ ฆนโกภูมิตตสุวณเณเนว สภูจิจอุทกขภูคคณหนัง กาวะสิ.

“สตถา เขตวณมหาวิหารัง คจจตี -อิติ สุตวา ปจจुकคณนํ กตวา สตถารํ อตตโน วิหารัง เนตวา ปฏิจญญํ คณหิ

“ภนเต อิมัง จาตุมมาสํ ภิกขุสงฆัง คเหตวา อิเชว วสถ, ปาสาทมหัง กรีสสามิ -อิติ.

สตถา อธิวาเสสิ.

[นางวิสาขาทำบุญฉลองวิหาร]

สา ตโต ปุญญาเย พุทธูปมุขสส ภิกขุสงฆสส วิหาระเยว ทานํ เทตี.

อถสสา เอกา สหายิกา สหสสคชนิกัง เอกัง วตถํ อาทาย อาคนตวา

“สหายิเก อหัง อิมัง วตถํ ตว ปาสาทะ ภูมตถรณสงเขเปเน อตถริตูกามา, อตถรณภูจิจิ เม อัจจิลล -อิติ อาห.

“สหทัยเก สเจ ตยาร्ह ‘โสภาโส นตฺถิติ วุฑฺฒามิ, ตฺว ‘เม โสภาส อทาตุกามาติ มณฺญิสฺสสิ,
สยเมว ปาสาทสฺส เทว ภูมิจโย คพฺภสทสฺสยจ โอลเกตฺวา อตฺถรณฺณฐานํ ชานาหิ -อิตฺติ.

สา สทสฺสคฺชนิกํ วตฺถํ คเหตุวา ตตฺถ ตตฺถ วิจรนฺตี ตโต อปฺปตฺตรมฺลํ วตฺถํ อทิสฺวา “นาหํ อิมสฺมี ปาสาทะ ปุณฺณภาคํ ลภามิ -อิตฺติ
โทมณฺสสฺสปตฺตา เอกสฺมี ฐานเ รโชนฺตี อฏฺฐาสี.

อถ นํ อานนฺทเตโร ทิสฺวา “กสฺมา รโหสิ -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

สา ตมตฺถํ อารโจะสิ.

เถโร “มา จินฺตยิ, อหํ เต อตฺถรณฺณฐานํ อัจฺจิสฺสามิ -อิตฺติ วตฺวา ‘โสปาณเ ปาทฺปุณฺณกํ กตฺวา อตฺถราหิ,
ภิกฺขุ ปาทะ โรวิทฺวา ปฐฺมํ ตตฺถ ปาทํ ปุณฺณิตฺวา อนฺโต ปวิสิสฺสนฺติ, เวนฺเต มหปฺพลํ ภวิสฺสติ -อิตฺติ อาห.

วิสาขาย ภิกฺเรตํ อสฺลลฺกขิตฺตฺถฐานํ.

วิสาขา จตฺตารโ มาเส อนฺโตวิหาเร พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ อทาสี.

โอสานทิวเส ภิกฺขุสงฺฆสฺส จีวรสาฎฺเเก อทาสี.

สงฺฆนวกเณ ลทฺธจีวรสาฎฺเภา สทสฺสํ อคฺขิสฺสุ.

สพฺเพสํ ปตฺตานิ^๑ ปุเรตฺวา เภสขุชํ อทาสี.

ทานปริจฺจาเค นว โภจฺฉิโย อคฺมํสุ.

อิตฺติ “วิหารสฺส ภูมิกคฺคเณ นว โภจฺฉิโย, วิหารการาปเณ นว, วิหารมเห นว -อิตฺติ สพฺพปาปิ สตฺตวิสฺสติ โภจฺฉิโย พุทฺธสาสเณ ปริจฺจชฺชิ.

อิตฺถิภาเว รุตฺตวา มิจฺฉาทิภูจฺฉิกสฺส เคเห วสมานาย เหวรุโป ปริจฺจาโค นาม อณฺญิสฺสา นตฺถิ.

[นางวิสาขาทเปล่งอุทาน ในวันฉลองวิหารเสร็จ]

สา วิหารมทสฺส นิภูจฺฉิตทิวเส วฑฺฒมานกจฺฉายาย ปุตฺตนตฺตปริวฺตฺตา “ยํ ยํ มยา ปุพฺเพ ปตฺถิตํ, สพฺพเมว มตฺถกํ ปตฺตํ -อิตฺติ
ปาสาทํ อนฺุปรียายนฺตี ปฺลจฺหิ คาทาหิ มธฺรฺสทเทเน อิมํ อุทานํ อุทานะสิ

“กทาทํ นวปาสาท ^๒	สุชามตฺติกเลปนํ
วิหารทานํ ทสฺสามิ	สงฺกปโป มยฺห ปุริโต.
‘กทาทํ มณฺจปฺริญจ	ภิสฺสิมโพนานา จ
เสนาสนภณฺฑํ ทสฺสามิ	สงฺกปโป มยฺห ปุริโต.
‘กทาทํ สลากภตฺตํ	สุจิมํสุปเสจนํ
โภชนทานํ ทสฺสามิ	สงฺกปโป มยฺห ปุริโต.
‘กทาทํ กาสิกวตฺถํ	โฆมกปปาสิกานิ จ

๑ ปตฺเต (?)

๒ สี. ม. ยฺ. ปาสาทํ รมมํ.

จิวรทานํ ทสฺสามิ

สงกปโป มยฺห ปุริโต.

‘กทาทํ สปฺปิณฺวณิโต

มธฺเตลลยจ ฆาณิโต

เภสชฺชทานํ ทสฺสามิ

สงกปโป มยฺห ปุริโต -อิติ.

ภิกฺขุ ตสฺสา สทฺทํ สุตฺวา สตฺถุ อารุจยีสฺสุ “ภนฺเต อมฺเหติ เอตฺเตก อทฺธานเณ วิสาขาย คายนํ นาม น ทิฏฺฐุปฺพุทฺโธ,
สา อชฺช ปุตฺตนตฺตปริวฺตฺตา คายมาณา ปาสาทํ อนุปริยายติ, กิณฺนุ ขวสฺสา ปิตตํ กุปิตํ, อุทาทุ อุมฺมตฺติกา ชาตา -อิติ.

สตฺถา “น ภิกฺขเว มยฺหํ อิตฺตา คายติ, อตฺตโน ปนสฺสา อชฺฌมาสโย ปริปฺถนฺโณ,
สา ‘ปตฺถิตปฺปตฺถนา เม มตฺถกํ ปตฺตาทิ ตฺถุฏฺฐมานสา อุทานํ อุทาเนนฺตี วิจฺรติ -อิติ วตฺวา,
“กทา ปน ภนฺเต ตาย ปตฺถนา ปตฺถิตา -อิติ วุตฺเต, “สฺมุณิสฺสธ ภิกฺขเว -อิติ, “สฺมุณิสฺสาม ภนฺเต -อิติ วุตฺเต, อตีตํ อาหริ:

[ปุรพประวัติของนางวิสาขา]

ภิกฺขเว อีโต กปฺปสฺตสฺสทสฺสมตฺถเก ปทุมุตฺตโร นาม พุทฺโธ โลก นิพฺพตฺติ.

ตสฺส วสฺสสฺสทสฺสํ อายุ อโหสิ, อีณาสวานํ สตสฺสทสฺสํ, ปรีวาริ นคฺรํ หังสวตี นาม, ปิตา สุนฺนโท นาม ราชา,
มาตา สฺุชาตา นาม เทวี.

ตสฺส สตฺถุ อคฺคฺกุปฺภูตฺตยา อฺุปาสิกา อฏฺฐ วเร ยาจิตฺวา มาติฏฺฐาเน รุตฺวา สตฺถารํ จตฺุทฺธิ ปจฺจเยทฺธิ ปฏฺิษคฺคนฺตี
สายํ ปาตํ อฺุปฏฺฐานํ คจฺจติ.

ตสฺสา เอกา สหายิกา ตาย สทฺธี นิพฺพุตฺติ วิหารํ คจฺจติ.

สา ตสฺสา สตฺถารา สทฺธี วิสฺสาเสน กถนฺนยจ วลฺลภภาวญจ ทิสฺวา “กิณฺนุ โข กตฺวา เอวํ พุทฺธานํ วลฺลภา โหติ -อิติ จินฺเตตฺวา
สตฺถารํ ปุจฺฉิ “ภนฺเต เอสา อิตฺถิ ตฺถุมาทํ กิ โหติ -อิติ.

“อฺุปฏฺฐายิกานํ อคฺคา -อิติ.

“ภนฺเต กิ กตฺวา อฺุปฏฺฐายิกานํ อคฺคา โหติ -อิติ.

“กปฺปสฺตสฺสทสฺสํ ปตฺถนํ ปฏฺฐุตฺวา -อิติ.

“อิทานิ ปฏฺฐุตฺวา สทฺธํ สกฺกา ภนฺเต -อิติ.

“อาม สกฺกา -อิติ.

“เตนทฺธิ ภนฺเต ภิกฺขุสฺตสฺสทสฺเสน สทฺธี สตฺตาทํ มยฺหํ ภิกฺขํ คณฺหถ -อิติ อาห.

สตฺถา อธิวาเสสิ.

สา สตฺตาทํ ทานํ ทตฺวา โอสานทิวเส จิวรสาฏฺเฐ ทตฺวา สตฺถารํ วนทิตฺวา ปาทุมฺเณ นิปฺชชิตฺวา
“ภนฺเต นาทํ อิมสฺส ทานสฺส ฆเลน เทวิสฺสรียาพีนํ อญฺญตฺโร ปฏฺฐมฺมิ,

ตุมหาทิสสส พุทฺธสส สนนติเก อฏฺฐ วเร ลภิตฺวา มาติฏฺฐานเน รุทฺธา จตุหิ ปจฺจเยหิ ปฏฺิซคฺคิตฺุ สมตถานัน อคฺคา ภาเวยฺย -อิตฺิ
ปตฺถนํ ปฏฺุญฺสิ.

สตถา “สมฺมิชฺฉิสฺสตี นุ โข อิมิสฺสา ปตฺถนา -อิตฺิ อนาคตํ อาวชเชนโต กปฺปสตฺตสฺสส อโวลเกตฺวา

“กปฺปสตฺตสฺสสปรียสวาน โคตโม นาม พุทฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตทา ตวํ วิสาขานาม อุปาสิกา หุตฺวา ตสฺส สนนติเก อฏฺฐ วเร
ลภิตฺวา มาติฏฺฐานเน รุทฺธา จตุหิ ปจฺจเยหิ ปฏฺิซคฺคิตฺุ อฏฺฐายิกานัน อคฺคา ภวิสฺสตี -อิตฺิ อาห.

ตสฺสา สา สมปตฺติ เสว ลทฺธพฺพา วีย อโหสิ.

สา ยาวตายุํ ปุณฺณํ กตฺวา ตโต จุตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺติตฺวา เทวมนุสฺเสสุ สัสนฺตี

กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล กิกิสฺส กาสีรณโณ สตฺตณนํ ธีตานัน กนิฏฺฐา สงฺฆทาสี นาม หุตฺวา ปรงฺกุลํ อคฺนตฺวา

ตาทิ ภคินีหิ สหี ธีฆรตฺตํ ทานาทินี ปุณฺณานิ กตฺวา

กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธปาหฺมุเลปิ “อนาคเต ตุมหาทิสสส พุทฺธสส สนนติเก อฏฺฐ วเร ลภิตฺวา มาติฏฺฐานเน รุทฺธา

จตฺอุปฺจยทาเยกานัน อคฺคา ภาเวยฺย -อิตฺิ ปตฺถนํ อกาสิ ตโต ปฏฺุญฺย ปน เทวมนุสฺเสสุ สัสนฺตี

อิมสฺมี อตฺตภาเว เมณฺทกเสฏฺฐิปุตฺตสฺส ธนญฺชเยสฺสญฺโณ ธีตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ มยํ สาสเน พฺหุณี ปุณฺณานิ อกาสิ.

[สัตัวเกิดแล้วควรทำกุศลให้มาก]

“อิตฺิ โข ภิกฺขเว น มยํ ธีตา คายตี, ปตฺถิตฺตปตฺถนายน ปน นิปฺพตฺตี ทิสฺวา อุทานัน อุทาเนตี -อิตฺิ วตฺวา

สตถา ธมฺมํ เทเสนโต “ภิกฺขเว ยถา นาม เจโก มาลาการโรว นานาปุฝานัน มหนตํ ราสิ กตฺวา นานปฺปการา มาลาคุณเ กโรตี

เอวเมว วิสาขาย นานปฺปการานี กุสลานี กาทุ จิตฺตํ นมตี -อิตฺิ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“ยถาปิ ปุฝปราสิมฺหา

กยิรา มาลาคุณ พุ

เอว ชาเตน มจฺเจน

กตฺตพฺพํ กุสลํ พุ -อิตฺิ.

[แก้้อรรถ]

ตตถ ปุฝปราสิมฺหา -อิตฺิ นานปฺปการานัน ปุฝานัน ราสิมฺหา.

กยิรา -อิตฺิ กเรยฺย.

มาลาคุณ พุ -อิตฺิ เอกโต วณฺณิกมาลาทีเภาทา นานปฺปการา มาลาวิกิตฺโย.

มจฺเจน -อิตฺิ มริตฺตพฺพสฺสวตฺตาย ‘มจฺโจ -อิตฺิ ลทฺธนาเมน สตฺเตน จีวรทานาทิเภาทํ พุ กุสลํ กตฺตพฺพํ.

ตตถ ปุฝปราสิคฺคหณํ พุพุฝพฺพสฺสนตฺถ.

สเจ หิ อปฺปานี ปุฝานี โหนตี, มาลาการโรว จ เจโก เนว พุ มาลาคุณ กาทุ สกโกตี,

อจฺเจโก ปน อปฺเปสุปี พุสุปี ปุฝเฝสุ วิชฺขมาเนสุ น สกโกตีเยว,

พฺหุสุ ปน ปุฝเฝสุ สตี, เจโก มาลาการโรว ทกฺโข กุสโล พุ มาลาคุณ กโรตี,

เอวเมว สเจ เอกจฺจสฺส สทฺธา มนฺทา โหตี โภคา จ พุ สวีชฺชนตี เนว สกโกตี พฺหุณี กุสลานี กาทุ

มนุทาย จ ปน สทฺธาย มนฺทสฺส จ โภเคสฺส น สกฺโกติ,
อุฬาราย จ ปน สทฺธาย มนฺทสฺส จ โภเคสฺส น สกฺโกติเยว,
อุฬาราย จ ปน สทฺธาย อุฬารสฺส จ โภเคสฺส สติ สกฺโกติ,
ตถารูปาว วิสาขา อุปาสิกา ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ

“ยถาปิ ปุပ္ผราสิมฺหา

ภยิรา มาลาคุณฺเฬ พหุ

เอวํ ชาเตน มจฺเจน

กตฺตพฺพํ กุสฺลํ พหุํ -อิติ.

เทสนาวสานเฬ พหุ โสตาปนฺนาทโย อเหสฺสุ.

มหาชนสฺส สาทฺธิกา เทสนา ชาตา -อิติ.

วิสาขาวตฺถ.

๙. อานนทตเถรปฬหตถุ.

“น ปุฬคนโร ปฏิวาตเมติ -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา สาวตถิยิ วิหรนโต อานนทตเถรสส ปฬหิ วิสสชเชนโต กเถสิ.

[พระอานนทเถระทูลถามปัญหา]

เถโร กิริ สายณหสมเย ปฏิสลลีนโน จินเตสิ “ภควตา ‘มุลคนโร สารคนโร ปุฬคนโร -อิตติ ตโย อุตตมคนธา วุตตา เตสึ อนุวาตเมว คนโร คจจติ, โน ปฏิวาต, อตถิ นุ โข ตํ คนธชาตํ, ยสส ปฏิวาตปี คนโร คจจติ? -อิตติ.

อถสส เอตทโหสิ “กิ มยหิ อตตนา วินิจฉิตน, สตถารเยว ปุจฉิสสามิ -อิตติ.

โส สตถาริ อุปสงกมิตวา ปุจฉิ.

เตน วุตต^๑ “อลโข आयสมา อานนโท สายณหสมยิ ปฏิสลลانا วุญฺฐิต^๒

เยน ภควา เตนุปสงกมิ อุปสงกมิตวา^๓ ภควนตํ เอตทโวจ

“ตีณิมานิ ฆนเต คนธชาตานิ เยสึ อนุวาตเมว คนโร คจจติ โน ปฏิวาต.

กตมานิ तीณิ มุลคนโร สารคนโร ปุฬคนโร -อิตติ.^๔

อิมานิ โข ฆนเต तीณิ คนธชาตานิ เยสึ อนุวาตเมว คนโร คจจติ โน ปฏิวาต.

อตถิ นุ โข ฆนเต กิจจิจิ คนธชาตํ ยสส อนุวาตปี คนโร คจจติ ปฏิวาตปี คนโร คจจติ อนุวาตปฏิวาตปี คนโร คจจติ -อิตติ.

[พระศาสดาทรงเฉลยปัญหา]

อถสส ภควา ปฬหิ วิสสชเชนโต

“อตถานนท คนธชาตํ ยสส อนุวาตปี คนโร คจจติ, ปฏิวาตปี คนโร คจจติ, อนุวาตปฏิวาตปี คนโร คจจติ -อิตติ.

“กตมํ ปน ตํ ฆนเต คนธชาตํ ยสส อนุวาตปี คนโร คจจติ, ปฏิวาตปี คนโร คจจติ, อนุวาตปฏิวาตปี คนโร คจจติ -อิตติ.

“อิชานนท ยสมิ คามे वा निकमे वा अित्ति वा पुरिसो वा पुत्ठं सरणं คโต होति, ฌมมํ सरणं คโต होति, สงขมํ सरणं คโต होति,

ปาณาติปาตา ปฏिवิริโต होति, อทินนาทานา ปฏिवิริโต होति, กาเมสุ मिज्जाजारा ปฏिवิริโต होति, มุสาวาทา ปฏिवิริโต होति,

सुरामेरमชषपमात्तण्णाना प्ठिविरिโต होति, सीलवा होति गलयाणञ्चमो;

विकत्तलमज्जेरेण जेतसा अकारि अञ्जावसति मुत्तजाको पयत्तपाणि वोस्सत्कर्त्त यาจโยको तानस्विकाकर्त्त,

त्तसस तिसासु समणपराहमणा वण्णं भासनदि

‘असुकस्मि नाम कामे वा निकमे वा अित्ति वा पुरिसो वा पुत्ठं सरणं คโต होति ॥ १ ॥ तानस्विकाकर्त्त -อิตติ.

๑ อจ. ติก. ๒๐/๒๙๐.

๒ สายณหสมยิ ปฏิสลลانا วุญฺฐิต -อิตติ อิมิ ปาลิยํ น ทิสสนติ.

๓ เอตถนตเร จ ภควนตํ อภิวาเทตวา เอกมณตํ นิสสิทิ. เอกมณตํ นิสสินโน โข आयสมา อานนโท -อิตติ ทิสสนติ.

๔ อิตติสทโท นตถิ. ญ. ว.

เทวตปิสส วณณิ ภาสนติ ‘อสุกสมิ นาม คามะ วา นิคมะ วา อิตถิ วา ปุริโส วา พุทฺธ สรรณิ คโต โหติ ฯเปฯ ทานสวิภาค
รโต -อิตติ.

อิทฺ โข ตํ อานนท คนฺธชาตํ ยสฺส อนฺวตฺตปิ คนฺโธ คจฺจติ, ปฏฺวตฺตปิ คนฺโธ คจฺจติ, อนฺวตฺตปฏฺวตฺตปิ คนฺโธ คจฺจติ -อิตติ วตฺวา

อิมะ คาคา อภาสิ^๑

“น ปุพฺพคนฺโธ ปฏฺวตฺตเมติ

น จนนฺ ทคฺรम्मลลิกา วา

สตยจ คนฺโธ ปฏฺวตฺตเมติ.

สพฺพา ทิสสา สปุริโส ปวายติ.

จนนฺ ทคฺร วาปี

อุปปลํ อถ วสฺสิเก

เอเตสฺ คนฺธชาตานิ

สิลคนฺโธ อนฺุตฺตโร -อิตติ.^๒

[แก้บรรณ]

ตตถ น ปุพฺพคนฺโธ -อิตติ ตาวตฺตีสกฺวเน ปาริฉตฺตกรุกฺโข อายามโต จ วิตถารโต จ โยชนสตฺโก,

ตสฺส ปุพฺพานํ อากา ปณฺญาสโยชนานิ คจฺจติ, คนฺโธ โยชนสตฺ สปิ อนฺวตฺตเมว คจฺจติ,

ปฏฺวตฺตํ ปน อพฺตมฺงคฺคฺลปิ คนฺตุํ น สกฺโกติ, เอวฺรุโปปี น ปุพฺพคนฺโธ ปฏฺวตฺตเมติ.

“จนนฺ -อิตติ จนนฺคนฺโธ.

ตคฺรम्मลลิกา วา -อิตติ อิมะสฺปิ คนฺโธ เอว อธิปฺเปโต.

सारคนฺธานํ อคฺคคฺสฺส ทิ โลहितจนนฺสสาปี ตคฺรम्मลลิกายปี อนฺวตฺตเมว ยาติ โน ปฏฺวตฺตํ.

สตยจ คนฺโธ -อิตติ สปุริसानํ ปน พุทฺธบฺปจเจกพุทฺธสาวกานํ สิลคนฺโธ ปฏฺวตฺตเมติ.

ก็การณา?

“สพฺพา ทิสสา สปุริโส ปวายติ -อิตติ ยสฺมา สปุริโส สิลคนฺธเนน สพฺพา ทิสสา อชฺโฆตฺถริตฺวา คจฺจติ,

ตสฺมา ‘ตสฺส คนฺโธ ปฏฺวตฺตเมติ -อิตติ วตฺตพฺโพ, เตน วุตฺตํ ‘ปฏฺวตฺตเมติ -อิตติ.

วสฺสิเก -อิตติ ชาตฺตีสุมนา.

เอเตสฺ -อิตติ อิมะสฺ จนนฺทาทินิ คนฺธชาตานิ คนฺธโต สิลนฺทานํ สปุริसानํ สิลคนฺโธ ว อนฺุตฺตโร อสทฺโส อปฺปฏิภาโค -อิตติ.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตฺตติผลาทินิ ปตฺตา.

เทสนา มหาชนสฺส สาทฺถิกา ชาตฺตาติ.

๑ วตฺวา อิมะ คาคา อภาสิ -อิตติ น ทิสสนฺติ. ญ. ว.

๒ จนนฺ ทคฺร วาปี อนฺุตฺตโร -อิตติ น ทิสสนฺติ. ญ. ว.

อานนุตเถรปญหวตถุ.

๑๐. มหาภคสप्तเถรปิณฑปาตทานวตถุ.^๑

“อปปมตโต อัย คนโธ -อิตติ อิมิ ธรรมเทศนํ สตถา เวฬุเน วิหรนโต มหาภคสप्तเถรสส ปิณฑปาตทานํ อารพภ กเถสิ.

[นางอัปสรอยากทำบุญ แต่ไม่สมหวัง]

เอกสมิ ทิ ทิวเส เถโร สตถาหจเจยน นิโรธา วุญญา “ราชคเห สปานํ ปิณฑาย จริสสามิ -อิตติ นิภขมิ.

ตสมิ สมเย สกุกสส เทวธมฺโณ ปริจาริกา กกฎปาทีนโย ปญจสตา อจจราย “เถรสส ปิณฑปาตํ ทสสาม -อิตติ อุตสาหชาตา
ปญจ ปิณฑปาตสตานิ สขเซตวา อาทาย อนตรามคฺเค ฐตวา “ภนเต อิมิ ปิณฑปาตํ คณฺหถ, สงคฺหํ โน กโรถ -อิตติ วทีสุ.

“คจจถ ตุมฺเห, อหํ ทฺคคตานิ สงคฺหํ จริสสามิ -อิตติ.

“ภนเต มา โน นาเสถ, สงคฺหํ โน กโรถ -อิตติ.

เถโร ญตวา ปุน ปฏิกขิปิตวา อปคณฺตุ อนิจจมานา ยาจนฺติโย “อตตโน ปมาณํ น ชานาถ, อปคจจถ -อิตติ อจจริ ปหริ.

ตา เถรสส อจจรสทํ สุตวา สนถมฺภิตวา ฐาตุ อสกโกนฺติโย ปลายิตวา เทวโลกเมว คนฺตวา สกฺเกน “กหํ คตตถ -อิตติ ปุญฺญา
“สมาปตฺติวุญฺฐิตสส มหาภคสप्तเถรสส ปิณฑปาตํ ทสสามาติ คตฺมทา เทว -อิตติ.

“ทินโน ปน โว -อิตติ.

“คณฺหิตุํ น อิจจติ -อิตติ.

“กึ กเถสิ -อิตติ.

“ทฺคคตานิ สงคฺหํ จริสสามิ -อิตติ อาห เทว -อิตติ.

“ตุมฺเห เกนากาเรน คตา -อิตติ.

“อิมินาว เทว -อิตติ.

[ท้าวสักกะแปลงตัว ทำบุญแก่พระเถระ]

สกโก “ตุมฺหาทีสิโย เถรสส ปิณฑปาตํ กึ ทสสนฺติ -อิตติ สยํ ทาตุกาโม หุตวา ชราชินฺโณ มหฺลลโก ขณฺฑทนฺโต ปลิตเกโส
โอบคคสรโร มหฺลลกตฺนตฺวาโย หุตวา สุขมฺปิ เทวธีตรํ ตถารูปเมว มหฺลลิกํ กตฺวา เอกํ เปสการวีถึ มาเปตฺวา
ตนฺตํ ปสาเรนฺโต อจฺฉิ.

เถโรปิ “ทฺคคตานิ สงคฺหํ จริสสามิ -อิตติ นคราภิมฺโข คจจนฺโต พหินฺคเร เอว ตํ วีถึ ทิสฺวา โอลเกนฺโต เทว ชเน อทฺทส.

ตสมิ ขณฺเ สกโก ตนฺตํ ปสาเรติมฺ สุชาตา ตสรํ วุญฺญติ.

๑ มหาภคสप्तเถรปิณฑปาตทานวตถุ -อิตติ สัพพตถ ทิสฺสติ.

เถโร จินตสิ “อิมะ มหาลลกาเลปิ กम्म กโรนติ, อิมัสมี นคร อิมะที ทุคคตโร นตถิ มถญเญ,
อิมะที ทินนํ อุพุงกมตตมปิ คเหตุวา อิมัส สงคหํ กริสสามิ -อิตติ.

โส เตสํ เคหาภิมุโขว อโหสิ.

สภโก ตํ อากจฉนตํ ทิสวา สุขํ อาห “ภทเท มยหํ อโยโย อิตโต อากจฉติ, ตํ อปสสนตี วิย หุตวา นิสิต,
ขณน นํ วญเจตวา ปิณฑพาทํ ทสสาม -อิตติ.

เถโร อากนตวา เคททวาระ อญฐาสิ.

เตปิ อปสสนตา วิย อตตโน กम्मเมว กโรนตา โลกํ อากมัสสุ.

อล สภโก “เคททวาระ เอโก เถโร วิย สุตโต, อุปจาระที ตาว -อิตติ อาห.

“คนตวา อุปจาระถ สามิ -อิตติ.

โส เคหา นิภขมิตวา เถโร ปญจปตติญฐิติน วนทิตวา อุโภที หตเถที ขนุนุกันนิ โอลมพิตวา นิตถุนนโต อญฐาย
“กตตเถโร นุ โข อโยโย -อิตติ โลกํ ออสภกิตวา “อกุขินี เม รุมายนติ -อิตติ วตวา นลาญห หตถํ ฐเปตวา อุทฐ โอลเเกตวา
“อโห ทุกขํ, อโยโย โน มหาภคสप्तเถโร จิสสํ เม กุฎิทวารํ อากโต, อตถิ นุ โข กิถจิ เคเห -อิตติ อาห.

สุชาตา โลกํ อากุลา วิย หุตวา “อตถิ สามิ -อิตติ ปฎิวจัน อทาสิ.

สภโก “ภนเต ‘ลुขํ วา ปณิตํ วาติ อจินเตตวา สงคหํ โน กโรถ -อิตติ ปตตํ คนนที.

เถโร “เอเตหิ ทินนํ สากํ วา โหตุ กุณทกมญฐิตี วา, สงคหํ เนสํ กริสสามิ -อิตติ ปตตํ อทาสิ.

โส อนโตเคหํ ปวิสิตวา ฆฎิโหนน นาม ฆฎิโต อุทฐริตวา ปตตํ ปุเรตวา เถรสส หตเถ ฐเปสิ.

โส อโหสิ ปิณฑพาทโต อนนทสุปพยญชโน สกลราชคหนครํ คนธเนน อชุโฆตถริ.

[ทำวสัฏกะตรัสบอกความจริงแก่พระเถระ]

ตทา เถโร จินตสิ “อโย ปุริโส อปเปสภโข, ปิณฑพาทโต มหะสภโข สภกสส โภชนสทิสโส, โก นุ โข เอโส -อิตติ.

อล นํ “สภโก -อิตติ ญตวา อาห “ภาริยํ เต กम्म กตํ ทุคคตานิ สมปตตี วิลุมปนเตน,
อชช มยหํ ทานํ ทตวา โภจิเทว ทุคคโต เสนาปติญฐานํ วา เสญญิตญฐานํ วา ลภะย -อิตติ.

“มยา ทุคคตโร นตถิ ภนเต -อิตติ.

“กัการณา ตวํ ทุคคโต เทวโลเก รชชสิริ อุนภวนโต -อิตติ.

“ภนเต เอวนนาเมตํ, มยา ปน อนุปปนเน พุทเธ, กลยาณกम्म กตํ,
พุทฐูปปาเท วตตมาเน, กลยาณกम्म กตวา ‘จุฬรถเทวปุตโต มหารถเทวปุตโต อนนทญญเทวปุตโต -อิตติ อิมะ ตโย
สมานเทวปุตตา มม อาสนนญฐาเน นิพพตตา, มยา เตชวณตตรา,

อหณฺหิ เตสุ เทวปุตฺเตสุ ‘นกุชตตํ กิฬิสฺสามาติ ปริจฺจาริกาโย คเหตฺวา อนฺตรวีถิ โอตินฺนเณสุ ปลายิตฺวา เคหํ ปวิสामी,
เตสํ หิ สรริโรโต เตโซ มม สรริโรตฺถรติ, มม สรริโรโต เตโซ เตสํ สรริโร น โอตฺถรติ, โก มยา ทุคฺคตฺโตร ภาเน -อิตฺติ.

“เอวํ สนฺเตปิ, อิตฺโต ปญฺญาย มยฺหํ มา เอวํ วญฺเจตฺวา ทานํ อทาสิ -อิตฺติ.

“วญฺเจตฺวา ตุมหากํ ทาเน ทินฺเน, มยฺหํ กุสลํ อตฺถิ นตฺถิ -อิตฺติ.

“อตฺถิ อาวุโส -อิตฺติ.

“เอวํ สนฺเต, กุสลกมฺมกรณํ นาม มยฺหํ ภาโร ภาเน -อิตฺติ.

โส เอวํ วตฺวา เณโร วนฺทิตฺวา สุขํ อาทาย เณโร ปทกฺขิณํ กตฺวา เวหาสํ อพฺกุกฺคนตฺวา

“อโห ทานํ ปรมทานํ กสฺสเป สุปฺติญฺญิตํ -อิตฺติ

อุทานํ อุทานีสึ.

[มหาภัสสปเถรทานสูตร^๑]

เตน วุตฺตํ^๒ “เอกํ สมยํ ภควา ราชคฺเห วิหฺรติ เวฬุเวเน กลนฺทกนิวาเป.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหาภัสสปो ปิณฑลิกุหํ วิหฺรติ สตฺตาทํ เอกปฺลลฺงเกเน นิสินฺโน โหติ” อญฺญตรํ สมาธิ สฺมาปชฺชิตฺวา.

อถฺโข อายสฺมา มหาภัสสปो ตสฺส สตฺตาทสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สฺมาธิมฺหา วุญฺฐาสึ.

อถฺโข อายสมฺโต มหาภัสสปสฺส ตมฺหา สฺมาธิมฺหา วุญฺฐิตสฺส เอตฺโหสิ ‘ยฺนฺนุนานํ ราชคฺห์ ปิณฑาย ปวิเสยฺยนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ อุสฺสุกํ อาปนฺนานิ โหนฺติ อายสมฺโต มหาภัสสปสฺส ปิณฑพาทปฏฺฐิลาภาย.

อถฺโข อายสฺมา มหาภัสสปो ตานิ ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ ปฏฺฐิกฺขิปิตฺวา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา

ปตฺตจิวรมาทาย ราชคฺห์ ปิณฑาย ปาวิสึ.

เตน โข ปน สมเยน สกฺโก เทวานมินฺโท อายสมฺโต มหาภัสสปสฺส ปิณฑพาทํ ทาทุกาโม โหติ,

เปสการกฺวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา ตนฺตํ วายมาโน^๔

สุชาตา อสุรกญฺญา ตสรํ วุญฺฐิตึ.^๕

อถฺโข อายสฺมา มหาภัสสปो^๖ เยเน สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ

๑ พุ. อุ. ๒๕/๑๑๔.

๒ พุ. อุ. ๒๕/๑๑๔.

๓ ปาลีโย โหติสฺสโท นตฺถิ.

๔ วินาติ -อิตฺติ ทิสฺสตี.

๕ ปุเรตี -อิตฺติ.

๖ เอตฺถนฺตเร จ ราชคฺเห สปทานํ ปิณฑาย จรมาโน -อิตฺติ.

อททสา โข สกโก เทวานมินโท อายสมนตํ มหากัสสปํ ทูโรโต ว อากจจนตํ ทิสวา^๑ ฆรา นิกขมิตวา ปจจุคนตวา
หตถโต ปตตํ คเหตุวา ฆรํ ปวิสิตวา ฆฎิโหน^๒ อุทธริตวา ปตตํ ปุเรตวา อายสมโต มหากัสสปส อทาสี.

โส อโหสิ ปิณฑปาโต อนกสุโป อนกพยณชน.

อถโย อายสมโต มหากัสสปส เอตทโหสิ “โก นุ โข อัย สโต ยสสายํ เอวรูปโป อิทธานุภาโว -อติ.

อถโย อายสมโต มหากัสสปส เอตทโหสิ “สกโก โข” อัย เทวานมินโท -อติ.

วิทิตวา^๔ สกกํ เทวานมินทํ เอตทโวจ “กตํ โข เต อิทํ โกลิย, มา ปุนปี เอวรูปมกาสิ -อติ.

“อมหากปี ฆนเต กัสสป ปุณญนตโต^๕, อมหากปี ปุณญน กรณียํ -อติ.

อถโย สกโก เทวานมินโท อายสมนตํ มหากัสสปํ อภิวาเทตวา ปทกขินํ กตวา เวหาสํ อพกุคนตวา
อากาเส อนตลิกเข ติกขตตํ อุทานํ อุทานสิ

“อโห ทานํ ปรมทานํ	กัสสเป สุปติภูจฺจิตํ
อโห ทานํ ปรมทานํ	กัสสเป สุปติภูจฺจิตํ
อโห ทานํ ปรมทานํ	กัสสเป สุปติภูจฺจิตํ -อติ. ^๖

ภควา วิหาระฐิตเ อเว ตสส สททํ สุตวา ภิกขุ อามนเตตวา

“ปัสสถ ภิกขเว สกกํ เทวานมินทํ อุทานํ อุทานตวา อากาเสน คจจนตํ -อติ อาท.

“กึ ปน เตน กตํ ฆนเต -อติ.

“วญเจตวา เตน มยทํ ปุตตสส กัสสปส ปิณฑปาโต ทินโน, ตํ ทตวา ตุฏฐมานโส อุทานํ อุทานนโต คจจติ -อติ.

“เถรสส ปิณฑปาตํ ทาทํ วฏฐิตีติ กถนเตน ฆนเต ญาตํ -อติ.

“ภิกขเว มม ปุตตสทิสนนาม ปิณฑปาติกํ เทวาปี มนุสสาปี ปิทยนติ -อติ วตวา สยปี อุทานํ อุทานสิ.

สุตเต ปน เอตตกเมว อาคตํ “อสโสสิ โข ภควา ทิพพาย โสตราตุยา วิสุทชาย อติกนตมานุสิกาย สกกสส เทวานมินทส
เวหาสํ อพกุคนตวา อากาเส อนตลิกเข ติกขตตํ อุทานํ อุทานตสส

“อโห ทานํ ปรมทานํ	กัสสเป สุปติภูจฺจิตํ
อโห ทานํ ปรมทานํ	กัสสเป สุปติภูจฺจิตํ -อติ.

๑ ทิสวาน -อติ.

๒ ฆฎิยา โหน -อติ ทิสสติ.

๓ สกโก นุ โข -อติ.สกโก นุ โข -อติ.

๔ อติ วิทิตวา -อติ.

๕ ปุณญน อตโต -อติ. ญ. ว.

๖ อิม วิสมสมปาทา น ทิสสนติ. ญ. ว.

อภโฆ ภควา เอตมตถุ วิทิตวา ตาย เวลายิ อิมิ อุทานิ อุทานนสิ

“ปิณฑปาติกัสส ภิกขุโน
อตตภรตส อนนญโปสิโน
เทวา ปิหยนติ ตาทิโน
อุปสนตสส สทา สติมโต -อิติ.

อิมญจ อุทานิ อุทานนตวา “ภิกขเว สกโก เทวานมินุโท มม ปุตตสส สีลคนฺธเนน อากนฺตวา ปิณฑปาตํ อทาสี -อิติ วตวา
อิมิ คากมาห

“อปปมตโต อยิ คนฺโธ ยวายิ ตครจนฺหนิ
โย จ สีลวตฺ คนฺโธ วาติ เทเวสุ อุตฺตโม -อิติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ อปปมตโต -อิติ ปริตตปปมาโณ.

“โย จ สีลวตฺ -อิติ โย ปน สีลวนฺตานํ สีลคนฺโธ โส ตครเว วिय โลหิตจฺนฺทเน วिय จ ปริตตโก น โหติ
อติวिय อุหาโร วิปฺวาริตฺ เตเนว การณฺน วาติ เทเวสุ อุตฺตโม วโร เสฏฺฐโฐ หุตฺวา เทเวสุ จ มนุสฺเสสุ จ สพฺพตฺถกเมว วาติ
โอตฺถรณฺโต คจฺฉติ -อิติ.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปตฺตา.

เทสณา มหาชนสฺส สาทฺธิกา ซาตา -อิติ.

มหากัสสปเถรปิณฑปาตทานวตถุ.

๑๑. โคธิตถะเถรปรินิพพานวตถุ.

“เตสํ สมปนฺนสีลาณํ -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สุตถา ราชคหํ อุปนฺนีสาย เวฬุวน เวฬุวนโต โคธิตถะเถรสฺส ปรินิพพานํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระเถระคิดฆ่าตน เพราะเสื่อมจากฉาน]

โส ติ อายสฺมา อีสึคฺคิปลสฺเส กาลสิลาญํ วิหรนฺโต อุปฺปมตฺโต อาตานิ ปหิตตฺโต สามายิกํ เจโตวิมุตฺตี ฝุสิตฺวา
เอกสฺส อนุสายิกสฺส โรคสฺส วเสน ตโต ปริหาเย.

โส ทุตฺตมฺปิ ตุตฺตมฺปิ ฉกฺขตฺตํ ฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ปริทฺธิโน สุตตเม วาเร อุปฺปาเทตฺวา จินฺตสิ
“อหํ ฉกฺขตฺตํ ฌานา ปริทฺธิโน, ปริทฺธินชฺฌมานสฺส โข ปน อนฺนิตา คติ, อิทาเนว สตถํ อหริสฺสามิ -อิตฺติ
เกโสโรปนสฺสํ คเหตุวา คลนาลิ ฌินฺทิตฺตํ มณฺจเก นิปฺชฺชิ.

[มารทูลให้พระศาสดาทรงทราบ]

มาโร ตสฺส จิตฺตํ ญตฺวา “อโย ภิกฺขุ สตถํ อหริตฺตกาโม, สตถํ อหริตฺตา โข ปน ชีวเต นิรเปกฺขา โหนฺติ,
เต วิสฺสณํ ปฏฺฐเปตฺวา อรหตฺตปิ ปาปฺพนฺติ, สจฺหา เอตํ วาเรสฺสามิ, น เม วจฺนํ กริสฺสติ, สุตถารํ วาราเปสฺสามิ -อิตฺติ
อณฺญาตกเวเสน สุตถารํ อุปฺสงฺกมิตฺวา เอวมาห

“มหาวิโร มหาปุณฺณ	อิทธิยา ยสฺสา ชล
สพฺพเวรภยาตีต	ปาเท วนทามิ จกฺขุม.
สาวโก เต มหาวิโร	มรณํ มรณาภิกฺกุ
อากฺขติ เจตยติ	ตํ นิเสธ ชุตินฺธโร.
กถํ ติ ภควา ตฺยหํ	สาวโก สาสเน รโต
อุปฺปตฺตมานโส เสโ	กาลี กยิรา ชเนสุตา -อิตฺติ.”

[มารแสวงหาวิญญานของพระโคธิตถะ]

ตสฺมิ ฌเน เถเรณ สตถํ อหริตํ โหติ.

สุตถา “มาโร อโย -อิตฺติ วิทิตฺวา อิมํ คาลมาห

“เอวํ ติ อีธา กุพฺพนฺติ	นาวกฺขนฺติ ชีวิตํ
สมฺมุตฺตมํ อพฺพยุห	โคธิตถะ ปรินิพฺพุโต -อิตฺติ.

อโย ภควา สมพฺพุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ เถรสฺส สตถํ อหริตฺวา นิปนฺนญฺฐานํ อคฺมาสิ.

ตสฺมิ ฌเน มาโร ปาปิมา “กตถ น โข อิมสฺส ปฏฺฐิสฺสววิญญานํ ปตฺติญฺจิตํ -อิตฺติ ฐมฺราสิ วิย ติมิรฺปุณฺโฆ วิย จ หุตฺวา
สพฺพทิสฺสาสุ เถรสฺส วิญญานํ สมฺนเวสตี.”

เทศนา มหาชนสูส สาคติกา ซาดา -อิตี.

โคธิตถะปรินิพพานวัตถุ.

๑๒. ครหทินนวดถุ.

“ยถา สงการชานสมิ -อิติ อิมิ ธรรมเทศนํ สตถา เขตวเนน วิหรนโต ครหทินนํ นาม นิคคณฐสาวกํ อารพภ กเถสิ.

[เป็นสหાયกัน แต่เลื่อมใสวัตถุไม่ตรงกัน]

สาวตถิยํ หิ สิริคุตโต จ ครหทินโน จ เทว สหายกา อเหตุ.

เตสุ สิริคุตโต อุปาสโก. ครหทินโน นิคคณฐสาวโก.

ตํ นิคคณฐา อภิกขณํ เอวํ วทนติ “ตว สหายกํ สิริคุตตํ ‘กํ ตวํ สมณํ โคตมํ อุปสงกมสิ, ตสส สนตเถเก กิ ลภิสสสิตี วตวา ยถา อมเห อุปสงกมิตวา อมหากํ เทยยธมมํ ทสสตี, กิ เอวํ โววทิตุนํ วภูตติ -อิติ.

ครหทินโน เตสํ วจนํ สุตวา อภิกขณํ คนตวา ฐิตนินนินนฐานาทีสุ สิริคุตตํ เอวํ วเทสิ

“สมม กิเนเต สมณเนน โคตเมน ตํ อุปสงกมิตวา กิ ลภิสสสิ, กิเนเต มม อยเย อุปสงกมิตวา เตสํ ทานํ ทาทุนํ วภูตติ -อิติ.

สิริคุตโต ตสส กถํ สุตวาปี พหุทิวเส ตุนหิ หุตวา นิพพิชชิตวา เอกทิวสํ

“สมม ตวํ อภิกขณํ อาคนตวา มํ ฐิตนินนินนฐานาทีสุ เอวํ วเทสิ ‘สมณํ โคตมํ อุปสงกมิตวา กิ ลภิสสสิ,

มม อยเย อุปสงกมิตวา เตสํ ทานํ เทหิติ, กเถหิ ตาว เม, ตว อยยา กิ ชานนติ -อิติ.

“อโห สามี, มา เอวํ วทิต, มม อยยานํ อญญาตุนนาม นตถิ, สพพํ อตีตนาคตปจจุปปนํ, สพพํ กายวจิมโนกมมํ,

‘อิทํ ภวิสสตี อิทํ น ภวิสสตีตี สพพํ ภพพาภพพํ ชานนติ -อิติ.

“ชานนตีตี วเทสิ -อิติ.

“อาม วเทมิ -อิติ.

“ยทิต เอวํ, ภาริยนเต กตํ เอตตํ กาลํ มยหํ เอตมตถํ อนาจิกขนเตน, อชช มยา อยยานํ ญานานุภาโว ญาโต,

คจจ สมม, อยเย มม วจเนน นิมนเตหิ -อิติ.

โส นิคคณฐานํ สนตีกํ คนตวา เต วทิตวา “มยหํ สหายโก สิริคุตโต สวาทนาย ตุมเห นิมนเตตี -อิติ อาห.

“สิริคุตเตน สามํ ตวํ วุตโต -อิติ.

“อาม อยเย -อิติ.

เต ภูตฐฐฐา หุตวา

“นิพพนนํ โน กิจจํ, สิริคุตตสส อมเหตุ ปสนนกาลโต ปญญาเย กา นาม สมปตติ อมหากํ น ภวิสสตี -อิติ วทิส.

สิริคุตตสสาปี มหนตํ นิเวสน.

[สิริคุตเตรียมร์บรองนิครนถ์]

โส ตสมี ทวินนุ เคหานัน อุนตเร อุภโต ทีฆ อวาวุณ ขนาเปตวา คุณกลลสส ปุราเปสิ,
พหิอวาญเ ทวีสุ ปริยนเตสุ ขานุก โภฏฐาเปตวา เตสุ รชชโย พนธาเปตวา
อาสนานัน อูปริมปาเท อวาวุสส ปุริมปสเส ฐปาเปตวา ปจฉิมปาเท รชชเกสุ ฐปาเปสิ
“เอว นิสินนกาเลเยว อวิสิรา ปติสสนติ -อิติ มณญมาโน
ยถา อวาโณ น ปญญาติ เอว อาสนานัน อูปริ ปจจตุรณานิ ทาเปสิ,
มหนตมหนตา จาญโย โธวาเปตวา กทลปณเณหิ จ ปีโลติกาหิ จ มุขานิ พนธาเปตวา
ตา ตุจฉา เอว เคหสส ปจฉาภาเค พหิยาคุภตตสิตถสปปิผาณิตปูวฉณณ มกชิตา กตวา ฐปาเปสิ.

ครรหทินโน ปาโตว ตสส ฆริ เวเคน คนตวา “ออยยานัน สกกาโร สชชิต -อิติ ปุจฉิ.

“อาม สมม สชชิต -อิติ.

“กห ปเนโส -อิติ.

“เอตาสู เอตตกาสุ จาญีสู ยาคุ, เอตตกาสุ ภตต์, เอตตกาสุ สปปิผาณิตปูวาทีน, อาสนานัน ปญญุตตาน -อิติ.

โส “สาธ -อิติ วตวา คโต.

ตสส คตกาเล ปญจสตา นิคคณฐา อาคมีสุ.

สิริคุตโต เคหา นิภขมิตวา ปญจปติฏฐิตน นิคคณฐเ วนทิตวา เตส ปุโรโต อญชลี ปคคยท ฐิต จินเตสิ
“ตุเมเห กิร อตีตาทีเกห สพพ ขานาถ, เอว ตุเมหาก อูปฐฐาเกน มยห กถิต,
สเจ สพพ ตุเมเห ขานาถ, มยห เคห มา ปริสถ, มม เคห ปวิฐฐานัน, หิ โว เนว ยาคุ อตถิ, น ภตตาทีน,
สเจ อขานิตวา ปริสิสสถ, คุณอวาญเ โว ปาเตตวา โปเถสสามิ -อิติ

เอว จินเตตวา ปุริसान สลญ อทาสี “เอเตส นิสินนกาวิ ญตวา ปจฉิมปสเส ฐตวา อาสนานัน อูปริ ปจจตุรณานิ อปนเยยถ,
มา ตานิ อสุจินา มกชียีส -อิติ.

อถ นิคคณฐเ “อิต เอถ ฆนเต -อิติ อาห.

นิคคณฐา ปริสิตวา ปตถริตาสเนสุ นิสีหิตุ อารภีส.

อถ เน มนุสสา วทีสุ “อาคเมถ ฆนเต, มา ตาว นิสีทถ -อิติ.

“กีการณา -อิติ.

“อมหาก เคห ปวิฐฐานัน ออยยานัน วตต ญตวา นิสีหิตุ วมุฏติ -อิติ.

“กีกาตุ วมุฏติ อาวุโส -อิติ.

“อตตโน อตตโน ปตตาสนมุเลสุ ฐตวา สพเพหิ เอกปปหาเรเนว นิสีหิตุ วมุฏติ -อิติ.

อิท กิร โส “เอกสมิ อวาภา ปติเต, มา อวเสสา นิสีทิสฺ -อิติ กारेสิ.

เต “สาธฺ -อิติ วตวา “อิเมหิ กถิตกถํ อมเหหิ กาทํ วมุทฺติ -อิติ จินตยิสฺ.

[พวกนิครนถคหุลุมคูล]

อล สพเพ อตตโน อตตโน ปตตาสนมุเล ปฏิปาฎิยา อฏฺฐิสฺ.

อล เน “ภนเต ชิปปี เอกปพาเรเนว นิสีทล -อิติ วตวา เตสํ นิสีทนภาวํ ญตวา อาसनานํ อุปริ ปจจตถรณานิ นีหริสฺ.

นิกคณฐา เอกปพาเรเนว นิสินนา.

รชชุนํ อุปริ ฐปิตา อาสนปาทา ฎฐา.

นิกคณฐา อวสิรา อวาภา ปตีสฺ.

สิริคุตโต, เตสฺ ปติเตสฺ, ทวารํ ปิทิตวา อุตติณฺณุตติณฺณ “อตีตานาคตปจจุปปนํ กสฺมา น ชานาถ -อิติ
ทณฺเทหิ โปถาเปตวา “เอตตํ เอเตสํ วมุทฺติสสตี -อิติ ทวารํ วิวราเปสิ.

เต นิกขมิตวา ปลาถิตํ อารภิสฺ.

คณนคเค ปน เตสํ สฺุทธาปริกมมกถํ ฎมิ ปิจจิลํ การาเปสิ.

เต ตตถ อสณฺฐิตวา ปติเต ปติเต ปุน โปถาเปตวา “อล เอตตํ ตุมหากํ -อิติ อุยโยเชสิ.

เต “นาสิตมหา ตยา, นาสิตมหา ตยา -อิติ กนฺทนตา อุปฺฎฐากสส เคททวารํ อคมฺสฺ.

[ครหทินพองสิริคุตแต่พระราช]

ครหทินโน เตสํ ตํ วิปการํ ทิสวา กุทฺโธ “นาสิตมहि สิริคุตเตน,

หตถํ ปสาเรตวา วนฺทนทานํ ฉ เทวโลเก ยถารุจिया ทาทํ สมตเถ นาม ปุณฺญกเขตตญฺเจเต มม อยเย โปถาเปตวา พยสนํ ปาเปสิ -
อิติ ราชกุลํ คนฺตวา ตสส กหาปณสทสสํ ทณฺฑํ กारेสิ.

อลสส ราชา สาสนํ เปเสสิ.

โส คนฺตวา ราชานํ วนฺทิตวา “เทว อุปฺปริกขิตวา ทณฺฑํ คณฺทิสสถ, มา อนุปฺปริกขิตวา -อิติ อาท.

“อุปฺปริกขิตวา คณฺทิสสามิ -อิติ.

“สาธฺ เทว เตนหิ คณฺหาหิ -อิติ.

“เตนหิ ภูณานิ -อิติ.

“เทว มยหํ สหายโก นิคคณฐสาวโก มํ อุปสงกมิตวา จิตนินสินนฐานาทีสุ อภินท์ เอวํ วเทสิ
‘สมม กิณฑเต สมณน โคตเมน ตํ อุปสงกมิตวา ก็ ลภิสสตีติ อิทํ อาที กตวา สิริคุตโต สพพํ ตํ ปวตตี อาโรเจตวา
“เทว สเจ อิมสมิ การณ ทณท์ คเหตุํ ยุตต์, คณนถ -อิตี.

ราชา ครหทินนํ โอลเถตวา “สจจํ กิร เต เอวํ วุตต์ -อิตี อาห.

“สจจํ เทว -อิตี.

“ตวํ เอตตกมปิ อชานนเต ‘สตถาโรติ คเหตุวา วิจรนโต ‘สพพํ ชานนตีติ ก็การณา ตถาคตสาวกสส กเถสิ?
ตยา आरोปีตทณโท ตยหเมว โหตุ -อิตี.

เอวํ เสว ทณท์ ปาปีโต.

ตสเสว กุลุปกา โปเถตวา นีหญา.

[ครหทินเตรียมแก้แค้นสิริคุต]

โส ตํ กุขมิตวา ตโต ปญญา อชตมาสมตต์ สิริคุตเตน สหิ อกเถตวา จินเตสิ “เอวํ วิจริตุมยหํ อยุตต์”,
เอตสส กุลุปกานปี มยา พยสน กาคุ วญญตี -อิตี สิริคุตต์ อุปสงกมิตวา อาห “สหาย สิริคุตต -อิตี.

“ก็ สมม -อิตี.

“ญาดิสุหชชานํ นาม กลโหปี โหติ วิวาโทปี, ตวํ กิลจि น กเถสิ, กสมา เอวํ กโรสิ -อิตี.

“สมม ตว มยา สหิ อกถนโต น กเถมิ; ยํ กत्, กตเมว ตํ; น มย เมตตี ภินทิสสาม -อิตี.

ตโต ปญญา อโหปี เอกญฐาเน ตินฐนตี นิสินตี.

อเถกทิวสํ สิริคุตโต ครหทินนํ อาห “กินเต นิคคณฐหิ? เต อุปสงกมิตวา ก็ ลภิสสตี?

มม สตถารํ อุปสงกมิตุํ วา อयยานํ ทานํ ทาคุํ วา กินเต น วญญตี? -อิตี.

โสปี เอตเมว ปจจาสิสตี, เตนสส กณทวณฐฐาเน นเชน วิเลขิตํ วิย อโหสิ.

โสปี สิริคุตต์ “ตว สตถา ก็ ชานาติ -อิตี ปุจฉิ.

“อมโห มา เอวํ วท, สตถุ เม อชานิตพพํ นาม นตถิ, อตีตาทีเกทํ สพพํ ชานาติ, โสฬสหากาเรหิ สตถานํ จิตต์ ปริจฉินทตี -อิตี.

“เอวํ น ชานามิ, กสมา มยหํ เอตตํ กาลํ น กเถสิ, เตนหิ คจฉ, สตถารํ สวาตนาย นิมนเตหิ โภเชสสามิ,
ปถจหิ ภิกขุสเตหิ สหิ มม ภิกขุ คณนตี วเทหิ -อิตี.

สิริคุตโต สตถารํ อุปสงกมิตวา วนทิตวา เอวมาห “ภนเต มม สหายโก ครหทินนํ ตุมเห นิมนตาเปตี,
ปถจหิ กิร ภิกขุสเตหิ สหิ เสว ตสส ภิกขุ คณนถ, ปุริมทิวเส โข ปน ตสส กุลุปกานํ มยา อิทํ นาม กत्,

มยา กตสส ปฏิภกรณปี น ชานามิ, ตุมหากํ สุทฺธจิตเตน ภิกฺขํ ทาตุกามตปี น ชานามิ,
อวชเชตฺวา, ยุตฺตยเจ อธิวเสถ; โน เจ, มา อธิวสยิตถ -อิติ.

สตถา “กีนุ โข โส อมหากํ ทาตุกาโม -อิติ อวชเชตฺวา อทฺทส

“ทฺวินนํ เคหานํ อนฺตเร มหนตํ อวาวุํ ขนาเปตฺวา อสตีตสภุมตตานิ ขทฺิรทารุณิ อหฺราเปตฺวา ปุเรตฺวา อคฺคิ ทตฺวา
อมเห องฺการอวาวุ ปาเตตฺวา นิคฺคณฺหิตฺกาโม -อิติ

ปุณ อวชเชสิ “กีนุ โข ตตถ คตฺปจฺจยา อตฺถิ อตฺถิ นตฺถิ -อิติ ตโต อิทํ อทฺทส “อหํ องฺการอวาวุ ปาหํ ปสาเรสฺสามิ,
ตํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ฐปิตกิลยชํ อนฺตรธายิสฺสตี, องฺการกาสุํ ภินฺทิตฺวา จกฺกมตฺตํ มหาปทุมํ อุกฺกุทฺธิสฺสตี,
อถาหํ ปทุมกณฺณิกํ อุกฺกมณฺโถ คนฺตฺวา อาสเน นิสีทิสฺสามิ, ปฺยจสตาปี ภิกฺขู เตถว คนฺตฺวา นิสีทิสฺสนฺติ,
มหาชโน สนฺนิปติสฺสตี, อหํ ตสฺมี สมากเม ทฺวีหิ คาถาหิ อญฺโฆหนํ กริสฺสามิ,
อญฺโฆหนานิโยสานเ จตุราสีตฺยา ปาณสทฺสสานํ ฆมฺมาภิสฺมโย ภวิสฺสตี, สิริคุตฺโต จ ครหทินโน จ โสตาปนฺนา ภวิสฺสนฺติ,
อตฺตโน ฌนราสี สาสเน วิภิกฺริสฺสนฺติ, อิมํ กุลฺปุตฺตํ นิสฺสาย มยา คนฺตํ วัณฺณุตฺติ -อิติ ภิกฺขํ อธิวเสสิ.

สิริคุตฺโต สตถ อธิวสนํ วิทิตฺวา ครหทินนสฺส อโรเจตฺวา “โลกเชฏฺฐสฺส สกฺกาโร กโรหิ -อิติ อาห.

[ครหทินเตรียมรับพระศาสดา]

ครหทินโน “อิทานิสฺส กตฺตพฺพยุตฺตํ ชานิสฺสามิ -อิติ ทฺวินนํ เคหานํ อนฺตเร มหนตํ อวาวุํ ขนาเปตฺวา
อสตีตสภุณิ^๑ ขทฺิรทารุณิ อหฺราเปตฺวา^๒ อคฺคิ ทตฺวา สพฺพรตฺตี ฐมาเปตฺวา ขทฺิรจฺจการาสิ การेतฺวา
อวาวุมตฺถเก รุกฺขปฺทรานิ ฐเปตฺวา กิลยเชน ปฏิจฺฉาเทตฺวา โคมเยน ลิมปาเปตฺวา เอเกน ปสฺเสน ทฺุพฺพลทฺนทเก อตฺถริตฺวา
คมนมคฺคํ การสิ

“เอวํ อุกฺกนตฺกนตฺกาลเ ทนฺทเกสุ ภคฺเคสุ, ปรีวตฺติตฺวา องฺการกาสุยํ ปตฺิสฺสนฺติ -อิติ มลฺลญฺมานเ เคหปจฺฉาภาเค สิริคุตเตน
ฐปิตนฺยาเมเนว จาญฺเโย ฐปาเปสิ อาสนานิปี เตถว ปฺยญาเปสิ.

สิริคุตฺโต ปาโตว ตสฺส เคหํ คนฺตฺวา “กโต เต สมฺม สกฺกาโร -อิติ อาห.

“อาม สมฺม -อิติ.

“กหํ ปเนโส -อิติ.

“เอหิ ปสฺสาม -อิติ สพฺพํ สิริคุตเตน ทสฺสีตฺนฺยาเมเนว ทสฺเสสิ.

สิริคุตฺโต “สาธุ สมฺม -อิติ อาห.

มหาชโน สนฺนิปติ.

มิจฺฉาทิฏฺฐิเกน ทิ นิมฺนตฺเต สตฺถริ มหนฺโต สนฺนิปาโต โหติ.

๑ สี. ย. อสตีตสภุมตตานิ.

๒ สี. ย. เอตถนฺตเร ปุเรตฺวา -อิติ อตฺถิ.

มิจฉาปฏิญญาปิ “สมณสส โคตมสส วิปการัง ปสสิสสาม -อิติ สนนิปตนต์ติ.

สมมาปฏิญญาปิ “อชช สตถา มหาธมมเทสนัน เทเสสสติ พุทธวิสยัม พุทธลีฬหัง อุปาเรสสาม -อิติ สนนิปตนต์ติ.

ปนทิวเส สตถา ปณจหิ ภิกขุสเดหิ สหธิ์ ครหทินนสส เคหทวารัง อคมาสิ.

โส เคหา นิภขมิตวา ปณจปติญญิตเตน วุนทิตวา ปุโรโต อณชลิ ปคคยห ฐิตโต จินเตสิ

“ภนเต ‘ตุเมเห กิร อตีตาภิเกหัง สพพัง ชานาถ, สตตานัง โสฬสหากาเรหิ จิตตัม ปริจฉินทถาติ เอวัม ตุมหากัง อุปัญญาเกน มยหัง กถิตัม,
สเจ ชานาถ’, มยหัง เคหัง มา ปวิสถ; ปวิญญานัน्हิ โว, เนว ยาคู อตถิ, น ภตตาทินี,
สหพเพ โข ปน ตุมเห องคารกาสุยัม ปาเตตวา นิคคณ्हิสสามิ -อิติ

เอวัม จินเตตวา สตถุ ปตตัม คเหตวา “อิโต เอตตุ ภควา -อิติ วตวา

“ภนเต อมหากัง เคหัง อาคตานิ วตตัม ญตวา อาคนตุัม วญญุตติ -อิติ อาห.

“กี กาคตุัม วญญุตติ อาวุโส -อิติ.

“เอเกกสส ปวิสิตวา ปุโรโต คนตวา นิสินนกาเล ปจฉา อณญเณน อาคนตุัม วญญุตติ -อิติ.

เอวัม กิรสส อโหสิ “ปุโรโต คจฉนตัม องคารกาสุยัม ปตตัม ทิสวา อวเสสา นาคจฉิสสนติ, เอเกกเมว ปาเตตวา นิคคณ्हิสสามิ -อิติ.

สตถา “สาธุ -อิติ วตวา เอกโก ว ปาวิสิ.

ครหทินโน องคารกาสุ ปตวา อปสกกิตวา ฐิตโต “ปุโรโต ยถา ภนเต -อิติ อาห.

[ครหทินเลื่อมใสพระพุทเจ้า]

อถ สตถา องคารกาสุมตถเก ปาหัง ปสาเรสิ, กิลณชัม อนตรรายิ, องคารกาสุัม ภินทิตวา จกุกมตตานิ ปทุมานิ อุญญหิสสุ.

สตถา ปทุมกณณิกา อุกกมนโต คนตวา ปณญตตพุทธาสนเน นิสีหิ.

ภิกขุปี ตเถว คนตวา อาสนเน นิสีหิสสุ.

ครหทินนสส กายโต ทาโห อุญญหิ.

โส เวเคน คนตวา สิริคคตัม อุปสงกมิตวา “สามิ ตาณัม เม โหหิ -อิติ อาห.

“กิเมตัม -อิติ.

“ปณจณัน्हิ ภิกขุสตานัน्हิ เคเห ยาคู วา ภตตาทินี วา นตถิ, กี นุ โข กโรมิ -อิติ.

“กี ปน ตยา กตัม -อิติ.

“อหฺ ทวินนฺ เคนานํ อนฺตเร มหนตํ อวาวุํ องฺคารปฺรํ การเสสิ ‘ตตฺถ ปาเตตฺวา นิคฺคณฺทิสฺสามีติ,
อถ นํ ภินฺทิตฺวา มหาปทุมานิ อญฺญุทิสฺสุ, สพฺเพ ปทุมกณฺณิกา อกฺกมิตฺวา คนฺตฺวา ปณฺญุตฺตาสเน นิสินฺนา, อิทานิ กิํ กโรมิ -อติ.

“นฺนฺ ตฺวํ อิทาเนว มยฺหํ ‘เอตฺตกา จาญฺญิโย ยาคฺยา เอตฺตกา ภาตฺตาทินิ -อติ ทสฺเสสิ -อติ.

“มุสา ตํ สามิ, ตฺวจฺฉว จาญฺญิโย -อติ.

“โหตุ, คจฺฉ, ตาสฺ จาญฺญิสฺสุ ยาคฺยาทินิ โอลฺลเกหิ -อติ.

ตํขณฺณญฺเวว เตน ยาสุ จาญฺญิสฺสุ ยาคฺ วุตฺตา, ตา ยาคฺยา ปุริสฺสุ, ยาสุ ภาตฺตาทินิ วุตฺตานิ, ตา ภาตฺตาทินิ ปริปฺญณฺว อหฺสิ.

ตํ สมฺปตฺตี ทิสฺวา ครหทินนฺสฺส สริริํ ปิตฺติปาโมชฺเชน ปุริตํ, จิตฺตํ ปสนฺนํ.

โส สกฺกจฺจํ พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสิตฺวา กตฺถกตฺถกฺกจฺจสฺส สตฺถโน อนฺโมทนํ กาทฺเรตฺกาโม ปตฺตํ คณฺทิ.

[สํตฺวํไมริคฺคณฺพระศาสนา เพราะไรปญฺญา]

สตฺถา อนฺโมทนํ กโรนฺโต “อิมํ สตฺตา ปณฺญาจฺกฺขุนํ อภาเวเนว มมฺ สวากานํ พุทฺธสาสนฺสฺส จ คฺคณฺ นฺ ชานนฺติ,
ปณฺญาจฺกฺขุวิริทฺตา อนฺธา นาม, ปณฺญวนฺโต สกฺกชฺคา นาม -อติ วตฺวา อิมํ คาถา อภาสิ

“ยถา สงฺการธานฺสมิ

อฺชฺฉิตฺสมิ มหาปเถ

ปทุมํ ตตฺถ ชาเยถ

สฺจิกฺคณฺธํ มโนรมํ

เอวํ สงฺการภูเตสฺสุ

อนฺธภูเต ปุณฺชฺเชน

อติโรจติ ปณฺญา

สมฺมาสมฺพุทฺธสวโก -อติ.

[แก้อรรถ]

ตตฺถ สงฺการธานฺสมิ -อติ สงฺการภูธานฺสมิ กจฺจวราสิมฺหิ -อติ อตฺโถ.

อฺชฺฉิตฺสมิ มหาปเถ -อติ มหามคฺเค ฉชฺชิตฺสมิ.

สฺจิกฺคณฺธํ -อติ สฺจิกฺคณฺธํ.

มโนรมํ -อติ มโน เอตฺถ รมฺติ -อติ มโนรมํ.

สงฺการภูเตสฺสุ -อติ สงฺการมิวภูเตสฺสุ.

ปุณฺชฺเชน -อติ ปุณฺนํ กิเลसानํ ชนฺนโต เอวํลฺลทฺธนาเม โลกฺยิมฺหาชฺเชน.

อิทํ วุตฺตํ โหติ “ยถา นาม มหาปเถ ฉชฺชิตฺเต สงฺการธานฺสมิ อฺชฺฉิตฺเตจฺจปฺภิกฺกุเลปิ สฺจิกฺคณฺธํ ปทุมํ ชาเยถ

ตํ ราชาชามฺหามตฺตาทินิ มโนรมํ ปิยํ มนาปํ อฺปฺริมตฺถเก ปตฺติภูธานารฺทเมว ภเวยฺย

เอวเมว สงฺการภูเตสฺสุ ปุณฺชฺเชนฺสุ ชาเตสฺสุ, นิปฺปณฺญสฺส มหาชนฺสฺส อจฺกชฺกสฺส อนฺตเร นิพฺพตฺโตปิ

อตฺตโน ปณฺญาพฺเลน กามฺเสสุ อาทินิวิํ เนกชฺชมฺเม จ อานิสฺสํ ทิสฺวา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชฺชิตฺโต

ปพพชชามตเตนปี ตโต อุตตรี สีสสมาธิบุณญา วิมุตติวิมุตติญาณทสสนานิ อโรเปตวาปี
สมมาสมพุทฺธสาวโก ชีณาสโว ภิกขุ อนธภูเต ปุณฺณชเน อติกกมิตวา วิโรจติ โสภติ -อติ.

[ครหทินกับสิริคฺตบรรลุโสตาปัตติผล]

เทสนาวสาเน จตุราสีติยา ปาณสทสสนานิ ฌมมาภิสสมโย อโหสิ.

ครหทินโน จ สิริคฺตโต จ โสตาปัตติผลํ ปาปุณฺณิสฺส.

เต สพฺพํ อตฺตโน ฌนํ พุทฺธสาสนเน วิปฺปกิริสฺส.

สตถา อฏฺฐายาสนา วิหาริ อคมาสิ.

ภิกขุ สายณฺหสมเย ฌมมสภายํ กถํ สมฺภูทฺธาเปสฺสิ

“อโห อจฺฉริยา พุทฺธคฺคณา นาม, ตถารูปํ นาม ชทฺธิรงฺการราสี ฆนิตฺตวา ปทุมานิ อฏฺฐหีสฺส -อติ.

สตถา อาคนฺตวา “กาย นฺตุถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนนฺสิสนฺนา -อติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นาม -อติ วุตฺเต,

“อนจฺฉริยํ ภิกฺขเว ยมฺม เอตฺรหิ พุทฺธภูตฺสส องฺการราสีโต ปทุมานิ อฏฺฐิตฺตานิ,

ตานิ ปุพฺเพ ปเทสฺญาณเ วตฺตมานสฺส โปธิสตฺตภูตฺสสาปี เม อฏฺฐหีสฺส -อติ วตฺวา

“กทา ฆนฺเต, อาจิกฺขถ โน -อติ เตหิ ยาจิตฺ อตีตํ อหริตฺวา

“กามํ ปตานิ นิริยํ

อุทฺธปาโท^๑ อวิสิโร

นानริยํ กิริสฺสามิ

หนท ปิณฺฑํ ปฏฺฐิกฺคห -อติ

อิมํ ชทฺธิรงฺการชาตกํ^๒ วิตถาเรตฺวา กเถสิ -อติ.

ครหทินนวดตุ.

ปุพฺพวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

จตุตฺถเ วคฺโค.

๑ อุทฺธปาโท -อติปิ อตฺถิ.

๒ ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๓. ตทฏฺฐกฺกถา ๑ - /๓๓๘.

๕. พาลวคฺควณณา

๑. อถรรพวิธาน

“ทีฆา ชาครโต รตติ -อติ อิมั ธมฺมเทสนั สตุถา เขตวเน วิหรนโต ปเสนทโกสลยเจว อถรรพญจ ปุริสั อารพภ กเถสิ.

[พระราชประวัติพระนคร]

ราชา กิร ปเสนทโกสลย เอกสมิ ฌณทิวเส อลงกตปปฏิยตุต สพพเสต เอกั ปุณฺฑริกั นาม หตถิ อารุยห
มหนฺเตน ราชาณุภาเวเน นครั ปทกขินนั กโรติ.

อุสฺสารณาย วตตมานาย, เลทฺทพฺพทฺตทาทิ โปถียมาโน มหาชนเ ปลายนโต คีว ปริวตเตตวาปิ โอลเเกติเยว.

ราชูนั กิร สุทินนทานสเสต ผลั.

[อำนาจความรัก]

อถรรพสสาปิ ทุคตปุริสสส ภริยา สตตภูมิกสส ปาสาทสส อุปริมตเล จูฑา เอกั วาตปานสส กวาภูั วิริตวา
ราชานั โอลเเกตวา ว อปคจฉิ.

รณเญ ปุณฺณจณโท วลาทกนตรั ปวิภูฐั วิย อุปภูฐาสิ.

โส ตสสา ปฏิพทจิตโต หตถิกชนธโต ปตนาการปตโต วิย หุตวา ชิปปี นครั ปทกขินนั กตวา อนเตปุริ ปริสิตวา
เอกั วิสสาสิกั อมจจั อห “อุสฺสภุฐาเน เต มยา โอลเเกทปาสาท ทิภูฐั -อติ.

“อาม เทว -อติ.

“ตตเถกั อิตถิ อททส -อติ.

“อททสั เทว -อติ.

“คจจ ตสสา สสสามิกอสมามิกภาวั ชานาหิ -อติ.

โส คนตวา ตสสา สสสามิกภาวั ญตวา อากนตวา “รณเญ สสสามิกา -อติ อาโรเจสิ.

อถ รณเญา “เตนหิ ตสสา สามิกั ปกโกสาทิ -อติ วุตเต, โส คนตวา “เอหิ โภ, ราชา ตั ปกโกสติ -อติ อห.

โส “ภริยั เม นิสสาย ภเยเน อุปปนเนเน ภวิตพพั -อติ จินเตตวา รณเญ อามั ปฏิพาหิตุ อสโกนโต
คนตวา ราชาณุ วนทิตวา อภูฐาสิ.

อถ นั ราชา “มั อุปภูฐาหิ -อติ อห.

“อลั เทว, อห อตตโน กมมั กตวา ตุมหากั สุงกั ททามิ, สา เอว เม ชีวิกา โหตุ -อติ.

“ตว สุงเกเน มยหั อตถเ นตถิ, อชชโต ปภูฐาย มั อุปภูฐาหิ -อติ ตสส ผลกญจ อาวุธญจ ทาเปสิ.

เอวํ กิรชส อโหสิ “กณฺจิทเวสส โทสํ อโรเปตฺวา ฆาเตตฺวา ภริยํ คณฺหิสสามิ -อิติ.

อล นํ โส มรณภยภีโต อปฺปมตฺโต หุตฺวา อุปฺภูทาสี.

ราชา ตสส วิวริ อปฺสสนฺโต, กามปริฬาเห วทฺตฺนเต^๑, “เอกมสส โทสํ อโรเปตฺวา ราชาณํ กิรชสามิ -อิติ
ตํ ปกโกสาเปตฺวา เอวมาห “อมโห อีโต ปญฺจโยชนมตฺถเก นทียา อสุกฺกฺฐานํ นาม คนฺตฺวา
สายํ มม นหฺนเวลาย ทุมฺพุปลานิ เจว อรุณวตีมตฺติกญฺจ ออาหาร, สเจ ตสฺมี ขณฺเ นาคจฺฉเยยาสี, อาณํ เต กิรชสามิ -อิติ.

[ความลำบากในราชสำนัก]

เสวโก กิร จตุหิปี ทาเสหิ กิลิฏฺฐตโร.

ชนกุกิตาทโย หิ ทาสา “สีสํ เม รุชชติ, ปิฏฺฐิ เม รุชชติ -อิติ วตฺวา อจฺฉิตฺถํ ลภนติ.

เสวกสเสตํ นตฺถิ, อาณตตกมมํ กาทฺตฺเมว วฏฺฐติ, ตสฺมา โส “อวสสํ มยา คนฺตพฺพํ,
ทุมฺพุปลเลหิ สหฺธิ อรุณวตีมตฺติกา นาม นาคภวเน อฺปฺปชชติ, อหํ กุหิ ลภิสสามิ -อิติ จินฺเตนฺโต มรณภยภีโต เคหํ คนฺตฺวา
“ภทฺเท นิฏฺฐิตํ เม ภตฺตํ -อิติ อาท.

“อุทฺชนมตฺถเก สามิ -อิติ.

โส ยาว ภตฺตํ โอตฺรติ ตาว สนฺธาเรตฺถํ อสฺกโกนฺโต อฺพฺพุเกน กณฺชิกํ ทฺราเปตฺวา
ยถาลทฺเรน พฺยณฺชเนน สหฺธิ อลลเมว ภตฺตํ ปจฺฉิยํ โอปิเพตฺวา อาทาย โยชนิกํ มคฺคํ ปกฺขนฺโต.

ตสส คจฺฉนฺตสเสว ภตฺตํ ปกํ อโหสิ.

โส อนฺจฺฉิฏฺฐํ กตฺวา โลกํ ภตฺตํ อปเนตฺวา ภูณฺชนฺโต เอกํ อทฺธิกํ ทิสฺวา
“มยา อปฺนิตํ โลกํ อนฺจฺฉิฏฺฐํ ภตฺตเมว อตฺถิ, คเหตฺวา ภูณฺช สามิ -อิติ.

โส คณฺหิตฺวา ภูณฺชิ.

อิตรปี ภูณฺชิตฺวา เอกํ ภตฺตมฺภุชฺฐิ อฺพฺเก ขิปิตฺวา มุขํ วิกฺขาลेतฺวา มหฺนเตน สทฺเทน
“อิมสฺมี นทียเทเส อธิวตฺถา นาคา สฺพณฺณา เทวตา จ วจฺนํ เม สฺสุนฺตฺ,
ราชา มยฺหํ อาณํ กตฺตฺกามิ ‘ทุมฺพุปลเลหิ สหฺธิ อรุณวตีมตฺติกํ ออาหารติ มํ อาณาเปสิ,
อทฺธิกมฺนุสฺสสส จ เม ภตฺตํ ทินฺนํ, ตํ สหฺสสานิสฺสํ, อฺพฺเก มจฺฉานํ ทินฺนํ, ตํ สตานิสฺสํ,
เอตตํ ปุณฺญผลํ ตุมฺหากํ ปตฺตี กตฺวา เทมิ, มยฺหํ ทุมฺพุปลเลหิ สหฺธิ อรุณวตีมตฺติกํ ออาหารถ -อิติ ติกฺขตฺถํ อนฺุสฺสาเวสิ.

ตตถ อธิวตฺถโถ นาคราชา ตํ สทฺทํ สุตฺวา มหฺลลกเวเสน ตสส สนฺตํ คนฺตฺวา “กํ วเทสิ -อิติ อาท.

โส ปฺนปี ตเถว วตฺวา, “มยฺหํ ตํ ปตฺตี เทหิ -อิติ วุตฺเต, “เทมิ สามิ -อิติ อาท.

ปฺนปี “เทหิ -อิติ วุตฺเต, “เทมิ สามิ -อิติ อาท.

เอว โส เทว ตโย วาเร ปตตี อหฺราเปตฺวา กุมฺพฺปเลหิ สหฺธิ อรุณฺตมิตฺติกํ อทาสี.

ราชา ปน จินฺเตสิ “มนุสฺสา นาม พหุมนฺตา, สเจ โส เกนจิ อุปาเยน ลเภยฺย, กิจจํ เม น นิปฺชเชยฺย -อิตฺติ.

โส สกาลสฺเสว ทฺวารํ ปิทฺทาเปตฺวา มุทฺทิกํ อตฺตโน สนฺติกํ อหฺราเปสิ.

อิตโรปิ ปุริโส รมฺโณ นหฺนเวลายเมว อาคนฺตฺวา ทฺวารํ อลภฺนโต ทฺวารปาลํ ปกฺโกสิตฺวา “ทฺวารํ วิวร -อิตฺติ อหฺ.

“น สกฺกา วิวรฺตฺุ, ราชา สกาลสฺเสว มุทฺทิกํ ราชเคหํ ทฺราเปสิ -อิตฺติ.

โส “ราชทฺุ อหฺ, ทฺวารํ วิวร -อิตฺติ วตฺวาปิ ทฺวารํ อลภฺนโต “นตฺถิ เม อิทานิ ชีวิตํ, กิณฺนุ โข กริสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา

ทฺวารสฺส อุปริอุมฺมาเร มตฺติกาปิณฺฑํ ชิปิตฺวา ตสฺสุปริ ปุปฺพานิ ลคฺเคตฺวา มหาสทฺทํ กโรนฺโต

“อมฺโห นคฺรวาสีโน, มยา รมฺโณ อาณตฺติยา กตภาวํ ชานาถ, ราชา มํ อการณฺน วินาสฺตฺกาโม -อิตฺติ ติกฺขตฺตุํ วิรฺวิตฺวา

“กตถ นฺ โข คมิสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตนฺโต “ภิกฺขุ นาม มุทฺทหฺยา, วิหารํ คนฺตฺวา นิปฺชชิสฺสามิ -อิตฺติ สนฺนิฏฺฐานมฺกาสี.

อิเม นาม สตฺตา สฺชิตกาเล ภิกฺขุณฺ อตฺถิภาวํปิ อชานิตฺวา ทฺุขาภิกฺขุตาวิหารํ คนฺตฺกามา โหนฺติ,

ตสมฺมา โสปิ “อญฺญํ เม ตาณํ นตฺถิ -อิตฺติ วิหารํ คนฺตฺวา เอกสฺมี ฆาสุกฺกุฏฺฐาเน นิปฺชชฺ.

รมฺโณปิ ตํ รตฺตี นิทฺทํ อลภฺนตสฺส อิตฺถิ อญฺสฺสรนตสฺส, กามปริพาโห อุปฺปชฺ.

โส จินฺเตสิ “วิภาตฺกขณฺเวยว ตํ ปุริสํ ฆาเตตฺวา ตํ อิตฺถิ อาเนสฺสามิ -อิตฺติ.

[เรื่องของผู้กล่าวอักษร ท. ส. น. โส.]

ตสมฺมี ขณฺเวยว สกฺุโยชนิกาย โลหฺกุมฺภิยา นิพฺพตฺตา จตฺตารุ ปุริสา ปกฺกฏฺฐิตาย อุกฺขลฺยา ตณฺฑุลา วิย
สมฺปริวตฺตกา ปจฺจมานา ตีสาย วสฺสสทฺสเสหิ เหมฏฺฐิมตฺลํ ปตฺวา อปรฺเหหิ ตีสาย วสฺสสทฺสเสหิ ปุณฺ มุขวฏฺฐิ ปาปฺณิสฺ.

เต สีสํ อุกฺขิปิตฺวา อญฺญมญฺญํ โอลเกตฺวา เอเกกํ คาลํ วตฺตฺกามา วตฺตุํ อสฺกโกนฺตา เอเกกํ อุกฺขรํ วตฺวา ปริวตฺติตฺวา
โลหฺกุมฺภิเมว ปวิฏฺฐา.

ราชา นิทฺทํ อลภฺนโต มชฺฌิมยามสมฺนนฺตเร ตํ สทฺทํ สุตฺวา ภีโต อุตฺรสมฺมานโส

“กิณฺนุ โข มยฺหํ ชีวิตฺนฺตราโย ภวิสฺสติ, อุทาทุ อคฺคมฺหเสฺลฺยา, อุทาทุ เม รชฺชํ วินสฺสิสฺสติ -อิตฺติ จินฺเตนฺโต

สกลรตฺตี อุกฺขินิ นิมฺมิลิตฺตุํ นาสกฺขิ.

โส อรุณฺคฺคฺมนกาเลเวว ปุโรหิตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “อาจฺริย มชฺฌิมยามสมฺนนฺตเร มหฺนฺตา เภรวสทฺทา สฺตา,

‘รชฺชสฺส วา มฺหเสฺลฺยา วา มยฺหํ วา กสฺส อนฺตราโย ภวิสฺสติ น ชานามิ, เตน เม ตวํ ปกฺโกสิโต -อิตฺติ อหฺ.

[พราหมณ์จึงแนะนำให้พระราชชายา]

“มหาราช กิณฺเต สทฺทา สฺตา -อิตฺติ.

“อาจฺริย ‘ทฺุอิตฺติ ‘สอิตฺติ ‘นอิตฺติ ‘โสอิตฺติ อิเม สทฺเท อสฺโสสี, อิเมสํ นิปฺพตฺตี อุปฺธาเรหิ -อิตฺติ.

“พราหมณสส มหนธการํ ปวิภูสส วีย น กิณจิ ปณญายติ.

“น ชานามิ -อิติ วุตเต, ปน “ลาภสกาโร เม ปริหายิสสตี -อิติ ภายิตวา “ภาริยํ มหาราช -อิติ อาห.

“กั อัจริย -อิติ.

“ชีวิตนตราโย เต ปณญายติ -อิติ.

โส ทิคุณํ ภีโต “อัจริย อตถิ กิณจิ ปฏิมาทการณํ -อิติ อาห.

“อตถิ มหาราช, มา ภายิ, อหํ ตโย เวเท ชานามิ -อิติ.

“กั ปน ลทจํ วภูตติ -อิติ.

“สพพสํ ยณญํ ยชิตวา ชีวิตํ ลภิสสตี เทว -อิติ.

“กั ลทจํ วภูตติ -อิติ.

“หตถิสํ อสสสํ อสสสํ เณสํ อชสํ อรพภสํ กุกกุสสํ สุกรสํ ทารกสํ ทาริกาสํ -อิติ

เอวํ เอเกกํ ปาณชาติ สํ สํ กตวา คณหาเปนโต

“สเจ มิคชาติเมว คณหาเปสสามิ, ‘อตตโน ขาหนียเมว คณหาเปตีติ วกขณติ -อิติ ตสมา หตถิ อสสมนุสเสปิ คณหาเปสิ.

ราชา “มม ชีวิตเมว มยหํ ลาโภ -อิติ จินเตตวา “สพพปาเน สึขํ คณห -อิติ อาห.

อาณตตมณุสสา อธิกตเร คณหึสุ.

[บาลีโกสลสังยุต]

วุตตปี เจตํ โกสลสังยุตเต^๑ “เตน โข ปน สมเยน รณโย ปเสนทโกสลสส มหายณโย ปจจุปฏฐิตโต โหติ,

ปญจ จ อสสทานิ ปญจ จ วจจตรสทานิ ปญจ จ วจจตริสทานิ ปญจ จ อชสทานิ ปญจ จ อรพภสทานิ อญฺปนํทานิ โหนติ

ยณญตถาย,

เยปิ สส เต โหนติ ‘ทาสา -อิติ วา ‘ทาสี -อิติ วา’ ‘เปสสา -อิติ วา ‘กมมกรา -อิติ วา,

เตปิ ทณพตชชิตา ภยตชชิตา อสสุมุขา รุทมานา ปริกมมานิ กโรนติ -อิติ.

[พระนางมัลลิกาทรงเปลื้องทุกข์ของสัตว์]

มหาชนโน อตตโน อตตโน ญาตีนํ อตถาย ปริเทวมาโน มหาสททมกาสิ.

มหาปฐวีอุทรียนสทโท วีย อโหสิ.

๑ ส. ส. ๑๕/๑๐๙.

๒ ปาลิยํ อยมปาฐนํ ทิสสตี ญ.ว.

อถ มลลิกา เทวี ตํ สุตฺวา รณฺโณ สนฺตํ คณฺตฺวา

“กํ นุ โข เต มหาราช อินฺทฺริยานิ อปากตฺกานิ, กิลนฺตฺรฺปา วีย ปณฺญาถ -อติ ปุจฺฉิ.

“กํ ตฺยหํ มลลิก, ตฺวํ มม กณฺณมฺมฺเล อาสีวีสํ คจฺจนฺตํ น ชานาสี -อติ.

“กํ ปเนตํ เทว -อติ.

“รตฺติภาเค เม เอวฺรุโป นาม สทฺโท สุโต, โสทํ ปุโรหิตํ ปุจฺฉิตฺวา

‘ชีวิตนฺตฺราโย เต ปณฺญาติ, สทฺทสฺส ตํ ยถฺยํ ยชิตฺวา ชีวิตํ ลภิสฺสตี สุตฺวา

‘มม ชีวิตเมว มยหํ ลาภฺโถ อิม ปาณฺน คณฺหาเปสึ -อติ.

มลลิกา เทวี “อนฺธพาลสึ มหาราช, กิจฺจาปิ มหาภกฺโขสึ, อนนฺกสฺสปฺพยฺชนวิกตึ” โภชนทฺโถนปากํ ภูณฺชสิ,
ทฺวิสุ ฐฺฏฐฺสุ รชฺชํ กาทฺเรสิ, ปณฺญา ปน เต มนฺทา -อติ อาห.

“กสมฺมา เอวํ วเทสิ -อติ.

“กํ ทยา อถุญฺสส มรณฺน อถุญฺสส ชีวิตลาภํ ทิฏฺฐปฺพุโป,

อนฺธพาลสฺส พฺราหฺมณฺสส กถํ คเหตุวา กสมฺมา มหาชนฺสส อฺปฺริ ทฺกขํ ชิปฺสิ,

ฐฺรวีหาเร สทฺทกสฺส โลกสฺส อคคฺปุคฺคฺล อตฺตาทิสฺส อปฺปฏิหตฺญาโณ สตฺถา วสฺติ, ตํ ปุจฺฉิตฺวา ตสฺโสวาทํ กโรหิ -อติ.

อถ โข ราชฯ สลฺลทฺเกหิ ยาเนหิ มลลิกาย สทฺธี วิหารํ คณฺตฺวา มรณฺภยตฺชฺชิตฺ กิจฺจิจิ วตฺตํ อสฺกโกนฺโต
สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสึทึ.

อถ นํ สตฺถา “หนฺท กุโต นุ ตฺวํ มหาราช อาคจฺฉสิ ทิวา ทิวสฺส -อติ ปฐฺมตฺรํ อาลปิ.

โสปิ ตฺถนฺทึเยว นิสึทึ.

ตโต มลลิกา ภควโต อาโรเจสิ “ภนฺเต รณฺญา กิร มชฺฉิมฺมายมสมนฺนตฺเร สทฺโท สุโต,

อถ นํ ปุโรหิตสฺส อาโรเจสิ, ปุโรหิตํ ‘ชีวิตนฺตฺราโย เต ภวิสฺสตี,

ตสฺส ปฐฺมิฆาตนฺตถาย สทฺทสฺส เต ปาณฺน คเหตุวา เตสํ คลฺโลหิตฺเตน ยถฺยํ ยิฏฺฐ, ชีวิตํ ลภิสฺสตี อาห,

ราชฯ ปาณฺน พฺหุ คณฺหาเปสึ, เตนายํ มยา อิจานีโต -อติ.

“เอวํ กิร มหาราช -อติ.

“เอวํ ภนฺเต -อติ.

“กิณฺเต สทฺโท สุโต -อติ.

โส อตฺตนา สุตฺนียาเมน อาจิกฺขิ.

ตถาคตสฺส ตํ สุตฺวา ว เอโกภาโส อโหสิ.

อด น สดถา อาห “มา ภายิ มหาราช, ตว อนุตธราย นตถิ, ปาปกมมิโน สดตธา อตตโน ทุกข์ อาวิกโรนตธา เอวมาหสิ -อติ.

“กี ปน เตหิ ภานเต กต -อติ.

[พระศาสดาทรงแสดงโทษปรหาริกกรรม]

ภควา เตสสิ กมมิ อาจิกขิตุ “เตนหิ มหาราช สุมหาหิ -อติ วตธา อตติ อาหริ:

“อติเต, วิสตีวสสสทสาธุเกสุ มนุสเสสุ, กสสโป ภควา โลเก อุปปชชิตวา วิสตียา ชีณาสวสทสเสหิ สทธี จาริก จรมาโน พารานสิ อคมาสิ.

พารานสิวาลีโน เทวปิ ตโยปิ พหุตราปิ เอกโต หุตวา อาคนตูกทานิ ปวตตยิส.

ตธา พารานสิยิ จตตาทิสโกวิวิภาวา จตตาริ เสฏฐิปุตตธา สหายกา อหสิ.

เต มนตยิส “อมหากิ เคเห พุทธัน, เตน กิ โกรม -อติ.

เอวรูปะ พุทธะ จาริกจรมาเน, “ทานิ ทสสาม, ปุชสิ กริสสาม, สิลสิ รุกขิสสาม -อติ อวตวา

เตสุ เอโก ตวา เอวมาห “ติชณิ สुरु ปิวนตธา มธรมสิ ขาทนต์ธา วิจริสสาม, อิทิ อมหากิ ชีวิต สผล -อติ.

อปโร เอวมาห “ตีวสสิกิ คนธสาลิตถนุชุลภตติ นานคครเสหิ ภูณชนตธา วิจริสสาม -อติ.

อปโร เอวมาห “นानปการิ ขชชวิกตี ปาจาเปตวา ขาทนต์ธา วิจริสสาม -อติ.

อปโร เอวมาห “สมม อถรรพิ กิลจนิ กริสสาม, ‘ธัน ทสสามาติ วุตเต, อนิจจมานา นาม อติถโย นตถิ, ตสมธา ธัน ปโยเชตวา ปโลเกตวา พรหาริกกมมิ กริสสาม -อติ.

“สาธู สาธู -อติ สพเพ ตสส กถาย อถรรพิส.

เต ตโต ปถุญาย อภिरูปานัน อติถนิน ธน เปเสตวา วิสตีวสสสทสทานิ พรหาริกกมมิ กตวา กาลิ กตวา อวิจิมทานิเร นิพพตธา.

เต เอกิ พุทธันตริ นิเรเย ปจิตวา ตตถ กาลิ กตวา ปกุกาเวเสเสน สฏฐิโยชนิกาย โลหกุมภिया นิพพตติตวา ตีสาย วสสสทสเสหิ เหมฐิมตล ปตวา ปุน ตีสาย วสสสทสเสหิ กุมภิมุข ปตวา เอกกั คากั วตตุกามา หุตวา วตตุ อสโกโกนตธา เอกกั อกขริ วตวา ปุน ปริวตติตวา กุมภิเมว ปวิญญา, วเทหิ มหาราช, ปฐุมิ เต กิสทโท นาม สุต -อติ.

“พุทธิ ภานเต สทโท -อติ.

สดถา เตน อปริพุนณิ กตวา วุตตคากั ปริพุนณิ กตวา ทสเสนโต เอวมาห

“พุชชีวิตมชีวิมหา

เยสนโน น ททามห เส

วิชชมานิส โภเคสุ

ทีปี นากมท อตตโน -อติ.”

อถ ธรุญญ อิมิสสา คากาย อตถั ปกาเสตวา “กัณเฑ มหาราช ทุตติยสทโท ตตติยสทโท จตตถสทโท สุตโต -อติ ปุจจิตวา,
“เอวณนาม -อติ วุตเต, อวเสสสิ ปรีปุเรนโต อาห

“สญญี วสสสทสทานิ	ปรีปุณณานิ สพพโส
นริเย ปจจมานานัน	กทา อนโต ภวิสสติ
นตถิ อนโต กุโต อนโต	น อนโต ปฏิติสสติ
ตทา ทิ ปกตัง ปาปี	มม ตูยหลจ มาริสสา.
โสหนัน อโต คนตวา	โยนินิ ลทธาน มานุสิ
วทญญ สีสสมปนโน	กาหามิ กุสลัน พุญ -อติ.

ปฏิปาฏิยา อิมมา คากา วตวา อตถั ปกาเสตวา “อติ โข มหาราช เต จตตารโ ชนา เอเกกั คากั วตตุกามา วตตุ อสโกโกนตา
เอเกกเมว อกขริ วตวา ปุน ตัง โลหกุณณิเมว ปวิญญา -อติ อาห.

ธญญา กิร ปเสนทโกสเลน ตสส สททสส สุตกาลโต ปญญาเย เต เหมญา ภสสนตา เอว อชชาปี เอกัง วสสสทสสัน นาทิกกมนติ.

ธรุญญ ตัง เทสนัน สุตวา มหาสเวโค อุปปชช.

โส “ภาริยั วตติทัง ปรรตาริกกम्मัน นาม, เอกัง กิร พุทธรนตริ อวิจันนริเย ปจจิตวา ตโต จุตตา สญญีโยชนิกาย โลหกุณณิยา นิพพตติตวา
อญญสญญิวสสสทสทานิ” ปจจิตวา, เอวปี เตสสัน ทุกขา มจจันกาลโล น ปญญาเยติ,
อหมปิ ปรรทาเร สีนัน กตวา สพพตติ นินัน ลภี, อิทานิ อโต ปญญาเย ปรรทาเร มานัน น พนธิสสามิ -อติ จันเตตวา
ตถาคตัง อาห “ภนเต อชช มยา รตติยา ทิมภาโว ญาโต -อติ.

โสปี ปุริโส ตตเถว นิสันโน ตัง กถัง สุตวา “ลทโธ เม พลวปจจโย -อติ สตถารัง อาห

“ภนเต ธญญา ตาว อชช รตติยา ทิมภาโว ญาโต, อหนัน ปน ทิโย สยเมว โยชนสส ทิมภาโว อญญาสิ -อติ.

สตถา ทวินนหมปิ กถัง สันนเตตวา “เอจจจสส รตติ ทิมภาโว, เอจจจสส โยชนัน ทิมภาโว, พาลสส ปน สสารโ ทิม -อติ วตวา
ธम्म เทเสนโต อิม คากมาห

“ทิมภาโว ชาครโต รตติ	ทิม สนตสส โยชนัน
ทิม พาลาน สสารโ	สทธम्म อวิชานตัง -อติ.

[แก้บรรทัด]

ตตถ ทิมภา -อติ รตติ นามเสสา ตियามมตตวา, ชาครนตสส ปน ทิมภาโว ทิคุณตติคุณมา วिय ทุตวา ชายติ,
ตสสา ทิมภาโว อตตทานัน มจจันนสงขมสส ภตตัง กตวา ยาว สิริยคุคมนา สมปวิตตัง เสमानโน มหากุสิโตปี
สุโกชนัน ภุชชิตวา สิริสยเน สยมาโน กามโกคิปี น ชานาติ,

สพพตติ ปน ปธานัน ปทหนโต โยคาวจโร จ

ธम्मกถัง กถนโต ธम्मกถังโก จ

อาสนสมิเป นิสิติตวา ธम्म สุนนโต จ

สีสโรคาทีหิ ฌุญฺโฐ วา หตฺถปาทจเฑหาทีนึ ปตฺโต วา เวทนาภิกฺขุโต จ
รตฺตี มคฺคปฏฺธิปฺนโน อหฺริโก จ ชานาติ.

โยชนั -อิตฺติ โยชนมฺปิ จตฺตุคฺคาวุตฺตมตฺตเมว, สนฺตสฺส ปน กิลนฺตสฺส ทีฆั โหติ ทฺวิคฺคณั ตฺติคฺคณั วีย ขายติ.

สกลทิวสั หิ มคฺคั คนฺตวา กิลนฺโต ปฏฺธิปถั อากฺจณฺตํ ทิสฺวา “ปุโรโต คาโม กิวทฺโร -อิตฺติ ปุจฺจิตฺวา “โยชนั -อิตฺติ วุตฺเต
โถกั คนฺตวา อปรมฺปิ ปุจฺจิตฺวา เตนานิ “โยชนั -อิตฺติ วุตฺเต
ปุน โถกั คนฺตวา อปรฺปิ ปุจฺจติ. โสปี “โยชนั -อิตฺติ วทติ.

เต ปุจฺจิตฺปุจฺจิตฺวา “โยชนั -อิตฺติ วทนฺติ

“ทีฆั วตฺติหิ โยชนั -อิตฺติ เอกั โยชนั เทว ตีณิ โยชนานิ วีย มณฺญติ.

พาลานั -อิตฺติ อิตฺโลกปรโลกตฺถั ปน อชานนฺตานัน พาลานัน สัสารวณฺณสฺส ปรียนฺตํ กาทุํ อสฺกโกณฺตานัน
ยั สตตตฺตีสโพรปฺกฺชีกาทีเภา สหฺธมฺมํ ญฺตฺวา สัสารสฺส อนฺตํ โกรนฺติ ตั สหฺธมฺมํ อวิชานฺตํ สัสารุ ทึเฆ นาม โหติ.

โส หิ อตฺตโน รมฺมตฺยา เอว ทึเฆ นาม.

วุตฺตมฺปิเจตฺถั “อนมตฺคโคยั ภิกฺขเว สัสารุ, ปุพฺพา โภกฺกึ น ปณฺญายติ -อิตฺติ.

พาลานัน ปน ปรียนฺตํ กาทุํ อสฺกโกณฺตานัน อตฺติทึเฆเอว -อิตฺติ.

เทสนาวสาเน โส ปุริโส โสตาปตฺติผลั ปตฺโต.

อณฺเฐปี พหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปตฺตา.

มหาชนสฺส สาทฺธิกา เทสฺนา ซาตา -อิตฺติ.

ราชา สตฺถารั วณฺทิตฺวา คจฺจนฺโต ว เต สตฺเต พนฺธนา โมเจสิ.

ตตฺถ อิตฺธิปุริสา พนฺธนา มุตฺตา สีสั นหาตฺวา สกานิ เคะหานิ คจฺจนฺตา

“จิริยชีวตุ โน อยฺยา มลฺลิกา เทวึ, ยั นิสฺสาย ชีวิตุํ ลภิมฺหา -อิตฺติ มลฺลิกาย คฺคณั กถึยฺสุ.

สายณฺหสมเย รมฺมสภายั กถึ สมฺมูฐฺฐาเปสฺสุ

“อโห ปณฺทิตฺตา วตฺยา มลฺลิกา อตฺตโน ปณฺญั นิสฺสาย เอตฺตกสฺส ชนสฺส ชีวิตฺทานัน อทาสึ -อิตฺติ.

[พระนางมัลลิกาเคยช่วยทุกข์คนในชาติก่อน]

สตฺถา อากฺนฺตฺวา “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา -อิตฺติ ปุจฺจิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตฺติ วุตฺเต,

“น ภิกฺขเว มลฺลิกา อิทาเนว อตฺตโน ปณฺญั นิสฺสาย มหาชนสฺส ชีวิตฺทานัน เทติ, ปุพฺเพปี อทาสึเยว -อิตฺติ วตฺวา

ตมตฺถั ปกาเสนฺโต อตฺติ อหฺริ

อติเต พาราณสีรณโญ ปุตโต เอก์ นิโครธรุขั อุปสงกมิตวา ตถถ นิพพตตาย เทวตาย อายาจิ

“สามิ เทวราช อิมสมิ ชมพุทีเป เอกสตราชาโน เอกสตอคคมหะสิโย,
สจาหิ ปิตุ อจจเยน รชชั ลภิสสามิ, เอเตสั คลโลหิตะน พลีสั กริสสามิ -อิติ.

โส, ปิตริ กาลกเต, รชชั ปตวา “เทวตาย เม อานูภาเวน รชชั ปตตัม, พลิมสสา กริสสามิ -อิติ มหติยา เสนาย นิภขมิตวา
เอกั ราชานัน อตตโน วเส วตเตตวา เตน สหธิ อปรมปิ อปรมปิ -อิติ สพเพ ราชาโน อตตโน วเส กตวา
สหธิ อคคมหะสิหิ อาทาย คจจนโต

อุคคเสนสส นาม สพพกนิญฐสส รณโญ ฌมมทินนา นาม อคคมหะสิ ครุคพภา ตั โอหาย คนตวา
“เอตตัม ชนั วิสปานกั ปาเยตวา มาเรสสามิ -อิติ รุกขมุลั โสธาเปสิ.

เทวตา จินเตสิ “อัย ราชา เอตตเก ราชาโน คณนโต มั นิสสาย คณหาติ, เตสั คลโลหิตะน มยหิ พลิกมมัม กาทูกาโม,
สเจ ปนายั เอเต ฆาเตสสติ, ชมพุทีเป ราชวีส อจจิชชิสสติ, รุกขมุลปิ เม อสุจิ ภวิสสติ, สกขิสสามิ นุ โข ตั นิวาเรตุ -อิติ.

สา อุปธาเรนตี “นาหิ สกขิสสามิ -อิติ ญตวา อถุญ เทวตัม อุปสงกมิตวา ตมตถั อารโจะตวา “ตวั สกขิสสสิ -อิติ อาห.

ตายปิ ปฏิกขิตตา อถุญปิ อถุญปิ -อิติ เอวั สกลจกกวาพเทวตಾಯ อุปสงกมิตวา ตาหิปี ปฏิกขิตตา

จตุนัน มหาราชานัน สนตีกั คนตวา “มยั น สกโกม, อมหากั ปน ราชา อมหะหิ ปุณญะน จ ปถญาย จ วิสิญฐั, ตั ปุจจ -อิติ
เตหิปี ปฏิกขิตตกาเล สกกั อุปสงกมิตวา ตมตถั อารโจะตวา”

“เทว ตุมหะสุ อปโปสสุกตตัม อาปนเนสสุ, ขตติยวิโส อจจิชชิสสติ, ตสส ปฐิสสรณัม โทถ -อิติ อาห.

สกโก “อหิปี ตั ปฏิวาหิตัน สกขิสสามิ, อุปายั ปน เต วกขามิ -อิติ วตวา อุปายั อัจจิกขิ

“คจจ ตวั, รณโญ ปสสนตสเสว, รตตวตถั นิวาเสตวา อตตโน รุกขโต นิภขมิตวา คมนาการั ทสเสหิ,

อถ ตั ราชา ‘เทวตา เม คจจติ นิตตวาเปสสามิ นนติ นานปปกาเรณ ยาจิสสติ,

อถ นั วเทยยาสิ ‘ตวั ‘เอกสตราชาโน สหธิ อคคมหะสิหิ อาเนตวา เตสั คลโลหิตะน พลีสั กริสสามิติ มยหิ อายาจิตวา

อุคคเสนสส รณโญ เทวี โอหาย อาคโต, นาหิ ตาหิสสส มุสาวาทิสส พลีสั สมปฏิจจิสสามิติ

เอวั กิร วุตเต, ราชา ตั อานาเปสสติ, सा रणโญ ฌมมัม เทเสตวา เอตตกสส ชนสส ชีวิตทานัน ทสสติ -อิติ.

อิมินา การณน สกโก เทวตาย อิมั อุปายั อัจจิกขิ.

เทวตา ตถา อกาสิ.

ราชาปิ ตั อานาเปสิ.

[เทวตาบูชาพระนางมัลลิกา]

สา อาคนตวา เตสั ราชนัน ปริญเต นิสินนัมปิ อตตโน ราชานเมว วนทิ.

ราชา “มยิ สพพเสฏฐเก จูเต, สพพกนิญฐั อตตโน สามิกั วนทติ -อิติ ตสสา กุขมิ.

อถ นั สา อาห “กั มยหิ ตยิ ปฏิวพทั, อัย ปน เม สามิกโก อิสสรियสส ทาตา, อิมั อวณทิตวา กสมมา ตั วนทิสสามิ -อิติ.

รุกขเทวดา, ปัสสนตสเสว ตสส ชนสส, “เอว ภาทเท, เอว ภาทเท -อิตี วตวา ตํ ปุพพมฏฐินา ปุเชสิ.

ปุณ ราชา อาห “สเจ มํ น วนทสิ, มยหํ รชชสิริทายิกํ เอวํ มหानุภาวํ เทวตํ กสฺมา น วนทสิ -อิตี.

“มหาราช ตยา อตตโน ปุญญะ ฐตฺวา ราชานโน คหิตา, น เทวตาย คเหตุวา ทินนา -อิตี.

ปุณปี ตํ เทวตา “เอว ภาทเท, เอว ภาทเท -อิตี วตวา ตเถว ปุเชสิ.

ปุณ สา ราชานํ อาห “ตวํ ‘เทวตาย เม เอตตกา ราชานโน คเหตุวา ทินนาติ วเทสิ,

อิทานิ เต เทวตาย อูปริ วามปสเส รุกโข อคคินา ททโธม, สา ตํ อคคิํ นิพพาเปตुํ กสฺมา นาสกฺขิ, ยถิ เอวํ มหानุภาวา -อิตี.

ปุณปี ตํ เทวตา “เอว ภาทเท, เอว ภาทเท -อิตี วตวา ตเถว ปุเชสิ.

สา กถยมานา ฐิตา โรหิ เจว หสิ จ.

อล นํ ราชา “กิ อุมมตติกาสิ -อิตี อาห.

“กสฺมา เทว เอวํ วเทสิ, น มาทิสโย อุมมตติกา โหนติ -อิตี.

“อล กิการณา โรหสิ เจว หสิ จ -อิตี.

“สุณาหิ มหาราช, อหยหิ อตีเต กุลธิตา หุตฺวา ปตฺกฺุเล วสนตี สามิกสส สหายกํ ปาหุณกํ อาคตํ ทิสฺวา

ตสส ภาตตํ ปจิตฺกามา ‘มํสํ อหาราติ ทาสียา กหาปนํ ทตฺวา

ตาย มํสํ อลภิตฺวา อาคตตาย ‘นตฺถิ มํสนติ วุตเต, เคหสส ปจฺฉิมภาเค สยิตาย เอฬิกาย สีสํ ฉินฺทิตฺวา ภาตตํ สมปาเทสิ,

สาหํ เอภิสฺสา เอฬิกาย สีสํ ฉินฺทิตฺวา นิเรย ปจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน ตสฺสา โลมคณนาย สีสจฺเจทํ ปาปุณฺนิ,

‘ตวํ เอตตกํ ชนํ วธิตฺวา กทา ทุกฺขา มุจฺจิสฺสตี เอวํ มหนตํ ตว ทุกฺขํ อนุสฺสรนตี โรหามี -อิตี วตวา อิมํ คาถมาห

“เอภิสฺสา กณฺฐํ ฉินฺทิตฺวา โลมคณนาย ปจฺจิสํ
พฺพุณฺนํ กณฺฐะ เจตฺวาน กถํ กาทสิ ชตฺตिय -อิตี.

“อล กสฺมา เต หสิตํ -อิตี.

“‘เอตสฺมา ทุกฺขา มุตตมเหตี ตฺสิตฺวา หสิ มหาราช -อิตี.

ปุณปี ตํ เทวตา “เอว ภาทเท, เอว ภาทเท -อิตี วตวา ปุพพมฏฐินา ปุเชสิ.

ราชา “อโห ภารियํ เม กम्मํ, อยํ กิร เอกํ เอฬิกํ วธิตฺวา นิเรย ปจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน ตสฺสา โลมคณนาย สีสจฺเจทํ ปาปุณฺนิ,

อหํ เอตตกํ ชนํ วธิตฺวา กทา สิตฺถิ ปาปุณฺนิสฺสามิ -อิตี สพฺเพ ราชานโน โมเจตฺวา อตตนา มหุลลกตเร วนฺทิตฺวา

ทหฺรตฺรานํ อถฺชสิ ปคคยห สพฺเพ ขมาเปตฺวา สกสฺกฏฐานเมว ปหิณฺนิ.

สตฺถา อิมํ ธรรมเทสนํ อหฺริตฺวา “เอวํ ภิกฺขเว, น อิทาเนว มลลิกา อตตโน ปญฺญํ นิสฺสาย มหาชนสฺส ชีวิตทานํ เทติ,

ปุพฺเพปิ อทาสิเยว -อิตี วตวา อตีตํ สโมธานสิ

“ตทา พาราณสีราชา ปเสนทิกอสโล อโหสิ, ธรรมทินนา เทวี่ มลลิกา, รุกฺขเทวตา อหเมว -อิตี.

เอวํ อตีตํ สโมธานตฺวา ปุณฺ ฐมฺมํ เทเสนฺโต “ภิกฺขเว ปาณฺติปาโต นาม อกตฺตพฺพยุตฺตโก,
ปาณฺติปาติโน หิ ทีฆรตฺตํ โสจฺนติ -อิตี วตฺวา อิมํ คาถมาห

“เอวญฺเจ สตฺตา ชาเนยฺยํ ทุกฺขายํ ชาติสมฺภโว
น ปาโณ ปาณินํ หญฺญे ปาณฆาตี หิ โสจฺติ -อิตี.^๑

อณฺฏตรปุริสวตฺถุ.

๒. มหากัสสปตเถรสูตร สหวิหริกวตฺถุ.

“จรมเจ นาคิจเจย - อิติ อิมม เทสนนํ สตถา สาวตถิยํ วิหรนโต มหากัสสปตเถรสูตร สหวิหริกํ อารพภ กเถสิ.

[ผู้เกียรณมักอ้างความดีของคนอื่น]

เทสนา ราชคเห สมภูตฺธา.

เถโร กิร ราชคเห นิสสาย ปิปลิคุหาย วสนตํ เทว สหวิหริกา อูปภูทิสฺสุ.

เตสุ เอโก สกกจจํ วตตํ กโรติ, เอโก เตน กตํ วตตํ อตตนา กตํ วิย ทสเสนโต มุโขทกทนต์กฐฺฐานํ ปฏฺฐิตภาวํ ญตฺวา
“ภนเต มุโขทกทนต์กฐฺฐานํ ปฏฺฐิตานํ, มุขํ ไรถ - อิติ วตติ.

ปาทโรวณนทานาทิกาลีปิ เอวเมว วตติ.

อิโตโร จินเตสิ “ออยํ นิจจกาลํ มยา กตํ วตตํ อตตนา กตํ วิย ทสเสติ, โหตุ, กตตพพมสฺส” กิริสสามิ - อิติ
ตสฺส ภุณชิตฺวา สุนฺตสฺเสว, นหानทกํ ตาเปตฺวา เอกสมิํ กุญฺญ กตฺวา ปิภูทิกฐฺฐเก ฐฺฐเปสิ,
อุทกตาปนภาชเน ปน นามิมตตํ อุทกํ เสเสตฺวา อุกฺสมิํ มุณจนตํ ฐฺฐเปสิ.

[กรรมตามทัน]

อิโตโร สายณหสมเย ปพฺพชิตฺวา อุกฺสมิํ นิภขมนตํ ทิสฺวา “อุทกํ ตาเปตฺวา โภกฺกฐฺฐเก อุทกํ ฐฺฐิตํ ภวิสฺสติ - อิติ เวเคน คนตฺวา
เถโร วนทิตฺวา “ภนเต โภกฺกฐฺฐเก อุทกํ ฐฺฐิตํ, นหายถ - อิติ วตฺวา เถเรน สหวิหริเยว โภกฺกฐฺฐกํ ปาวิสฺสิ.

เถโร อุทกํ อปสฺสนโต “กหํ อุทกํ อาวุโส - อิติ อาห.

ทโร อคฺคิสาลํ คนตฺวา ภาชเน อุทฺทงกํ โอตาเรตฺวา ตฺจจภาวํ ญตฺวา “ปสฺสท พุพฺพนิตฺตสฺส กมฺม,
ตฺจจภาชเน อุทฺธเน อาโรเปตฺวา กุหิ คโต, อหํ ‘โภกฺกฐฺฐเก อุทกนติ สลฺลญาเย อาโรเจสิ - อิติ อุชฺฌายนโต ฆฺฏํ อาทาย ติตถํ อคฺมาสิ.

อิโตโรปิ ปิภูทิกฐฺฐกโต อุทกํ อาหริตฺวา โภกฺกฐฺฐเก ฐฺฐเปสิ.

เถโรปิ จินเตสิ “ออยํ ทโร ‘อุทกํ เม ตาเปตฺวา โภกฺกฐฺฐเก ฐฺฐิตํ, เถถ ภนเต นหายถ - อิติ วตฺวา อิทานิ อุชฺฌายนโต
ฆฺฏํ อาทาย ติตถํ คจฺจติ, กิณฺนุ โข เอตํ - อิติ อุปฺธาเรนโต “เอตตํ กาลํ เอส ทโร อิมินา กตํ วตตํ อตตนา กตํ วิย ปกาเสสิ -
อิติ ญตฺวา สายํ อาคนตฺวา นิสินฺนสฺส โอวาทํ อาทสิ “อาวุโส ภิกฺขุณา นาม อตตนา กตเมว ‘กตฺนติ วตฺตุ วฏฺฐติ, โน อกตํ,
ตฺวํ อิทานิ ‘โภกฺกฐฺฐเก อุทกํ ฐฺฐิตํ, นหายถ ภนเตติ วตฺวา, มยิ ปวิสิตฺวา ฐฺฐิต, ฆฺฏํ อาทาย อุชฺฌายนโต คจฺจสิ,
ปพฺพชิตฺตสฺส นาม เอวํ กาทํ น วฏฺฐติ - อิติ.

โส “ปสฺสท เถรสูตร กมฺม, อุทกมตฺตํ นิสฺสาย มํ เอวํ วเทสิ - อิติ กุชฺฌิตฺวา ปุนทิวเส เถเรน สหวิหริ ปิณฺฑทาย น ปาวิสฺสิ.

เถโร อิตเรณ สหวิหริ เอกํ ปเทสํ อคฺมาสิ.

โส, ตสฺมี คเต, เภรสฺส อุกฺกุฏากฺกุลํ คนฺตวา “เถโร กหํ ภนฺเต -อิตฺติ ปุณฺณฺโฐ” เภรสฺส อผาสฺกํ ชาตํ, วิหารเวยว นิสฺสินฺโน -อิตฺติ อาห.

“กึ ปน ภนฺเต ลทฺฐํ วมฺมุตฺติ -อิตฺติ.

“เอวรूपิ กิร นาม อาหารํ เทถ -อิตฺติ.

เตน วุตตนิยามเนว สมฺปาเทตฺวา อทิสฺสุ.

โส อนฺตรามคฺเคว ตํ ภุญฺชิตฺวา วิหารํ คโต.

[พระเถระจับความเลวทรามของศิษย์ได้]

เถโรปิ คตฺถุฏฺฐาเน มหนฺตํ สุขุมวตฺถุํ ลภิตฺวา อตฺตนา สหฺริ คตฺทหฺรสฺส อทาสิ.

โส ตํ รชิตฺวา อตฺตโน นิवासนปารุปนํ อกาสิ.

เถโร ปุนทิวเส ตํ อุกฺกุฏากฺกุลํ คนฺตวา, “ภนฺเต ‘ตุมหากํ กิร อผาสฺกํ ชาตฺตุนฺติ

อมเหติ ทหฺเรน วุตตนิยามเนว ปฏฺิยาเทตฺวา อาหาโร เปสฺสโต ปริภุญฺชิตฺวา โว ผาสฺกํ ชาตํ -อิตฺติ วุตเต, ตฺถุนฺทึ อโหสิ.

วิหารํ ปน คนฺตวา ตํ ทหฺรํ สายํ วนฺทิตฺวา นิสฺสินฺนํ เอวมาห “อาวุโส ตยา กิร ทึโย เอวํ นาม กตํ, อิทํ ปพฺพชิตานํ อนนฺจจฺฉวิกํ, วิญญุตฺตึ กตฺวา ภุญฺชิตฺุํ น วมฺมุตฺติ -อิตฺติ.

[ประทุษร้ายแก่ผู้มีคุณ ตายไปเกิดไปอเวจี]

โส กุชฺฉิตฺวา เภเร อาฆาตํ พนฺธิ “ปุริมทิวเส อุกฺกมตฺตํ นิสฺสาย มํ มุสฺสาวาทิ กตฺวา

อชฺช อตฺตโน อุกฺกุฏากฺกุลเ ภตตมฺมฺกฺกฺฐิยา ภุตตการณา มํ ‘วิญญุตฺตึ กตฺวา ภุญฺชิตฺุํ น วมฺมุตฺตึติ วเทสิ,

วตฺถมฺปิ เตน อตฺตโน อุกฺกุฏากฺกุลเสว ทินฺนํ, อโห เภรสฺส ภาริยํ กมฺมํ, ชานิสฺสามิสฺส กตฺตพฺพยุตฺตํ -อิตฺติ

ปุนทิวเส, เภเร คามํ ปวิสฺนเต, สยํ วิหารเ อโหียิตฺวา ทนฺทํ คเหตฺวา ปริโภคะภานานาทินิ ภินฺทิตฺวา เภรสฺส ปณฺณสาลาย อคฺคิ
ทตฺวา, ยํ น ฉายติ, ตํ มุคฺคเรน ปหฺรนฺโต ภินฺทิตฺวา นิภฺจมิตฺวา ปลาโต กาลํ กตฺวา อวิจิมหานิเรย นิพฺพตฺติ.

มหาชนฺโน กถํ สมฺมฺกฺฐาเปสิ “เภรสฺส กิร สหฺริวิหาริกโ อโววาทมตฺตํ อสฺหนฺโต กุชฺฉิตฺวา ปณฺณสาลํ ฉาเปตฺวา ปลาโต -อิตฺติ.

อเถโก ภิกฺขุ อปรภาเค ราชคฺหา นิภฺจมิตฺวา สตถารํ ทฺถุสฺสกาโม เชตฺวานํ คนฺตวา สตถารํ วนฺทิตฺวา สตถารา ปฏฺิสฺนถารํ กตฺวา
“กฺโต อคฺโตสิ -อิตฺติ ปุณฺณฺโฐ” ราชคฺหโต ภนฺเต -อิตฺติ อาห.

“มม ปุตฺตสฺส มหากสฺสปสฺส ชมนิยํ -อิตฺติ.

“ชมนิยํ ภนฺเต, เอโก ปนสฺส สหฺริวิหาริกโ อโววาทมตฺเตน กุชฺฉิตฺวา ปณฺณสาลํ ฉาเปตฺวา ปลาโต -อิตฺติ.

สตถา “น โส อิทาเนว อโววาทํ สุตฺวา กุชฺฉติ, ปุพฺเพปิ กุชฺฉิเวย,

น จ อิทาเนว กุฏฺิ ทฺเสติ, ปุพฺเพปิ ทฺเสสิเวย -อิตฺติ วตฺวา อตฺตํ อาหริ:

[เรื่องนภขมึ้นกับลิงวิวาทกัน]

อติเต, พาราณสียั พรหมทตเต รชชั การเนเต, หิมวตปพเทเส เอโก สิงคิลสกุโณ กุลาวกั กตวา วลี.

อถกทิวสั, เทเว วสสนเต, เอโก มกุกโณ สีเตน กมปมาโน ตั ปเทสั อคมาสิ.

สิงคิโล ตั ทิสวา คากมาห

“มนุสสเสว เต สีสั หตถปาทา จ วานร
อถ เกน นุ วณณน อคารนเต น วิชชติ -อติ.^๑”

มกุกโณ “กิลจาปี เม หตถปาทา อตถิ, ยาย ปน ปณญา ยวิจาเรตวา อการั กรายยั, सा मे पण्णा नत्ถि -อติ จินเตตวา
ตมตถั ปกาเสตูกาโม อิมั คากมาห

“มนุสสเสว เม สีสั หตถปาทา จ สิงคิล
ยาหุ เสฏฐา มนุสเสสุ สา เม ปณญา น วิชชติ -อติ.^๒”

อถ นั “เอวรूपสส ตว กถั ชรราวาสอ อชฉิสสตี -อติ ครหนโต สิงคิโล อิมั คากาหวยมาห

“อนวภูตจิตตสส ลหุจิตตสส ทุพภิน
นิจจั อทฐวสีลสส สุขภาโว น วิชชติ.
โส กรสสาณูภาวั ตว วิตวตตสสุ สีลียั
สีตวาทปริตตามั กรสสุ กุภิกั กปี -อติ.^๓”

มกุกโณ “อัย มั อนวภูตจิตตตั ลหุจิตตตั มิตตทุพภี อทฐวสีลั กโรตี, อิทานิสส ทุพภินา วสเสสสามิ -อติ
กุลาวกั วิทธีเสตวา วิปปกักริ.

สกุโณ, ตสมิ กุลาวกั คณนเตเยว, เอเกน ปสเสน นิภขมิตวา ปลายิ.

[ทรงประมวลชาดก]

สตถา อิมั ชมมเทสนั อahrtitวา ชาตักั สโมชานะสิ “ตทา มกุกโณ กุภูทสภิกุช อโหสิ, สิงคิลสกุโณ กสสโป -อติ.

ชาตักั สโมชานะตวา “เอวั ภิกขเว น อิทาเนว ปุพเพปิ โส โอวาเท กุชฉิตวา กุภู ทูเสสิ,
มม ปุตตสส กสสปสส เอวรूपเนน พาเลน สหิ วสนโต เอกกสเสว นิวาโส เสยโย -อติ วตวา อิมั คากมาห

“จรมเจ นาธิคจเฉยย สยัย สหิสมตตโน
เอกจริยั ทพหั กยิรา นตถิ พาเล สหายตา -อติ.

๑ ช. ขา. จตูกก. ๒๗/๑๒๔. ตพฐฐกถา. ๔/๓๑๕.

๒ ช. ขา. จตูกก. ๒๗/๑๒๔. ตพฐฐกถา. ๔/๓๑๕.

๓ ช. ขา. จตูกก. ๒๗/๑๒๔. ตพฐฐกถา. ๔/๓๑๕.

[แก้้อรรถ]

ตตถ จร์ -อติ อิริยาปลจาร์ อคคเหตุวา มนสา จาร์ เวทิตพโพ, กลยามมิตตํ ปริเยสนโต -อติ อตถโถ.

เสยย์ สทิสสมตตโน -อติ อตตโน สีสสมาธิปญญาคุณหิ อธิกตรํ วา สทิสํ วา น ลเภยย เจ.

เอกจริยํ -อติ เอเตสฺ หิ เสยย์ ลภมาโน สีสาทิหิ วฑฒติ, สทิสํ ลภมาโน น ปริหายติ,
หิเนน ปน สหฺธิ เอกโต วสนโต เอกโต สมโภคปริโภคํ กโรนโต สีสาทิหิ ปริหายติ.

เตน วุตตํ “เอวรูโป ปุคฺคโล น เสวิตพโพ น ภชิตพโพ น ปยฺรูปาสิตพโพ, อญญตร อนุททหายย อญญตร อนุกมฺปาย -อติ.

ตสฺมา สเจ การุณญํ ปฏิจจ “อัย มํ นิสฺสาย สีสาทิหิ วฑฒิสฺสติ -อติ

ตมฺหา ปุคฺคลา กิณฺจึ อปฺปจจาสิสนโต ตํ สงคณฺหิตุํ สกฺโกติ, อิจฺเจตํ กุสฺลํ;

โน เจ สกฺโกติ, เอกจริยํ ทฬฺหํ กยฺรา, เอกึภาวเมว ธิรํ กตฺวา สฬฺพิริยาปเถสฺส เอกโกว วิหเรยย.

“กึการณา”.

นตฺถิ พาลे สหายตา -อติ

สหายตา นาม จุฬฺสีลํ มชฺฌิมสีลํ มหาสีลํ ทส กถาวตฺถุณิ เตรสฺส ชฺฐตงคฺคณา วิปสฺสนาคฺคณา จตฺตารโ มคฺคา จตฺตาริ ผลานิ
ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภิญญา, อัย สหายตาคฺคฺณเ พาลํ นิสฺสาย นตฺถิ -อติ.

เทสนาวसानเ อาคนตฺถกภิกฺขุ โสตาปตฺติผลํ ปตฺโต.

อญฺเญปิ พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณีสฺ.

เทสนา มหาชนสฺส สาทฺถิกา อโหสิ -อติ.

มหาภสสพตเถรสสสหวิหริภวตถุ.

๓. อานนทเสฏฐีวตถุ.

“ปุตุตา มตฺถิ ฌมตฺถิ -อิตฺติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต อานนทเสฏฐี อารพภ กเถสิ.

[อานนทเสฏฐีสั่งสอนบุตรให้ตระหนี่]

สวตฺถิยํ กิร อานนทเสฏฐี นาม อสีติโกฏฐิวิภโว มหามจฺฉริ อโหสิ.

โส อนวทตฺตมาสํ ญาคเก สนนิปาเตตฺวา ปุตฺตํ มุลสิริ นาม ตีสุ เวลาสฺ เหว โวทติ

“อิทํ จตฺตาทิสโกฏฐินํ พหุติ สญญํ มา อกริ, วิชฺชมานํ ฌนํ น ทาทพฺพํ, นวํ ฌนํ อูปปาเทตพฺพํ”,

เอเกกมฺปิ ทิ กหาปณํ วยํ กโรนตฺสส, ฌนํ ชียเตว, ตสฺมา

“อญฺชนานํ ขยํ ทิสฺวา

อฺปจิกานญจ อายํ

มรฺจนญจ สมหาหารํ

ปณฺจทิโต ฆรมาวเส -อิตฺติ.

[อานนทเสฏฐีตายไป เกิดในตระกูลคนจันทาล]

โส อปเรน สมเยน อตฺตโน ปญฺจมหานิธี ปุตฺตสฺส อนาจิกชิตฺวา ฌนนิสฺสีโต มจฺฉเรมมลิโน กาลํ กตฺวา

ตสฺเสว นครสฺส เอกสฺมี ทวารคามเก จณฺฑาลานํ กุลสฺสสํ ปฏฺวิสฺติ ตตฺถเอกิสฺสา จณฺฑาลิยา กุจฺฉิสฺมี ปฏฺวิสนฺธิ คณฺหิ.

ราชา ตสฺส กาลกิรียํ สุตฺวา ปุตฺตมสฺส มุลสิริ ปกโกสาเปตฺวา เสฏฐิภฺรฺษานเฐ ฐเปสิ.

ตมฺปิ จณฺฑาลกุลสฺสสํ เอกโตว ภาติยา กมฺมํ กตฺวา ชีวฺมานํ ตสฺส ปฏฺวิสนฺธิคฺคหณกาลโต ปฏฺฐาย เนว ภาตี ลภาติ,

น ยาปนมตฺตโต ปรี ภาตฺตปณฺฑมฺปิ.

เต “มยํ เอตฺรทิ กมฺมํ กโรนตฺวาปี ปณฺฑมตฺตํ น ลภาม, อมฺหากํ อนฺตเร กาลกณฺณิยา ภวิตพฺพํ -อิตฺติ เทว โภจฺฐาสา หุตฺวา,

ยาว ตสฺส มาตาปิตโร วิสุํ โหนฺติ, ตาว วิภชิตฺวา “อิมสฺมี กุเล กาลกณฺณิ อูปปนฺนา -อิตฺติ ตสฺส มาตฺรํ นีหริสุ.

ยาวสฺสา โส กุจฺฉิตโต, ตาว ยาปนมตฺตมฺปิ กิจฺฉเณ ลภิตฺวา ปุตฺตํ วิชฺชายิ.

ตสฺส หตฺถปาทา จ อกฺขิณี จ กณฺณา จ นาสา จ มุขญจ น ยถาภฺรฺษานเฐ อเหสุ.

โส เอวฺรุเปน องฺคเวกฺกลเลน สมฺนนาคโต ปฺสฺปิสาจโก วิย อตฺตวิย วิรูปุ อโหสิ.

เอวํ สนฺเตปิ, นํ มาตา น ปริจฺจชิ.

มาตฺ กุจฺฉิยํ วสิตฺตปุตฺตสฺมี ทิ สินเโท พลฺวา โหติ.

สา ตํ กิจฺฉเณ โปสฺยมานา ตํ อาทาย คตฺทิวเส กิจฺฉิ อลภิตฺวา เคเห กตฺวา สยเมว คตฺทิวเส ภาตี ลภาติ.

[มารดาปล่อยบุตรไปขอทานเลี้ยงชีพเอง]

อถ นํ ปิณฺหาเย จริตฺวา ซีวิตฺตํ สมตถกาเล สา กปาลํ หตฺเต ฐฺเปตฺวา “ตาท มยา ตํ นิสฺสาย มหาทุกฺขํ ปตฺตํ”,
อิทานิ น สกฺโกมิ ตํ โปเสตฺถํ, อิมสฺมี นคเร กปณฺทริกาทีนํ ปฏฺยิตฺตมตฺตาทีนํ อตฺถิ, ตตฺถ ภิกฺขเว จริตฺวา ซีวาหิ -อิติ ตํ วิสฺสชฺเชสิ.

โส ฆรปฺปฏิปาฎิยา จรฺนโต อานนทเสฏฐีกาเล นิพฺพตฺตภูฏานํ คนฺตฺวา ชาติสฺสโร หุตฺวา อตฺตโน เคหํ ปาวิสิ.

ตีสฺ นํ ทวารโกฏฺฐเกสุ น โภจิ สลลฺกฺเขสิ.

จตฺตตฺถทวารโกฏฺฐเก มฺลสิริเสฏฐิโน ปุตฺตกา ทิสฺวา อุกฺพิคฺคหยา ปโรทิสฺ.

อถ นํ เสฏฐิปุริสา “นิกฺขม กาลกณฺณิ -อิติ โปเถนฺตา นีหริตฺวา สงฺการภูฏานเ อปิสิ.

[พระศาสดาแสดงธรรมแก่มุลสิริเศรษฐี]

สตฺธา อานนทตฺเถเรน ปจฺจาสมเณน ปิณฺหาเย จรฺนโต ตํ ฐานํ ปตฺโต เถโร โอลเเกตฺวา เตน ปุฏฺฐุํ ตํ ปวตฺตี อัจฺจิกฺขิ.

เถโร มฺลสิริ ปกฺโกสาเปสิ.

มหาชนกาโย สนฺนิปติ.

สตฺธา มฺลสิริ อามนฺเตตฺวา “ชานาสิ เอตํ -อิติ ปุจฺฉิตฺวา, “น ชานามิ -อิติ วุตฺเต, “ปิตา เต อานนทเสฏฐิ -อิติ วตฺวา
ตํ อสทฺทหนฺตํ “อานนทเสฏฐิ ปุตฺตสฺส เต ปณฺจมหานิธี อัจฺจิกฺขาหิ -อิติ อัจฺจิกฺขาเปตฺวา สทฺทหาเปสิ.

โส สตฺถารํ สรณํ อคฺมาสิ.

สตฺธา ตสฺส ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“ปุตฺตา มตฺถิ ฐนฺมตฺถิ” อิติ พาโล วิหฺณฺญติ
อตฺตา หิ อตฺตโน นตฺถิ กุโต ปุตฺตา กุโต ฐนํ -อิติ.

[แก้ธรรม]

ตสฺสสตฺโถ

“ปุตฺตา เม อตฺถิ, ฐนํ เม อตฺถิ อิติ พาโล ปุตฺตตฺถนฺหาเย เจว ฐนตฺถนฺหาเย จ หฺณฺญติ วิหฺณฺญติ ทุกฺขีเยติ,
“ปุตฺตา เม นสฺสีสุ -อิติ วิหฺณฺญติ, “นสฺสนฺติ -อิติ วิหฺณฺญติ, “นสฺสีสนฺติ -อิติ วิหฺณฺญติ.

ฐเนปิ เอสฺว นโย.

อิติ ฉหาภาเรหิ วิหฺณฺญติ.”

๑ สී. ม. ย. ตาท มยํ ฯเปฯ มหาทุกฺขํ ปตฺตา.

๒ สී. ปุตฺตา มตฺถิ. ฐนฺมตฺถิ ม. ปุตฺตมตฺถิ ฐนฺมตฺถิ. ย. ปุตฺตา มตฺถิ ฐนํ มตฺถิ.

“ปุตเต โปเสสสามิ -อิติ รตติยจ ทิวา จ ถลปถชลปลาทีสุ นานุปการโต วายมนโตปิ วิหณญติ,
“ธนํ อุปปาเทสสามิ -อิติ กสิวณิชาทีนิ กโรนโตปิ วิหณญเตว,
เอวํ วิหณญนตสส จ อตตา ทิ อตตโน นตถิ,

เตน วิฆาเตน ทุกขิตํ อตตานํ สุขิตํ กาคํ อสโกณฑสส ปวตติยมปิสส, อตตา ทิ อตตโน นตถิ,
มรณมญเจ นิปนนสส มรณนตีกาหิ เวทนาหิ อคคิชาลาหิ วิย ปริทยหมานสส, ฉิชชมาเนสุ สนธิพนธเนสุ,
ภิชชมาเนสุ อญฐิสงฆาเตสุ, นิम्मิลेतวา ปรโลกํ อุมมิลेतวา อิจโลกํ ปสสนตสสาปิ,
ทิวเส ทิวเส ทวิภขตตุํ นหาเปตวา ติกขตตุํ โภเชตวา คนธมาลาทีหิ อลงกริตวา ยาวซีวํ โปสิโตปิ^๑
สหายภาเวน ทุกขปริตตานํ กาคํ อสมตถตตาย อตตา ทิ อตตโน นตถิ, กุโต ปุตตา, กุโต ธนํ,
ปุตตา วา ธนํ วา ตสมี สมเย กิเมว กริสสนติ,

อานนทเสฏฐีโนปิ กสฺสจิจิ กิลฺลิจิ อทตวา ปุตตสสตถาย ธนํ สนฺธูเปตวา ปุพเพ วา มรณมญเจ นิปนนสส
อิทานิ วา อิมํ ทุกขํ ปตตสส, กุโต ปุตตา, กุโต ธนํ, ปุตตา วา ธนํ วา ก็ ทุกขํ หรือ, ก็ วา สุขํ อุปปาทยีสฺ -อิติ.

เทสนาวसाने จตุราสีติยา ปาณสหสสานํ ธมมาภิสสมโย อโหสิ.

เทสณา มหาชนสส สาทถิกา อโหสิ -อิติ.

อานนทเสฏฐีวตถุ.

๔. คณฺฐิกาทกโจรวตฺถุ.

“โย พาลो มณฺญตี พาลยํ -อิตติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา เขตวเนน วิหรนฺโต คณฺฐิกาทกโจเร อารพฺภ กเถสิ.

[โจรสักของทีชอดไว้ที่พกผ้า]

เต กิร เทว สหายกา ธรรมสฺสวนตถาย คจฺจนเตน มหาชเนน สหฺริ เขตวณํ คนฺตววา, เอโก ธรรมกถํ อสฺโสสิ.

เอโก อตตนา^๑ คยหุคํ โอลเกสิ.

เตสุ ธรรมํ สฺจนนโต^๒ สโตปตติผลํ ปาปฺณิ.

อิตโร เอกสฺส ทุสฺสนเต พทฺธํ ปญฺจมาสมกมตํ ลภิ.

ตสฺส ตํ เคเห ปากวตฺตํ ชาตํ อิตฺรสฺส เคเห น ปจฺจติ.

อถ นํ สหายกโจโร อตตโน ภริยาย สหฺริ อุปฺพนฺตียมาโน

“ตวํ อติปฺนฺติตตตาย อตตโน เคเห ปากวตฺตมฺลมาปี น นิปฺวาเทสิ -อิตติ อาห.

อิตโร “พาลภาเวเนว วตายํ อตตโน ปนฺติตถาวํ มณฺญตี -อิตติ ตํ ปวตฺตี สตถุ อารฺโรเจตุํ ญฺาตีหิ สหฺริ เขตวณํ คนฺตววา อารฺโรเจสิ.

[ผู้รู้สึกตัวว่าใจยอมเป็นบัณฑิตได้]

สตถา ตสฺส ธรรมํ เทเสนโต อิมํ คาถมาห

“โย พาลो มณฺญตี พาลยํ ปนฺติตโต วาปี เตน โส
พาลो จ ปนฺติตมานิ ส เว พาลิติ วุจฺจติ -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ โย พาลो -อิตติ โย อตตนา พาลो อปนฺติตโต สมานโน “พาลो อหํ -อิตติ ตํ อตตโน พาลยํ พาลภาวํ มณฺญตี ชานาตี.

เตน โส -อิตติ เตน การณเนน โส ปุคฺคโล ปนฺติตโต วาปี โหติ ปนฺติตสทิสฺโส วาปี.

“โส หิ พาลอ อหํ -อิตติ ชานมาโน อถญํ ปนฺติตํ อุปฺสงกมนฺโต ปยิริปาสนฺโต

เตน ปนฺติตภาวตถาย โอวทียมาโน อนุสาสียมาโน ตํ โอวาทํ อุกคณฺหิตวา ปนฺติตโต วา โหติ ปนฺติตตโร วา.

ส เว พาลอ -อิตติ โย จ พาลอ สมานโน “โก อถญญ มยา สทิสฺโส พุทฺธสฺสุโต ธรรมกถิกโก วินยธโร รุทฺทวาโท อตถิ -อิตติ

เอวํ ปนฺติตมานิ ว โหติ, โส อถญญํ ปนฺติตํ อนุปฺสงกมนฺโต อปยิริปาสนฺโต เนว ปริยตฺตี อุกคณฺหาตี น ปฏฺิพตฺตี ปุเรตี

เอกนถํ พาลภาวเมว ปาปฺณาตี โส คณฺฐิกาทกโจโร วีย.

เตน วุตฺตํ “ส เว พาลิติ วุจฺจติ -อิตติ.

๑ ส. ม. ย. อตตโน.

๒ ม. เตสุ เอโก ธรรมํ สฺจนมาโน.

ขอ. บาลี ภา.๓ หน้า ๑๐๖ • ๔. คณฺฐิภทกโจรวตฺถ. • [แก้้อรรณ]

เทศนาวสานเน อิตฺรสุส ญฺาตเกหิ สหฺธิ มหาชโน โสตาปตฺติผลํ ปาปุณฺนิ -อิตฺติ.

คณฺฐิภทกโจรวตฺถ.

๕. อุทายิตเถรวตถุ.

“ยาวชีวมปิ เจ พาลो -อติ อิมิ ฐมมเทสนัน สตถา เซตวเน วิหรนโต อุทายิตเถริ อารพภ กเถสิ.

[คนไม่รู้มักถือตัว]

โส กิร, มหาเถเรสุ ปกุกนเตสุ, ฐมมสภิ คนตวา ฐมมาสเน นิสสิทิ.

อถ นั เอกทิวส อากนตูกภิกขุ ทิสวา “อัย พุทสุโต มหาเถโร ภวิสสตี -อติ มณญมานา ขนธาติปปุสฺสิยุตตัม ปญหิ ปุจจิตวา กิณจิจิ อชานมานัน “โก เอโส, พุทเธหิ สหธิ เอกวิหาเร วสमानโน ขนธธาตุมตมตมปิ น ชานาติ -อติ ครหิตวา ตัม ปวตตี ตถาคตสส อารโจะสุ.

อถ สตถา เตส ฐมม เทเสนโต อิมิ คาลมาห

“ยาวชีวมปิ เจ พาลो

ปณชิตัม ปยิรฺอุปาสตี

น โส ฐมม วิชานาติ

ทพพิ สุปรฺส ยถา -อติ.

[แก้อรธ]

ตสสสตถุ

พาลो นามเส ยาวชีวมปิ ปณชิตัม อุปสงกมมโต ปยิรฺอุปาสนโต “อิหิ พุทฺทจณเ อตตกัม พุทฺทจณเ -อติ เอวํ ปริยตติฐมมํ วา “อัย วิหาโร, อัย อจาโร, อัย โคจโร, อิหิ สวชฺช, อิหิ อนวชฺช, อิหิ เสวิตพพิ, อิหิ น เสวิตพพิ, อิหิ ปุทฺทวิชิตพพิ, อิหิ สจจิกาทพพิ -อติ เอวํ ปุทฺทตติปปุทฺทเวธฐมมํ วา น ชานาติ.

“ยถา กิ”

ทพพิ สุปรฺส ยถา -อติ ยถา หิ ทพพิ ยาว ปริกขยา นานปปการาย สุปวิกตียา สมปรีวตตมานาปี

“อิหิ โลณิกัม, อิหิ อโลณิกัม, อิหิ ติตตกัม อิหิ ชาริกัม, อิหิ กฏกัม อิหิ อมพิลล์, อิหิ อนมพิลล์, อิหิ กสาวํ -อติ สุปรฺส น ชานาติ, เอวเมว พาลอ ยาวชีวํ ปณชิตัม ปยิรฺอุปาสมาโน วุตตปปการัง ฐมมํ น ชานาติ -อติ.

เทสนาวสาเน อากนตูกภิกขุโน อาสเวหิ จิตตานิ วิมฺจจิสฺสุ -อติ.

อุทายิตเถรวตถุ.

๖. ปาฐะยยกภิกขุขุวตถุ.

“มฺหุตตมปิ เจ วิญญู -อิตติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต ตีสมตเต ปาฐะยยกเก^๑ ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกขุสมาทานธุดงค์]

เตสํ ทิ ภควา อิตถิ ปรีเยสนตานิ กปฺปาสิกวนสนฺนเต ปฐมํ ฌมมํ เทเสสิ.

ตทา สพเพ ว เอหิภิกขุภาวํ ปตฺวา อิทธิมยปตฺตจิวรรธา หุตฺวา เทรส ธุดงค์คานิ สมาทาย วัตตมานา
ปุนปิ ทิฆสฺส อทฺธฺโน อจฺจเยน สตถารํ อุตฺตงกมิตฺวา อนมตฺตคคฌมมเทสนํ สุตฺวา ตสมิเยว อาสเน อรหตฺตํ ปาปฺณีสฺสุ.

ภิกขุ “อโห วัตตเมหิ ภิกขุหิ ขิปปเมว ฌมโม วิญญูโต -อิตติ ฌมมสภายํ กถํ สมฺภูฏฐาเปสฺสุ.

ตํ สุตฺวา สตถา “น ภิกขเว อิทาเนว, ปุพเพปิ อิมํ ตีสมตฺตา สหายกา ธุดตฺตา หุตฺวา
ตฺถนฺทิลชาตเก มหาตฺถนฺทิลสฺส ฌมมเทสนํ สุตฺวา ขิปปเมว ฌมมํ วิญญูาย ปณฺจ สีลานิ สมาทปฺยีสฺสุ,
เต เตเนว อุปนิสฺสเยน เอตฺรหิ นิสินฺนาสเนเยว อรหตฺตํ ปตฺตา -อิตติ วัตฺวา ฌมมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“มฺหุตตมปิ เจ วิญญู ปณฺชิตํ ปยิริปาสติ
ชิปปํ ฌมมํ วิชานาติ ชิวิหา สุปฺรสํ ยถา -อิตติ.

[แก้้อรรถ]

ตสฺสตโถ

วิญญู ปณฺชิตปฺริโส มฺหุตตมปิ เจ อถญฺญํ ปณฺชิตํ ปยิริปาสติ,
โส ตสฺส สนฺติเก อุกคณฺหนโต ปรีปุจฺจนฺโต ขิปปเมว ปรียตฺติฌมมํ วิชานาติ,
ตโต กมฺมฏฐานํ กถาเปตฺวา ปฏฺฐิตตฺถิยํ ฆณฺเณโต วายมนฺโต,
ยถา นาม อนุปฺพตฺตชิวิหาปสาโท ปฺริโส รสฺวิชานนตฺถํ ชิวิหคฺเค ฐฺฐเปตฺวาเอว โลกนิกาทิเกทํ รสํ วิชานาติ,
เอวํ ปณฺชิตโต ขิปปเมว โลกุตฺตรฌมมปิ วิชานาติ -อิตติ.

เทสนาวสาเน พหุ ภิกขุ อรหตฺตํ ปาปฺณีสฺสุ -อิตติ.

ปาฐะยยกภิกขุขุวตถุ.

๗. สุปปพุทธภูฏฐิตถุ.

“จรรนติ พาลา ทุมเมธา -อิตติ อิมม ฆมมเทสนน สตถา เวพฺพเน วิหรนโต สุปปพุทธภูฏฐิตถุ อารพภ กเถสิ.

[สุปปพุทธะกราบทูลคุณพิเศษแด่พระศาสดา]

อิทํ สุปปพุทธชวตถุ อุกทาเน^๑ อากคตเมว.

ตทา ทิ สุปปพุทธภูฏฐิตถุ ปิริสปริยเต นิสินโน ภควโต ฆมมเทสนน สุตวา โสตาปตติผลํ ปตวา
อตตนา ปฏิลทคฺคณํ สตถุ อารเจตฺกามํ ปิริสมชฺเณ โอคาทิตฺ อวิสหนโต
มหาชนสส สตถารํ วนทิตฺวา อนุกนฺตวา นีวตฺตกาเล วิหารํ อคมาสิ.

[คนมีอริยทรัพย์ ๗ เป็นผู้ไม่ขัดสน]

ตสมิ ฆณ สกโก เทวราชา “อัย สุปปพุทธภูฏฐิตถุ อตตนา สตถุ สาสเน ปฏิลทคฺคณํ ปากฺกํ กาคฺกามํ -อิตติ ญตวา
“วิมสิสสามิ นํ -อิตติ คนฺตวา อากาเส จฺฐิตฺ เอตทโวจ “สุปปพุทธ ชว มนุสฺส ทลิตฺทอ มนุสฺสวราโก, อหนเต อปริยนต์ ฌนํ ทสสามิ,
‘พฺพุโร น พฺพุโร, ฆมโม น ฆมโม, สงฺโฆ น สงฺโฆ, อลํ เม พฺพุเรน, อลํ เม ฆมเมน, อลํ เม สงฺฆেনาติ วเทหิ -อิตติ.

อถ นํ โส อาห “โกสิ ชว -อิตติ.

“อหํ สกโก -อิตติ.

“อนธพาล อหิริก, ชว มยา สทธี กเถตฺถ น ยุตฺตรูปสิ, ชว มํ ทคฺคโต ทลิตฺทอ กปฺโณติ วเทสิ,
เนวาทํ ทคฺคโต น ทลิตฺทอ, สุขปฺปตฺโต อหฺมสมิ มหฺทชฺโน

“สทธารณํ สีลธนํ ทิริ	โอดตปฺปิยํ” ฌนํ
สุตฺตธณญจ จาโค จ	ปญญา เว สตฺตมํ ฌนํ
ยสฺส เอตา ธนา อตฺถิ	อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา
‘อทลิตฺทอติ ตํ อาหุ	อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํ -อิตติ.”

เยสํ ทิ อิมานิ สตฺตวิธอริยธณานิ สนฺติ, น เต พฺพุเรหิ วา ปจฺเจกพฺพุเรหิ วา ‘ทลิตฺทอติ วุจฺจนฺติ -อิตติ.

สกโก ตสฺส กถํ สุตฺวา ตํ อนฺตรามคฺเค โอหาย สตถุ สนฺติกํ คนฺตวา สพฺพํ ตํ วจนฺปปฏิวจนํ สตถุ^๒ อารเจสิ.

อถ นํ ภควา อาห “น โฆ สกุก สกกา ตาทิสานํ สเตนปิ สหสฺเสนปิ สุปปพุทธภูฏฐิตถุ
‘พฺพุโร น พฺพุโรติ วา ‘ฆมโม น ฆมโมติ วา ‘สงฺโฆ น สงฺโฆติ วา กถาเปตฺ -อิตติ.

สุปปพุทธชวตถุ โฆ สตถุ สนฺติกํ คนฺตวา สตถารา กตฺตปฺปสิสมโฆทโน อตตนา ปฏิลทคฺคณํ สตถุ อารเจตฺวา อุกฺกฐายาสนา ปกฺกามิ.

๑ ชุ. อ. ๒๕/๑๔๖.

๒ ม. อ. ทิริ โอดตปฺปิย.

๓ อ. สตฺตก. ๒๓/๔.

๔ ส. ม. อ. สตฺต -อิตติ นตฺถิ.

อด น อจิริปกกนต คาวี ตรุณวจจา ชีวิตา โวโรเปสิ.

[บุรพกรรมของสุปปพุทธะและแม่โค]

สา กิริ เอกา ยกขินี “ปุกกุสาตีกุลปุตต์ พาทียหารุจิริยัม ตมพพาทฐิกโจรฆาตัม สุปปพุทธภูฏิตถุ -อติ อิเม จตตารุ ชเน สต สต อตตภาเว คาวี หุตวา ชีวิตา โวโรเปสิ.

เต กิริ อตีเต จตตารุ เสฏฐิปุตตา หุตวา เอกัม นครโสภินี คณิกัม อูยยานัม เนตวา ทิวสสัมปตตี อนุภวิตวา สายณหสมเย เอว มนตยีสู “อิมสมิ ฐาเน อญญเณ นตถิ, อิมิสสา อมเหหิ ทินนัม กหาปณสทสสญจ สพพญจ ปสาธณภณชัม คเหตุวา อิมิ มาเรตวา คจจาม -อติ.

สา เตส กถ สุตวา “อิเม นิลลชชา, มยา สหฐี อภิมิตวา อิทานิ มัม มาเรตกามา, ชานิสสามิ เตส กตตพพยุตตัม -อติ เตหิ มารियมานา “อหิ ยกขินี หุตวา, ยถา มัม เอเต มาเรตติ, เอเวเมว เต มาเรตัม สมนตถา ภเวยยัม -อติ ปตถนัม อกาสิ.”

[คนโง่ทำกรรมลามก]

สมพพุลา ภิกขุ ตสส กาลกิริยัม ภควโต อารุเจตวา “ตสส กา คติ, เกเนว การเณน กุฏฐิภาวัม ปตโต -อติ ปุจฉีสู.

สตถา โสตาปตติผลัม ปตวา ตสส ตาวตีสภวเน อูปปนภวณจ ตครสิขิปจเจกพพุทธี ทิสวา นิฏฐหิตวา อปพยามัม กตวา ทิฆรตตัม นิรเย ปจิตวา วิปากาวเสเสน อิทานิ กุฏฐิภาวปตติผลจ พยากริตวา “ภิกขเว อิเม สตตวา อตตนา ว อตตโน กญฺญวิปากัม กम्मัม กโรนตา วิจรณตี -อติ วตวา อนุสนธิ ชมฺเวตวา อุตตริ ฐมมัม เทเสนโต^๒ คากมาห

“จรณตี พาลา ทุมเมธา อมิตเตเนว อตตนา
กโรนตา ปาปกัม กम्मัม ยัม โหตี กญฺญกปผลัม -อติ.

[แก้อรธ]

ตตถ จรณตี -อติ จตุหิ อิริยาปเถหิ อุกุสเลว กโรนตา วิจรณตี.

พาลา -อติ อิชโลกตถณจ ปโรโลกตถณจ อชานนตา อิช พาลา นาม.

ทุมเมธา -อติ ทุปปญญา.

อมิตเตเนว -อติ อมิตตญฺเณน วิย เวรีนา หุตวา.

กญฺญกปผลัม -อติ ติชินผลัม ทุกขผลัม.

เทสนาวसान พหุ โสตาปตติผลานิ ปาปุณีสู -อติ.

สุปปพุทธภูฏิตถุ

๑ ส. ม. ย. เอตถนตเร ตสส นิสสนเพน อิเม มาเรสิ -อติ อตถิ.

๒ ส. ม. ย. เอตถนตเร อิมนตี อตถิ.

๘. กสกวตฺถุ.

“น ตํ กम्मํ กตํ สาธุ -อิตติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหฺรณโต เอกํ กสกํ อารพฺภ กเถสิ.

[โจรเข้าลักทรัพย์ในตระกูลมั่งคั่ง]

โส กิร สวตฺถิโต อวิหฺรเ เอกํ เขตตํ กสติ.

โจรา อุทกนิทฺธมเนน นครํ ปวิสิตฺวา เอกสมิ อพฺตมฺกุลเ อุมมํคํ ภินฺทิตฺวา ปวิสิตฺวา พหุํ หิรณฺยสุวณฺณํ คเหตุวา
อุทกนิทฺธมเนนเนว นิกขมิสฺสุ.

เอโก โจโร เต วญฺเจตฺวา เอกํ สหสฺสตถวิํ โววภูฏิกายํ กตฺวา ตํ เขตตํ คนฺตฺวา เตหิ สหฺธิ ภาณฺฑํ ภาเชตฺวา
อาทาย คจฺจนฺโต โววภูฏิกโต ปตฺมานํ สหสฺสตถวิํ น สลฺลภฺเขสิ.

[พระศาสดาทรงเล็งเห็นอุปนิสัยของชาวนา]

ตํทิวสํ สตถา ปจฺจฺจฺสมเย โลกํ โอลเณโต ตํ กสกํ อตฺตโน ญฺานชาลสฺส อนฺโต ปวิภูฏํ ทิสฺวา

“กินฺนุ โข ภวิสฺสติ -อิตติ อุปฺชาเรนโต อิทํ อทฺทส “ออยํ กสโก ปาโตว กสิตุํ คมิสฺสติ,

ภณฺฑสาหมิกายิ โจรานํ อนฺุปํ คนฺตฺวา สหสฺสตถวิํ ตสฺส เขตเต ทิสฺวา เอตํ คณฺทิสฺสนฺติ,

มํ ฐฺเปตฺวา ตสฺส อญฺเญ สกฺขิ นาม น ภวิสฺสติ, โสตาปตฺติคคคสฺส อุปฺนิสฺสโยปิสฺส อตฺถิ, ตตฺถ มยา คนฺตุํ วมฺภูตฺติ -อิตติ.

โสปี กสโก ปาโต ว กสิตุํ คโต.

สตถา อานนฺทเตเรน ปจฺจฺจฺสมเนน ตตฺถ อคฺมาสิ.

กสโก สตถารํ ทิสฺวา คนฺตฺวา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ปฺน กสิตุํ อารภิ.

สตถา เตน สหฺธิ กิลฺจิ อวตฺวา สหสฺสตถวิกาย ปตฺติฏฺฐานํ คนฺตฺวา ตํ ทิสฺวา อานนฺทเตเรํ อาห “ปสฺส อานนฺท อาสิวิโส -อิตติ.

“ปสฺสสํ ภาณฺเต ไซฺรวิโส -อิตติ.

กสโก ตํ กถํ สุตฺวา “มม เวลาย วา อเวลาย วา จรณฺภูฏานเมตํ, อาสิวิโส กิเรตฺถ อตฺถิ -อิตติ จินฺเตตฺวา,

สตฺถริ เอตตํ วตฺวา ปกฺกนฺเต, “มาเรสฺสํ น -อิตติ ปโตพฺยภูฏํ อาทาย คโต สหสฺสตถวิํ ทิสฺวา

“อิมํ สนฺธาย สตถารา กถิตํ ภวิสฺสติ -อิตติ ตํ อาทาย นีวตฺโต อพฺยตฺตตาย ตํ เอกมนฺเต ฐฺเปตฺวา ปฺสนา ปฏฺิจฺจาทฺเตวา

ปฺน กสิตุํ อารภิ.

[ชาวนาถูกจับไปประหารชีวิต]

มนฺุสฺสาปี, วิภาตฺยา รตฺติยา, เคเห โจเรหิ กตกมฺมํ ทิสฺวา ปทานฺุปํ คจฺจนฺตา ตํ เขตตํ คนฺตฺวา

ตตฺถ โจเรหิ ภาณฺฑสฺส ภาชิตฺฏฺฐานํ ทิสฺวา กสกสฺส ปทวลฺยํ อทฺทสฺสุ.

เต ตสส ปทานุสาเรน คนฺตฺวา ฅวีกาย ฐปิตฺถฐานํ ทิสฺวา ปสฺมึ ฅวียุหิตฺวา ฅวิกํ อาทาย
“ตฺวํ ฅเหํ ฅวิลุมฺปิตฺวา ฅเขตตํ กสฺมาโน ฅวีย ฅวิจฺรสี -อิตฺติ ฅตฺชฅตฺวา ทณฺฑเฑน โปฅเตตฺวา เนตฺวา ฅรณฺโณ ฅทสฺสยีสฺสุ.

ราชา ตํ ปวตฺตตี สุตฺวา ตสฺส ฅวธํ อานฺนาเปสี.

ราชปฺริสา ตํ ปจฺฉาพาทุํ พนฺธิตฺวา กสฺาหิ ตาเลนฺดา อานฺนาตฺนํ นยีสฺสุ.

โส กสฺาหิ ตาถียมาโน ฅณฺญํ กิณฺจิจิ ฅวตฺวา “ปสฺส อานนฺท อาสีวิโสติ ปสฺสามิ, ฅนเต ฅโฆรวีโส -อิตฺติ ฅวทฺนโต ฅจฺจติ.

ฅถ นํ ฅราชปฺริสา “สตฺถ ฅเจว อานนฺทเตเรสฺส จ ฅถํ กเถสี, กิณฺนาเมตํ -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา,
“ราชานํ ทณฺฐํ ฅภมาโน กเถสฺสามิ -อิตฺติ ฅวตฺเต, ฅรณฺโณ สนฺติกํ เนตฺวา ฅรณฺโณ ตํ ปวตฺตตี กถยีสฺสุ.

[ชวานาพันโทษ เพราะอ้างพระศาสดาเป็นพยาน]

ฅถ นํ ฅราชา “กสฺมา ฅเอวํ กเถสี -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

โสปี “นาคํ ฅเทว ฅโจโร -อิตฺติ ฅวตฺวา กสฺนตฺถาย นิฅกฺขนตฺกาลโต ปณฺฐาย สพฺพํ ตํ ปวตฺตตี ฅรณฺโณ อากิฅชิ.

ราชา ตสฺส ฅถํ สุตฺวา “อຍ ฅภเน ฅโลก ฅคคฺคฺคฺคฺล สตฺถารํ สกฺขี ฅอปทิสฺติ, น ฅยุตฺตํ ฅเอตฺสส ฅโทสํ ฅอาโรเปตฺุํ,
ฅอหเมตฺถ ฅกตฺตพฺพํ ฅชานิสฺสามิ -อิตฺติ ตํ อาทาย ฅสายณฺหสมเย สตฺถ ฅสนฺติกํ คนฺตฺวา สตฺถารํ ปุจฺฉิ
“ภคฺวา กจฺจิจิ ตฺมฺเห อานนฺทเตเรเน สทฺธี ฅเอตฺสส กสฺกสฺส กสฺนณฺฐานํ คตฺา -อิตฺติ.

“อาม มหาราช -อิตฺติ.

“กีโว ตตฺถ ทิณฺฐํ -อิตฺติ.

“สทฺสสตฺถวิกา มหาราช -อิตฺติ.

“ทิสฺวา กิ ฅอโวจฺจตฺถ -อิตฺติ.

“อิทํ นาม มหาราช -อิตฺติ.

“ฅนเต สจายํ ปฺริโส ตฺมฺมหาทิสํ ฅอปทิสํ นากริสฺส, น ฅชีวิตํ ฅลภิสฺส, ตฺมฺเหหิ ปน กถิตกถํ กเถตฺวา เฑน ฅชีวิตํ ฅลทฺธํ -อิตฺติ.

[ไม่ควรรทำกรรมที่ให้ผลเดือดร้อนในภายหลัง]

ตํ สุตฺวา สตฺถา “อาม มหาราช, ฅอหฺมปี ฅเอตฺตกเมว ฅวตฺวา คโต,
ปณฺฑิตฺเตน นาม ฅยํ ฅกมฺมํ ฅกตฺวา ปจฺฉานฺตฺปปิ ฅโหติ, น ตํ ฅกตฺตพฺพํ -อิตฺติ ฅวตฺวา ฅอนุสนฺธี ฅฆณฺเฑตฺวา ฅมฺมํ ฅเทเสนโต ฅอิมํ ฅคาถมาท

“น ตํ ฅกมฺมํ ฅกตํ ฅสาธู

ยํ ฅกตฺวา ฅอนุตฺปปติ

ยสฺส ฅอสฺสุมฺโข ฅโรทํ

ฅวิปากํ ฅปฺฐิสฺเสวติ -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ ยํ กตฺวา -อิตฺติ ยํ นีรยาทีสุ นีพพตฺตนสมตฺถํ ทุกฺขุทริยํ กมฺมํ กตฺวา อนุสฺสรนฺโต อนุสฺสริตฺวานุสฺสริตฺกฺขณฺเณ อนุตฺตปฺปติ
อนุสฺสจฺติ, ตํ กตํ น สาธุน สุนฺทรมฺ น สิลฺลิสฺสํ.

ยสฺส อสฺสุมฺโข -อิตฺติ ยสฺส อสฺสุทฺติ ตินฺตมฺโข โรหนฺโต วิปากํ อนุโภทฺติ -อิตฺติ.

เทสนาวสาเน กสฺกอุปาสโก โสตาปตฺติผลํ ปตฺโต.

สมฺปตฺตภิกฺขุปี พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปาปุณฺสี -อิตฺติ.

กสกวตฺถ.

๙. สุนนมาลาการวตฺถุ.

“ตถจ กम्म กตฺ สาธุ -อิตฺ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุเน วิหรนฺโต สุนนํ นาม มาลาการํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จบิณฑบาต]

โส กิร เทวสิกํ พิมพิสารราชานํ ปาโต ว อญฺฺหิ สุนนปฺปนาฬิหิ อฺปญฺฺหนโต อญฺฺหฺนฺทกหาปเณ ลภติ.

อเถกทิวสํ, ตสฺมี ปุปฺพานิ คเหตฺวา นครํ ปวิญฺฺมตเต, ภควา มหาภิกฺขุสงฺฆปรีวโต ฉพฺพณฺณรํสีโย วิสฺสชฺเชนฺโต
มหตฺตา พุทฺธานุภาเวเน มหติยา พุทฺธสิฬฺหาย นครํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ.

ภควา หิ เอกทา ฉพฺพณฺณรํสีโย จิวเรน ปฏิจฺฉาเทตฺวา อญฺญตโร ปิณฺฑปาติโก วีย วิจฺรติ,
ทีสโยชนมคฺคํ องฺคฺลิมาลสฺส ปจฺจคฺคมนํ คจฺฉนฺโต วีย

เอกทา ฉพฺพณฺณรํสีโย วิสฺสชฺเชนฺโต กปิลวตฺถุปฺปเวสนาทีสุ วีย.

ตสฺมีปี ทิวเส สรีโรโต ฉพฺพณฺณรํสีโย วิสฺสชฺเชตฺวา มหตฺตา พุทฺธานุภาเวเน มหติยา พุทฺธสิฬฺหาย ราชคหํ ปาวิสิ.

[นายมาลาการบูชาพระศาสดาด้วยดอกไม้]

อถ มาลาการโร ภควโต รตนคฺชียกาณฺจนคฺชียสทิสํ อตฺตภาวํ ทิสฺวา ทวตฺตีสมหาปุริสลกฺขณปฏิมฺณฺฑิตํ
อสีตยานุพฺยณฺชนสิริโรสกคฺคํ โอลเเกตฺวา ปสนนจิตฺโต “กินฺนุ โข สตฺถุ อธิการํ กโรมิ -อิตฺ จินฺเตตฺวา อญฺญํ อปฺสสนฺโต
“อิมฺเหติ ปุปฺเพหิ ภควนฺตํ ปุชฺสสामी -อิตฺ จินฺเตตฺวา ปุณฺ จินฺเตสิ “อิมานิ รณฺโณ นิพฺพตฺถํ อฺปญฺฺฐานปฺปนาฬิ,
ราชา อิมานิ อลภนฺโต มํ พนฺธาเปยฺย วา ฆาตาเปยฺย วา รญฺฺหฺนฺโต วา ปพฺพาเชยฺย, กินฺนุ โข กโรมิ -อิตฺ.

อถสฺส เอตทโหสิ “ราชา มํ ฆาเตตฺวา รญฺฺหฺนฺโต วา ปพฺพาเชตฺ, โส หิ มยฺหํ ทพฺพานนฺปิ อิมสฺมี อตฺตภาเว ชีวิตมตฺตํ^๑ ธนํ ทเพยฺย,
สตฺถุ ปุชา ปน เม อเนกาสุ กปฺปโกฏฺฐิสฺส อลํ หิตาย เจว สุชาย จ -อิตฺ อตฺตโน ชีวิตํ ตถาคตฺสส ปริจฺจชฺ.

โส “ยาว เม ปสนนจิตฺตํ น ปฏิกฺกฺกฺติ, ตาวเทว ปุชฺชํ กริสฺสามิ -อิตฺ หญฺฺหฺนฺตปฺปญฺฺญํ อุกคฺคฺทคฺโค สตฺถารํ ปุเชสิ.

[ความอัศจรรย์ของดอกไม้ที่เป็นพุทธบูชา]

กถํ?

ปฐฺมํ ตาว เทว ปุปฺพมฺมุญฺฺหิโย ตถาคตฺสส อฺปริ ชิปี. ตา อฺปริมตฺถเก วิตานิ หุตฺวา อญฺฺหฺนฺตํ.

อปฺรา เทว มุญฺฺหิโย ชิปี. ตา ทกฺขิมฺหตฺถปฺสเสเน มาลาปฏิจฺฉนฺเนน^๒ โอตฺริตฺวา อญฺฺหฺนฺตํ.

อปฺรา เทว มุญฺฺหิโย ชิปี. ตา ปิณฺฑิปฺสเสเน โอตฺริตฺวา ตเถว อญฺฺหฺนฺตํ.

๑ ชีวนมตฺตํ -อิตฺ ปเทเน ภวิตพฺพ.

๒ มาลาปฏิจฺฉนฺ. (?)

อปรา เทว มุญฺญิโย ชิปี. ตา วามหตถปสเสน โอตริตวา ตเถว อญฺฺสู.

เอวํ อญฺฺสู นาฬิโย อญฺฺสู มุญฺญิโย หุตฺวา จตฺสู ฐาเนสุ ตถาคตํ ปริกชิปีสุ.

ปุรโต คมนทวารมตตเมว อโหสิ.

ปุปฺพานํ วนญฺานิ อนฺโตมุขานิ อหฺสู, ปตตานิ พหิมุขานิ.

ภควา รชตปญฺญปริกชิโต วิย หุตฺวา ปายาสี.

ปุปฺพานิ อจิตตกานิปิ สจิตตํกํ นิสสาย อภิชิตฺวา อปติตฺวา สตถารา สทฺธิเยว คจฺจนฺติ ฐิตญฺานเน ติจฺจนฺติ.

สตถุ สรฺริโต สตสทสสวิชฺชุลตา วิย รัสสิโย นิกขมฺีสุ.

ปุรโต จ ปจฺจโต จ ทกฺขิมโต จ วามโต จ สีสมตถกโต จ นิกขนฺตรัสสิโย นิกขมฺีสุ.

เอกาปี สมมุขสมมุขญฺานเนน อปลายิตฺวา สพฺพาปี สตถารํ ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิมํ กตฺวา ตรฺณตาลกฺขนฺธปุปฺปาณา หุตฺวา
ปุรโตเยว ธารวนฺติ.

[นายมาลาการบอกแก่ภรรยา]

สกลนฺครํ สงฺขุภิ.

“อนฺโตนฺคเร นว โภภฺโย พหिनฺคเร นว โภภฺโย -อติ อญฺฺสูรสสุ โภภฺสี
เอโกปี ปุริโส วา อิตฺถิ วา ภิกฺขํ คเหตุวา น นิกขมฺนโต นาม นตฺถิ.

มหาชนฺ สีนฺนาทํ นทนฺโต เจลกฺเขปสทสฺซานิ กโรนฺโต สตถุ ปุรโตว คจฺจติ.

สตถาปี มาลาการสฺส คณฺํ ปากญฺํ กาทฺตํ ติคาวฺเต นคเร เภริจฺรณมคฺเคเนว อจฺริ.

มาลาการสฺส สกสฺสรฺริ ปณฺจวณฺณาย ปีติยา ปริปุริ.

โส โภภฺยญฺเวย ตถาคเตน สทฺธิ จริตฺวา มโนสึถารเส นิมุคฺโค วิย พุทฺธรฺสินํ อนฺโต ปวิญฺฺโส
สตถารํ โภเมตฺวา วนฺทิตฺวา ตฺจฺจณฺปจฺฉิเมว คเหตุวา เคหํ อคมาสิ.

อถ นํ ภริยา ปุจฺฉิ “กหํ ปุปฺพานิ -อติ.

“สตถา เม ปุชฺชิตฺ -อติ.

“รณฺโณ อิทานิ กิ กสิสฺสสิ -อติ.

“ราชา มํ ฆาเตตฺว วา รญฺฺสูโต วา ปพฺพาเซตฺว, อหํ ชิวิตํ ปริกฺจชิตฺวา สตถารํ ปุเชสิ, สพฺพปุปฺพานิ อญฺฺสู มุญฺญิโย อหฺสู,
เอวรูปา นาม ปุชา ชาตา, มหาชนฺ อุกฺกญฺฺสูสทสฺซานิ กโรนฺโต สตถารา สทฺธิ จรติ,
โย เอส มหาชนฺสฺส อุกฺกญฺฺสูสทฺโท, ตสมฺี ฐาเน เอโส -อติ.

[กรรยาไม่เลื่อมใส พ้องพระราชา]

อดสส ภริยา อนธพาลา เอวรูเป ปาฐิหาริเย ปสาทิ อชเนตวา ตํ อโกสิตวา

“ราชาโน นาม จณฺหา สกั กุฑธา หตฺถปาทาทิจเฉทเนน พหุมาปี อนตฺถํ กโรนติ, ตยา กตมเมเนน มยหมปิ อนตฺถํ สียา -อติ
ปุตเต อาทาย ราชกุลํ คนฺตวา รณฺญา ปโกสิตวา “ก็ เอตํ -อติ ปุจฺฉิตา อาห

“มม สามิโก ตุมหากํ อปุณฺฐานปุเปเหติ สตถาริ ปุเชตวา ตุจฺจหตฺถํ ชริ อาคนฺตวา ‘กํ ปุเปพานิตี มยา ปุณฺฐู อิทนฺนาม วเทสิ,
อหํ ตํ ปริภาสิตวา ‘ราชาโน นาม จณฺหา สกั กุฑธา หตฺถปาทาทิจเฉทเนน พหุมาปี อนตฺถํ กโรนติ, ตยา กตมเมเนน มยหมปิ
อนตฺถํ สียาตี ตํ ฉชฺเชตวา อีชาคตา, เตน กตมมํ สุกตํ วา โหตุ ทุกุกฺกํ วา, ตสเสเวตํ, มยา ฉชฺชิตถาวริ ชานาตี เทว -อติ.

[พระราชาทรงทำเป็นกริ้ว]

ราชา ปฐุมทสฺสเนเนว โสตาปตติผลํ ปตฺโต สทฺธาสมปนฺโน อริยสาวโก จินฺเตสิ

“อโห อโย อิตถิ อนธพาลา เอวรูเป คุณเณ ปสาทิ น อปุปาเทสิ -อติ.

โส กุฑโร วีย หุตวา “ก็ อมม วเทสิ, มยหํ อปุณฺฐานปุเปเหติ เตน ปุชา กตา -อติ.

“อาม เทว -อติ.

“ภทฺทกนฺเต กตํ ตํ ฉชฺเชนฺติยา, มม ปุเปเหติ ปุชาการกสฺส อหํ กตตพพฺพุตตํ ชานิสฺสามิ -อติ ตํ อโยเชตวา
เวเคน สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตวา วนฺทิตวา สตถารา สทฺธิเยว วิจริ.

สตถา ตสฺส จิตตปุปสาทิ ญฺตวา เภริจฺจณฺวิธิยา นครํ จริตวา รณฺโณเย เคหทวาริ อคมาสิ.

ราชา ปตฺตํ คเหตวา สตถาริ เคหํ ปเวเสตฺถกาโม อโหสิ.

สตถา ปน ราชงฺคณฺเยว นิสิตฺนาการิ ทสฺเสสิ.

ราชา ตํ ญฺตวา “สีฆํ มณฺทปํ กโรถ -อติ ตํชนฺณญฺเยว มณฺทปํ การาเปสิ.

นิสิตฺติ สตถา สทฺธิ ภิกุขฺสงฺเขน.

“กสฺมา ปน สตถา ราชเคหํ น ปาวิสิ”

เอวํ กิรฺสส อโหสิ “สจฺหา อนฺโต ปวิสิตฺวา นิสิตฺเทยฺยํ, มหาชโน มํ ทฏฺฐํ น ลเภยฺย, มาลาการสฺส คุณเณ ปากโณ น ภเวยฺย,
ราชงฺคณฺเยว ปน มํ นิสินฺนํ มหาชโน ทฏฺฐํ ลภิสฺสตี, มาลาการสฺส คุณเณ ปากโณ ภวิสฺสตี -อติ.

[พระราชาทรงพระราชทานสิ่งของอย่างละ ๘ อย่าง]

คุณฺวณฺตานํ หิ คุณํ พุฑธาเยว ปากุฏฺฐิ กาคุ สกโกนฺติ อวเสสชฺชนฺ อวณฺตานํ คุณํ กเถนฺโต มจฺจรายตี.

จตฺตาริ ปุเปปฏฺฐา จตฺตทิสํ อฏฺฐิสฺสุ.

มหาชโน สตถาริ ปริวาริสิ.

ราชา พุทฺธปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณฺเฑน อาหาเรณ ปรีวีสี.

สตถา ภาตตภิกฺขจาวสาเน อนฺุโมหนํ กตฺวา บุริมนเยเนว จตฺตฺหิ ปุพฺพปฏฺฐเหติ ปรีกฺขิตฺโต สีนฺาหนํ นหนฺเตน มหาชเนน ปรีวฺโต
วิหารํ อคฺมาลี.

ราชา สตถารํ อนฺุคนฺตฺวา นีวตฺโต มาลาการํ ปกฺโกสาเปตฺวา “มม อหริตฺตพฺพปุพฺเพหิ ‘กินฺติ วตฺวา สตถารํ ปุเชสี -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

มาลาการโร “ราชา ฆาเตตฺวา ฐฏฺฐิตฺวา ปพฺพาเชตฺติ ชีวิตํ ปรีจฺจชิตฺวา สตถารํ ปุเชสี เทว -อิตฺติ อาห.

ราชา “ตฺวํ มหาบุริโส นาม -อิตฺติ วตฺวา “อฏฺฐ หตฺถิ จ อสฺเส จ ทาเส จ ทาสีโย จ มหาปสาธนาณิ จ อฏฺฐ กหาปณฺสทฺสสาณิ จ
ราชกุลฺโต นีหริตฺวา สพฺพาลงฺการปฺปฏิมณฺชิตฺวา อฏฺฐ นารีโย อฏฺฐ คามวเร จ -อิตฺติ อิมํ สพฺพภฏฺฐกํ นาม ทานํ อทาสี.

[พระศาสดาตรัสสรรเสริญนายมาลาการ]

อาณนฺตเถโร จินฺเตสี “อชฺช ปาโตว ปฏฺฐาย สีนฺาหนสทฺสสาณิ เจว เจลฺกฺเขปสทฺสสาณิ จ ปวตฺตณฺติ,
โก นฺุ โฆ มาลาการสฺส วิปาโก -อิตฺติ.

โส สตถารํ ปุจฺฉิ.

อถ นํ สตถา “อาณนฺท ‘อิมินา มาลาการเณ อปฺปมตฺตํ กมฺมํ กตฺตฺวา มา สลลฺกฺเขสี, อยณฺหิ มยฺหํ ชีวิตํ ปรีจฺจชิตฺวา ปุชฺ อกาสิ,
โส เอวํ มยิ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา กปฺปานํ สทฺสทฺสสํ ทฺคคฺตํ น คมิสฺสตี -อิตฺติ

“กปฺปานํ สทฺสทฺสสํ	ทฺคคฺตํ น คมิสฺสตี
ฐตฺวา เทวมนฺุสเสสุ	ผลํ เอตฺสส กมฺมฺโน
ปจฺฉา ปจฺเจกสมฺพทฺุโ	สมฺโน นาม ภวิสฺสตี -อิตฺติ

อาห.

สตฺถุ ปน วิหารํ คนฺตฺวา คนฺชุกฺขี ปรีสนกาเล ตาณิ ปุพฺพานิ ทวารโกฏฺฐเก ปตีสุ.

[ไม่ควรทำกรรมที่เดือดร้อนภายหลัง]

สายณฺทสมเย ภิกฺขุ ฐมฺมสภายํ กถํ สมฺภูฐาเปสุ “อโห อจฺฉริยํ มาลาการสฺส กมฺมํ,
ฐรมาณภพฺพทฺสส ชีวิตํ ปรีจฺจชิตฺวา ปุพฺพปุชฺ กตฺวา ตฺขณฺณเยว สพฺพภฏฺฐกนฺนาม ลภิ -อิตฺติ.

สตถา คนฺชุกฺขีโต นิภฺขมิตฺวา ตินฺณํ คมนานํ อญฺญตฺเรณ คมเนน ฐมฺมสภํ คนฺตฺวา พุทฺธาสนे นีสีทิตฺวา

“กาย นฺุตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินฺนา -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตฺติ วุตฺเต,

“อาม ภิกฺขเว ยสฺส กมฺมสฺส กตฺตฺวา ปจฺฉานฺุตฺตปฺป น โหตี, อนฺุสฺสริตานฺุสฺสริตกฺขณฺเณ โสมนฺุสฺสเมว อฺุปฺปชฺชตี,

เอวฺรฺูปิ กมฺมํ กตฺตพฺพเมว -อิตฺติ วตฺวา อนฺุสนฺุธี ฆณฺเฑตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“ตลฺยจ กมฺมํ กถํ สาธฺ	ยํ กตฺวา นานฺุตฺตปฺปตี
ยสฺส ปตีโต สมฺโน	วิปากํ ปฏฺฐิเสวตี -อิตฺติ.

[แก้้อรรถ]

ตตถ ยํ กตฺวา -อิตฺติ ยํ เทวมนุสฺสสมปตฺตินญฺเจว นินฺพพานสมปตฺตติยา จ นินฺพพตฺตณสมตถํ สุขุทฺทริยํ กมมํ กตฺวา นานตฺตปฺปติ,
อถฺโข ทิฏฐธมฺเมเยว อนุสฺสริตานุสฺสริตกฺขณฺเ ปตฺติเวเคน ปตฺตีโต โสมนสฺสเวเคน จ สุมโน หุตฺวา
อายตฺตี ปตฺติโสมนสฺสชาโต หุตฺวา วิปากํ ปฏฺวิเสวติ, ตํ กมมํ กตํ สาธฺ สุนฺทริ สิลิฏฐกํ -อิตฺติ.

เทสนาวสานเ จตฺราสีตติยา ปาณสทฺสสานํ ธมฺมาภิสมโย อโหสิ -อิตฺติ.

สุนนมาลาการวตถุ.

๑๐. อุปปลวณณาเถรีวตถุ.

“มธฺว มณฺญตี พาลี -อิติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สุตถา เขตวเน วิหรนโต อุปปลวณณาเถรี อารพภ กเถสิ.

[พระเถรีตั้งความปรารถนา]

สา กิร ปทุมุตตรพทุธสส ปาทุมฺเเล ปตถนํ ปฏฺฐเปตฺวา กปฺปสตสทสฺสํ ปุณฺณานิ กุรฺมานา เทเวสุ จ มนุสฺเสสุ จ สํสรณตี
อิมสฺมี พุทฺธูปาเท เทวโลกโต จวิตฺวา สาวตถิยํ เสฏฺฐิกุเล ปฏฺฐิสฺนฺธี คณฺหิ.

นีลุปฺปลคพภสมานวณฺณตฺยา จสฺสา “อุปปลวณณาเตว นามํ อํกํสุ.

อถสฺสา วยฺยปตฺตกาเล สกฺลชฺมฺพุทีเป ราชาโน จ เสฏฺฐิโน จ เสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ ปณฺณาการํ ปหิณฺสีสุ “ชิตฺรํ อมฺหากํ เทตฺ -อิติ.

อปฺปหิณฺนโต นาม นานฺโหสิ.

ตโต เสฏฺฐี จินฺตเสสิ “อหํ สพฺเพสํ มนํ คเหตุํ น สกฺขิสฺสามิ, อุปายํ ปนํกํ กิรฺสสามิ -อิติ.

โส ชิตฺรํ ปกโกสิตฺวา “อมม ปพฺพชิตฺุ สกฺขิสฺสสิ -อิติ อาห.

ตสฺสา ปจฺฉิมภวีกตฺตา ปิตู วจฺนํ สีเส อาสิตฺตสฺสทปาทลํ วิย อโหสิ, ตสฺมา “ปิตฺรํ ปพฺพชิสฺสามิ ตาท -อิติ อาห.

โส ตสฺสา มหนฺตํ สกฺการํ กตฺวา ตํ ภิกฺขุณฺอุปสฺสยํ เนตฺวา ปพฺพาเชสิ.

[พระอุบลวรรณาเถรีบรรลพระอรหัต]

ตสฺสา อจิริปพฺพชิตฺยา เอว, อุโปสธาคาเร ตาลาวโร ปาปุณฺนิ.

สา ทีปํ ชาเลตฺวา อุโปสธาคารํ สมมชฺชิตฺวา ทีปสิชฺยา นิमितฺตํ คณฺหิตฺวา ฐิตา ว ปุณฺปุณฺ โอลกยมานา
เตโชกสิณารมมณฺ ฆานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ตเมว ปาทกํ กตฺวา อรหฺตํ ปาปุณฺนิ สทฺธี ปฏฺฐิสฺมภิกฺทาหิ เจว อภิญฺญาหิ จ.

สา อปรเนน สมเยน ชนปทจาริกํ จริตฺวา ปจฺจาคตา อนฺธวณฺ ปาวิสฺสิ.

ตทา ภิกฺขุณฺิณํ อรณฺญวาสो อปฺปฏฺฐิกฺชิตฺโต โหติ.

อถสฺสา มนุสฺสา ตถถ กุณฺธิกํ กตฺวา มณฺจกํ ปณฺญาเปตฺวา สาณฺิยา ปริกฺขิปฺปีสุ.

สา สาวตถิยํ ปิณฺชทาย ปวิสฺสิตฺวา นิภฺขมิ.

[นันทมาณพข่มขืนพระเถรี]

มาตุลปฺตุโต ปนสฺสา นนฺทมาณโว คิหิกาลโต ปฏฺฐาย ปฏฺฐิพฺพชิตฺโต ตสฺสา อาคตภาวํ สุตฺวา

เถริยา อาคมนโต ปุเรตรเมว อนฺธวณฺ คณฺตฺวา ตํ กุณฺธิกํ ปวิสฺสิตฺวา เภฏฺฐามณฺเจ นิสฺสีโน, เถริยา อาคณฺตฺวา กุณฺธิกํ ปวิสฺสิตฺวา

ทวารํ ปิชาย มณฺจเก นิสฺสินมตฺตฺยา, พหิ อาตปโต อาคตตฺตา จกฺขุเปเล อนฺธกาเร อวิกฺเตเยว,

เทฐฐามณจโต นิกขมิตวา มณจกั อภิรุษห “มา นสสิ พาล, มา นสสิ พาล -อิติ เถรียา วารียมาโน
อภิภวิตวา อตตโน ปญฺฐิตกมมํ กตวา ปายาสี.

อถสส อคฺณํ ธาเรตุํ อสกุโกนตี วีย มหาปฐวี เทวธา ภิชฺชิตี.

โส ปฐวี ปวิภูโฐ คนฺตวา มหาอวิจิมหิ นิพพตติ.

เถรีปี ตมตถํ ภิกขุณีนํ อโรเจสสิ.

ภิกขุณีโย ภิกขุณํ ตมตถํ อโรเจสฺสุ.

ภิกขุ ภควโต อโรเจสฺสุ.

[คนพาลประสบทุกข์เพราะบาปกรรม]

ตํ สุตฺวา สตถา ภิกขุ อามนฺเตตฺวา “ภิกขเว ภิกขุภิกขุณีอุปาสกอุปาสิกาสุ โย โกจิ พาลो ปापกมมํ กโรนฺโต
มธฺสฺสขราทีสุ กถจิจิเทว มธฺสรสํ ขาพมาโน ปุริโส วีย ภูฏฐปฺปภฺภูโฐ อุทคฺคฺทคฺโค วีย กโรติ -อิติ
อนุสนฺธิ ฆญฺเฐตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“มธฺวา มณฺญตี พาลो

ยาว ปาปํ น ปจฺจติ

ยทา จ ปจฺจตี ปาปํ

อถ (พาล) ทุกฺข์ นิคจฺจติ -อิติ.

[แก้กรรม]

ตตถ มธฺวา -อิติ พาลสฺส หิ ปาปํ อกุสลกมมํ กโรนฺตสฺส ตํ กมมํ มธฺ วีย มธฺสรสํ วีย อิมฺหํ กนฺตํ มนาปํ วีย อุปญฺฐาติ,
อิติ นํ โส มธฺว มณฺญตี.

ยาว -อิติ ยตตํ กาลํ.

ปาปํ น ปจฺจติ -อิติ ทิฏฺฐธมฺเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ น เทติ ตาว นํ เหวํ มณฺญตี.

ยทา จ -อิติ ยทา ปนสฺส ทิฏฺฐธมฺเม วา วิวิธา กมฺมกรณา กรียมานสฺส สมฺปฺราเย วา นิริยาทีสุ มหาทุกฺข์ อนฺุภวณฺตสฺส
ตํ ปาปํ ปจฺจติ, อถ โส พาลो ทุกฺข์ นิคจฺจติ วินฺทติ ปญฺญิตฺติ -อิติ.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปาปญฺญีสุ.

[พระชินาสพไมยนิติกามสุข]

อปเรณ สมเยน ธมฺมสภายํ มหาชโน ถถํ สมฺภูฏฐาเปสิ^๑ “ชินฺสาสวาปี มณฺญเฐ กามสุขํ สาทียนฺติ, กามํ เสวณฺติ, กิ น เสวิสฺสนฺติ,
น เทเต โภषาปรุกฺขา, น วมฺมิกา, อลลมํสฺสรียาเยว, ตสฺมา เอเตปิ กามสุขํ สาทียนฺติ กามํ เสวณฺติ -อิติ.

๑ ปจฺจวา วุตฺเตน น สมฺเมติ. ตถาหิ วกฺขติ กาย นุตถ ภิกขเว -อิติอาที.

สตถา อากนตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริท กถาย สนนิสนนา -อิตติ ปุจฉิตวา, “อิมาย นาม -อิตติ วุตเต,
“น ภิกขเว ชีณาสวา กามสุขํ สาทิยนติ น กามํ เสวนติ,
ยถา ทิ ปทุมปตเต ปตติ อุกทพินทุ น ลิปปติ น สณฐาติ, วินิวฏฺเฏตวา ปตเตว,
ยถา จ อารคฺเค สาสโป น ลิปปติ น สณฐาติ วินิวฏฺเฏตวา ปตเตว,
เอวํ ชีณาสวสส จิตเต ทูโรปี กาโม น ลิปปติ น สณฐาติ -อิตติ อนุสนธิ ฆณฺเฏตวา ฆมฺม เทเสนโต อิมํ พราหมณวคฺเค คาถมาห

“วาริ โปกฺขรปตเตว อารคฺเคริว สาสโป
โย น ลิปปติ กามสุขํ ตมห์ พุริ พราหมณํ -อิตติ.

อิมิสสา อตฺถเถ พราหมณวคฺเคเยว อาวิภวิสสติ.

[ภิกษุณีควรอยู่ในพระนคร]

สตถา ปน ราชานํ ปเสนทโกสลํ ปกโกสาเปตวา
“มหาราช อิมสมิ สาสเน ยถา กุลปุตตา เอวํ กุสธิตโรปี มหนตํ ญาตคณญจ โภคกฺขนธญจ ปหาย ปพพิตวา อรณญเญ วิหรนติ
ตา อรณญเญ วิหรมานา รากฺรตตา ปापุกคฺลา โอมานาติมานวเสน วิเหฐนติปี พฺรหมจฺริยนฺตรายปี ปาเปนติ
ตสฺมา ภิกษุณีสงฺฆสส อนฺโตนคเร วสนนฺฐานํ กาทุ วฏฺฐติ -อิตติ.

ราชา “สาธุ -อิตติ สมปฺปฏิจฉิตวา นครสส เอกปสเส ภิกษุณีสงฺฆสส วสนนฺฐานํ กาเรสิ.

ตโต ปญฺญาย ภิกษุณีโย อนฺโตคาเมเยว วสนนติ.

อุปุปถนาถรรวตถ.

๑๑. ชมพูภาชีวกวตถุ.

“มาเส มาเส กุสศเคน -อติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เวฬุเน วิหรนโต ชมพูภาชีวกั อารพภ กเถสิ.

[กุ่มพีบำรุงพระเถระ]

อติเต กิร กสสปสมมาสมพุททกาเล คามวาสี เอโก กุ่มพีโก เอกสส เถรสส วิหารั กตวา
ตตถ วิหรนตัง จตุทิจิ ปจเจยทิจิ อุปภูตฺติ.

เถโร ตสส เคเห นิพทัง ภูณชติ.

อเถโก ชีณาสโว ภิกขุ ทิวา ปิณฑาย จรนโต ตสส เคหทวารั ปาปุณิ.

กุ่มพีโก ตัง ทิสวา ตสส อิริยาปเถ ปสนโน เคนห์ ปเวเสตวา สกุกจัง ปณิเตน โภชเนน ปริวิสิตวา

“ภนเต อิมั สากุกัง รชิตวา นิวาเสยยาถ -อติ มหนตัง สากุกัง ทตวา

“ภนเต เกสา โว ทีฆา, ตุมหากัง เกโสโรปนตถาย นหาปิตัง อาเนสสามิ, สยนตถาย” มณจกั คาทาเปตวา อากมิสสามิ -อติ อาห.

นิพทัง เคเห ภูณชนโต กุลุปโก ภิกขุ ตสส ตัง สกุการัง ทิสวา จิตตัง ปสาเทตัง นาสกขิ

“อยนตัง มุหุตตัง ทิภูตฺตสส เอวรูปัง สกุการัง กโรติ, นิพทัง เคเห ภูณชนตสส ปน มยหัง น กโรติ -อติ จินเตตวา วิหารั อคมาสิ.

อติโรปิ เตเนว สทธี คนตวา กุ่มพีเกน ทินนัง สากุกัง รชิตวา นิวาเสสิ.

กุ่มพีโกปิ นหาปิตัง อาทาย คนตวา เถรสส เกเส โอหาราเปตวา มณจกั อตถราเปตวา

“ภนเต อิมสมิเยว มณจเก สยถ -อติ วตวา เทวปิ เถเร สวาตนาย นิมนเตตวา ปกคามิ.

เนवासโก ตสส สกุการัง กยิรมานัง อธิวาเสตัง นาสกขิ.

[คำพระอรหันต์ด้วยอาการ ๔ มีโทษ]

อถสส โส สายัง เถรสส นิปนนฐฐานัน คนตวา จตุหากาเรทิจิ” อุกโกสิ

“อาวุโส อากนตูก กุ่มพีกสส เคเห ภตตัง ภูณชนโต วรตริ มิง्हัง ขาทิตุ,

กุ่มพีเกน อานิตนหาปิตน เกโสโรปนโต วรตริ ตาลฐฐิเกน เกเส ลุณจาเปตัง,

กุ่มพีเกน ทินนสาวกัง นิวาสนโต วรตริ นคเคน จริตัง,

กุ่มพีเกน อากตมณจเก นิพชชนโต วรตริ ภูมิมิ นิพชชิตัง -อติ.

เถโรปิ “มา เอส พาลो มัง นิสสาย นสสิ -อติ นิมนตณัน อนาทยิตวา ปาโต ว อฐฐาย ยถาสุขัง อคมาสิ.

เนवासโกปิ ปาโต ว วิหารเอ กตตพพตตัง กตวา “ภิกขาจารเวลายัง อิทานิปี, อากนตูกโก นิททายติ, คณทิสทเทน ปพชเมย -อติ

สณญาย นชปิฏฐเนว คณทิจิ ปหริตวา คามัง ปิณฑาย ปาวิสสิ.

๑ พ. ย. เอตถนตเร จ โว -อติ อตถิ. ส. โว -อติ อตถิ.

๒ ส. ย. เอตถนตเร เถโร -อติ อตถิ.

กฏุมพีโกปี สกการ กตวา เถราน อากมนมคค โอลเอนโต เนวาสีก ทิสวา “ภนเต เถโร กุหี -อติ ปุจฉิ.

อล น เนวาสีก “มา อาวุโส อวจ”, ตยห กุรูปโก ทียอ ตว นิกขนตเวลาย โอวรก ปริสิตวา นิทโท โอภกนโต,
ปาโต ว ปฏฐาย มม วิหารสมมชชนสทหมปี ปานียฆฏปริโภชนียฆฏสุ อุทกาสิณจนสทหมปี คณทิสทหมปี กโรนตสส,
น ชานาติ -อติ อาห.

กฏุมพีโก จินเตสิ “ตาทิสาย อิริยาปถสมปตติยา สมนาคตสส เม อยยสส ยาว อิมมหา กาลา นิททายน นาม นตถิ,
ม ปน ตสส สกการ กโรนโต ทิสวา อทธา อิมินา ภทนเตน กิจจิจ วุตโต ภวิสสติ -อติ.

โส อตตโน ปณตติภาเวน ต สกจจ โภเชตวา ตสส ปตโต สารุก โหวิตวา นานคครสโภชนสส ปุเรตวา
“ภนเต สเจ เม อยย ปสเสยยาถ, อิมมสส ปินชปาต ทเพยยาถ -อติ อาห.

อิตโร ต คเหตุวา ว จินเตสิ “สเจ โส เอวรूपิ ปินชปาต ภุชิสสติ, อิมสมิเยว ฐาเน ปลุทโร ภวิสสติ -อติ
อนตรามคเค ต ปินชปาต ฉทเทตวา เถรสส วสนฐฐานัน คนตวา ต ตตถ โอลเอนโต นาททส.

อล น เอตตกสส กम्मสส กตตตา วิสตีวสสทสทานิ กโตปี สมณธมโม รกขิตุ นาสกขิ.

อายุหปริโยसानะ ปน อวีจิมหิ นิพพตติตวา เอก พุทธรนตรี มหาทุกข อุนภวิตวา
อิมสมิ พุทรูปปาเท ราชคชนครเอ เอกสมิ พุทูนนปาเน กุลฆเร นิพพตติ.

[โทษของการตำพระอรหันต์]

โส ปทสา คมนกาลโต ปฏฐาย เนว สยเน สยิตุ น ภตโต ภุชิตุ อิจฉติ, อตตโน สรีรวลลขเมว ชาทติ.

“พาลตาย อชานนโต กโรติ -อติ น ไปสึสุ.

มหลลกาเลปี วตถ นีวาเสตุ น อิจฉติ, นคโค วิจرتติ, ภูมีย สยติ, อตตโน สรีรวลลขเมว ชาทติ.

อลสส มาตาปีโตร “นาย กุลฆรสส อุนจฉวิโก, อาชีวกาน เอส อุนจฉวิโก -อติ เตส สนตีก เนตวา
“อิม ทารก ปพพาเชถ -อติ อทสุ.

อล น เต ปพพาเชตุ, ปพพาเชตวา จ ปน คลปมาเน อาวาญ ฐเปตวา ทวินัน อองสกุฏานัน อูปริ ปทรานิ ทตวา
เตส อูปริ นิสิติตวา ตาลภูริชณเตน เกเส ลุณจิสสุ.

อล เน ตสส มาตาปีโตร สวาตนาย นิมนเตตวา ปกกมีสุ.

ปุนทิวเส อาชีวกา “เอหิ, คาม ปริสิสสาม -อติ ต วทิสสุ.

“โส “คจฉถ ตุมเห, อห อีเชว ภวิสสามิ -อติ น อิจฉิ.

๑ ส. ย. อาวุโส กิ วเทถ.

๒ ส. ม. ย. ชตตุน.

๓ ส. ม. ย. ปทร.

อด นั ปุณปุณั วตวา อนิจจมานัน โหหาย อคมัสสุ.

โสปี เตสส์ คตถาว์ ญตวา วจจกุกุฎฐิยา ทวารั ววิริตวา โอรุยห อุกุโหติ หตเถหิ อาโลปการกั คุถั ชาทติ.^๑

อาชีวกา ตสส อนนโตคามโต อาหารั ปหิณีสสุ.

ตมปิ น อิจจติ ปุณปุณั วุจจมาโนปิ “น เม อิมินา อดโถ, ลทโร เม อาหาโร -อิตติ.

“กหั ลทโร -อิตติ.

“อิเชว ลทโร -อิตติ.

เอวั ทุตติเย ตติเย จตตเถ ทิวเสปิ เตหิ พหุมาปิ วุจจมาโน “อหัง อิเชว ภวิสสามิ -อิตติ คามั คนตุं น อิจจติ.

อาชีวกา “อัย ทิวเส ทิวเส เนว คามั ปวิสิตุ, น อมเหหิ ปหิตั อาหารั อาหาริตุ อิจจติ,

‘อิเชว เม ลทโรติ วทติ, กิณนุ โข กโรติ, ปริคคณทิสสาม น -อิตติ คามั ปวิสิตตา

เอกั เทว ชเน ตสสปิ ปริคคณหนตถั โหหาย คมัสสุ.

เต ปจจโต คจจนตา วิย หุตวา นิสียีสสุ.

โสปี เตสส์ คตถาว์ ญตวา ปุริมเนเนว วจจกุกุฎฐิ โอรุยห คุถั ชาทติ.

อิตเร ตสส กิริยั ทิสวา อาชีวกานัน อาโรจยีสสุ.

ตัสสุตวา อาชีวกา “อโห ภาริยั กम्म, สเจ สมณสส โคตมสส สาวกา ชาเนยยุ,

‘อาชีวกา คุถั ชาทมานา วิจจเนตติ อมหากั อกิตติ ปกาเสยยุ, นายั อมหากั อนุจจวิโก -อิตติ ตัง อดตโน สนตติกา นีหริสสุ.

โส เตหิ นีหริโต.

มหาชนสส อจจากรกณฐานเน ปตถโต เอโก ปิฎฐิปาสาโน อดถิ.

ตสมิ มหนตัง โสณชิติ.

ปิฎฐิปาสาณัง นิสสาย มหาชนสส อจจากรกณฐานัน โหติ.

โส ตถถ คนตวา รตติ คุถั ชาทิตวา มหาชนสส สริรวลลชนตถาย อาคมนกาเล

เอเคน หตเถน ปาสาณสส เอกั ปสสั โอลุพภ เอกั ปาหัง อุกุชิตวา ชนนุเก ฐเปตวา อุกุชวาตานิมุโข มุขั ววิริตวา ติฎฐิตติ.

มหาชนโน ตัง ทิสวา อุกุชงกิตวา วนทิตวา “ภนเต กสมมา อัยโย มุขั ววิริตวา ฐิต -อิตติ ปุจจติ.

“อหัง วาตภกโข, อดญเญ เม อาหาโร นตถิ -อิตติ.

“อด กสมมา เอกั ปาหัง อุกุชิตวา ชนนุเก กตวา ฐิตสิ ภนเต -อิตติ.

“อหํ อุกคตตโป โฆรตโป, มยา ทวีหิ ปาเทหิ อุกกนตา ปฐวี กมปติ, ตสฺมา เอกํ ปาหํ อุกชิปิตวา ชนฺนุเก กตฺวา ฐีโตมฺหิ,
อหฺลหิ ฐิตโกว วิดีนาเมมิ น นิสฺสามิ น นิปชฺสามิ -อิตฺติ.

มนุสฺสา นาม เยภฺยเยน วจนมตฺตเมว สทฺทหนฺติ,

ตสฺมา “อโห อจฺฉริยํ, เอรูรฺปาปิ นาม ตปสฺสีโน โหนฺติ, น โน เอรูโรปํ ทิฏฺฐุปฺพุโ -อิตฺติ
เยภฺยเยน องคฺมคฺชวาสิโน สงฺขุภิตฺวา มาเส มาเส มหนฺตํ สกฺการํ อภิทรฺหนฺติ.

โส “อหํ วาตเมว ภฺกขามิ, น อณฺเฏ ออาหารํ ออาหารามิ, อณฺเฏ หิ เม ขาทนฺตสฺส, ตโป นสฺสติ -อิตฺติ เตหิ อภิหฺตํ น กิณฺจิจิ อิจฺฉติ.

มนุสฺสา “มา โน ภาเน นาเสถ, ตุมหาทิสฺเสน โฆรตเปเน ปริโกโค กโต อมฺหากํ ทิฆรตฺตํ ทิตาย สุขาย สํวตฺตติ -อิตฺติ
ปนฺปนฺนํ ยาจฺนติ.

“ตสฺส เม อณฺโณ อหารโร น รุจฺจติ -อิตฺติ มหาชนสฺส ปน ยาจฺนาย ปิฬิโต
เตหิ อภตานิ สปิฬานิ ตาหิณี กุสฺสเคน ชิวฺหคฺเค ฐฺเปตฺวา “คจฺฉณ, อลํ โว เอตฺตํ ทิตาย สุขาย -อิตฺติ อโยเยเชสิ.

เอวํ โส ปณฺจปณฺณาส วสฺसानิ นคฺโค कुณฺ ขาทนฺโต เกเส ลฺลยจฺนฺโต ภูมฺิยํ สยมาโน วิดีนาเมสิ.

[พระพุทเจ้าเสด็จไปโปรดชมพูกาชีวิต]

พุทฺธานปิ โข ปจฺจุสกาเล โลกํ โวโลกนํ อวิชิตเมว โหติ,
ตสฺมา, เอกทิวสํ ภควโต ปจฺจุสสมเย โลกํ โวโลกนฺตสฺส, อयํ ชมพูกาชีวิตโก ญาณชาลสฺส อนฺโต ปณฺญายิ.

สตฺถา “กินฺนุ โข ภวิสฺสติ -อิตฺติ อวาชฺชิตฺวา ตสฺส สทฺ ปฐิสฺสมภิทาหิ อรหฺตตสฺส อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา
“อหํ เอตํ อาทึ กตฺวา เอกํ คาถํ ภาสิสฺสามิ, คาถาปริโยसानเ จตฺราสีติยา ปาณสทฺสสานํ ฌมฺมาภิสฺมโย ภวิสฺสติ,
อิมํ กุลปฺตํ นิสฺสาย มหาชนโน สโตถิภาวํ ปาปฺนิสฺสติ -อิตฺติ ญตฺวา ปฺนทิวเส ราชคฺเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปิณฺฑปาตปปฏิกฺกนฺโต
อานนฺทเถเร อห “อานนฺท ชมพูกาชีวิตกสฺส สนฺติกํ คมิสฺสามิ -อิตฺติ.

“ภาเน กิ ตุมฺเหเวว คมิสฺสถ -อิตฺติ.

“อาม อหเมว -อิตฺติ.

เอวํ วตฺวา สตฺถา วทฺมมานกจฺฉายาย ตสฺส สนฺติกํ ปายาสิ.

เทวตา จินฺตยีสฺสุ “สตฺถา สายํ” ชมพูกาชีวิตกสฺส สนฺติกํ คจฺฉติ,
โส จ เขจฺจเ อจฺจารปสฺสาวภูฏาเน ทนฺตกฺกุฏกฺกิลิฏฺฐเ ปิฏฺฐิปาสาณเ วสฺติ,
เทวํ วสฺสาเปตฺวํ ภูฏติ -อิตฺติ อตฺตโน อานฺภาเวน ตมฺหุตฺตเยว เทวํ วสฺสาเปสฺสุ.

ปิฏฺฐิปาสาณเ สุจิจิ นิมนฺโล อโหสิ.

อถสฺส อุปริ ปณฺจวณฺณํ ปุปฺพวสฺสํ วสฺสาเปยีสฺสุ.

สตถา สายั ชมพูกาชีวิตตถ สนตีกั คนตวา “ชมพูก -อิติ สททหมกาสิ.

ชมพูโก “โก นุ โย เอส ทุชชานัน มั ชมพูกาเวทน วทติ -อิติ จินตเตวา “โก เอโส -อิติ อาห.

“อหัง ชมพูกา -อิติ.

“กั มหาสมณ -อิติ.

“อชช เม เอกรัตตี อช วสนภูฐานัน เทหิ -อิติ.

“นตถิ มหาสมณ อิมสมิ ฐาเน วสนภูฐานัน -อิติ.

“ชมพูก มา เอวั กริ, เอกรัตตี เม วสนภูฐานัน เทหิ, ปพพิชิตา นาม ปพพิชิตั ปฏฐุนติ, มนุสสา มนุสสั, ปสโว ปสั -อิติ.

“กั ปน ตวั ปพพิชิตสสิ -อิติ.

“อาม ปพพิชิตมहि -อิติ.

“สเจ ตวั ปพพิชิต, กหนเต ลาพุกั, กหัง ฐมกภูจจุโก, กหัง ยถยสุตตัก -อิติ.

“อตเถตัม มยหัง, วิสุ วิสุ ปน คเหตุวา จรณัม ทุกขัง, -อิติ อพภนตเรยเว คเหตุวา จรามิ -อิติ.

โส “จริสสสิ ตวั เอตัม อคคณหิตวา -อิติ กุชมิ.

อถ นั สตถา อาห “โหตุ ชมพูก, มา กุชม, วสนภูฐานัน เม อาจิกขาหิ -อิติ.

“นตถิ มหาสมณ เอตถ วสนภูฐานัน -อิติ.

สตถา ตสส วสนภูฐานันโต อวิทุเร เอกั ปพภารั อตถิ ตั นิตทิสนโต “เอตสมิ ปพภारे โก วสติ -อิติ อาห.

“น โกจิ มหาสมณ -อิติ.

“เตนहि เอตัม มยหัง เทหิ -อิติ.

“ตวถยเวว ชานาหิ มหาสมณ -อิติ.

สตถา ปพภारे นิสีหนั ปถญาเปตวา นิสีหิ.

[ชมพูกาชีวิตได้บรรลุพระอรหัต]

อถ ปฐมยามเม จตตาริ มหาราชาโน จตุททิสวา เอโกภาสั กโรนตวา อูภูฐานัน อากมิสุ.

ชมพูโก โอบาสั ทิสวา “กัโอบาสเ นามเโส -อิติ จินตเสสิ.

มชฌิมยามเม สกโก เทวราชา อากมิ.

ชมพูโก ตมปิ ทิสวา “โก นามเโส -อิติ จินตเสสิ.

ปจฉิมยามเอ เอกาย อองคฺลียา เอกํ ทวีหิ เทว ฯเปฯ ทสทิส ทส จกฺกวาพานิ โสภาเสตุํ สมตฺโถ มหาพรหฺมา
สกลอรณฺญํ เอโกภาสํ กโรนฺโต อาคมิ.

ชมพูโก ตมปี ทิสฺวา “โก นุ โข เอโส -อิตฺติ จินฺเตตฺวา ปาโถว สตถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ปฏฺิสนฺถารํ กตฺวา เอกมฺนตฺ ฐฺิตฺ สตถฺารํ ปุจฺฉิ
“มหาสมณ ตมฺหากํ สนฺติกํ จตฺสโส ทิสฺวา โสภาเสนฺโต ปฐฺมยามเอ โโก อาคโต -อิตฺติ.

“จตฺตารโ มหาราชาโน -อิตฺติ.

“กัการณา -อิตฺติ.

“มํ อุปฺภูตฺตํ -อิตฺติ.

“กั ปน ตวํ จตฺตฺหิ มหาราเชหิ อุตฺตริตโร -อิตฺติ.

“อาม ชมฺพุก, อหฺยหิ ราชนฺ อติราชา -อิตฺติ.

“มชฺฉิมยามเอ ปน โโก อาคโต -อิตฺติ.

“สกุโก เทวราชา -อิตฺติ.

“กัการณา -อิตฺติ.

“มํ อุปฺภูตฺตํเมว -อิตฺติ.

“กั ปน ตวํ สกฺกเทวราชาโตปี อุตฺตริตโร -อิตฺติ.

“อาม ชมฺพุก, สกฺกโตปี อุตฺตริตโรมฺหิ, เอโส ปน มยฺหํ คิลาณูปฺภูตฺตํโก กปฺปิยการกสามเณรสทิสโส -อิตฺติ.

“ปจฉิมยามเอ สกฺกอรณฺญํ โสภาเสตฺวา โโก อาคโต -อิตฺติ.

“ยํ นิสฺสาย โลก พฺราหมณาทยปิ จิปีตฺวา ปกฺขลิตฺวา ‘นโม มหาพรหมฺโนติ วทฺนติ, โสเอว มหาพรหฺมา -อิตฺติ.

“กั ปน ตวํ มหาพรหมฺนาปี อุตฺตริตโร -อิตฺติ.

“อาม ชมฺพุก, อหฺยหิ พรหมฺนาปี อติพรหฺมา -อิตฺติ.

“อจฺฉริยสฺสิ ตวํ มหาสมณ, มยฺหํ ปน ปฺยจปฺณณาสวสฺสานิ อึช วสนตฺสสฺ เอเตสุ เอโกปี มํ อุปฺภูตฺตํ นาคตฺพุพฺโพ,
อหฺยหิ เอตฺตํ อทฺธานํ วาตภกฺโข หุตฺวา ฐฺิตโกว วิดีนาเมสฺสิ, น ตาว เต มยฺหํ อุปฺภูตฺตํ อาคตฺพุพฺพา -อิตฺติ.

อถ นํ สตถฺา อาท “ชมฺพุก ตวํ โลกสมฺมึ อนฺธพาลํ มหาชนํ วญฺจยมาโน มปี วญฺเจตฺกาโม ชาโต,
นนุ ตวํ ปฺยจปฺณณาสวสฺสานิ คฺฤตฺเมว ชาทฺสิ, ภูมียฺเยว นปฺชชฺชิ, นคฺโค หุตฺวา วิจฺริ, ตาลภฺภูตฺตํเกว เภเส ลฺลยฺจ,
อถ จ ปน โลกํ วญฺเจนฺโต ‘อหํ วาตภกฺโขมฺหิ เอกปาเทว ตฺติภฺภูตฺตํ น นิสฺสํทามิ น นปฺชชามิตฺติ วเทสฺสิ, มปี วญฺเจตฺกาโมสฺสิ,
ปฺพุเพปิ ตวํ ปาปีกํ ลามิกํ ทิภฺภูตฺตํ นิสฺสํทามิ เอตฺตํ กาลํ คฺฤตภกฺโขสฺสิ, ภูมียฺเยว นคฺโค, วิจฺรนฺโต ตาลภฺภูตฺตํเกว เภเสลฺลยฺจํ ปตฺโต,
อิทานิปี ปาปีกํ ลามิกํ ทิภฺภูตฺตํเมว คณฺหาสิ -อิตฺติ.

“กี ปน มยา กตฺ มหาสมณ -อิติ.

อดสส สตถา ปุพเพ กตมมํ อัจจิกขิ.

ตสส สตถริ กถเนเตเยว, สํเวโค อุปปนฺโน, หิโรตตปปิ อุปฏฺฐิตํ.

โส อุกกุกฺโข นิสฺสิ.

อดสส สตถา อุทกสาฎกํ ชิปิตวา อทาสิ.

โส ตํ นิวาเสตวา สตถารํ วนทิตวา เอกมณฺตํ นิสฺสิ.

สตถาปิสฺส อุนฺนุพฺพิกถํ กเถตวา ธมฺมํ เทเสสิ.

โส เทสนาวสาเน สห ปฏฺฐิสฺสภิกขาธิ อรหตฺตํ ปตฺวา สตถารํ วนทิตวา อุกฺกฺขายาสนา ปพฺพชฺชณฺจ อุปสมฺปทณฺจ ยาจิ.

เอตตาวตาสส ปุริมกมฺมํ ปริกฺขิณฺ.

อยณฺหิ ชีณาสมมหาเถรํ จตุหิ อุกโกเสหิ อุกโกสิตวา, ยาวายํ มหาปฐฺวี ติวาธาธิกํ โยชนํ อุตฺสนนา, ตาว อวีจิมหิ ปจิตวา ตตถ ปกฺกาวเสเสน ปณฺจปณฺณาสวสฺसानิ อิมํ วิปปการํ ปตฺโต.

เตนสฺส ตํ กมฺมํ ชีณฺ.

วีสตีวสฺสสทฺสสาณิ อิมินา กตสฺส สมณธมฺมสฺส ผลํ นาเสตฺนํ สกฺกา,
ตสฺมา ตํ สตถา ทกฺขิมหตฺถํ ปสาเรตฺวา “เอหิ ภิกฺขุ จร พฺรหฺมจฺริยํ -อิติ อาห.

ตาวเทวสฺส คิหิสิงคํ อนฺตรธาณิ, อุกฺกฺขปฺริกฺขาธโร สุกฺกฺขิวสฺสเถโร วิย อโหสิ.

[ชมพูกะบอกความจริงแก่มหาชน]

องคฺมคฺชวาสนิํ ตสฺส สกฺกาเร คเหตฺวา อากตฺทิวโส กิเรส, ตสฺมา อุกฺกฺขปฺริกฺขาธโร สกฺกาเร คเหตฺวา อากตา ตถาคตฺตํ ทิสฺวา

“กินฺนุ โข อมฺหากํ อโย ชมฺพุโก มหา, อุทาหุ สมฺโณ โคตโม -อิติ จินฺเตตฺวา

“สเจ สมฺโณ โคตโม มหา ภเวยฺย, อโย สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติกํ คจฺเณยฺย,

ชมพูกาชีวิตสฺส ปน มหนฺตตาย สมฺโณ โคตโม อิมสฺส สนฺติกํ อากโต -อิติ จินฺตยีสฺสุ.

สตถา มหาชนสฺส ปรีวิตกํ ญตฺวา “ชมพูกฺ ตว อุปฏฺฐากานํ กงฺขํ ฉินฺทาหิ -อิติ อาห.

โส “อหฺมปิ ภนฺเต เอตตคฺเมว ปจฺจาสีสามิ -อิติ วตฺวา จตฺตถชฺฆมานํ สฺมาปชฺชิตฺวา อุกฺกฺขาย ตาลปฺปมาณํ เวหาสํ อพฺกุกฺคนตฺวา

“สตถา เม ภนฺเต ภควา, สาวโกหฺมสมฺมิ -อิติ วตฺวา โอรุยฺห วนทิตฺวา

ปุน “ทฺวิตาลมตฺตํ ติตาลมตฺตํ -อิติ เอวํ สตตฺตาลมตฺตํ เวหาสํ อพฺกุกฺคนตฺวา โอรุยฺห อตฺตโน สาวกาว่า ชานาเปสิ.

ตํ ทิสฺวา มหาชนิํ “อโห พุทฺธา นาม อจฺฉริยา อโนมคฺคณา -อิติ จินฺเตสิ.

สตา มหาชน สหี กณโต เอวมาห

“อัย เอตตัก กาลิ ตุมเหติ อภตสภการิ กุสคเคน ชิวหคเค ฐเปตวา ‘ตปจรัม ปูเรมิติ อิช นินุตโต,

สเจ อิมินา อุปาเยน วสสสตี ตปจรัม ปูเรย,

ยา จ อสส อิทานิ กุลิ วา ภาตตี วา กุกุกุจายิตวา อภุชชตสส ภาตตเจททกสสเจตนา,

ตสสา ตปจรัม โสฬสีปี กलि นาคขติ -อิติ อนุสนธิ ฆมุตวา ฆम्म เทเสนโต อิมิ คากมาห

“มาเส มาเส กุสคเคน

พาลอ ภุชเชท โภชนิ

น โส สงขาตธมมานิ

กलि อคขติ โสฬสี -อิติ.

[แก้อรธ]

ตสสโต

สเจ พาลอ อปริณญาตธมโม สีลาทิกุณา ปริพาหโร ติตถายตเน ปพพิโต ตปจรัม ปูเรสสามิ -อิติ

มาเส มาเส สมปตเต กุสคเคน โภชนิ ภุชชโต วสสสตี ภุชเชท โภชนิ.

น โส สงขาตธมมานิ กलि อคขติ โสฬสี -อิติ สงขาตธมา วุจจันติ ญาตธมา ตูลิตธมา,

เตสสุ ฆมุตวา โสตาปนโน สงขาตธมโม อุปริมโกภिया ชินาสโว,

อิมิสฺสงขาตธมมานิ, โส พาลอ กलि นาคขติ โสฬสี -อิติ ปุคคลาธิฐานา เทสนา.

อัย ปเนตถ อตุโต

ยา จ ตสส ตธา ตปจรัม ปูเรตสส วสสสตี เจตนา

ยา จ สงขาตธมมานิ กุลิ วา ภาตตี วา กุกุกุจายิตวา อภุชชตทานิ เอกา ภาตตเจททกสสเจตนา

ตสสา เจตนาย สา ตาวทิมรตตี ปวตตเจตนา โสฬสี กलि นาคขติ.

อิทํ วุตตี ติติ “ยํ ตสสา สงขาตธมมานิ เจตนาย ผลํ ตํ โสฬสีโกภฐาสเส กตวา ตโต เอกกํ ปุน โสฬสีโกภฐาสเส กตวา

ตโต เอกสส โภภฐาสสส ยํ ผลํ ตเวท ตสส พาลสส ตปจรัมโต มหนตตรํ -อิติ.

เทสนาวसाने जटुरासिद्या पाणसहस्रानि षममागिस्मयो ओहसि -อิตि.

ชมพูภาชีวกวตถุ.

๑๒. อหิแปตวตถุ.

“น ทิ ปาปํ กตํ กมมํ -อิตติ อิมํ ฐมมเทสนํ สตถา เวพฺพเวเน วิหรนฺโต อญฺญตรํ อหิแปตํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระมหาโมคคัลลานะกระทำกริยาม]

เอกสมิ ทิ ทิวเส ชฎิลสทสสส อพภนฺโตโร อายสฺมา ลกฺขณตเถโร จ มหาโมคคฺลลนตเถโร จ “ราชคเห ปิณฑาย จริสฺสาม -อิตติ
คิซมกฺกฺวโต โอตฺรนฺติ.

เตสุ อายสฺมา มหาโมคคฺลลนโน เอกํ อหิแปตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตฺวากาสี.

อถ นํ ลกฺขณตเถโร “กสมฺมา อวฺุโส สิตํ ปาตํ กโรสิ -อิตติ การณํ ปุจฺฉิ.

“อกาลโ โข อวฺุโส อิมสฺส ปญฺหสฺส วิสซเซตฺตุํ, ภควโต สนฺติเก มํ ปุจฺเจยฺยาสี -อิตติ.

เตสุ ราชคเห ปิณฑาย จริตฺวา ภควโต สนฺติเก คนฺตฺวา นิสินฺเนสุ, ลกฺขณตเถโร ปุจฺฉิ

“อวฺุโส โมคคฺลลน, ตวํ คิซมกฺกฺวโต โอตฺรนฺโต สิตํ ปาตํ กริตฺวา มยา สิตการณํ ปุจฺฉฺช

‘ภควโต สนฺติเก มํ ปุจฺเจยฺยาสีตี อวจ, กเถหิ อิทานิ ตํ การณํ -อิตติ.

[พระมหาโมคคัลลานะบอกเหตุแห่งการอหิ]

เถโร อาห “อหํ อวฺุโส เอกํ อหิแปตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตฺวากาสี, ตสฺส เอวฺุโรโป อตตภาโว, มนุสฺสสึสํ วิย อสฺส สึสํ,

อหิสฺส วิยสฺส เสโส อตตภาโว, อหิแปโต นามส ปมาณโต ปญฺจวิสตีโยชนิโก,

ตสฺส สึสโต อญฺญิตฺตา อคคิชาลา ยาว นงคฺกุฐฺฐา คจฺฉนฺติ, นงคฺกุฐฺฐโต อญฺญิตฺตา ยาว สึสา, มชฺฉเณ อญฺญิตฺตา เทว ปสฺसानิ คจฺฉนฺติ,

ทวิหิ ปสฺเสหิ อญฺญิตฺตา มชฺฉเณ โอสฺรนฺติ -อิตติ.

ทวินฺนเมว กิร เปตานิ อตตภาโว ปญฺจวิสตีโยชนิโก, อวเสสํ ติคาวตฺตปฺปมาโน,

อิมสฺส เจว อหิแปตสฺส กากเปตสฺส จ ปญฺจวิสตีโยชนิโก.

เตสุ อยฺนตฺวา อหิแปโต.

[บุรพกรรมของกากเปต]

กากเปตมปี มหาโมคคฺลลนโน คิซมกฺกฺวมตฺถเก ปจฺจมานํ ทิสฺวา ตสฺส ปุพฺพกมมํ ปุจฺฉนฺโต อิมํ คาถมาห

“ปญฺจโยชนิกา ชิวหา

สีสนฺเต นวโยชนํ

กาโย อจฺจคฺคโต ตฺยหํ

ปญฺจวิสตีโยชนํ

กินฺนุ กมมํ กริตฺวาน

ปตฺโตสิ ทุกฺขมิตฺติ -อิตติ.

อถสฺส เปโต อจฺจิกฺขนฺโต

“อหํ ภาเนเต โมคคฺลลน

กสฺสปสฺส มहेสิโน

สงฆสสาภิหฺมฺ ภาตํ

อาหเรสี ยถิจจกํ -อิตติ

คาคํ วตฺวา อาห

“ภนฺเต กสฺสพพุทฺธกาเล สมพฺพลา ภิกฺขุ คามํ ปิณฺหาเย ปวิสีสุ.

มนุสฺสา เถเร ทิสฺวา สมปิยาเยมานา อาสนสาลาเย นิสีทาเปตฺวา ปาเท โธวิตฺวา เตเลน มกฺเขตฺวา ยาคุํ ปาเยตฺวา ชชกํ ทตฺวา
ปิณฺชปาตกาเล อากมฺยมานา ธมฺมํ สุนฺนตา นิสีทิสฺสุ.

ธมฺมกถาวสาเน เถรานํ ปตเต อาทาย อตฺตโน อตฺตโน เคเห นานคฺครสโฆชนสฺส ปุเรตฺวา อาหริสุ.

ตทาทํ กากิ หุตฺวา อาสนสาลาเย ฉนฺทปิฎฺฐนฺเต นิสินฺโน เต ทิสฺวา เอเกน คหิตปตฺตโต ติกฺขตฺตํ มุขํ ปุเรนฺโต ตโย กพฺเพ อคฺคเหสี,
ตํ ปน ภาตํ เวนฺ สงฆสฺส สนฺตกํ, น สงฆสฺส นียเมตฺวา ทินฺนํ, น ภิกฺขุหิ คหิตาวเสสกํ อตฺตโน เคหํ เนตฺวา มนุสฺเสหิ ภูณฺชิตพ
พกํ, เกวเล สงฺฆํ อุททิสฺส อภิหฺมมตฺตเมว,

ตโต มยา ตโย กพฺพา คหิตา, เอตฺตํ เม ปุพฺพกมฺมํ, สุวาทํ กาลํ กตฺวา ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน อวิจิมฺหิ ปจิตฺวา

ตตถ ปกฺกาวเสเสน อิทานิ คิณฺณกุณฺเณ กากเปโต หุตฺวา นิพฺพตฺโต อิทํ ทุกฺขํ ปจฺจนฺโกมิ -อิตติ.

อิทํ กากเปตวตถุ.

อิตฺ ปน เถโร “อหิแปตํ ทิสฺวา สีตํ ปาตฺวากาสิ -อิตติ อาห.

อถสฺส สตถา สกฺขิ หุตฺวา “สจฺจํ ภิกฺขเว โมคฺคผลาโน อาห, มยา ปเนสฺ สมโพรธิปปตฺตทิวเสเยว ทิฎฺฐิสฺสุ,

อปิจาหํ ‘เย เม วจฺนํ น สทฺทเหยฺยํ เตสํ อหิตาย ภเวยฺยาติ ปราณุทฺทาย น กเถสี -อิตติ อาห.

ลกฺขณสํยุตฺเตปิ” ทิ มหาโมคฺคผลาเนน ทิฎฺฐิกาเลเยว สตถา ตสฺส สกฺขิ หุตฺวา วิสตีวตฺถุณิ กเถสี.

อิทฺมปิ เตน ตเถว กถิตํ.

ตํ สุตฺวา ภิกฺขุ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉิสฺสุ.

สตถापि เตสํ กเถสี:

[บุรพกรรมของอหิแปต]

อตีเต กิร พาราณสี นิสฺสาย นทีตีเร ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปณฺณสาเล กริสฺสุ.

โส ตตถ วิหรนฺโต นิพฺพธํ นคเร ปิณฺหาเย จรติ.

นาคราปิ สายํ ปาตํ คนฺธปุพฺพาทิตถา ปจฺเจกพุทฺธสฺส อุปฺภูฏานํ คจฺฉนฺติ.

เอโก พาราณสีวาสิ ปุริโส ตํ มคฺคํ นิสฺสาย เขตต์ กสิ.

มหาชนโน สายํ ปาตํ ปจฺเจกพุทฺธสฺส อุปฺภูฏานํ คจฺฉนฺโต ตํ เขตต์ มทฺทนฺโต คจฺฉนฺติ.

กสโก “มา เม เขตต์ มทฺท -อิตติ วาเรนฺโตปิ วาเรตุํ นาสกฺขิ.

อดสฺส เอตทโหสิ “สเจ อิมสมิ ฐาเน ปจเจกพุทฺธสฺส ปณฺณสาลา น ภเวยฺย, น เม เขตต์ มทฺเทยฺย -อิตฺติ.

โส ปจเจกพุทฺธสฺส ปิณฺฑทาย ปวิภูฏกาเล ปรีโภคภาชนานิ ภินฺทิตฺวา ปณฺณสาละ ฌาเปสิ.

ปจเจกพุทฺธสฺส ตํ ฌามํ ทิสฺวา ยถาสุขํ ปกฺกามิ.

มหาชนโน คนฺธมาลํ อาทาย อาคโถ ฌามํ ปณฺณสาละ ทิสฺวา “กหํ นุ โข โน อโยโย คโถ -อิตฺติ อาห.

โสปี มหาชนเนเนว สทุธิ อาคโถ มหาชนมฺชเณ ฐิตโก เอวมาห “มยา ตสฺส ปณฺณสาลา ฌาปิตา -อิตฺติ.

อด นํ “คณฺหถ, อิมํ ปาปํ นิสฺสาย มยํ ปจเจกพุทฺธํ ภูฏจํ น ลภิมฺหา -อิตฺติ ทณฺฑาทํทํ โปเถตฺวา ชีวิตกฺขยํ ปาเปสฺสุ.

โส อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา, ยาวายํ ปฐฺวี โยชนมตฺตํ อฺสสนฺนา, ตาว นฺริเย ปจิตฺวา

ปกฺกาวเสเสน คิซฺมกฺกุเณ อหิแปโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

[พระศาสดาทรงเปรียบเทียบผลกรรม]

สตถา อิมํ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา “ภิกฺขเว ปาปกมฺมํ นาเมตํ ชีรสทิสฺ,

ยถา ชีรํ พุຍฺหมานเมว น ปริณฺมตี, ตถา กมฺมํ กิริยฺมานเมว น วิปฺจจตี,

ยथा ปน วิปฺจจตี, ตथा เอวรूपेณ ทุกฺเชน โยเซตี -อิตฺติ อนุสนฺธิ ฆเณตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาลมาห

“น หิ ปาปํ กตํ กมฺมํ

สขุชฺชีรํ มุจฺจตี

ทหนตํ พาลมนฺเวตี

ภสฺมาจฺจนฺโนว ปาวโก -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ สขุชฺชีรํ -อิตฺติ ตํขณฺณญฺเวย เชนฺยา ถเนหิ นิกฺขนตํ อพฺภุณฺหํ ชีรํ น มุจฺจตี น ปริณฺมตี.

อิทํ วุตตํ โหตี “ยถา อิทํ สขุชฺชีรํ ตํขณฺณญฺเวย น มุจฺจตี น ปริณฺมตี ปกตี น ชหตี,

ยสมิ ปน ภาชนฺ ทูหิตฺวา^๑ คหิตํ, ยาว ตตถ ตกฺกาทิมฺพิลํ น ปกฺกชิปตี, ยาว ทริภาชนาทิกํ อมฺพิลภาชนํ น ปาปุณฺนาตี,

ตาว ปกตี อวิชิตฺวา ปจฺจนา ชหตี,

เอวเมว ปาปกมฺมปี กิริยฺมานเมว น ปจฺจตี, ยถิ วิปฺจเจยฺย, น โภจิ ปาปกมฺมํ กาทํ วิสเหยย,

ยาว ปน กุสลาภินิพฺพตฺตา ชนฺธา ธรรนตี, ตาว เต นํ รกฺขนตี,

เตสํ เกทา อปาเย นิพฺพตฺเตสฺสุ ชนฺเธสฺสุ, วิปฺจจตี, วิปฺจจฺมานญฺจ ทหนตํ พาลมนฺเวตี.

“กํ วิย -อิตฺติ.

ภสฺมาจฺจนฺโนว ปาวโก -อิตฺติ

ยถา หิ ฉาริกาย ปฏฺิจฺจนฺโน วิตจฺจิตฺงคฺาโร อุกฺกนฺโตปี ฉาริกาย ปฏฺิจฺจนฺนตฺตา น ตาว ชหตี

ฉาริกํ ปน ตาเปตฺวา จมฺมาทึนํ ทหนฺวเสณ ยาว มตฺถลฺลฺกฺา ทหนฺโต คจฺจตี

เอวเมว ปาปกมฺมปี เยน กตํ โหตี, ตํ พาลํ หุตฺเว ยาว ตตีเย ยาว อตฺตภาเว นฺริยาทิสฺสุ นิพฺพตฺตํ ทหนตํ อนุคฺจจตี -อิตฺติ.

ชอ. บาลี ภา.๓ หน้า ๑๓๓ • ๑๒. อหิแปตวตฺถ. • [แก้อรธ]

เทศนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทินี ปาปุณีสฺ -อิตี.

อหิแปตวตฺถ.

๑๓. สรรพคุณแปดตถุ.

“ยาวเทว อนตถาย -อติ อิมั ฐมมเทสนั สตถา เวพฺพเน วิหรนโต สรรพคุณแปด อารพภ กเถสิ.

[พระมหาโมคคัลลานเถระเห็นสรรพคุณแปด]

ปุริมเนยเนว หิ มหาโมคคัลลานตเถโร ลกขณตเถเรน สหิ คิขณกุฎา โอรุหนโต^๑ อญฺตรสมิ ปเทเส สิตํ กตวา เถเรน สิตการณํ ปุญฺโฐ “ภควโต สนฺติเก มํ ปุญฺเจยยาสี -อติ วตวา ปินชาย จริตวา สตถารุ อุกฺสงกมิตวา วนฺทิตวา นิสินนกาเล ปุน ปุญฺโฐ “อหํ อาวุโส เอกํ เปตํ อททสํ, ติวาตูปมาเณน อตตภาเวน ตสส สรรพคุณแปด อญฺกุสสสทานิ อาทิตตานิ, สมฺปชฺชิตตานิ อุกฺริมตถเก ปติตวา อญฺฐนฺติ สีสํ ภินฺทนฺติ, ภินฺนํ ภินฺนํ ปุน สมฺภุทฺติ, อิมินา อตตภาเวน มยา เอวรुโป อตตภาโว น ทิฏฐุปฺโพ, อหนตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตวากาสี -อติ อาห.

แปดตถุสมิ หิ

“สรรพคุณ สหสทานิ

ปริบุญณานิ สพฺพโส

สีเส ตฺยหํ นิปตฺนติ

โอภินฺทนฺเตว มตถกนฺติอาทิ^๒

อิมเมว เปตํ สนฺชาย วุตตํ.

[พระศาสดาทรงรับรองว่าแปดมี]

สตถา เถรสส กถํ สุตวา “ภิกฺขเว มยาเปส สตโต โภธิมณฺเฑ นิสินเนเนว ทิฏฺฐุ, ‘เย จ ปน เม วจันํ น สทฺทเหยฺยํ, เตสํ อหิตาย ภเวยฺยติ ปเรสํ อญฺกมฺปาย น กเถสิ, อิทานิ ปน โมคคัลลานสส สกฺขิ หุตวา กเถมิ -อติ อาห.

ตํ สุตวา ภิกฺขู ตสส ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉีสฺ.

สตถาปิ เตสํ กเถสิ:

[บุรพกรรมของสรรพคุณแปด]

อตีเต กิร พาราณสียํ สาลิตตทสิปเป นิปตฺตํ ปตโต เอโก ปีฐสฺปปี อโหสิ.

โส นครทฺวาเร เอกสส วญฺญรูกฺขสส เหมฐฺวา นิสินฺโน “สภฺขรานิ จิปิตวา ตสส ปณฺณานิ ฉินฺทนฺโต หตฺถิรฺูปกํ โน ทสเสหิ, อสสรฺูปกํ โน ทสเสหิ -อติ คามทฺวาทเกหิ วุจฺจมานอ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตานิ” รูปานิ ทสเสตฺวา เตสํ สนฺติกา ขาทนียาทินิ ลภติ.

อเถกทิวสํ ราชา อญฺยานํ คจฺฉนฺโต ตํ ปเทสํ ปาปุณฺนิ.

ทวาทา ปีฐสฺปปี ปาโรหนฺตเร กตฺวา ปลาเยสฺ.

๑ ส. ย. โอรุหนโต.

๒ ข. เปต. ๒๖/๒๕๘.

๓ ส. ย. อิจฺฉิตฺติจฺฉิตานิ.

รณโณ สุตมชณตเก รุกขมุล ปวิภูตส, ฉิททจฉายา สรริ ผริ.

โส “กินนุ โข เอต -อติ อุทธ โอลเกนโต รุกขปนณเส หตธิรูปกาทีนิ ทิสวา “กสเสต กम्म -อติ ปุจฉิตวา
“ปัฐสปปิโน -อติ สุตวา ต ปกโกสาเปตวา อาห “มยห ปุโรหิตอ อติมุขโร, อปมตตเกปิ วุตเต, พหุ ภณนโต ม อุปททเวติ,
สกขิสสสิ ตสส มุเข นาฬิมตตา อชลนชทิกา ชิปีตุ -อติ.

“สกขิสสามิ เทว, อชลนชทิกา อาหาราเปตวา ปุโรหิตน สหธิ ตุมเห อนโตสาณิย นิสิตถ, อหเมตถ กตตพพ ซานิสสามิ -อติ.

ราชา ตถา อกาสิ.^๑

อิตโร กตตริยคเคน สาณิยา ฉิทท กาทเวตวา, ปุโรหิตสส รณญา สหธิ กณนตสส, มุเข วิวภูมตเต, เอเกก อชลนชทิก ชิปี.

ปุโรหิตอ มุข ปวิภูต ปวิภูต คิลิ.

ปัฐสปปิ, ชีณาสุ อชลนชทิกาส, สาณิ จาเลสิ.

ราชา ตาย สณญาย อชลนชทิกาน ชีณภาว ญตวา อาห

“อาจริย, อห ตุมเหหิ สหธิ กณนโต กถ นิตถริตุ น สกขิสสามิ,
ตุมเห อติมุขรตตาย นาฬิมตตา อชลนชทิกา คิลิตวาปิ ตุมหิภาว นาปชชถ -อติ.

พราหมโณ มงกุภาว อปชชิตวา ตโต ปฏฐาย มุข วิวริตวา รณญา สหธิ สลลปีตุ นาสกขิ.

ราชา ปัฐสปปิ ปกโกสาเปตวา “ต นิสสาย เม สุข ลทธ -อติ ตฎฐุ ตสส สพพภูต นาม ทตวา
นกรสส จตุสุ ทิสาส จตตารอ คามวเร อทาสิ.

ตมตถ วิทิตวา รณโณ อตถธมมานุสาสโก อมจโจ อิม คากมาห

“สาธ โข สิปปนนาม

อปี ยาทิสกทิส

ปสส ขณชปปหาเรน

ลทธา คามา จตุททิสสา -อติ.^๒

(โส ปน อมจโจ เตน สมเยน อหเมว ภควา อโหสิ.)

อเถโก ปุริโส ปัฐสปปินา ลทธสมปตตี ทิสวา จินเตสิ

“อยนนาม ปัฐสปปิ หุตวา อิม สิปปี นิสสาย มหาสมปตตี ปตโต, มยาเปต สิกขิตุ วฏฐติ -อติ.

โส ต อุปสงกมิตวา วนทิตวา “อิม เม อาจริย สิปปี เทหิ -อติ อาห.

“น สกกา ตาต ทาตุ -อติ.

โส เตน ปฏิกขิตโต “โหตุ, อาราธเสสามิ น -อติ ตสส หตถปาทปริกมมาทีนิ กโรนโต จิสส ต อาราธตวา ปุนปุน ยาจิ.

๑ ส. ย. กาทเรสิ.

๒ ข. ซา. ๒๗/๓๕. ตทฎฐกถา. ๒/๒๗๖.

ปีฐสพปี “อัย เม อติวिय อุปการโก -อติ ตํ ปฎิพาหิตุํ อสกโกโนโต สิปปํ สีกขาเปตวา

“นิปพนฺน เต ตาต สิปปํ, อิทานิ ก็ กริสฺสสิ -อติ อาห.

“พหิ คนฺตวา สิปปํ วิมฺสิสฺสามิ -อติ.

“ก็ กริสฺสสิ -อติ.

“คารี วา มนุสฺสํ วา ปหริตวา มาเรสฺสามิ -อติ.

“ตาต คารี มาเรนตสฺส สตํ ทณฺโฑ โหติ, มนุสฺสํ มาเรนตสฺส สหสฺสํ, ตวํ สปุตตทาโรปิ ตํ นิตถริตุํ น สกฺขิสฺสสิ, มา วินสฺส, ยมฺหิ ปหฺนฺ, ทณฺโฑ นตถิ, ตาทิสํ นิมนฺมาตาปิตโก กญฺจิ อุปฺชาเรหิ -อติ.

โส “สาธฺ -อติ สกฺขเร อจฺฉนฺเค กตวา ตาทิสํ อุปฺचारยมาโน วิจฺรณฺโต คารี ทิสฺวา “อัย สสฺสามิกา -อติ ปหริตุํ น วิสฺหิ, มนุสฺสํ ทิสฺวา “อัย สฺมาตาปิตโก -อติ ปหริตุํ น วิสฺหิ.

เตน จ สมเยน สฺเนตฺโต นาม ปจฺเจกพฺพุโธ นครํ นิสฺสาย ปณฺณสาลาเย วิหฺรติ.

โส ตํ ปิณฺฑทาย ปวิสฺนตํ นครทวารนฺตเร ชฺฐิตํ ทิสฺวา “อัย นิมนฺมาตาปิตโก, อิมฺสมิ ปหฺนฺ, ทณฺโฑ นตถิ, อิมํ ปหริตวา สิปปํ วิมฺสิสฺสามิ -อติ ปจฺเจกพฺพุทฺสส ทกฺขินกณฺณโสตํ สนฺธาย สกฺขรํ จิปี.”

ทกฺขิณฺน กณฺณโสเตน ปวิสิตวา วาเมน นิกฺขมิ.

ทุกฺขา เวทนา อุปฺปชฺชิ.

ปจฺเจกพฺพุโธ ภิกฺขาย จริตุํ นาสกฺขิ, อากาเสน ปณฺณสาละ คนฺตวา ปรีนิพฺพายิ.

มนุสฺสา ปจฺเจกพฺพุเท อนาคจฺฉนฺเต “กิญฺจิ อมาสุํ ภวิสฺสสิ -อติ จินฺเตตฺวา ตตถ คนฺตวา ตํ ปรีนิพฺพุตํ ทิสฺวา โรทิสฺส ปรีเทวีสุ.

โสปี มหาชนํ คจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ตตถ คนฺตวา ปจฺเจกพฺพุทฺธํ สญฺชานิตวา

“อัย ปิณฺฑทาย ปวิสฺนโต ทวารนฺตเร มม สมฺมุชฺชิโธ, อหํ อตฺตโน สิปปํ วิมฺสนฺโต อิมํ ปหริ -อติ อาห.

มนุสฺสา “อิมินา กิร ปาเปน ปจฺเจกพฺพุโธ ปหฺนฺ, คณฺหถ, คณฺหถ -อติ โปเถตฺวา ตตเถว นํ ชีวิตกฺขยํ ปาเปสุ.

โส อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา, ยาวายํ มหาปฺฐวี โยชนํ อุสฺสนฺนา, ตาว ปจิตฺวา

วิปากาวเสเสน คิชมฺกฺกมฺตถเก สกฺขิภูมฺปิเต หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

[พระศาสดาตรัสสอนพวกภิกษุ]

สตถา อิมมสฺส^๑ ปุพฺพกมฺมํ กเถตวา “ภิกฺขเว พาลสฺส นาม สิปปํ วา อิสฺสรियํ วา อุปฺปชฺชมานํ อนตฺถาย อุปฺปชฺชติ, พาลो หิ สิปปํ วา อิสฺสรियํ วา ลภิตฺวา อตฺตโน อนตฺถเมว กโรติ -อติ อนุสฺสนฺธี ชฺนฺตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“ยาวเทว อนตฺถาย

ญฺตฺตํ พาลสฺส ชายติ

๑ สี. ย. เอตถนฺตเร สาทิ อตฺถิ. ม. โส.

๒ สี. อิมํ ตสฺส. ม. ตสฺส อิมํ. ย. อิมมสฺส.

หนติ พาลสส สุกกัสมิ มุทรมสส วิปาทย -อิติ.

[แก้บรรณ]

ตถถ ยาวเทว -อิติ อวธิปริจเฉทนตเถ นิปาโต.

ญุตต -อิติ ชานนภาโว.

ยมิปิ สิปปี ชานาติ ยมิหิ วา อีสสิริเย ยาย วา ยสสมปตติยา^๑ ฐิต ชเนน ญายติ ปากโฏ ปณญาโต โหติ, ตสเสต นามิ.

สิปปี วา หิ อีสสิริยาทิภาโว วา พาลสส อนตถาเยว ชายติ ตํ นิสสาย โส อตตโน อนตถเมว กโรติ.

หนติ -อิติ วินาเสติ.

สุกกัสมิ -อิติ กุสลโกฏฐาส. พาลสส หิ สิปปี วา อีสสิริย วา อุปปชชมานัน กุสลโกฏฐาส ฆาเตนตเมว อุปปชชติ.

มุทรมิ -อิติ ปณญาเยต นามิ.

วิปาทย -อิติ วิทรมานัน. ตสส หิ ตํ สุกกัสมิ หนนตํ ปณญาสงฆาตํ มุทรมิ วินิปาเตนตํ วิทรมิเสนตเมว หนติ -อิติ.

เทสนาวसाने พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณิส -อิติ.

สรรุทฎีกาเปตวตถุ.

๑๔. สุตตมตเถรวตถุ.

“อสนนตฺ ภาวมิจเจยฺย -อิตฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต สุตตมตเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

[จิตตคฤหบดีถวายเป็นสังฆาราม]

เทสนา ปน มจฺฉิกาสนฺนเต สมนฺุญฺญาย สวตฺถิยํ นิฏฺฐิตา.

มจฺฉิกาสนฺนทนฺครสมิํ ติ จิตฺโต คหปติ ปญฺจวคฺคิยานํ อพฺพนตรํ มหานามตเถรํ นาม ปิณฺฑาย จรฺมานํ ติสฺวา
ตสฺส อิริยาปเถ ปสฺสีทิตฺวา ปตฺตมาทาย เคหํ ปเวเสตฺวา โภเชตฺวา ฆตฺตกิจฺจาวสาเน ฐมฺมถํ สุนฺนโต สโตปาตฺตติผลํ ปตฺวา
อจฺลสทฺโธ หุตฺวา อมพาญฺญวณฺณนาม อตฺตโน อุตฺตยานํ สงฆารามํ กตฺตกาโม เถรสฺส หตฺถे อุกฺกํ ปาเตตฺวา นิยฺยาเทสิ.

ตสมิํ ขณฺเ “ปติฏฺฐิตํ พุทฺธสาสนํ -อิตฺติ อุกฺกปริยฺยนตํ กตฺวา มหาปฐฺวี กมฺปิ.

มหาเสฏฺฐิ อุตฺตยานे มหาวีหารํ การेतฺวา สพฺพทิสฺสาหิ อาคตฺตภิกฺขุณํ วิวญฺญวโร อโหสิ.

มจฺฉิกาสนฺนเต สุตตมตเถโร นาม เนวาสิกํ อโหสิ.

[คฤหบดีบรรลุนาคามีผล]

อปเรณ สมเยน จิตฺตสฺส คุณฺถํ สุตฺวา เทว อคฺคสาวกา ตสฺส สงฺคหํ กตฺตกาโม มจฺฉิกาสนฺนทํ อคมฺสุ.

จิตฺโต คหปติ เตสํ อาคมํ สุตฺวา อทฺมโยชนมคฺคํ ปจฺจุคฺคนตฺวา เต อาทาย อตฺตโน วิหารํ ปเวเสตฺวา อาคณฺตุกตฺตํ กตฺวา
“ภนฺเต โถกํ ฐมฺมถํ สโตกาโมมฺหิ -อิตฺติ ฐมฺมเสนาปติ ยาจิ.

อถ นํ เถโร “อุปาสก อทฺธาเนนฺมหา กิลนฺตรูปา, อปฺจ โถกํ สุนฺนาหิ -อิตฺติ ตสฺส ฐมฺมถํ กเถสิ.

โส เถรสฺส ฐมฺมถํ สุนฺนโต ว อนาคามีผลํ ปาปุณฺนิ.

โส เทว อคฺคสาวเก วนฺทิตฺวา “ภนฺเต เสว ภิกฺขุสฺสทฺสเสน สทฺธิมฺม เคเห ภิกฺขุ คณฺหถ -อิตฺติ นิมนฺเตตฺวา

ปจฺฉา เนวาสิกํ สุตตมตเถรํ “ตฺมเหปि ภนฺเต เสว เถเรหิ สทฺธิ อาคจฺเจยฺยาถ -อิตฺติ นิมนฺเตสิ.

[พระสุธรรมเถระตาคฤหบดี]

โส “ออยํ มํ ปจฺฉา นิมนฺเตติ -อิตฺติ” กุทฺโธ ปฏิกฺขิปปิตฺวา ปุณฺปฺปุณฺนํ ยาจิยาโมนฺปิ ปฏิกฺขิปปิเอว.

อุปาสกํ “ปญฺญาธิสฺสถ ภนฺเต -อิตฺติ ปกฺกมิตฺวา ปุณฺทิวเส อตฺตโน นิเวสเน มหาทานํ สขฺเชสิ.

สุตตมตเถโรปิ ปจฺจุสกาเลเยว “กิตฺติโส นุ โข คหปตินา อคฺคสาวกานํ สกฺกาโร สขฺชิตฺโต? เสว คนฺตฺวา ปสฺสิสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา
ปาโตว ปตฺตจิวรฺมาทาย ตสฺส เคหํ อคฺมาสิ.

โส คหบดีนา “นีสัทธ ฆนเต -อิตี วุจจมาโนปิ “นาหํ นีสัทธามิ ปิณฑาย จริสสามิ -อิตี วตวา
อคคสาวกานํ ปฏิยาทิตสกาโร โอลเกตวา คหบดี ชาตียา ฆมฺภูตฺตกาโม
“อุฬารโ เต คหบดี สกกาโร, อปิเจตถ เอกถเยว นตถิ -อิตี อาห.

“กั ฆนเต -อิตี.

“ติลสงฺคฺคิกา คหบดี -อิตี วตวา คหบดีนา กาโกปมาย อปสาทิตุ กุชฺฉิตฺวา “เอโส เต คหบดี อาวาโส, ปกฺกมิสสามหํ -อิตี
วตวา ยาวตตฺติยํ วาริยามาโนปิ ปกฺกมิตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตวา จิตฺเตน จ คหบดีนา อตฺตนา จ วุตฺตวณํ อาโรเจสิ.

[พระสุธรรมเถระอุทฺทงฺกสงฺฆสงฺฆสฺสปฏิสฺสารณียกรรม]

สตฺถา “ตยา อุปาสโก สทฺโธ ปสนฺโน หีนฺเนน ขุสฺสิตฺ -อิตี ตสฺเสว โทสํ อโรเปตฺวา ปฏิสฺสารณียกมฺมํ กาทฺตวา
“คจฺฉ, จิตฺตคหบดี ขมาเปหิ -อิตี เปเสสิ.

โส ตตฺถ คนฺตวา “คหบดี มยฺเหเวโส โทโส, ขมาหิ เม -อิตี วตวาปิ “นาหํ ขมาหิ -อิตี เตน ปฏิกุชิตฺโต
มจฺจุทฺโต ตํ ขมาเปตฺตุํ นาสกฺขิ, ปุณฺเทว สตฺถุ สนฺติกํ ปจฺจาคมาสิ.

สตฺถา “นาสฺส อุปาสโก ขมิสฺสตี -อิตี ชานนฺโตปิ “มานตฺถทฺโธ เอส ตีสโยชนมคฺคํ คนฺตวา ปจฺจาคจฺฉตฺ -อิตี
ขมาปฺนุปายํ อนาจิขิตฺตวาว อุโยเชสิ.

[สมณฺเฒไม่ควรรทำมานะและริชยา]

อถสฺส ปุณฺ อาคตฺกาเล นีหตฺมานสฺส อนฺนุทฺตํ ทตฺวา “คจฺฉ, อิมินา สทฺธี คนฺตวา อุปาสกํ ขมาเปหิ -อิตี วตวา
“สมณฺเฒ นาม ‘มยฺหํ วิหาโร, มยฺหํ นินฺวาสนฺนฺฐานํ, มยฺหํ อุปาสโก, มยฺหํ อุปาสิกายิตฺติ มานํ วา อีสสํ วา กาทฺตุํ น วญฺญิตฺติ,
เอวํ กโรนฺตสฺส, หิ อีสสํมานาทโย กิลเสวา วทฺตฺนตฺติ -อิตี อนฺนุสนฺธิ ฆมฺภูตฺตวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมินา คาทา อภาสิ

“อสนฺตํ ภาวมิจฺเจยฺย	ปุเรกฺขารณฺจ ภิกฺขุสฺสุ
อาวาเสสฺ จ อีสสรียํ	ปุชา ปฺรกุเลสฺ จ
มเมว กต มณฺญนฺตฺ	คิหิปปพชิตา อุโภ
มเมว อตีวสา อสฺสุ	กิจฺจากิจฺเจสฺ กิสฺมิณฺจ
อิตฺติ พาลสฺส สงฺกปฺโป อิจฺฉา”	มาโน จ วทฺตฺติ -อิตี.

[แก้อรธ]

ตตฺถ อสนฺตํ -อิตี

พาลो ภิกฺขุ อวิชฺขมานํ สมภวานํ อิจฺเจยฺย,

อสฺสทฺโธว สมานो ‘สทฺโธตี มํ ชโน ชานาตฺตตี อิจฺฉตี -อิตี ปาปิฉตฺตานิทฺเตเส” วุตฺตฺนเยเนว

พาลอ อสฺสทฺโธ ทุสฺสีโล อปฺปสฺสโต อวิวิตฺโต กุสฺสิตฺ อนฺนุปฏิสฺสตี อสฺมาทิตฺ ทุบฺปณฺโณ อกฺชีณาสโว สมานอ อโห วต มํ ชโน

๑ ปาลิยํ อีสส -อิตี ทิสฺสตี.

๒ อภ. วิ. ๓๕/๔๗๓.

‘อัย สทฺโธ สีสวา พหุสฺสุโต ปวิวิตโต อารทฺทวิริโย อุปลุกฺกิตฺตสฺสตี สมหาทิตโต ปณฺณวา
ชีณาสวโต ชาเนยฺย -อิตฺติ อิมํ อสนฺตํ สมภวานํ อิจฺฉตี.

ปุเรกขาริ -อิตฺติ ปริวาริ.

อโห วัต มํ สกลวิหारे ภิกฺขุ ปริวาระตฺวา ปณฺทํ ปุจฺฉนฺตา วิหเรยฺยํ -อิตฺติ เอวํ อิจฺฉาจาเร ฐฺตฺวา ปุเรกขารณฺจ ภิกฺขุสฺสุ อิจฺฉตี.

อวาเสสฺสุ -อิตฺติ สงฺฆิเกสฺสุ จ อวาเสสฺสุ.

ยานิ วิหารมฺขณฺเม ปณฺตีตฺเสนานานานิ ตานิ อตฺตโน สนนฺทิกฺกฐสมภตฺตาทินิ ภิกฺขุณํ ตุมฺเห อิตฺถ วสฺถ -อิตฺติ วิจาเรนฺโต
สยฺมปี วรเสนานสนํ ปลิพฺพุทฺธนฺโต เสสานํ อากนฺตฺกภิกฺขุณํ ปจฺจนฺติมานิ ลามกเสนานานานิ เจว อมนุสฺสปรึคฺคหิตานิ จ
“ตุมฺเห อิตฺถ วสฺถ -อิตฺติ วิจาเรนฺโต อวาเสสฺสุ จ อีสฺสรียํ อิจฺฉตี.

ปุชา ปฺรกุเลสฺสุ จ -อิตฺติ เนว มาตานิ ตุนํ น ญฺาตกานํ ปเรสฺสเยว กุเลสฺสุ “อโห วัตติเม มยฺหเมว ทฺทเทยฺยํ, น อญฺญเอสฺ -อิตฺติ เอวํ
จตฺตฺปจฺจยฺยปฺปุชฺชํ อิจฺฉตี.

มเมว กต มณฺญนฺตุ -อิตฺติ ยสฺส จ พาลสฺส “ยงฺกิลฺลิจิ วิหारे อุโปสฺถาการาทิกฺรณฺวเสน กตํ นวกมฺมํ ตํ สพฺพํ อมหากํ เถเรน กตํ -
อิตฺติ เอวํ “คิหิ จ ปพฺพชิตา จ อุโภปี มเมว นิสฺสาย กตํ ปรีนฺทิกฺกฐิตํ มณฺญนฺตุ -อิตฺติ สงฺกปโป อุปฺปชฺชตี.

มเมว อติวสา อสฺสุ -อิตฺติ คิหิ จ ปพฺพชิตา จ สพฺเพปิ มเมว วเส วัตตฺนตุ,

สภฺวาโคณฺวาสิมฺรสฺสุอาทินิ วา ลทฺทพฺพานิ โหนฺตุ อนตฺตมฺโส ยาคุมตฺตมฺปิ ตาเปตฺวา ปิวนาทินิ วา เอวฺรูเปสฺสุ กิจฺจากิจฺเจสฺสุ
ขุทฺทกมฺहनฺเตสฺสุ กรณฺนิเยสฺสุ กิสฺสมิลฺลิจิ เอกกิจฺเจปิ มเมว วเส วัตตฺนตุ, มณฺญเวย อาปุจฺฉิตฺวา กโรนฺตุ -อิตฺติ สงฺกปโป อุปฺปชฺชตี.

อิตฺติ พาลสฺส -อิตฺติ ยสฺส พาลสฺส สา จ^๑ อิจฺฉา อยฺยจฺจ เอวฺรูโป สงฺกปโป อุปฺปชฺชตี, ตสฺส เนว วิปฺสสนา น มคฺคผลานิ วทฺถณฺตี,
เกวลํ ปนฺสส ฉนฺทาทโย^๒ สมฺมทฺทสฺส อุทกํ วิย ฉสฺสุ ทฺวาเรสฺสุ อุปฺปชฺชนกตฺถนฺหา เจว นววิธฺมาโน จ วทฺถณฺตี -อิตฺติ.

เทสนาวसानเน พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณฺนิสฺสุ -อิตฺติ.

[พระสุธรรมเถระบรรลฺพระอรหัต]

สุธมฺมตเถโรปิ อิมํ โอวาทํ สุตฺวา สตถาริ วนฺทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปทกฺขินิ กตฺวา เตน อนฺนุทฺเตน ภิกฺขุณา สทฺธิ คนฺตฺวา
อุปาสกสฺส จกฺขุเปเถ อาปตฺตี ปฏิกฺกิริตฺวา อุปาสกํ ขมาเปสิ.

โส อุปาสเกน “ขมามํ ภาณฺเต, สเจ มยฺหํ โทโส อตฺถิ, ขมถ เม -อิตฺติ ปฏิกฺกขมาปิโต สตถารา ทินฺเน โอวาทเ ฐฺตฺวา
กติปาเหเนว สทฺ ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

[จิตตคฤหตีไปเฝ้าพระศาสดา]

อุปาโสโกปิ จินฺเตสิ “มยา สตถาริ อทิสฺวาว โสตาปตฺติผลํ ปตฺตํ, อทิสฺวาเยว อนาคามิผลे ปตฺติญฺญิตฺโต,
สตถารเมว ทฺวญฺจํ วฏฺฐตี -อิตฺติ.

๑ ส. ม. ย. ยา จ.

๒ ส. ย. จนฺโททเย. ตํ ยุตฺตตร.

โส ติลตณฺหุสสปิผาณิตวตถจฺฉาหนาทีปฺณณานิ ปญจ สกฺกฺสตานิ โยชาเปตฺวา
“เย สตถารํ ทุมฺมํ กามา, คจฺฉนฺตุ, ปิณฺหปาตาทีหิ น กิลมิสฺสนติ -อิตฺติ ภิกฺขุสงฺขมฺส อารojaเปตฺวา
ภิกฺขุนี้สงฺขมฺสปี อุปาสกานมฺปิ อุปาสิกานมฺปิ อารojaเปสิ.

เตน สหฺมึ ปญจสตา ภิกฺขุ จ ภิกฺขุณีโย จ อุปาสกา จ อุปาสิกายो จ นิกฺขมฺมึ.

โส “เตสฺยเจว อตฺตโน จ ปริสาย -อิตฺติ ตินฺณํ ชนสฺสสฺสานํ, ยถา ตีสโยชนมคฺเค ยาคฺคฺมตฺตาทีหิ กิลฺลิจิ เวกฺกลํ นาโหสิ,
ตถา สวิทฺธิ.

ตสฺส ปน นิกฺขนตภาวํ ญตฺวา โยชเน โยชเน เทวตา ชนฺธาวารํ พนฺธิตฺวา
ทิพฺเพหิ ยาคฺคฺชชกฺกตฺตปานกาทีหิ ตํ มหาชนํ อุปฺภูทฺธิสฺ.

กสฺสจฺจิ เกนจฺจิ เวกฺกลํ นาโหสิ.

เอวํ เทวตาหิ อุปฺภูทฺธิยมาโน เทวสิกํ โยชนํ คจฺฉนฺโต มาเสน สวตฺถิ ปาปฺณิ.

ปญจ สกฺกฺสตานิ ยถาปุราเนว อหฺลฺ.

เทวตาหิ เจว มนฺุสฺสเอหิ จ อภิหฺมฺมฺปนฺณาการํ วิสฺสชฺเชนฺโต อคฺมาสิ.

[พระเจ้าสตาทรงแสดงปาฏิหาริย์]

สตฺถา อานนฺทเถรํ อาท^๑ “อานนฺท อชฺช วฑฺฒมานกจฺฉายาย จิตฺโต คหปติ ปญจหิ อุปาสกสฺเตหิ ปริวุโต อาคนฺตฺวา มํ วนฺทิสฺสติ -อิตฺติ.

“กึ ปน ฆนฺเต ตสฺส ตุมฺหากํ วนฺทนกาเล กิลฺลิจิ ปาฏิหาริย์ ภาวิสฺสติ -อิตฺติ.

“ภาวิสฺสติ อานนฺท -อิตฺติ.

“กึ ฆนฺเต -อิตฺติ.

“ตสฺส อาคนฺตฺวา มํ วนฺทนกาเล ราชมาเนน อฏฺฐกริสมฺตเต ปเทเส ชนฺนฺมตฺเตน โอธินา ปญจวณฺณานํ ทิพฺพปฺุพฺพานํ ฆนฺวสฺสํ
วสฺสิสฺสติ -อิตฺติ.

ตํ กถํ สุตฺวา นครวราสิเน “เอวํ มหาปฺุณฺญโย กิร จิตฺโต นาม คหปติ อาคนฺตฺวา อชฺช สตถารํ วนฺทิสฺสติ,
เอวรูปํ กิร ปาฏิหาริย์ ภาวิสฺสติ, มยฺมปี ตํ มหาปฺุณฺญํ ทุมฺมํ ลภิสฺสาม -อิตฺติ ปณฺณาการํ อาทาย มคฺคสฺส อุภอสฺส ปสฺเสสฺส อฏฺฐิสฺส.

วิหารสมฺมึปํ อาคตกาเล ปญจ ภิกฺขุสตานิ ปฐมํ อาคมฺมึ.

จิตฺโต คหปติ “อมฺมา ตุมฺहे ปจฺฉโต อาคจฺฉนฺ -อิตฺติ อุปาสิกายो วตฺวา สยํ ปญจหิ อุปาสกสฺเตหิ ปริวุโต สตฺถุ สนฺติกํ อคฺมาสิ.

พฺุพฺพานํ สมฺมุขญฺฐาเน ปน ฐิตา วา นิสินฺนา วา น อีโต เอโต^๒ วา โหนฺติ, พฺุพฺพวิธียา ทฺวิสฺส ปสฺเสสฺส นิจฺฉลาเว ตินฺนฺนฺติ.

๑ ส. ย. อามนฺเตสิ.

๒ ส. ม. ย. เอตฺโต.

จิตโต คหปติ มหนต์ พุทรวีธี โอกกมิ.

ตีณิ ผลานิ ปตฺเตน อริยสาวเกน โอล็อกิตโโลกิตฏฐานํ กมปิ.

“เอโส กิร จิตโต คหปติ -อิติ มหาชน โอลอกสิ.

โส สตถารํ อุปสงกมิตฺวา ฉพพณณานํ พุทฺธรสีนํ อนโต ปริสิตฺวา ทวีสุ โคปผเกสุ สตฺถุ ปาเท คเหตุวา วนฺติ.

ตํขณณญฺเวว วุตตปฺปการํ ปุปฺพวสสํ วสฺสิ.

สาธฺกการสทฺสทานิ ปวตฺตีสุ.

[จิตตคฤหบดีถวายทาน]

โส เอกมาสํ สตฺถุ สนฺติเก วสฺมาโนว สกฺลํ พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ วิหารเวยว นิสฺสทาเปตฺวา มหาทานํ อทาสิ.

อตตนา สทฺธี อากเตปิ อนโตวิหารเวยว กตฺวา ปฏฺิซคฺคิ.

เอกทิวสํปี อตตโน สกฺกฺเขสุ กิณฺจิ คเหตุพฺพํ นาโหสิ.

เทวมนุสฺเสหิ อากตปณฺณาการเเนว สพฺพกิจฺจานิ อทาสิ.

โส สตถารํ วนฺทิตฺวา อาห “ภนฺเต อหํ ‘ตุมฺหากํ ทานํ ทสฺสามิตี อากจฺฉนฺโต มาสํ อนฺตรามคฺเค อโหสิ,
อิธ เม มาโส วิตีวตฺโต, มยา อากตํ กิณฺจิ คเหตุนํ ลภามิ, เอตตํ กาลํ เทวมนุสฺเสหิ อากตปณฺณาการเเนว ทานํ อทาสิ,
โสทํ สเจปิ อิธ สํวจฺจรํ วสฺสสามิ, เเนว มม เทยฺยธมฺมํ ทาทุํ ลภิสฺสามิ, สกฺกฺขานิ โอตฺวาเรตฺวา คนฺตุํ อิจฺฉามิ,
ปฏฺิสามนฺนฏฺฐานํ เม อาโรจาเปถ -อิติ.

สตถา อานนฺทเถโร อาห “อานนฺท อุปาสกสฺส เอกํ ปเทสํ ตฺวจฺฉํ กาทเรตฺวา เทหิ -อิติ.

เถโร ตถา อทาสิ.

กปฺปิยภูมि กิร จิตตสฺส คหปติโน อนฺนญฺญาตา.

[จิตตคฤหบดีเดินทางกลับ]

อุปาสโกปิ อตตนา สทฺธี อากเตหิ ตีหิ ชนสทฺสเสหิ สทฺธี ตฺวจฺฉสกฺกฺเขหิ ปุณ มคฺคํ ปฏฺิปชฺชิ.

เทวมนุสฺสา อฏฺฐาย “ออยฺย ตยา ตฺวจฺฉสกฺกฺเขหิ คมนกมฺมํ กตํ -อิติ สตฺตหิ รตเนหิ สกฺกฺขานิ ปุริยฺสุ.

โส อตตโน อากตปณฺณาการเหหิ มหาชนํ ปฏฺิซคฺคนฺโต อคฺมาสิ.

อานนฺทเถโร สตถารํ วนฺทิตฺวา อาห “ภนฺเต ตุมฺหากํ สนฺติกา อากจฺฉนฺโตปิ มาเสน อากโต, อิธาปิ มาสเมว วุตฺโต,
เอตตํ กาลํ อากตปณฺณาการเเนว ทานํ อทาสิ, อิทานิ ปญฺจ สกฺกฺขสตานิ ตฺวจฺฉานิ กตฺวา มาเสนเนว กิร คมิสฺสตี,
เทวมนุสฺสา ปนฺสส อฏฺฐาย “ออยฺย ตยา ตฺวจฺฉสกฺกฺเขหิ คมนกมฺมํ กตฺนฺตี สกฺกฺขานิ สตฺตหิ รตเนหิ ปุริยฺสุ,

ปุณ^๑ อตตโน อามตปณณาการเนว กิร มหาชน^๒ ปุชชิตคณโต คมิสสตี,
กี ปน ภาเต เอตสส ตุมหาก^๓ สนตีกิ อากจณตสเสว อัย สกกาโร อูปปชชติ, อุทาทุ อณญุตถ คจณตสสาปี อูปปชชติ -อิตี.

“อานนท มม สนตีกิ อากจณตสสาปี อณญุตถ คจณตสสาปี อูปปชชเตว, อยณหิ อูปาสโก สทโร ปสนโน สมปนฺนสีโล,
เอวรูโป, ย^๑ ย^๒ ปเทส^๓ ภาชติ, ตตถ ตตเถวสส ลากสกาโร นิพพตติ -อิตี วตวา สตถา อิมิ ปกิณณกาวคเค คาถมาห

“สทโร สีเลน สมปนโน ยโสโภคสมปิโต
ย^๑ ย^๒ ปเทส^๓ ภาชติ ตตถ ตตเถว พุชิต -อิตี.

อตถ โปนสสา ตตเถว อาริวิสสตี.

[บุรพกรรมของจิตตคฤหบดี]

เอว^๑ วุตเต, อานนทเถโร จิตตสส ปุพพกมม^๒ ปุจฉิ.

อถสส สตถา กเถนโต อาห “อานนท อัย ปทุมุตตรสส ภควโต ปาหุมุเล กตานิหารโร กปปสตสหสส์ เทวมนุสเสสุ สัทธิวา
กสสปุพพทกาเล มิคลุตทกกุลเถ นิพพตโต วุชฉิมินวาย

เอกทิวส^๑ เทเว วสสนเต มิคมารณตถาย สตตี อาทาย อรณญ^๒ คนตวา มิคเ โอลเณนโต เอกสมิ^๓ อกตปพภาเร สีส^๔ ปารุปีตวา
เอก^๑ กิกขุ^๒ นิสินน^๓ ทิสวา “เอโก อโยย สมณธมม^๔ กโรนโต นิสินโน ภาวิสสตี, ภาตตมสส อาหริสสามีตี

เวเคน เคห^๑ คนตวา เอกสมิ^๒ อุทเธเน หิโย อากตมส^๓ ปจาเปตวา เอกสมิ^๔ อุทเธเน ภาตต^๕ ปจาเปตวา

อณญเอ ปิณชจาริก^๑ กิกขุ^๒ ทิสวา เตสปี ปตเต อาทาย ปณญุตตาสเน นิสีทาเปตวา กิกขุ^๓ สมปาเทตวา

“อโยย ปริวิสธาตี อณญ^๑ อาณาเปตวา ต^๒ ภาตต^๓ ปิฎเเก ปกขิปิตวา อาทาย คจณโต

อนตรามคเค นานาปุปลาณี โอนิจินตวา ปตตปุณเ กตวา เถรสส นิสินน^๑ ภูฐาน^๒ คนตวา

“ภาเต มย^๑ ห^๒ สงค^๓ กโรธาตี วตวา ปตตมาทาย” ภาตตสส ปุเรตวา เถรสส หตเถ ฐเปตวา เตหิ ปุเปเหหิ ปุช^๑ กตวา

“ยถา เม อัย รสปีณชปาโต ปุพพปุชชาย สทธิ^๑ จิตต^๒ โตเสสิ,

เอว^๑ นิพพตตนิพพตตภูฐาน^๒ เณ ปณณาการสสสาณิ^๓ อาคนตวา มย^๔ ห^๕ จิตต^๖ โตเสนตุ, ปณจวณณกุสมวสสญจ วสสตุ -อิตี
ปตถน^๑ ฐเปสิ.

โส ยาวชิว^๑ กุสล^๒ กตวา เทวโลเก นิพพตติ.

นิพพตตภูฐาน^๑ เณ ชานุมตเตน โอนินา ทิพพปุพพวสส^๒ วสสิ.

อิทานิปิสส ชาตทิวเส เจว อิช^๑ จ อากตสส ปุพพวสสวสสนญจ ปณณาการาภิหาร^๒ จ สตตหิ รตเนหิ สกภูปุรณญจ
ตสเสว กम्मสส นิสสน^๑โท -อิตี.

สุธรรมตเถรวตถุ.

๑ ส. ย. เอตถนตเร โส -อิตี อตถิ. ม. โส ปุน.

๒ ส. ย. ปตต^๑ คเหตุวา.

๓ ส. ย. เอตถนตเร อาทาย -อิตี อตถิ.

๑๕. วนวาสิติสตเถรวตถุ.

“อณฺญา หิ ลาภูปินฺสา -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสํ สตถา เขตฺวเน วิหรนฺโต วนวาสิติสตเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระสารีบุตรอนุเคราะห์พราหมณ์ผู้ยากจน]

เทสฺนา ราชคเห สมฺภูตฺตา.

สารีปุตฺตเถรสฺส กิร ปิตุ วังคนฺตพฺราหมณสฺส สหายโก มหาเสนพฺราหมโณ นาม^๑ ราชคเห วสติ.

สารีปุตฺตเถโร เอกทิวสํ ปิณฺขาย จรฺนโต ตสฺมี อนุกมฺปาย ตสฺส เคหทวารํ อคฺมาสิ.

โส ปน ปริกฺขินฺวิภาโว ทลิตฺโท ชาโต.^๒

โส “มม ปุตฺโต มยฺหํ เคหทวารे ปิณฺขาย จริตุํ อาคโต ภวิสฺสติ, อหฺยจฺมहि ทฺคฺคโต,
มม ปุตฺโต มยฺหํ ทฺคฺคตภาวํ น ชานาติ มณฺเญ, นตฺถิ เม โกจิ เทยฺยชฺมโม -อิตฺติ ตสฺส สมฺมุขา ภวิตุํ อสฺกโกณฺโต นิลียิ.

เถโรปิ อปรมฺปิ ทิวสํ อคฺมาสิ.

พฺราหมโณ ตเถว นิลียิ.

“กิลฺยจฺเทว ลภิตฺวา ทสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตนฺโต นาลภิ.

อเถกทิวสํ เอกสฺมี พฺราหมณฺวาจเก ฤลฺลสาฎฺเณน สทฺธิํ ปายาสปาตี ลภิตฺวา อาทาย เคหํ คนฺตวาว เถรํ อนุสฺสริ
“อิมํ ปิณฺขปาตํ มยา เถรสฺส ทาตุํ วุฏฺฐติ -อิตฺติ.

เถโรปิ ตํขณฺณเญว ฆานํ สฺมาปชฺชิตฺวา สฺมาปตฺตีโต วุฏฺฐาย ตํ พฺราหมณํ ทิสฺวา

“พฺราหมโณ เทยฺยชฺมมํ ลภิตฺวา มม อาคมนํ ปจฺจาสิสฺสติ, มยา ตตฺถ คนฺตุํ วุฏฺฐติ -อิตฺติ สงฺฆาฎิํ ปารุปีตฺวา ปตฺตมาทาย
ตสฺส เคหทวารे รุติเมว อตฺตานํ ทสฺเสสิ.

พฺราหมณสฺส เถรํ ทิสฺวาว จิตฺตํ ปสีทิ.

อถ นํ อุปสงฺกมิตฺวา วณฺทิตฺวา ปฏฺิสนฺถารํ กตฺวา อนฺโตเคเห นิสฺสีทาเปตฺวา ปายาสปาตี คเหตฺวา เถรสฺส ปตฺเต อากิริ.

เถโร อุปชฺฏมํ ปฏฺิจฺฉิตฺวา หตฺถेन ปตฺตํ ปิทฺติ.

อถ นํ พฺราหมโณ “ภนฺเต เอกสฺส ปฏฺิวีสฺมตฺโตว อโย ปายาโส, ปรโลกสงฺคหํ เม กโรถ, มา อิลฺลโลกสงฺคหํ,
นิรวเสสฺสเมว ทาตุกาโมมฺหิ -อิตฺติ สพฺพํ อากิริ.

เถโร ตตฺถเถว ปริกฺขณฺชิ.

๑ ส. ย. นาม -อิตฺติ นตฺถิ.

๒ ส. ม. ย. ชาโต -อิตฺติ นตฺถิ.

อถสส ภตตกิจจปรีโยसानะ ตมปี สาณุกั ทตวา วณทิตวา เอวมาท “ภนเต อหมีปี ตุมเหติ ทิฏฐมมเมว ปาปุณเณยั -อติ.

เถโร “เอว โทตุ พราหมณ -อติ ตสส อนุโมทนั กตวา อฏฐายาสนา ปกกมนโต อนุปุพเพน จาริกั จรมาโน เขตวานั อคมาสิ.

[พราหมณ์ยากจน ตายไปเกิดในกรุงสาวัตถี]

ทुकคตกาเล ทินนทานั ปน อติวिय हासेति -อติ พราหมโณปี ตั ทานั ทตวา ปสนนจิตโต โสมนสสชาโต
เถเร อธิมตตสิเนหมกาสิ.

โส เถเร สิเนहेเนว กาลั กตวา สาวตถियั เถรสส อฏฐากุกุเล ปฏิสนธิ คณหิ.

ตังคณณเณว ปนสส มาตา “กัจฉियั เม คพโภ ปติฏฐิตโต -อติ สามิกสส आरोजेसि.

โส ตสสา คพภปริหารั อทาสि.

ตสสา อจ्जुณ्हอติสตีตอติอมพิลาทปิโรคั วชเขตวา สุขेन คพภั परिหมานาย เอวรुโป โททโห อุปปชชि
“ओहो वदाहं सारिपुत्तदत्तेरुपमृचानि प्लवज गिक्खुस्तानि निमनत्तेवा केहे निसिहापेत्वा อสมग्ghिनนชิรปายาสั ทตวา
सम्यपि कासावत्तानि परिहित्वा सुवण्णसरकं आहाय आसनपरियन्ते निसिहित्वा
ऐतत्तकानं गिक्खुं अज्जिग्ghुत्तपายาสั परिग्ghุत्तेय्यั -อติ.

ตสสา กिर सो कासावत्तपरिहन्तोत्तोहो गज्जियั पुत्तสส พุทธสาसेน ปพพชชาย ปุพพนิมิต्तอ ओहसि.

อถสสา ญาคกา “ธम्मโก โน ธิตาย โททโห -อติ
सारिपुत्तदत्तेरु संखत्तेरु กตวา प्लवजन्नं गिक्खुस्तानं अस्मग्ghिननशिรपายาสั अत्तु.

สาपि ऐकं कासावं निवासेत्वा ऐकं पारुपित्वा सुवण्णसरकं कहेत्वा आसनपरियन्ते निसिन्ना अज्जिग्ghुत्तपายาสั परिग्ghुत्ते.

โททโห ปฏีปปลสมग्ghิ.

ตสสา ยาว คพภวฏฐานา อนุตรนตรา กตมมงคลสุปี ทสमासज्जेन पुत्तं विचाटाय कतमङ्कलेसुपी
सारिपुत्तदत्तेरुपमृचानं प्लवजन्नं गिक्खुस्तानं ओपोत्तग्ghมरुपายาสमेव अत्तु.

ปุพเพ^๑ กิเรส ทารเกน พราหมณกาเล ทินนปายาสส นิสสนโท.

ชาตมङ्कलทิวसे ปน ตั ทารกั ปาโต ว นหาเปตวา มณเขตวา สิริสยเน สตสทสสคหมนิกสส กมพลสส อปุริ นิปชชาเปสุ.

[ทารกปริจจาคาน]

โส ตตถ นิปนนโก ว เถโร โอลเกตวา “อัย เม ปุพพาจริโย, มยา เอตัง นิสสาย อัย สมปตติ ลทธา,
มยา อิมสส ऐकं परिज्जाकั กาทุ วग्ghุติ -อติ สิक्ขาปทคคณหตถาย นียมาโน ตั กมพลัง จุฬงคูลिया वेत्तेत्वा अककहेसि.

อถสส “องคูลिया กมพลโล ลคโค -อติ ทริตุ อารภิสุ.

โส ปโรทิต.

ญาคทา “อเปถ, มา ทารกั โรทาเปถ -อิตติ กมฺพเลเนว สทฺธิ อานยีสฺสุ.

โส เถรึ วนทนกาเล กมฺพลโต อองคฺลึ อปกกทฺตติววา กมฺพลํ เถรสฺส ปาทมฺพเล ปาเตลล.

อถ ญาคทา “ททเรณ กุมารเณ อชานิตฺวา กตํ -อิตติ อวตฺวา “ปุตฺเตน โน ทินนํ ปรีจจตฺตเมว โทตฺ “ภนฺเต -อิตติ วตฺวา “ภนฺเต สตสทฺสคฺชนิเกณ กมฺพเลเนว ปุชาการกสฺส ตุมหากํ ทาสสฺส ลิกฺขาปทานิ เทถ -อิตติ อาทิสฺสุ.

“โก นามายํ ทารโก -อิตติ.

“ภนฺเต อยฺเยน สมานนามโก -อิตติ.

“ติสฺโส นามส ภวิสฺสติ -อิตติ.

เถโร กิร คิทฺทิกาเล อุตฺตีสฺสมาณโว นาม อโหสิ.

มาตาปิสฺส จินฺเตลล “น มยา ปุตฺตสฺส อชฌาสโย ภินฺทิตฺวา -อิตติ.

เอวํ ทารกสฺส นามกรณมฺจลล กตฺวา ปุน ตสฺส อาหารปรีโภคมฺจลลลล ปุน ตสฺส กณฺณวิชฌนมฺจลลลล ทุสฺสคฺคหณมฺจลลลล จุฬากรณมฺจลลลล สารีปุตฺตเตเถรปมฺพชานํ ปญจณนํ ภิกฺขุสตานํ อปฺโปทกมฺรฺพายาสเมว อทิสฺสุ.

ทวารโก วุฑฺฒิมนฺวาย สดตฺวสฺสีกาเล มาตฺรึ อาท “อมม เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามิ -อิตติ.

สา “สาธฺ จิตฺ, ปุพฺพเวทํ ‘น มยา ปุตฺตสฺส อชฌาสโย ภินฺทิตฺวา -อิตติ มนํ อกาสิ, ปพฺพช ปุตฺตค -อิตติ เถรึ นิมนฺตาเปตฺวา ตสฺส อาคตฺส ภิกฺขุํ ทตฺวา “ภนฺเต ตุมหากํ ทาสฺ ‘ปพฺพชิสฺสามิติ วทิติ, อิมํ อาทาย สายํ วิหารํ คมิสฺสาม -อิตติ เถรึ อญฺโยเชตฺวา สายณฺหสมเย มหนฺเตน สกฺการสมฺมาเนน ปุตฺตมาทาย วิหารํ คนฺตฺวา เถรสฺส นิยฺยาเทสิ.

[การบวชทำได้ยาก]

เถโร เตน สทฺธิ กเถสิ “ติสฺส ปพฺพชชา นาม ทุกฺกรา, อพฺภูณฺเหเน อตเถ สติ, สีตลํ ลภติ; สีตเลเน อตเถ สติ, อพฺภูณฺหํ ลภติ, ปพฺพชิตา นาม กิจฺเจเน ชีวณฺติ, ตวญฺจ สุเชธิต -อิตติ.

“ภนฺเต อหํ ตุมฺเหท วิชิตฺวาเมเน สพฺพ กาคฺตุ สกฺชิสฺสามิ -อิตติ.

[กัมมฐานที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่เคยทรงละ]

เถโร “สาธฺ -อิตติ วตฺวา ตสฺส ปฏิกฺกมฺนสิการวเสน ตจฺปญฺจกมฺมฐานํ อัจจิทฺวา ตํ ปพฺพชเชสิ.

สกลมฺปิ ทิ ทวตฺตีสาการํ กเถตุํ วัณฺณฺตฺยเวว, สพฺพ กเถตุํ อสฺกโกเนเตน^๑ ตจฺปญฺจกํ กเถตฺวาเมว, อิทํ ทิ กมฺมฐานํ สพฺพพฺพชานํ อวิชิตฺวาเมว.

เกสาทิสฺสุ เอเกกโกฐานฺเส อรหตฺตปฺปตฺตานํ ภิกฺขุณฺมปิ ภิกฺขุณฺนินฺมปิ อุปาสิกานมฺปิ อุปาสิกานมฺปิ ปรีจเฑโท นตฺถิ.

๑ ส. ม. ย. เอตฺถนฺตเร “ปน -อิตติ อตฺถิ.

อพยตดา ภิกขุ ปน ปพพาเซนดา อรหตตสส อุปนิสสย นาสเนติ ตสมา เถโร กัมมภูฐาน อัจจิกขิตวา ปพพาเซตวา
ทสสุ สีเลสุ ปติภูฐาเปสิ.

มาตาปิตโร ปุตตสส ปพพชิตสส สกการุ โกรณา สุตตาหิ วิหาราเวว พุทูปมุขสส ภิกขุสงฆสส อปโปทกมรุปายาสเมว อหิสฺ.

ภิกขุปี “นิพพธิ อปโปทกมรุปายาสํ ปริภุญชิตุํ น สกโกม -อติ อุชฌายีสฺ.

ตสสปี มาตาปิตโร สุตตเม ทิวเส สายํ เคหํ อคมฺสฺ.

สามเณโร อฏฐเม ทิวเส ภิกขุหิ สหฺธิ ปิณฑาย ปาวิสฺ.

[สามเณรมีลาภมากเพราะผลทานในกาลก่อน]

สาวตถิวาสินํ “สามเณโร กิร อชช ปิณฑาย ปวิสฺสตี, สกการมสส กริสฺสาม -อติ ปณฺจหิ สาฎกสเทหิ จุมพิกฺกานี^๑ กตวา
ปณฺจ ปิณฑปาตสตานิ สชฺเซตวา อาทาย ปฏิปเถ ฐตฺวา อหิสฺ.

ปนทิวเส วิหารสส อุปวนํ อาคนตฺวา อหิสฺ.

เอวํ สามเณโร ทวีเหว ทิวเสหิ สาฎกสทสเสน สหฺธิ ปิณฑปาตสทสสํ ลภิตฺวา ภิกขุสงฆสส ทาเปสิ.

พราหมณกาเล ทินฺนสส ฤคฺลสาฎกสส กิเรส นิสฺสนโท.

อถสส ภิกขุ “ปิณฑปาตทายกตฺสโส -อติ นามํ กรีสฺ.

ปุเนกทิวสํ สามเณโร สิตกาเล วิหารจาริกํ จรณโต ภิกขุ ตตถ ตตถ อคคิสาลาหิสฺ วิสิพเพนเต ทิสฺวา อาห
“กึ ฆนเต วิสิพเพนตา นิสฺนตถ -อติ.

“สิตํ โน ปีเพติ^๒ สามเณร -อติ.

“ฆนเต สิตกาเล นาม กมพลํ ปารุปีตุํ วมฺภูติ, โส หิ สิตํ ปฏิพาหิตุํ สมตโถ -อติ.

“สามเณร ตวํ มหาปุณฺโณ กมพลํ ลเภยยาสิ, อมหากํ กุโต กมพล -อติ.

“เตนหิ ฆนเต กมพลตฺถิกา มยา สหฺธิ อาคจฺจนตุ -อติ สกฺลวิหารเ อาโรจาเปสิ.

ภิกขุ “สามเณเรณ สหฺธิ คนตฺวา กมพลํ อาหริสฺสาม -อติ สุตตวสฺสิกสามเณรํ นิสฺสาย สทสสมตฺตา ภิกขุ นิกฺขมฺีสฺ.

โส “เอตตกานํ ภิกขุณํ กุโต กมพลล ลภิสฺสามิ -อติ จิตตมปิ อนุปฺปาเทตฺวา เต อาทาย นคราภิมุโข ปายาสิ.

สุทินฺนสส หิ ทานสส เอวรฺุโป อานุภาโว โหติ.

โส พหิณฺคราเวว ฆรปฏิปาทฺฐิยา จรณโต ปณฺจ กมพลสตานิ ลภิตฺวา อนโตนฺครํ ปาวิสฺ.

๑ ส. ย. จุมพิกฺกานี.

๒ ส. ม. ย. ปีเพติ -อติ นตฺถิ.

มนุสสา อีโต จีโต จ กมพลเอ อหารนติ.

เอโก ปน ปุริโส อาปนทวารเณ คจจนโต ปญจ กมพลสตานิ ปสาเรตวา นิสินนุ เอโก อาปณิกัง ทิสวา อาห
“อมโห เอโก สามเณโร กมพลเอ สัทรนโต อากจจติ, ตว กมพลเอ ปฏิจฉาเทหิ -อติ.

“กั ปน โส ทินนเก คณหาติ, อุทาหุ อทินนเก -อติ.

“ทินนเก คณหาติ -อติ.

“เอว สนเต, สเจ อิจฉิสสามิ, ทสสามิ; โน เจ, น ทสสามิ, คจจ ตว -อติ อุยโยเชสิ.

[ลักษณะคนตระหนี่]

มจจริโน ทิ อนุธพาลา, เอว ปเรสุ ทานัง ทพมานesu, มจจรายิตวา อสทิสทานัง ทิสวา มจจรายนโต กาโล วีย นิริเย นัพพตตุนติ.

อาปณิกโก จินเตสิ “อัย ปุริโส อตตโน ฆมมตาย อากจจมาโน ‘ตว กมพลเอ ปฏิจฉาเทหิติ มัง อาห,
อหมิปี ‘สเจ โส ทินนัง คณหาติ, อัง มม สนตัง สเจ อิจฉามิ, ทสสามิ; โน เจ, น ทสสามิติ อวัจ,
ทิฏฐัง ปน อเทนตสส, ลชชา อุปปชชติ, อตตโน สนตัง ปฏิจฉาเทนตสส, โทโส นตถิ,
อิเมสุ ปญจสุ กมพลสเสสุ เทว กมพลา สตสสสคชนิกา, อิเม ปฏิจฉาเทตุ วฏฐติ -อติ เทวปี กมพลเอ ทสย ทส สัมพนธิตวา
เตส อนุตเร ปกขิปิตวา ปฏิจฉาเทสิ.

สามเณโรปี ภิกขุสทสเสน สหิธึ ตัง ปเทส ปาปุณิ.

อาปณิกสส สามเณโร ทิสวาว ปุตตสิเนโห อุปปชชติ.

สกลสรโร สิเนเหน ปริปนุณโ อโหสิ.

โส จินเตสิ “ติฏฐนตุ กมพลานิ, อิมัง ทิสวา ทพมสมปิ ทาตุ ยุตตรูป -อติ.

โส เต เทวปี กมพลเอ นีหริตวา สามเณรสส ปาทุมเล รุเปตวา วนทิตวา “ภนเต ตยา ทิฏฐธมมสส ภาคิ อสส -อติ อวจ.

โสปีสส “เอว โหตุ -อติ อนุโมทน อกาสิ.

สามเณโร อนุโตนเรปี ปญจ กมพลสตานิ ลภิ.

เอว เอกทิวเสเยว กมพลสสส ลภิตวา ภิกขุสทสสส อทาสิ.

อถสส “กมพลทายกตีสโส -อติ นามัง กรีส.

เอว นามกรณทิวเส ทินนกมลโ สตตวสสิกกาเล กมพลสสสภาว ปาปุณิ.

[ให้ของน้อยแต่ได้ผลมาก]

พุทธานัน ทิ รุเปตวา นตถณญู ฐานัน ยตถ อปปิ ทินนัง พหุ โหติ, พหุ ทินนัง พหุตร.

เตนาท ภควา “ตถารุโปยั ภิกขเว ภิกขุสงฆเ, ยถารูปะ ภิกขุสงฆเ อปปิ ทินนั พหุ โหติ, พหุ ทินนั พหุตริ -อิตติ.

เอวั สามเณโรปิ เอกสส กมพลสส นิสสนเทน สดตวสสิโก กมพลสสสั ลภิ.

ตสส เขตวเน วิหรนตสส, อภิกขณั ญาดิหารกา สนตักิ อากนตวา กถาสลลาปิ กโรนติ.

โส จินเตสิ “มยา อิช วสนเตน ญาดิหารเกสุ อากนตวา กเถนเตสุ, อเกตูปิ น สกกา,
เอเตหิ สหิ กถาปปญเจน อตตโน ปติภูตัง กาทุ น สกกา, ยนุนานหิ สตถุ สนตีกะ กम्मภูฏานัน อุกคเหตวา อรณญั ปวิเสยยั -อิตติ.

[ติสสามเณรออกป่าทำสมณธรรม]

โส สดถารุ ออุปสงกมิตวา วนทิตวา ยาว อรหตธา กम्मภูฏานัน กถาเปตวา อูปชฌายั วนทิตวา ปตตจิวรมาทาย
วิหารา นิกขमितวา จินเตสิ “สเจ อาสนนญฐาเน วสิสสามิ, ญาดิกา มั ปกโกสิสสนติ -อิตติ วิสติโยชนสมตมคคั อคมาสิ.

อเถเกน คามทวารเณ คจฉนโต เอกั มหุลลกปุริสั ทิสวา ปุจฉิ
“กินนุ โข อูปาสก อิมสมิ ปเทเส วสนตานัน อารณญกวิหารเ อตถิ -อิตติ.

“อตถิ ฆนเต -อิตติ.

“เตนหิ เม มคคั อากิจข -อิตติ.

มหุลลกอูปาสกสส ปน ตั ทิสวา ปุตตสิเนโห อูทปาที.

อถสส ตตเถว ฐิตโต อนากิจขิตวา “เอหิ ฆนเต อากิจขิสสามิ เต -อิตติ วตวา ตั คเหตวา ว อคมาสิ.

สามเณโร เตน สหิ คจฉนโต อนตฺรามคเค นานาปุพพผลปฏิมณชิตเ ฉปฺพจปฺพเทเส ทิสวา
“อัย อูปาสก กิ ปเทโส นาม -อิตติ ปุจฉิ.

โสปิสส เตสั นามานิ อากิจขนโต อารณญกวิหารั ปตวา “อิหิ ฆนเต ฉาสุกภูฏานัน, อิช วสาหิ -อิตติ วตวา
“ฆนเต โก นาม ตวั -อิตติ นามั ปุจฉิตวา, “อหิ วนวาสิติสโส นาม อูปาสก -อิตติ วุตเต,
“เสว อมหากั คามะ ปิณชาย จริตุ วฏฏติ -อิตติ วตวา นินตติตวา อตตโน คามเมว คโต
“วนวาสิติสตเถโร นาม วิหารั อากโต, ตสส ยาคุกตทาทีนึ ปฏियाเทถ -อิตติ มนุสสานัน อารเเจสิ.

สามเณโร ปฐมเมว ติสโส นาม หุตวา

ตโต “ปิณชปาตทายกติสโส กมพลทายกติสโส วนวาสิติสโส -อิตติ อิมานิ ตีณิ นามานิ ลภิตวา
สดตวสสพฆนตเร จตตาริ นามานิ ลภิ.

โส ปุนทิวเส ปาโตว ตั คามั ปิณชาย ปาวิสิ.

มนุสสา ภิกขั ทตวา วนทิสุ.

สามเณโร “สุชิตา โหถ, ทุกขา มุจจถ -อิตติ อาห.

เอกมนุสโสปี ตสส ภิกขั ทตวา ปุน เคหิ คนตุ นาสกขิ.

สพเพ โอลเณตา ว อฏฐิสฺ.

โสปี อตฺตโน ยาปนมตฺ คณฺหิ.

สกลคามวาสีโน ตสฺส ปาหฺมุเล อูเรน นิชฺชิตฺวา “ภนฺเต ตุมฺहेสุ อิมํ เตมาสํ อีธ วสนฺเตสุ,
มยํ ตีณิ สรณานิ คเหตฺวา ปญฺจสุ สีเลสุ ปติภฺชฺชวย มาสสฺส อฏฐฺ อูโปสถกมฺมานิ กริสฺสาม, อีธ วสนฺตถาย โน ปฏฺิณฺญํ เทถ -อิตฺติ.

โส อุกฺกัรํ สลลฺกเขตฺวา เตสํ ปฏฺิณฺญํ ทตฺวา นิพฺพตฺถ ตตฺถเว ปิณฺฑาย จริ.

วนฺทิตฺวานฺทิตฺกขเณ จ “สุชิตา โทถ, ทุกฺขา มุจฺจถ -อิตฺติ ปทฺทวยเมว กเถตฺวา ปกฺกามิ.

โส ตตฺถ ปฐฺมมาสยจ ทฺติยมาสยจ วิตฺตินาเมตฺวา ตฺติยมาเส คจฺจนฺเต สห ปฏฺิสมฺภิทาหิ อรหฺตฺตํ ปาปฺณิ.

[อุปัชฌายะไปเยี่ยมสามเณร]

อถสฺส ปวารเถวา วุตฺถวสฺสกาเล อุกฺขมาโย สตฺถารํ อุกฺสงฺกมิตฺวา วณฺทิตฺวา อาห “ภนฺเต ติสฺสสามเณรสฺส สนฺติกํ คจฺฉามิ -อิตฺติ.

“คจฺฉ สารีปุตฺต -อิตฺติ.

โส อตฺตโน ปรีวารเ ปญฺจสเถ ภิกฺขุ อาทาย ปกฺกมฺนโต “อาวุโส โมคคฺลลาน, อหํ ติสฺสสามเณรสฺส สนฺติกํ คจฺฉามิ -อิตฺติ อาห.

โมคคฺลลานตเถโร “อหฺมปิ อาวุโส คจฺฉิสฺสามิ -อิตฺติ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเถหิ สหฺธิ นิกฺขมิ.

เอเตเนวฺปาเยน “มหากสฺสปตฺเถโร อนุรฺรทฺตเถโร อุกฺปาลิตฺเถโร ปุณฺณตฺเถโร -อิตฺติ สพฺเพ มหาสาวกา
ปญฺจหิ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเถหิ สหฺธิ นิกฺขมฺิสฺ.

สพฺเพสมฺปิ^๑ มหาสาวกานํ ปรีวารานํ^๒ จตฺตาทิสฺสภิกฺขุสทฺสสานิ อเหตุสฺ.

เต วิสฺติโยชนสฺตํ มคฺคํ คนฺตฺวา โคจรคามํ สมฺปตฺเต สามเณรสฺส นิพฺพตฺถปฏฺฐาโก อุกฺปาสโก คามทฺวารเวยว ทิสฺวา
ปจฺจคฺคนฺตฺวา วณฺทิตฺ.

อถ นํ สารีปุตฺตตฺเถโร ปุจฺฉิ “อตฺถิ นุ โข อุกฺปาสก อิมสฺมि ปเทเส อารณฺญกฺวิหาโร -อิตฺติ.

“อตฺถิ ภนฺเต -อิตฺติ.

“สภิกฺขุโก -อิตฺติ.

“สภิกฺขุโก ภนฺเต -อิตฺติ.

“โก นาม ตตฺถ วสฺติ -อิตฺติ.

“วนวาสิติสฺโส ภนฺเต -อิตฺติ.

๑ ส. สพฺโพปิ.

๒ ส. ย. ปรีวาริ.

“เตนทมิ มคคํ โน อาจิกข -อิตติ.

“เก ตุมเห ฆนเต -อิตติ.

“มยํ สามเณรสส สนตีกํ อาคตา -อิตติ.

อุปาสโก เต โอลเถตวา ฆมมเสนาปตี อาทึ กตวา สพเพปิ มหาสาวเก สลขานิ.

โส นรินทรํ ปิตยา ฆุณฺฐสรโร หุตวา “ติณฺฐถ ตาว ฆนเต -อิตติ เวเคน คามํ ปวิสิตวา

“เอเต อยยา สาริปุตตเถโร อาทึ กตวา อสตีมหาสาวกา อตตโน อตตโน ปริวารเหทึ สทฺธี สามเณรสส สนตีกํ อาคตา, มณฺจปัฐจจตฺถรณทึเปตลาทึนิ คเหตุวา เวเคน นิกขมถ -อิตติ อุคฺโขเสสิ.

มณฺสสา ตาวเทว มณฺจาทึนิ คเหตุวา เถรณํ ปทานุปทึกา หุตวา เถเรทึ สทฺธีเยว วิหารํ ปวิสึสุ.

สามเณโร ภิกขุสงฺฆํ สลขานิตวา กติปยานํ มหาเถรณํ ปตตจิวรานิ ปฏิกคเหตุวา วตตมกาลิ.

ตสส เถรณํ วสนณฺฐานํ สวิทหนตสส ปตตจิวเร ปฏิสานนตสเสว, สมนธกาโร ชาโต.

สาริปุตตเถโร อุปาสเก อาท “คจฺจถ อุปาสกา, ตุมหากํ อนธกาโร ชาโต -อิตติ.

“ฆนเต อชช ฆมมสสวนทิวโส, น มยํ คมิสสาม, ฆมมํ สุนิสสาม, อิตโต ปุพเพ ฆมมสสวนมปิ โน นตถิ -อิตติ.

“เตนทมิ สามเณร ทึปี ชาเลตวา ฆมมสสวนกาลํ อุคฺโขเสสิ -อิตติ.

โส ตถา อกาลิ.

อถ นํ เถโร อาท “ติสส ตว อุปณฺฐากา ‘ฆมมํ โสตุกามมหาติ วทนติ, กเถทึ เตสํ ฆมมํ -อิตติ.

อุปาสกา เอกปปหาเรเนว อุณฺฐาย

“ฆนเต อมหากํ อโยโย ‘สฺขิตา โทถ, ทุกขา มุจฺจถาติ อิมานิ เทว ปทานิ ฐูปตวา อณฺญํ ฆมมกถํ น ชานาติ, อมหากํ อณฺญํ ฆมมกถิกํ เทถ -อิตติ วทึสุ.

สามเณโร ปน อรหตตํ ปตวาปิ เนว เตสํ ฆมมกถํ กเถสิ.

[เหตุให้ถึงสุขและพ้นจากทุกข์]

ตทา ปน นํ อุปชฌายो “สามเณร กถํ ปน สฺขิตา โทหนติ ทุกขา มุจฺจนติ, อิมสํ โน ทวินนํ ปทานํ อตถํ กเถทึ -อิตติ อาท.

โส “สาธู ฆนเต -อิตติ จิตตวีชนี คเหตุวา ฆมมาสนํ อภิกฺขุห ปณฺจทึ นิกายเหทึ อตถณฺจ การณณฺจ อากทตฺติตวา

ฆนทสสํ วสสนโต จาตุทึปกมทาเมโฆ วิย ขนธธาตุอายตนโพธิปักขยฆมเม วิภชนโต อรหตตนิฏฺเฐน ฆมมกถํ กเถตวา

“ฆนเต เอวํ อรหตตปตตสส สฺขํ โทติ, อรหตตปตโตเยว ทุกขา มุจฺจติ,

เสสชณา ชาติทุกขาทึทึ เจว นิริยทุกขาทึทึ จ น ปริมุจฺจนติ -อิตติ อาท.

“สาธู สามเณร สุกถิตโต เต ปทภาโณ, อิทานิ สรภาณํ ภณนาทึ -อิตติ.

โส สรภาณมปิ ภาณิ.

อรุณ อุกคจณเต, สามเณรสส อุกกุฐากมนุสสา เทว ภาคา อหสิ.

เอกจเจ “น วต โน อิตโต ปุพเพ เอวรูป กกชโโพ ทิฏฐูปุพโพ,
กถยทิ นาม เอวรูป ธรรมกถัง ชานนโต เอตตัง กาลัง มาตาปิตุภูฏาเน ฐตวา อุกกุฐหนตานิ มนุสสานัง เอกมปิ ธรรมปทัง น กเถสิ -
อิตติ กุชณิสสุ.

เอกจเจ “ลาภา วต โน, เย มย เอวรูป ภาหนตัง कुณัง วา อकुณัง วา อชานนตานิ อุกกุฐหิมหา,
อิทานิ ปนสส สนติเก ธรรมัง โสตุ ลภิมหา -อิตติ คุชณิสสุ.

สมมาสมพุทโธปี ตัง ทิวสํ ปจจุสสมเย โลกัง โอลเณโต วนวาสิติสสสส อุกกุฐาเก อตตโน ญาณชาลสส อนโต ปวิญญู ทิสวา
“กินนุ โข ภวิสสตี -อิตติ อวชชนโต อิมมตถัง อปธาเรสิ “วนวาสิติสสสส อุกกุฐากา, เอกจเจ กุทธา, เอกจเจ คุฏฐา,
มยทัง ปุตตสส ปน สามเณรสส กุทธา นริยคามินो ภวิสสนตี, คนตพพเมว, ตตถ มยา มยิ คเต,
สพเพปิ เต สามเณเร เมตตจิตตัง กตวา ทุกขา มจจุสสนตี -อิตติ.

เตปิ มนุสสา ภิกขุสงฆัง นิมนเตตวา คามัง คนตวา มนชปํ กาทเรตวา ยาคุกตดาทีนัง สมปาเทตวา อาसनานิ ปณญาเปตวา
สงฆสส อาคมนัง โอลเณตา นิสีทิสสุ.

ภิกขุปี สรีรปฏิชคคณัง กตวา ภิกขาจารเวลาย คามัง ปวิสสนตา สามเณรํ ปุจจิสสุ
“กั นุ ติสส อมเหทสิ สทธี คมิสสสิ อุกทาหุ ปจฉา -อิตติ.

“มม คมนเวลายเมว คมิสสามิ, คจฉถ คุมเห ภาณเต -อิตติ.

[พวกมนุษย์เลื่อมใสตีสสามเณร]

ภิกขุ ปตตจิวรมาทาย ปาวิสสิสุ.

สตาธา เซตวนสมิเยว จิวรํ ปารุปีตวา ปตตมาทาย เอกจิตตกุชเณเนว คนตวา ภิกขุณํ ปุโรโต ฐิตเมว อตตานัง ทสเสสิ.

“สมมาสมพุทโธ อากโต -อิตติ สกลคามา สงขุภิตวา เอกโกลาโหล อโหสิ.

มนุสสา อุกคคจิตตา พุทธรูปมุขัง ภิกขุสงฆัง นิสีทาเปตวา ยาคุํ ทตวา ขชชกั อทิสสุ.

สามเณโร ภาตเต อนิฏฐิตเตเยว อนโตคามัง ปาวิสสิ.

คามวาสินो นีหริตวา ตสส สกุกจจัง ภิกขัง อทิสสุ.

โส ยาปนมตตัง คเหตุวา สตถุ สนติกั คนตวา ปตตัง อูปนาเมสิ.

สตาธา “อาทร ติสส -อิตติ ทถถัง ปสาเรตวา ปตตัง คเหตุวา “ปสส สารีปุตต ตว สามเณรสส ปตตัง -อิตติ เณรสส ทสเสสิ.

เถโร สตถุ ทถถโต ปตตัง คเหตุวา สามเณรสส ทตวา “คจฉ, อตตโน ปตตภูฏาเน นิสีทิตวา ภาตตักจจัง กโรทอิ -อิตติ อาท.

คามวาสีโน พุทธปุปุขิ ภิกขุสงฆ์ ปรีวิสิตวา สตถาริ อโนมทนิ ยาจิสฺ.

สตถา อโนมทนิ กโรนโต เอวมาท “ลาภา โว อุปาสกา เย ตุมहे อตตโน กุลุปกั สามเณริ นิสฺสาย
‘สาริปุตฺตโมคคฺคลานัน กสฺสปนฺติ อสีติมหาสาวเก ทสฺสนาย ลภถ,
อหมปิ ตุมหากั กุลุปกเมว นิสฺสาย อาคโต, พุทฺททสฺสนมปิ โว อิมิ นิสฺสาเยว ลทฺธ, ลาภา โว, สฺลทฺธ โว -อิติ.

มนุสฺสา จินฺตยิสฺ “อโห อมหากั ลาภา, พุทฺธานญฺเจว ภิกขุสงฺฆสฺส จ อารารณสมตฺถํ อมหากั ออยฺย ทสฺสนาย ลภาม,
เทยฺยธมฺมญฺจสฺส ทาทุ ลภาม -อิติ.

สามเณรสฺส กุทฺธมนุสฺสา ตฺสสึ.

ตฺถุณฺณมนุสฺสา ภยโยโส มตฺตตาย ปสึทิสฺ.

อนโนมทนาวสานเ จ พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺ.

สตถา อญฺญายาสนา ปกฺกามิ.

มนุสฺสา สตถาริ อญฺคนฺตวา วนทิตฺวา นีวตฺติสฺ.

สตถา สามเณเรน สทฺธิ สมฺบุเรณ คจฺจนฺโต “สามเณร อยํ ปเทโส โก นาม, อยํ ปเทโส โก นาม -อิติ
ปฺพเพ ตสฺส อุปาสเกน ทสฺสิตปฺพเทเส ปุจฺจนฺโต อคฺมาสิ.

สามเณโรปิ “ภนฺเต อยํ อิตถนฺนาโม, อยํ อิตถนฺนาโม -อิติ อาจิกฺขมาโน ว อคฺมาสิ.

[น้ำตาของมนุษย์มากกว่าน้ำในมหาสมุทร]

สตถา ตสฺส วสนญฺญานันฺ คนฺตวา ปพฺพตฺตมตฺถกั อภิรุทฺธิ.

ตตถ ฐิตานันฺ ปน มหาสมฺมุทเท ปญฺญายติ.

สตถา สามเณโร ปุจฺฉิ “ตีสฺส ปพฺพตฺตมตฺถเก ฐิตฺ อีโต จิตฺ จ โอลเเกตฺวา ก็ ปสฺสสิ -อิติ.

“มหาสมฺมุทฺทํ ภนฺเต -อิติ.

“สมฺมุทฺทํ ทิสฺวา ก็ จินฺตยิสฺ -อิติ.

“มม ทุกฺขิตกาเล โรทฺหนตฺสส จตฺุทฺธิ มหาสมฺมุทฺเททฺธิ อติเรกตฺเรน อสฺสุณา ภวิตพฺพนฺติ อิทํ ภนฺเต จินฺตยิสฺ -อิติ.

“สาธฺ สาทฺ ตีสฺส, เอวเมตํ, เอเกกสฺส ทิ สตตฺสส ทุกฺขิตกาเล ปคฺขริตอสฺสุ จตฺุทฺธิ มหาสมฺมุทฺเททฺธิ อติเรกตฺรเมว -อิติ.

อิทฺถจ ปน วตฺวา อิมิ คาถมาท

“จตฺุสฺ สฺมุทฺเทสฺ ชลํ ปรีตฺตกั
ตโต พหุ อสฺสุชลํ อนปฺปกั
ทุกฺเขน ญฺญุสฺส นรฺสส โสจโต

ก็การณา สมม ตูว์ ปมชชลี -อิตี.

[สถานที่สัตว์เคยตายและไม่เคยตาย]

อล นํ ปุน ปุจฉี “ติสส กหํ วสสิ -อิตี.

“อิมสมิ ปพภาเร ภาเนเต -อิตี.

“ตตถ ปน วสนโต ก็ จินเตสิ -อิตี.

“มยา มรณเตน อิมสมิ ฐาเน กตสส สรริณิกเขปสส ปริจเฉโท นตถิติ จินเตสิ ภาเนเต -อิตี.

“สาธู สาธู ติสส, เอเวเมตํ, อิมเสํ หิ สตตานํ ปฐวียํ นิปชชิตวา อมตฐฐานํ นาม นตถิ -อิตี วตวา
อิมํ ทุกนิปาเต อุปสาหหกชาตกํ^๑ กเถสิ.

“อุปสาหหกนามานํ	สหสธานี จตุททส
อสมิ ปเทเส ททธานี	นตถิ โลเก อนามตํ.
ยมหิ สจจญจ ฐมโม จ	อหิสา สญญโม ทโม
เอตทริยา เสวนติ	เอตํ โลเก อนามตํ -อิตี

อิตี ปฐวียํ สรริณิกเขป กตวา มรณเตสุ, อมตปุพเพ ปเทเส มรณตา นาม นตถิ.

อานนทเถรเสทิสสา ปน อมตปุพเพ ปเทเส ปรีนิพพายนติ.

[การปรินิพพานของพระอานนท]

อานนทเถโร กิร วิสวสสสตีกกาลे आयुสงขารं โอลเณนโต ปริกขินภาวํ ญตวา “อิตโต สตตเม ทิวเส ปรีนิพพายิสสามิ -อิตี
อาโรเจสิ.

ตํ ปวตตี สุตวา โรหิณินทिया อุภยตีรวาสิเกสุ มนุสเสสุ

โอริมตีรวาสิกา “มยํ เถรสส พหุการา, อมหากํ สนตike ปรีนิพพายิสสตี -อิตี วทิสु.

ปาริมตีรวาสิกา “มยํ เถรสส พหุการา อมหากํ สนตike ปรีนิพพายิสสตี -อิตี.

เถโร เตสํ วจนํ สุตวา “อุภยตีรวาสินोปี มยหํ อุปการกา, ‘อิมเ นาม อนูปการาตี น สกกา วตตุ,

สจาทํ โอริมตีเร ปรีนิพพายิสสามิ, ปาริมตีรวาสिनो ธาตุคคหณตถํ เตหิ สทธี กลหํ กริสสนตี,

สเจ ปาริมตีเร ปรีนิพพายิสสามิ โอริมตีรวาสिनो ตถา กริสสนตี,

กลโห อุปชชมาโนปี มํ นิสสาเยว อุปชชิสสตี, วุปสมมาโนปี มํ นิสสาเยว วุปสมิสสตี -อิตี จินเตตวา

“โอริมตีรวาสिनोปี มยหํ อุปการกา, ปาริมตีรวาสिनोปี มยหํ อุปการกา, อนูปการโก นาม นตถิ,

โอริมตีรวาสिनो โอริมตีเรเยว สนนิปตनुต, ปาริมตีรวาสिनो ปาริมตีเรเยว -อิตี อาห.

ตโต สดตเม ทิวเส มชฺเฌ นทียา สดตตาลปฺปมาเฌ อากาเส ปลลงเฌน นิสิตฺตวา มหาชนสฺส ธมฺมํ กเถตฺวา
“มม สรীরํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺตวา เอโก ภาโค โอริมตีเร ปตฺตฺ, เอโก ปาริมตีเร -อิตฺติ อธิญฺญาย ยถานิสินฺโน ว เตโชธาตุํ สฺมาปชฺชติ.

อคฺคิชาลา อุกฺกุหีสฺสุ.

สรীরํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺตวา เอโก ภาโค โอริมตีเร ปตฺติ, เอโก ปาริมตีเร.

มหาชนฺโน ปริเทวี.

ปฐฺวีอุทฺทริยนสทฺโท วีย อโรทฺนสทฺโท อโหสิ สดฺถุ ปรินิพฺพานเฌ อโรทฺนสทฺโทปฺปิ การุญฺญตฺโร.

มนุสฺสา จตฺตารุ มาเส โรทฺนตา ปริเทวนตา

“สดฺถุ ปตฺตจิวรคฺคาทเก ติฏฺฐนฺเต, สดฺถุ ฐิตฺกาโล วีย โน อโหสิ, อิทานิ โน สดฺถา ปรินิพฺพุตฺติ -อิตฺติ วิปฺปลปฺนตา วิจเรีสฺสุ.

[พระศาสดาสอนทนายักบติสสามเณร]

ปฺน สดฺถา สามเณรํ ปุจฺฉิ “ติสฺส อิมสฺมี วนสฺนเต ที่ปฺปอาทินํ สทฺเท น ภายสิ -อิตฺติ.

“น ภายมิ ภควา, อปฺจ โข ปน เอเตสํ สทฺทํ สุตฺวา วนรติ นาม อุปฺปชฺชติ -อิตฺติ วตฺวา สฺมุจฺจิมตฺตาหิ คาทาหิ วนวณฺณํ นาม กเถสิ.

อถ นํ สดฺถา “ติสฺส -อิตฺติ อามนฺเตสิ.

“กึ ภนฺเต -อิตฺติ.

“มยํ คจฺฉาม, ตวํ คมิสฺสสิ นีวตฺติสฺสสิ -อิตฺติ.

“มยํ อุปฺชฌาเย มํ อาทาย คจฺฉนฺเต, คมิสฺสามิ; นีวตฺเตนฺเต, นีวตฺติสฺสามิ ภนฺเต -อิตฺติ.

สดฺถา ภิกฺขุสงฺฆเฌน สทฺธี ปกฺกามิ.

สามเณรสฺส ปน นีวตฺติตฺตฺเมว อชฺฉมาสโย.

เถโร ตํ ญตฺวา “ติสฺส สเจ นีวตฺติตฺตฺกาโม นีวตฺตาหิ -อิตฺติ อาห.

โส สดฺถารญจ ภิกฺขุสงฺฆญจ วนทิตฺตวา นีวตฺติ.

สดฺถา เขตฺวานเมว อคฺมาสิ.

[พวกภิกษุสรรเสริญสามเณร]

ภิกฺขุนํ ธมฺมสภายํ กถา อุทฺปาทิ “อโห วต ติสฺสสามเณโร ทฺกุกฺกรํ กโรตฺติ,

ปฐฺวีสนฺธิคฺคหณฺโต ปฐฺญายสฺส ญาคกา สดฺตสฺสุ มงฺคเลสฺสุ ปณฺจณฺนํ ภิกฺขุสฺตานิ อปฺโปทฺทมรฺฐปายาสเมว อทฺสฺ,

ปพฺพชิตฺกาเล อนฺโตวิหาเร พุทฺธปฺปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส สดฺต ทิวสานิ อปฺโปทฺทมรฺฐปายาสเมว อทฺสฺ,

ปพฺพชิตฺวา อุกฺกุเฌ ทิวเส คามํ ปวิสฺนโต ทฺวีเหว ทิวเสหิ สาฏฺกสฺสเสน สทฺธี ปิณฺชปาทสฺสสฺส ลภิ,

ปุณณทิวาส์ กมพลสหัสส์ ลภี, อิติสส อิศ วสนกาเล महालगसुकारो उपपञ्चि,
อิทานि เอवरूपं लगसुकारं ฉत्तेत्त्वा อरณ्यं ปวิสิต्वा มิสसกาหารेण ยาเปติ, ทุकरकारो वत् सामेरो -อิตี.

[ข้อปฏิบัติ ๒ อย่าง]

สตุถา आकनुत्वा “กาย नुत्त गिखवे ऐतरेहि गद्य सनिसिना -อิตี ปุจจิต्वा, “อิมาย นาม -อิตี วุตเต,
“อาม गिखवे लागुपनिसा नामेसा अणुया, निपपानकामिनी प्रपिता अणुया;
‘एवं लग् लिससामिती हि आरण्यकाचिदुत्तसमाधानवसेन लागुपनिसं रकखनुत्तस गिखुने जत्तारो अपाया विगुणवारायेव
तिगुणुत्ति,
निपपानकामिनिया पन प्रपिताय उपपन्नं लगसुकारं पहाय अरण्यं पविसित्वा खण्णतो वयमनतो अरहतं कण्हति -อิตี
अनुसन्धि खण्णत्वा षम्मं तेसेनतो इमं काठमाह

“อณูญา ที लागुपनिसा	อณูญา นิพพานคามินี
एवमेतं अणुणाय	गिखु पुरसुस सावो
सुकारं नागिननेथेय	विवेकमनुपुरुहे -อิตि.

[แก้อรธ]

त्तถ अणुญา ती लागुपनिसा -อิตि लागुपनिसा नामेसा अणुญา ऐव, अणुญา निपपानकामिनी प्रपिता.

लागुपपाठेन ती गिखुना लोको अकुसलकम्मं कात्तुं वगुणुत्ति. कायवङ्गातीनि गत्तपपानि โหนति.

यस्मि ती काले कायवङ्गातीसु गिखुจิ गोโรत्ति तทา लागो उपपञ्चत्ति.

पायासपाण्यि ती वङ्गी अत्ता अकुखमेव हत्तं ओताเรत्ता अकुखिपत्तस, हत्तो मกचित्तत्तโก व โหति,
वङ्गी अत्ता ओताเรत्ता अकुखिपत्तस, पन पायासपिण्हं अत्तरुत्तो निखम्मति,

ऐवं कायवङ्गातीनि करणकालेव लागसुकारो उपपञ्चत्ति, अयं अम्मिका लागुपनिसा.

“अुचित्तमपथा जीवरारणं पाहुसजं प्रिवारो अरण्यवासो -อิตि ऐवरूपेहि पन การणेहि उपपन्ने लागो षम्मिको नाम โหति.

निपपानकामिनीप्रपिता पुणेत्तेन पन गिखुना कायवङ्गातीनि पहात्तपपानि,

अननेत्तेन अननेน विय अम्मकेनेน म्मेनेน विय अपत्तिरेनेน पत्तिरेन विय गवित्तुं वगुणुत्ति असत्तेन अमायेन गवित्तुं वगुणुत्ति.

एवमेतं -อิตि ऐवं लागुपपाठनप्रपितात्तเจ निपपानकामिनीप्रपितात्तเจ ऐत्तं अत्ता सत्तेत्ते संखत्तासंखत्तम्ममानं पुत्तम्मत्ते
पुरसुस सवन्नेत्ते खत्तत्तेन ओवात्तानुसात्तेนี वा सवन्नेत्तेन सावो गिखु
अम्मिकं जत्तुपज्जयसुकारं नागिननेथेय तमेव षम्मिकं न प्रपित्तोเสय कायविवेकात्तिकं विवेकं अनुपुरुहे

त्तถ “कायविवेโก -อิตि कायसुस ऐกีกาवो, “จิต्तविवेโก -อิตि अणुत्त समात्तत्तियो “अुचित्तविवेโก -อิตि निपपानं,

त्तेसु कायविवेโก कम्मसंक्किकं विनेत्ते, จित्तविवेโก กिलेससंक्किकं विनेत्ते, अुचित्तविवेโก संखत्तासंक्किकं विनेत्ते,
कायविवेโก จित्तविवेกसुส पจ्जโย โหति, จित्तविवेโก अुचित्तविवेกसुส पจ्जโย โหति.

วุดตมปี^๑ เจตํ กายวิเวโก จ วูปกภูฏุกายานํ เนกขมมาริตานํ จิตตวิเวโก จ ปริสุทฺธจิตตานํ ปรมโฆทานปฺปตฺตานํ อูปธิวิเวโก จ
นिरูปธิํ ปุคฺคลานํ วิสงฺขารคตฺตานํ -อิตฺติ

อิมํ ติวริํ วิเวกํ พฺรหฺเมยฺย วทฺธเมยฺย อูปสมปชฺช วิหเรยฺย -อิตฺติ อตฺถโถ.

เทสนาวสานเน พฺหุ โสตาปตฺตติผลาทินิ ปาปุณฺสีสุ -อิตฺติ.

วนวาสิติสสตุเถรวตถุ.

พาลวคฺคควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ปญฺจโม วคฺโค.
